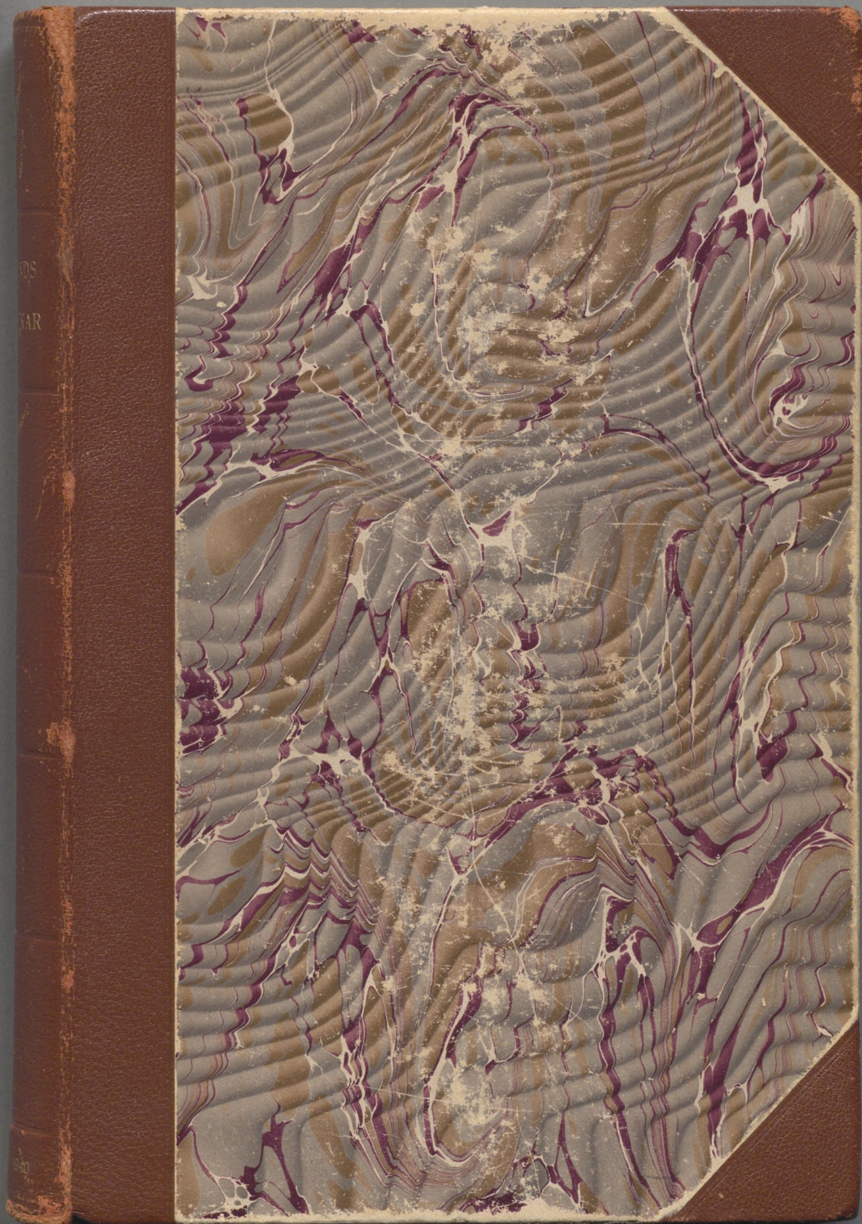
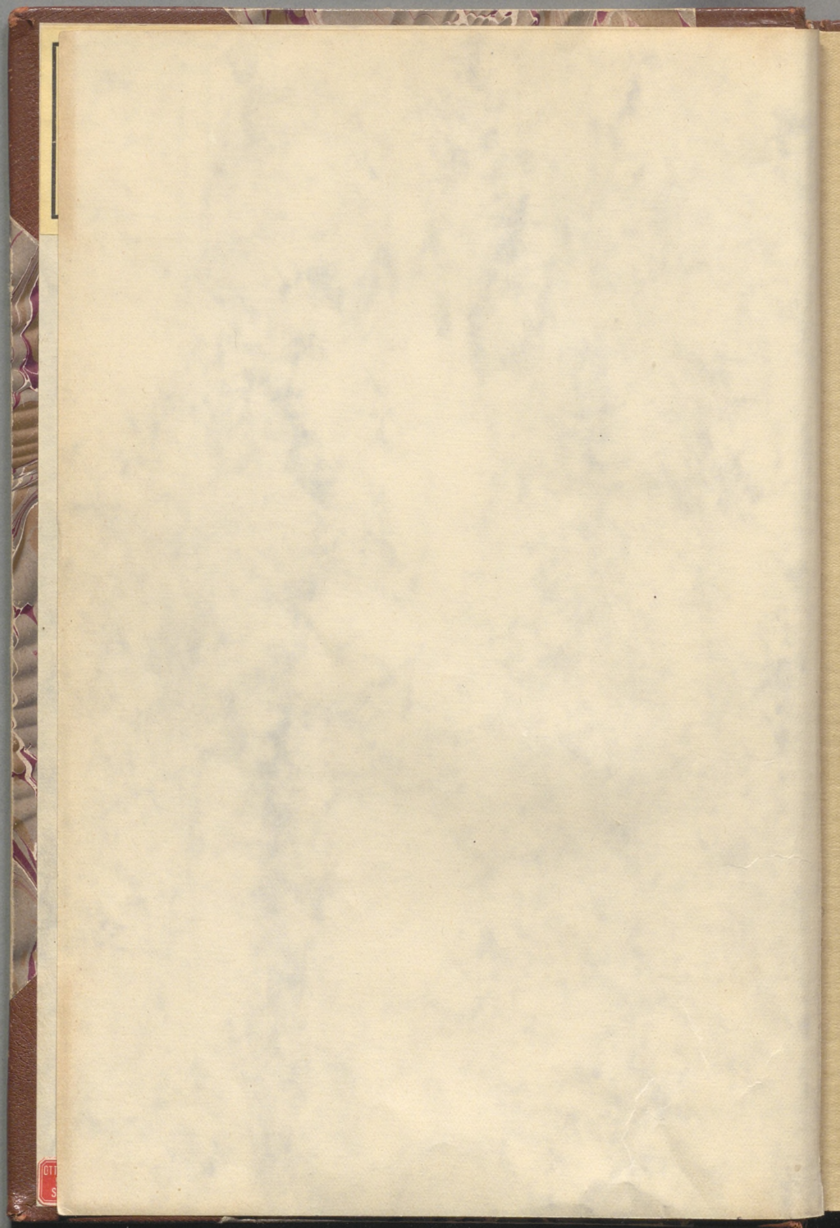

1940

GOTLANDS GRAVSTENAR I

VISBY DOMKYRKAS GRAVSTENAR

av

J. W. HAMNER

*KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN
STOCKHOLM*

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
I DISTRIBUTION

GOTLANDS GRAVSTENAR I

VISBY DOMKYRKAS GRAVSTENAR

av

J. W. HAMNER

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
I DISTRIBUTION

Med bidrag ur Längmanska kulturfonden
tryckt å Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner
Stockholm 1933.

Ljustrycksplanscher från Malmö Ljustrycksanstalt
Klichéer från Kartografiska institutet,
Stockholm

INNEHÅLL.

FÖRKORTNINGAR.

Abg = Teckningar (utan text) av Søren Abilgaard. 1753. Nationalmuseet i Köpenhamn.
AGW = Acta Gothlandensia Walliniana I. Biskop Jöran Wallins samlingsverk av diverse handlingar rörande Gotland, ävensom ett stort antal gravstenstexter. Omkr. 1745. Mskr. Kalmar läroverksbibliotek. Deponerat i Kungl. Biblioteket, Stockholm.
ATA = Antikvariskt-topografiska arkivet. Statens historiska museum.
B = Björkegren, R. Epitafier och andra Gravmonument i Visby Domkyrka. Visby 1925.
Ekd a = Anteckningar öfwer de forntidsmärkwärdigheter jag råkat på min gottländska resa (1826). Ekdahl, N. J. Mskr. ATA.
Ekd k = Concept. Ett häfte gravstenstexter. Ekdahl, N. J. Mskr. ATA.
Eq = »Lektor Johan Eneqvist, anteckningar, förvarade på H. Allm. Läroverkets i Wisby Bibliotek.» Enligt Lm. Några anteckningar av E. rörande gravstenstexter hava icke kunnat återfinnas.
KB = Kungliga biblioteket, Stockholm.
Kl = Anteckningar och ritningar av Klingwall, J. G. Mskr. Visby läroverksbibliotek.
PAS = Gotländska fornlämningar. Förklaringar till planscherna. (1850—1856). Säve P. A. Mskr. Text och planscher. ATA.
PAS b = Berättelse till VHAA. (Avser textdelen till föreg.)
Lm = Lindström, G., Anteckningar om Gotlands medeltid. Del II. Stockholm 1895.
Lmk = Lemke, O. W., Visby stifts herdaminne. Örebro 1868.
Sch = Schröder, J. H., Inscriptiones gothlandenses medii ævi. Upsaliæ 1836.
SpW = Spegel, H., Rudera gothlandica. Utgiven av O. V. Wennersten. Visby 1901. Originalmanuskriptet (1683) i Växjö läroverksbibliotek.
UUB = Uppsala universitetsbibliotek.
WGS = Jöran Wallin, Gothländska Samlingar. Del I. Stockholm 1747.
VHAA = Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien.

Bom. = Bomärke; Evgs. = Evangelistsymboler; Mgr. = Monogram; Skd. = Bomärkessköld; (Fig.) efter Bom. och Skd. hänvisar till avbildning å planscher över bomärken och sköldar (sid. – – –).

FÖRORD.

I detta arbete, vars första del här föreligger, lämnas en beskrivning över alla kända gotländska gravstenar intill 1800-talets början. Därvid behandlas icke blott ännu helt eller delvis i behåll varande stenar utan därjämte sådana under tidernas lopp förlorade, vilkas inskrifter nu äro kända endast tack vare äldre avbildningar eller uppteckningar.

Vid beskrivningen av varje gravsten skall hänsyn tagas först och främst till samtliga därå inhuggna texter ävensom till bomärken och den skulpturala utsmyckningen, där sådan förekommer. Vidare skall lämnas fullständiga uppgifter om stenarnas omnämnande i tillgänglig tryckt eller otryckt litteratur samt en kritisk granskning av äldre läsningar. Latinska, tyska och danska texter översättas i den mån så kräves.

Som en särskild huvudavdelning skall även medtagas reproduktioner såväl efter speciellt för arbetet tagna fotografier som ock efter förefintliga äldre avbildningar av nu förlorade eller stympade gravstenar. Förevarande arbete avser alltså att innefatta det väsentligaste av allt, som hittills är känt om varje gravsten.

Alla hittills publicerade arbeten sakna fotografiska reproduktioner; de meddelade textläsningarna undandraga sig härigenom kritisk granskning. Lindström insåg tillfullo denna brist och framhöll också olägenheten därav i avhandlingen om de gotländska medeltidsinskrifterna: »Avbildningar hade varit önskliga, men dessa må tillhöra ett arbete, som kan utgifvas med rikare hjelpmedel än som stått detta lilla försök till buds.» Säkerligen påverkad av dessa ord tog lektor M. Klintberg år 1904 initiativet till ett fotografiskt återgivande av medeltidsstenarna, så att texter och alla övriga inhuggningar kunde räddas åt eftervärlden. Klintberg anförtrodde fotograferingen åt författaren. Mitt arbete har sedan med korta uppehåll alltjämt fortgått och resulterat i att för närvarande alla anträffade medeltidsgravstenar fotograferats och undersökts. Denna stora fotografisamling utgör själva grundstommen till detta arbete, Gotlands gravstenar.

Jag begagnar tillfället att här framföra mitt tack till alla, som biträtt mig med råd och upplysningar. Särskilt står jag i tacksamhetsskuld till professor J. Bergman, som granskat de latinska texterna och även utfört översättningar i några kritiska fall, samt löjtnant Emil Nyberg, som bedrivit personhistorisk arkivforskning i Domkyrkoarkivet och Arkivdepån i Visby. Arbetet med bestämning av stenmaterialet har utförts av stenhuggaremästaren Gustaf Nilsson, Visby.

Stockholm i september 1933.

J. W. Hamner.

LITTERATUR.

Källskrifter och deras författare.

Gotlands ovanligt stora rikedom på vackra och väl huggna gravstenar blev tidigt uppmärksammad. Ja man kan säga, att intresset för dessa fornlämningar är lika gammalt som över huvud taget den arkeologiska forskningen på Gotland, och att varje epok med nyvaknande arkeologiskt intresse satt spår efter sig även beträffande gravstensforskningen.

De äldsta kända uppteckningarna av gotländska gravstenstexter gjordes redan i förra hälften av 1600-talet, och några av dessa äro intagna i Worms »Monumenta danica» 1643. På 1680-talet sammanförde Haqvin Spegel under titeln »Rudera Gothlandica» en del historiska och topografiska notiser om Gotland, vari även ingick ett antal gravinskrifter. Några årtionden senare samlade Peringskiöld material för det stort anlagda verket »Monumenta Sveo-Gothorum», varuti han ville sammanföra källorna till Gotlands äldre historia. Ett antal manuskript till den ofullbordade gotlandsdelen bära vittne om, att han även ägnat intresse åt gravstenarna. Superintendenten Jöran Wallin hopbragte också en betydande samling gamla gravstenstexter. Under gotlandsresan 1745 visade Linné ett visst intresse för fornlämningar och avskrev några gravskrifter med runtext. År 1753 gjorde dansken Langebeck en studieresa till Gotland, varunder hans medföljande tecknare Søren Abilgaard avritade en del av Mariakyrkans förnämsta gravmonument, under det att Langebeck själv avskrev åtskilliga gravstenstexter från södra och mellersta Gotland.

Det förefaller, som om intresset för dylika forskningar därefter helt legat nere omkring ett halft århundrade ända till sekelskiftet, då under en följd av år C. G. Hilfeling på uppdrag av P. Tham på Dagsnäs företog resor till Gotland för att avbilda allt, som rörde öns fornhistoria. Gotland genomkorsades i alla riktningar, och ett speciellt intresse ägnades åt gamla medeltidsgravstenar. Hilfeling var en rask och skicklig tecknare, och de vackra blyertsteckningarna av flera nu försvunna gravstenar äga för oss ett betydande värde, om också hans samvetsgrannhet lämnade åtskilligt övrigt att önska.

Med 1820-talet ingick en tid, som karakteriseras av ökat intresse för de äldre gotländska gravstenarna. Prästmannen J. Ekdahl bereste Gotland år 1826 och gjorde värdefulla uppteckningar. På 1820-talet kom också linköpingslektorn Wallman till Gotland. Han sysselsatte sig huvudsakligen med de runristade medeltidsgravstenarna och åstadkom ett flertal ganska goda teckningar av sådana. Ungefär samtidigt gjorde visbylektorn Klingwall en samling anteckningar rörande Gotlands historia och försökte sig även på att rita av gravstensinskrifter, ehuru han liksom Ekdahl ej ägde Abilgaards och Hilfelings artistiska begåvning. År 1836 försvarades en gradualavhandling av gotlänningen Nicolaus Cramér med ämnet hämtat från gotländska medeltidsinskrifter — huvudsakligen latinska gravtexter — under presidium av professor J. H. Schröder. Den mest betydande insatsen gjordes av läroverkskollegan i Visby P. A. Säve. Hans Berättelser till VHAA åren 1850—56 åtföljdes av en stor samling synnerligen väl och noggrant utförda teckningar av gravstenar. Under en följd av år utsträckte han sitt forskningsarbete till hela Gotland, varigenom åt eftervärlden räddades mycket av det, som ej stått att bevara intill våra dagar. En vetenskaplig bearbetning av de till största delen av P. A. Säve upptecknade runinskrifterna huvudsakligen på gotländska medeltidsgravstenar utfördes av professorn vid Uppsala universitet Carl Säve, som publicerade dem i en avhandling »Gutniska urkunder». De på latin och plattyska avfattade texterna på de gotländska medeltidsgravstenarna bearbetades av professor Gustaf Lindström, även han tidigare verksam som lärare i Visby. I det stora verket »Anteckningar om Gotlands medeltid» ingår resultatet av Lindströms forskningar. Carl Säves och G. Lindströms avhandlingar utgöra tillsammans en fullständig materialsamling av alla då kända gotländska gravstenstexter intill reformationens början. En del gotländska runtexter hava sedermera kritiskt behandlats av andra forskare, främst professor H. Pipping; professor F. Läffler har tolkat ett antal förut missuppfattade latinska versifierade medeltidsinskrifter. På senare åren har professor O. v. Friesen jämte författaren berest Gotland samt granskat och fotograferat samtliga med runinskrifter försedda gravstenar. Arbetet är ännu ej publicerat.

Alla hittills utförda arbeten behandla huvudsakligen de *medeltida* gravstenstexterna; de som härstamma från tiden efter reformationen, särskilt 1600- och 1700-talen, äro föga beaktade. Ganska avsevärda samlingar av dylika från Gotlands landsbygd hava dock gjorts av pastor O. F Bergman (död 1875) samt av professor Nils Lithberg under början av 1900-talet. De yngre texter, som ännu i stort antal finnas bevarade på Visby domkyrkas gravstenar, hava i anmärkningsvärd grad försummats med undantag av några få, som ingått i det Wallinska samlings-

verket och P. A. Säves ovannämnda arbete, samt några av de förnämsta, som publicerats av lektor R. Björkegren i en liten skrift »Epitafier och andra gravmonument i Visby domkyrka».

Härnedan omnämnas i korthet de personer, som nedlagt det största arbetet på undersökningen av domkyrkans gravstenar.

Spegel, Haqvin, * $^{14}/_{6}$ 1645, † $^{17}/_{4}$ 1714. Framstående prästman, superintendent på Gotland 1679—85. Av denna tid vistades S. blott omkring fyra år på Gotland, men hann dock med att vid sidan av sin ämbetsutövning sätta sig in i öns historia och påbörjade ett stort anlagt historiskt-topografiskt arbete, som åsyftade att visa gotlänningarna, att de äro och ursprungligen varit svenskar. Arbetet måste lämnas ofullbordat, då Spegels ovanliga duglighet togs i anspråk för mera krävande poster på fastlandet — han slutade som ärkebiskop i Uppsala. Spegels arbete, daterat 1683, bär titeln *Rudera Gothlandica.* Originalmanuskriptet tillhör nu Växjö läroverk; ett koncept, ej fullt komplett, förvaras i KB samt en kopia från 1831 i Visby läroverksbibliotek. År 1901 befordrades Rudera Gothlandica till trycket av den bekante gotlandskännaren O. W. Wennersten. På sidorna 237—244 i W:s upplaga återfinnas texter från ett stort antal epitafier och gravstenar från Visby och några närliggande landskyrkor. Största delen av dessa texter finnas ej med uti konceptet i KB. Om den Wennerstenska upplagan, som upptager de gamla texterna med originalhandskriftens alla fel, ytterligare förökade med ett avsevärt antal orättade tryckfel, gäller i dubbel måtto den ofta använda frasen, att den bör användas med största varsamhet.

Wallin, Jöran, * $^{31}/_{7}$ 1686, † $^{16}/_{5}$ 1760. Bibliotekarie och teologie professor i Uppsala 1732, superintendent på Gotland 1735—45. W., som var en för sin tid ovanligt lärd man, har utgivit många skrifter däribland *Gothländska samlingar,* som trycktes först sedan han lämnat Gotland och tillträtt biskopsstolen i Göteborg. Uti detta arbete har W. i kapitlet om Gotlands superintendenter intagit några av företrädarnas gravskrifter. Sitt stora intresse för gamla inskrifter visar W. genom utgivandet av *Runographia Gothlandica,* där 34 runstenar äro intagna. Att han umgåtts med planer att utgiva ett stort verk över alla texter på de gotländska medeltidsgravstenarna, framgår av den samling huvudsakligen latinska gravskrifter, han låtit uppteckna. Att dessa voro avsedda att tjäna som manuskript för ett sådant arbete framgår därav att de allra flesta äro renskrivna på lappar av i regel samma format (20 × 16 cm). Dessa textavskrifter till ett antal av omkring 300 st. äro inhäftade i det stora samlingsverket *Acta Gothlandensia Walliniana,* som tillhör Kalmar läroverks bibliotek och numera deponerats i KB. Textavskrifterna äro i den mån de kunna kontrolleras ganska väl utförda, en del av de anträffade felen

får möjligen skrivas på renskrivarens konto. Arbetet är emellertid till ovärderlig nytta vid studiet av de många genom stenarnas nötning eller stympning fragmentariska gravskrifterna. En del av dessa härröra också från längesedan förlorade gravstenar, om vilkas texter vi nu blott tack vare AGW äga någon kännedom.

LANGEBECK, JACOB, * $^{23}/_{1}$ 1710, † $^{16}/_{8}$ 1775. Dansk historieforskare. Besökte Gotland år 1753 för att samla avskrifter för ett planlagt diplomatarium för Danmark. I ett utdrag ur L:s dagboksanteckningar publicerat år 1794 av Nyerop under titel *Langebeckiana eller Bidrag til den Danske Litterairhistorie* äro 24 medeltidsinskrifter från Gotlands landsbygd medtagna. L. synes ej haft tillfälle att göra några textavskrifter från gravstenarna i Visby, ehuru han skriver, att han icke på ett ställe sett så många gamla gravstenar som i Mariakyrkan och på dess kyrkogård. Han överlät i stället avtecknandet av dem, som han ansåg mest intressanta, åt en medföljande tecknare *Søren Abilgaard.* Dessa avbildningar — till antalet 10 — förvaras nu i Nationalmuseet i Köpenhamn. Den för oss värdefullaste är den utomordentligt väl utförda avritningen av den stora nu stympade stenen över bröderna Olof och Filip Axelson Tott.

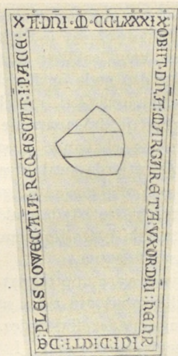
SCHRÖDER, J. H., * $^{18}/_{4}$ 1791, † $^{8}/_{9}$ 1857. Bibliotekarie samt professor i litteraturhistoria och arkeologi vid Uppsala universitet (1830). S. har bland annat utgivit en obetydlig skrift om gotländska medeltidsinskrifter, på vilken gotlänningen J. N. Cramér disputerade pro gradu philosophico den 11 juni 1836. C. blev sedermera rektor i Visby. Skriftens titel är:

Inscriptiones gothlandenses medii ævi. Upsala 1836, 4:o. Den lilla avhandlingen, nio trycksidor, upptager texter från ett epitafium, en klockinskrift och sexton medeltidsgravstenar på Gotland; av dessa senare äro sex från domkyrkan i Visby. Samtliga dessa texter utom en voro kända och upptecknade redan före Schröders tid; flertalet förekomma i AGW samt några hos Hilfeling och Ekdahl. De Schröderska texterna äro mycket felaktiga.

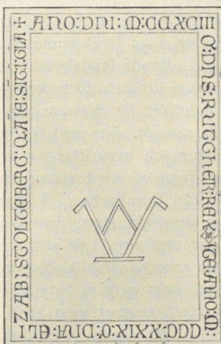
EKDAHL, N. J., * $^{27}/_{4}$ 1799, † $^{20}/_{12}$ 1870. Präst; kyrkoherde i Stockholm. Har företagit flere forskningsresor för VHAA, bland annat till Gotland år 1826. Resultatet av gotlandsresan framlade E. uti nedannämnda båda skrifter samt därtill en liten samling konceptritningar. Mskr. i ATA.

Anteckningar öfwer de forntidsmärkwärdigheter jag råkat på min gottländska resa. 149 sidor folio.

I häftet, som saknar både datering och namnunderskrift, förekomma huvudsakligen på de 17 första sidorna samt på sid. 20—44 åtskilliga runtexter och latinska gravstenstexter. De flesta av dessa uppteckningar äro gjorda på Gotlands landsbygd förutom sju gravstenstexter från domkyrkan.

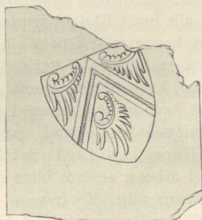
68

180

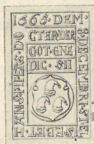
374

375

404

413

Gravstenar avbildade år 1755 av S. Abilgaard.

Siffrorna hänvisa till gravstenarnas nummer i detta arbete.

Sammandrag af dagboken öfver mitt vistande på Gottland 1826. 20 sidor folio. Häftet är dagtecknat Stockholm den 4 maj 1827, N. J. Ekdahl.

På sidorna 2—5 förekomma några runtexter, huvudsakligen från gravstenar på Gotlands landsbygd. Detta häfte är den enda av E:s skrifter, som citeras i litteraturförteckningen till Lm Ant. om Gotl. medeltid II, ehuru Lindström för detta arbete ej kunnat utnyttja ifrågavarande skrift.

Ekdahls concept. Ett sextonsidigt häfte (4:o), innehållande 42 stycken uppritningar och avskrifter av gravstenstexter, utförda med blyerts på vitt grovt papper. Av texterna äro säkert 32 och möjligen ytterligare tre hämtade från Domkyrkan i Visby; tre gravskrifter äro kända endast enligt dessa uppteckningar. Ingen av de i detta lilla häfte förekommande texterna är medtagen i de större anteckningssamlingarna.

Ekdahls arbete, särskilt »conceptet», som synes vara upptecknat direkt på platsen, äger en viss betydelse, då det tillkommit vid tiden närmast före den stora reparationen 1831, då så många stenar förstördes. Men tyvärr hava ett flertal uppenbara felaktigheter konstaterats i texter, som ännu kunna kontrolleras, varför man även har anledning att i vissa fall betvivla riktigheten av hans uppteckningar av numera förlorade stenars texter. Lindström anmärker också på ett ställe (Lm 346): »Som vanligt med allt hvad Ekdahl upptecknat otillförlitligt», och dessvärre måste man giva honom rätt i denna hårda kritik.

KLINGWALL, JAKOB, * 23/3 1786, † 19/12 1866. Lektor vid Visby gymnasium, präst, kyrkoherde i Roma. Vid sidan av sin verksamhet som lärare och präst ägnade han sig med intresse åt undersökning och avbildning av fornminnen på Gotland. År 1826 började K. utgiva *Fornlämningar i Visby.* Här skildras i ord och bild domkyrkan och en del av ruinkyrkorna i Visby. I arbetet anföres blott en gravstenstext med runskrift, anträffad i S:t Klemens ruin. K:s intresse för gravstenstexter framgår av ett manuskript i Visby läroverksbibliotek: *Anteckningar om runstoder, runkors och runristade gravstenar samt åtskilliga andra runristningar på Gotland,* 113 sidor, 4:o. Bland K:s på samma ställe förvarade handskrifter finnes ett antal på lösa lappar utförda uppritningar av gotländska gravstenstexter, däribland åtta från Domkyrkan. I samlingen finnes även en avbildning av runstenen från S:t Klemens, men texten avviker här betänkligt från den, som K. meddelat i »Fornlämningar i Visby».

Alla Klingwalls uppteckningar och avbildningar av gravstenstexter äro numera av ringa betydelse.

SÄVE, PER ARVID, * 9/4 1811, † 10/11 1887. Kollega vid Visby elementarläroverk, antikvitetsintendent 1861. Varmt intresserad för fäderneöns fornhistoria har S. avtecknat och beskrivit fornminnen av allehanda slag dels som VHAA:s stipendiat, dels under resor å ämbetets vägnar. På

noggranna teckningar av äldre gravstenar, i synnerhet de medeltida, har S. nedlagt ett oerhört arbete. Så har han avbildat ett åttiotal gravstenar från Visby ruiner och Domkyrkan, varav 62 från den senare. Alla teckningar åtföljas av korta beskrivningar i till VHAA inlämnade berättelser. Endast i undantagsfall har S. givit sig in på någon tolkning av de texter han avritat och beskrivit; icke heller har han publicerat något av det som rör de gotländska gravstenarna, utan hela det rika material han sammanbragt ligger ännu som manuskript dels i ATA, dels i UUB. Ur denna rika källa har G. Lindström öst, när han på 1890-talet i »Anteckningar om Gotlands medeltid» publicerade »Inskrifter från senare hälften af tolfte seklet till 1521». De Säveska teckningarna hava alltid beaktats vid utarbetandet av denna monografi, och där fotografiska avbildningar på grund av stenarnas nuvarande beskaffenhet ej kunnat användas, hava Säves avbildningar reproducerats. För här föreliggande arbete har huvudsakligen utnyttjats Säves *Berättelse över arbeten som Vitt. hist. o. ant. akademiens stipendiat under åren 1850—56* samt *Ämbetsberättelse för 1862—64* med tillhörande *Atlas*, omfattande gravstenar avbildade åren 1850, 1853, 1854 och 1855. Båda arbetena tillhöra ATA. Av planscherna finnas ett stort antal i UUB, men egendomligt nog saknas där nästan samtliga planscherna från Mariakyrkans stenar, ehuru samlingen i övrigt är en så gott som fullständig dublettupplaga av planscherna i ATA. Uti Säves stora arbete *Gotländska samlingar* (Mskr. i UUB) förekomma gravstenstexter företrädesvis i band IV samt även i band V. I band IV äro (sid. 227—431) intagna fullständiga avskrifter av de i Acta Gothlandensia Walliniana meddelade gravstenstexterna. I UUB förvaras tvenne anteckningsböcker från 1864, även innehållande något om gravstensinskrifter.

Alla Säves teckningar äro förträffligt utförda och återgiva med stor noggrannhet originalens detaljer. De felaktigheter, som vid en ingående granskning anträffats, äro jämförelsevis få, och Lindströms omdöme, att Säves »teckningar måste mycket varsamt begagnas», gälla i långt högre grad om alla andras uppteckningar av gravstenstexter, icke minst Lindströms egna.

LINDSTRÖM, GUSTAF, * 27/8 1829, † 16/6 1901. Professor och intendent vid Riksmuseets paleontologiska avdelning (1876). Förutom ett omfattande skriftställarskap inom sin speciella vetenskap ägnade L. ett varmt intresse åt fäderneöns medeltidsminnen och utgav *Anteckningar om Gotlands medeltid* (2 delar, 1892, 1895).

Uti andra delen av detta arbete avhandlar L. (sid. 1—158) inskrifter från senare hälften av tolfte seklet till 1521. Här upptagas 413 medeltida inskrifter, stora flertalet hämtade från gravstenar, av vilka 131 äro

från Domkyrkan i Visby. Förutom själva texterna meddelar L. i många fall en översättning. Gravstenarnas tillstånd och läge vidröres blott i undantagsfall; senare inhuggna texter, bomärken och ornering lämnas oftast utan avseende. Majuskel- och minuskelstil markeras genom tvenne olika stilsorter, som något erinra om originaltexternas.

Lindströms arbete är i stort sett ett kompilationsverk, där han sökt sammanföra alla dittills kända inskrifter, kompletterade med några få av honom själv anträffade icke förut upptecknade texter. I L:s texter kan man ej omedelbart skilja, vad L. verkligen läst, från vad han tror att där stått. Han ändrar och rättar äldre uppteckningar av för länge sedan försvunna texter, utan att lämna något meddelande därom, så att de framträda i ett helt annat skick än i originalhandskrifterna. Ofta äro texterna ett konglomerat av olika läsarter, kombinerade och tillrättalagda av L. Det han själv ej kunnat läsa på grund av stenens beskaffenhet är dock, ehuru ej alltid, satt inom parentes. Äldre auktorer citeras ofta felaktigt och ofullständigt; så är t. ex. Ekdahl uteglömd på ej mindre än 17 ställen. Smärre felaktigheter, i synnerhet epigrafiska, förekomma för övrigt i de flesta av L:s texter.

GRAVSTENARNA I VISBY DOMKYRKA.

Den nuvarande Domkyrkan i Visby, uppförd mot slutet av 1100-talet av stadens tyska invånare, stod i sin äldsta form färdig omkring år 1200 och helgades åt Jungfru Maria. Under hela medeltiden var den tyskarnas egen kyrka. Först sedan katolicismen avskaffats och Gotland mot slutet av 1500-talet fick egna biskopar, kan Mariakyrkan göra skäl för namnet Domkyrka.

Visby domkyrka äger ett ovanligt rikt och i många avseenden synnerligen intressant gravstensbestånd. De till vår tid bevarade gravstenarna äro, inberäknat alla anträffade fragment av förstörda stenar, 373 stycken; lägger man härtill 41 stycken blott bekanta från litteraturen, känna vi inalles 414 gravstenar, som legat i domkyrkan eller på den kringliggande kyrkogården. Säkerligen har det funnits ännu flere, ty om man också ej får taga P. A. Säve alldeles efter bokstaven, då han i sin berättelse till Vitterhetsakademien av år 1853 lämnar det uppseendeväckande meddelandet, att omkring 200 gravstenar förkastades och förstördes vid golvomläggningen i början av 1830-talet, så kan man dock räkna med, att vid 1800-talets början antalet gravstenar uppgått till minst 450 stycken. Att många gravstenar gått förlorade, kan man även sluta sig till därav, att ett stort antal högre ämbetsmän, som under 1500-, 1600- och 1700-

talen verkat i stadens eller kyrkans tjänst och bevisligen avlidit i Visby, ej hava sina namn på någon av de förefintliga stenarna, ehuru förmodligen många av dessa män haft sina gravar täckta med hällar, försedda med inskriptioner, vilka nu ej återfunnits. Detta beklagliga sakförhållande får nog huvudsakligen tillskrivas bristande förståelse från de personers sida, vilka lett de vittomfattande kyrkorestaureringarna.

Hur man förfor med gravstenarna vid de stora ombyggnaderna under medeltiden, känner man ej, men då blott fyra daterade gravstenar äro kända från 1200-talet, hava sannolikt redan under 1300-talet ett flertal äldre gravhällar spolierats. Under de tre seklerna närmast efter reformationstiden företogos av ekonomiska skäl inga större omändringar i kyrkan. De gamla gravarna både i och utanför kyrkan togos visserligen i bruk för nya gravsättningar, men stenarna behöllos kvar och försågos med nya inskrifter upprepade gånger; endast ett fåtal nya stenar anskaffades under detta tidsskede. Vid den ofta upprepade upplyftningen och påläggningen av de sköra kalkstenshällarna skadades och förstördes nog en och annan, men man kan antaga, att gravstensbeståndet i det stora hela förblev tämligen oförändrat under dessa århundraden.

När det ekonomiska läget under 1800-talets början något förbättrats, var tiden inne för vittomfattande reparationer i kyrkan. Till följd av det stora antal gravläggningar, som under tidernas lopp förekommit under kyrkogolvet, hade detta blivit både ojämnt och otätt. En i och för sig nödvändig golvomläggning utfördes under åren 1831—32, men tyvärr fingo arbetarna vid stenarnas återinpassning i golvet stympa och kanthugga gravstenarna efter gottfinnande. Härvid blevo åtskilliga texter helt eller delvis förstörda. Redan vid tiden för denna reparation hade gravsättningarna under kyrkogolvet upphört, i och med att en ny kyrkogård anlagts söder om staden och tagits i bruk efter invigning den 17 oktober 1830.

Även i början av 1890-talet, då golvet i och för nedläggning av värmeledningsrör i stor utsträckning ånyo omlades, skadades åtskilliga gravstenar, som undgått att förstöras vid reparationen sextio år tidigare. Genom detta pietetslösa förfaringssätt hava oersättliga värden gått förlorade. Den betydelse gravstenarna med sina inskriptioner, upptagande namn, titlar och årtal, äga för den personhistoriska forskningen beaktades ej. Förutom denna direkta åverkan hava inskrifterna även starkt skadats ja t. o. m. utplånats genom nötning, innan golvet täcktes med mattor.

Vid reparationen på 1830-talet ställdes en del gravstenar, för vilka man ej fick plats inne i kyrkan, mot berget öster om koret, och dit förflyttades också i början av 1860-talet, då kyrkogården ordnades i samband med nedrivningen av kyrkogårdsmuren, de flesta av de gravstenar, som då lågo kvar på kyrkogården. Mot berget stå nu ett nittiotal gravstenar,

däribland ett flertal mycket intressanta, utsatta för den fördärvbringande inverkan, som vatten, frost och värme i växling utöva på det ömtåliga materialet, varvid inskrifterna så småningom vittra bort. Det storartade arkiv i form av gravstenar, som Visby domkyrka en gång ägt, har sålunda blivit starkt decimerat, och de till vår tid i oskadat skick bevarade gravinskrifterna äro säkerligen i en beklaglig minoritet. En del defekta texter kunna dock helt eller delvis kompletteras genom jämförelse med äldre uppteckningar och avbildningar. De äldre forskarna hade företrädesvis intresse för medeltidstexterna, och blott ett fåtal av de gravstenar, som tillkommit efter reformationen, ägnades någon uppmärksamhet. Då de flesta texterna från 1600- och 1700-talen inhuggits tämligen grunt, hava många av dessa genom nötning blivit mer eller mindre utplånade och gått förlorade för forskningen, då ingenting gjorts för att genom uppteckning bevara dessa dokument.

Som redan nämnts, känna vi blott några få gravstenar från 1200-talet; stora flertalet medeltida gravstenar eller närmare ett hundratal förskriva sig från 1300-talet, under det att vi blott känna ett trettiotal från 1400-talets början intill tiden för reformationen. Att domkyrkan äger ett så stort antal medeltidsgravstenar, under det att i de närliggande ruinkyrkorna i allmänhet blott obetydliga fragment av stenar från denna tid påträffats, ehuru utgrävningar visat, att även inom dessa kyrkors murar ett stort antal gravsättningar ägt rum, kan endast förklaras så, att visbyborna, då de andra kyrkorna övergåvos efter reformationen, i stor utsträckning hämtade gravstenar från dessa för att täcka sina gravar i domkyrkan. Detta sätt att utnyttja gamla gravstenar förekom redan under medeltiden. Sålunda finnas i domkyrkan åtta stenar med medeltida dubbeltexter, i allmänhet en 1300-talstext ytterst och därinnanför en 1400-talstext; på en sten finnas t. o. m. tre medeltidstexter från vitt skilda tider.

Lyckligtvis lät man i regel den vanligen längs kanterna löpande medeltidstexten stå orörd och använde det tomma mittfältet för de texter, som inhöggos under de följande århundradena. Mången gång har man tyvärr först helt eller delvis avlägsnat den äldre inskriften, så att blott ringa spår därav återstå; i andra fall vittna kvarstående kantlinjer och hörnringar om, att stenens ursprungliga text, som blivit bortslipad, tillhört ett betydligt äldre tidsskede, än den nu befintliga texten utvisar. Stundom har man ej bekostat inhuggning av ny gravtext, utan nöjt sig med ett bomärke, ett monogram eller blott några initialer jämte årtal. Det var emellertid icke blott gemene man, som på detta lättvindiga sätt förskaffade sig en vacker sten för anhörigas gravplatser; både borgmästares, rådmäns och prästers namn läsas på åtskilliga stenar, som en gång under medeltiden

huggits för andra släkters gravar. Från tiden efter reformationen intill slutet av 1700-talet, då hela Gotland under långa tider tyngdes av nöd och fattigdom, äro blott ett ringa fåtal stenar hämtade direkt från stenbrotten.

Anledning till att så stort antal gravstenar med medeltidstext äro hopade i domkyrkan är redan omnämnd. Att nu avgöra, vilka stenar ursprungligen tillhört kyrkan eller blivit ditflyttade från närliggande ödekyrkor, är naturligtvis ej möjligt, och i det följande komma alla gravstenar, som alltifrån gravstensforskningens början på 1600-talet ända intill våra dagar anträffats i domkyrkan eller på den dithörande kyrkogården, att här avhandlas.

Under det tidsskede, som följde närmast efter kyrkans invigning, begrovos säkerligen den tyska församlingens alla medlemmar på kyrkogården vid S:ta Maria kyrka, men de förmodligen ganska enkla gravstenar, som då användes, synas alla hava gått förlorade; vi känna åtminstone ingen enda, som skulle kunna föras till denna tid. Det fåtal daterade eller odaterade gravstenar, som nu finnas i behåll sedan tiden före år 1300, är nog blott en obetydlig rest av alla, som funnits under 1200-talets sista decennier. Kalkstensmaterialets bräcklighet jämte den tidigt praktiserade metoden att avlägsna en äldre text och ersätta den med en ny, hava båda bidragit till att decimera de äldsta texternas antal. Flertalet i behåll varande medeltidsgravstenar äro från 1300-talet, då Visby ägde sin storhetstid. Icke blott ståndspersoner utan även hantverkare av olika yrken visade både genom titlar och på gravstenarna avbildade redskap såsom saxar, tänger, yxor, skosulor m. m., att yrket berett dem en så god ekonomi, att de kunde få sitt sista vilorum under en huggen gravsten. I och med den försämring i det ekonomiska läget, som inträdde under 1400-talet och som höll i sig under hela 1500-talet, märkes en tydlig minskning i de nyhuggna gravstenarnas antal. Från tiden mellan reformationen och 1600-talets början känna vi nästan blott gravstenar med ståndspersoners namn och titlar. Detta förhållande återspeglar det tryckta läge, som till stor del berodde på, att de för kort tid tillsatta länsherrarna och deras underordnade på allt sätt sökte göra sina befattningar vinstgivande, utan ringaste hänsyn till borgares och bönders rättigheter, liv och egendom. I och med 1600-talets början inträdde lugnare förhållanden, och gravstenskonstnärerna kommo åter i livlig verksamhet. Visserligen äro de helt nyhuggna gravstenarna ej stort flere än under 1500-talet, men det stora antalet gravskrifter daterade under 1600-talet är dock påfallande vid jämförelse med det föregående århundradets. En riktig språkförbistring måste hava rått i 1600-talets Visby, då stadens borgare utgjordes av danskar — Gotland tillhörde Danmark 1570—1645 —, in-

flyttade eller sedan gammalt kvarboende tyska släkter, efter Brömsebrofreden inkomna svenska fastlänningar och därjämte urinnevånarna gotlänningarna. Härom vittna också 1600-talsgravstenarnas inskrifter, avfattade på plattyska, tyska och danska, vilka språk jämte ett dansktyskt blandspråk allmännast förekomma på gravstenarna från århundradets förra hälft. Från århundradets senare hälft förekomma åtskilliga svenska gravskrifter, men knappast en enda på gotländsk dialekt (n:r 30).

En under 1700-talet inträdande minskning av nyhuggna gravtexter har väl sin förnämsta orsak i en försämring i den allmänna ekonomien, men torde även kunna bero på, att utrymmet på de äldre gravstenarna blivit så fullständigt utnyttjat under 1600-talet, att där ej rymdes mer. Då en nyanskaffning av gravsten för de flesta var en oöverkomlig utgift, nöjde man sig med stenen sådan den var, där den låg över den ärvda eller inköpta gravplatsen; ett bomärke, ett monogram, några initialer jämte ett årtal fick ofta ersätta den för mången alltför dyrbara inhuggningen av gravskrift. Från de tre första decennierna av 1800-talet, då gravsättningar ännu förekommo under kyrkans golv eller på kyrkogården, äro blott ett ringa antal nyhuggna gravtexter kända.

Att med ledning av gravstenarnas texter söka utreda, huru många personer, som jordats inom domkyrkans område under de olika århundradena låter sig naturligtvis ej göra, då de allra flesta, som alltifrån kyrkans grundläggning funnit sitt sista vilorum därstädes, ej lämnat något minne efter sig i form av en i sten huggen gravskrift, bevarad till våra dagar. Lägges härtill att, som redan nämnts, ett stort antal medeltidsstenar efter reformationen överflyttats från ruinkyrkorna till domkyrkan, så omöjliggör enbart detta sakförhållande varje tanke på statistiska beräkningar av något slag. För tiden efter reformationen ställer sig saken ej stort bättre, då under de osäkra förhållandena före år 1600 helt visst ett stort antal visbybor jordades i »stenlös» grav. Från det i ekonomiskt hänseende vida lyckligare 1600-talet träffa vi, som var att vänta, det största antalet gravskrifter, under det att motsvarande siffra från det fattiga 1700-talet blir avsevärt lägre. Nedanstående tabellariska översikt över av mig anträffade gravskrifter — de som blott äro kända enligt litteraturen äro ej medräknade — meddelas alltså med all reservation för siffermaterialets statistiska värde. Då ett stort antal av de äldre majuskeltexterna aldrig innehållit någon tidsbestämning och årtalet på ännu flere för länge sedan utplånats, kan någon uppdelning i 1200- och 1300-talstexter ej ske. Därför sammanföras alla texter, som tillkommit under dessa bägge århundraden till en grupp, och av samma anledning sammanslås texterna från år 1400 fram till reformationstiden också till en grupp.

1) 1200- och 1300-talen . . . . 91 gravtexter
2) 1400-talet till 1537 . . . . 31 »
3) 1500-talet efter 1537 till 1600 . . . . 22 »
4) 1600-talet . . . . 259 »
5) 1700-talet till 1827 . . . . 85 »

Av särskilt intresse är att studera antalet gravtexter under 1600-talets olika år. Medeltalet per år utgör 2,6 texter. Från 20 % av 1600-talets år finnes ingen enda gravskrift bevarad, under det vi från »peståret» 1630 känna 22 gravskrifter; 10 år senare kommer ett svårt år 1640 med 16 gravskrifter, närmast kommer 1627 med 7 och 1622 med 6. De båda sista siffrorna kunna ju vara en ren tillfällighet, vilket däremot ej kan vara fallet med talen 22 och 16; dessa måste givetvis stå i samband med någon svårt härjande farsot. Att personer avlidit i »pesten» omtalas även i ett par gravskrifter från 1565 och 1622. Vilken sjukdom det egentligen gällt, kan naturligtvis ej nu avgöras, då under äldre tider alla smittosamma sjukdomar med stor dödlighetsprocent kallades pest.

Alla gravskrifter från 1200- och 1300-talet äro avfattade på latin, vare sig stenarna täckt prästers eller lekmäns gravar. Stilen är så gott som alltid nedsänkt majuskelskrift, ofta mycket väl huggen; fel förekomma mycket sällan. Särskilt ålderdomliga bokstavstyper, sådana som anträffats på ett par stenar i S:t Hans och S:t Nicolai ruinkyrkor, förekomma ej på några av domkyrkans stenar. Det är ingen väsentlig åtskillnad mellan bokstavstyperna från 1200-talets sista årtionde och 1300-talets förra hälft. Någon extra utsmyckning användes ej. Texten, som ofta inledes med ett enkelt kors, var till en början mycket kort t. ex. ett namn med eller utan titel, stundom föregånget av ett HIC IACET (Här ligger) och någon gång efterföljt av O. P. E. (o r a t e p r o e o — bedjen för honom). Årtal och närmare tidsbestämning saknas i regel vid dessa tidiga texter, som ofta inhöggos ringformigt mellan tvenne koncentriska cirklar; ett bomärke förekommer stundom på det runda fältet innanför texten. Redan vid 1200-talets slut började man vid sidan av dessa korta ringformiga texter använda en betydligt utförligare gravskrift, inhuggen mellan tvenne linjer och löpande runt stenens kanter. Dessa texter innehålla alltid utförlig uppgift om dödsdagen av den anledning, att ofta en summa skänkts till kyrkan, för att själamässor skulle läsas på denna dag. Texten inleddes ofta med ANNO DOMINI (Herrens år), varefter följer årtalet med romerska siffror samt dödsdagen oftast angiven i relation till en närmast liggande festdag eller helgondag; sedan följde ordet OBIIT (dog) samt den dödes namn föregånget av DOMINVS, om han varit präst, eller efterföljt av titel, om han innehaft något ämbete, t. ex. CONSVL (rådsherre), eller

yrke, t. ex. PISTOR (bagare), eller någon gång härkomsten, DE COLONIA (från Köln). Texten avslutas ofta med en bön REQVIESCAT IN PACE (må han vila i frid) eller CVIVS ANIMA SIT IN PACE (vars själ må vara i frid). Medgiver utrymmet, så avslutas det hela med ett AMEN. Redan vid 1300-talets början förekommer en variant av detta textschema. Gravskriften inleddes med HIC REQVIESCIT (Här vilar) eller HIC IACET (Här ligger), varefter personens namn och titel omedelbart följde samt därefter QVI OBIIT ANNO DOMINI (som dog Herrens år) och årtal samt dödsdag, som ovan nämnts. Slutbönen SIT IN PACE är någon gång utbytt mot SIT IN GLORIA (Må han vara i härligheten). Dessa bägge textschema följdes med obetydliga variationer under hela 1300-talet och ännu på 1400-talet, så ofta latinet användes. I och med sekelskiftet år 1400 inträder plötsligt en ändring i smakriktningen, de vackra majuskelbokstäverna utbytas mot minuskler, s. k. frakturstil, som redan länge använts för gravskrifter i Tyskland och angränsande länder. Under det att majuskelbokstäverna så gott som alltid voro nedhuggna i stenen, höjde sig minusklerna över ett nedsänkt, ofta råhugget bottenplan. Texten löpte i regel runt stenens kanter, och hörnen pryddes med de fyra evangelisternas symboler, ängeln (Matteus), lejonet (Markus), oxen (Lukas) och örnen (Johannes). Latinet användes visserligen fortfarande under hela den katolska tiden, men redan från 1400-talets början förekommer det plattyska språket, som efter hand blev allt mera förhärskande. Schemat för textens uppställning bibehölls i stort sett. Texten inleddes med N a d e r b o r t X p i (Efter Kristi födelse), därefter årtal och dödsdag åtföljt av ordet s t a r f (dog), så personnamnet och till slut bönen B i d d e t G o t v o r e m (Bedjen till Gud för honom). Minuskelstilen, som vid 1400-talets början var mycket redig och lättläst, blev efter hand mera sammanträngd och svårtydd. När texten blivit nött, är det ofta svårt att skilja bokstäverna åt, särskilt gäller detta m, n, u, v, när dessa hopats tätt intill varandra. Mittfältet lämnades i regel tomt, frånsett ett stort bomärke eller en enkel sköld. Människofigurer i gravyr förekomma mera sällan, några få äro kända såväl från 1300-talet (Pl. 54) som från 1400-talet (Pl. 21). Stenarnas form och storlek varierade något under medeltiden. Den rektangulära formen, längd 200—250 cm, bredd 100—150 cm, är förhärskande. Trapetsoidala stenar med överkanten bredare än den undre förekomma även och ända in på 1400-talet.

Efter reformationen övergav man snart minusklerna, »munkstilen», och övergick till den latinska kapitälstilen, som användes både nedsänkt och upphöjd — det senare allmänt mot slutet av 1500-talet. Latinska språket användes fortfarande i stor utsträckning för ståndspersonernas

gravskrifter. Evangelistsymbolerna ersattes av vapensköldar, och stenarna pryddes med storartade skulpturer i hög relief. Från denna tid förskriva sig domkyrkans verkliga praktstenar (Pl. 27, 28, 29 och 37). Även på 1600-talet tillkommo många prydliga gravstenar i barockstil (Pl. 38, 42, 43, 44, 46 och 48). Evangelistsymbolerna kommo åter till heders, men helt olika 1400-talets. Texterna på ståndspersonernas gravhällar svälla ut till långa versifierade latinska gravkväden (t. ex. N:r 36, 106 och 151). Under senare hälften av århundradet är det i allmänhet slut med tillverkningen av praktstenar; även stadens mest välsituerade män få nöja sig med enkla gravskrifter, ofta inhuggna på förut använda stenar. Detta gäller i än högre grad om 1700-talet.

På ett mycket stort antal gravstenar har gravägaren låtit inhugga familjens bomärke. Dessa äro så gott som alltid uppbyggda kring en rak mittlinje, på en, två eller mera sällan flera punkter korsad av kortare linjer bildande räta eller sneda vinklar med mittlinjen eller varandra. Dessa tvärlinjers inbördes lägen och riktlinjer varieras i det oändliga, varigenom ett mycket stort antal bomärken erhålles med hjälp av blott tre till fem streck, placerade så att de aldrig släppa kontakten med varandra. Bilinjerna äro i de flesta fall symmetriskt anordnade i förhållande till huvudlinjen.

På medeltidsgravstenar äro de samtidigt med texten inhuggna bomärkena ganska stora, ända till 50 cm höga och kraftigt nedhuggna på stenens mittfält. Mot 1300-talets slut och under början av 1400-talet användes vid sidan av den vanliga typen bomärken med alla streck huggna med tvenne parallella linjer på 2 à 3 cm avstånd från varandra. Under 1500-talets senare hälft övergingo linjerna till bandlika upphöjningar över ett nedsänkt bottenplan, i överensstämmelse med tidens sed att behandla bokstäverna i gravskrifterna. Bomärkena gjordes efter hand mindre, 15—20 cm höga, men för att bättre uppmärksammas inskrevos de i en sköld. Detta bruk förekom visserligen någon gång redan på 1300-talet, men skölden var då av enklare typ och vanligen snett ställd. Uppritningen av 1500- och 1600-talets bomärkessköldar varierades betydligt, och det ser ut som om stenhuggarna vinnlagt sig om, att en sköld, som ingraverats på en gravsten, ej skulle få upprepas på en annan. Användningen av bomärkessköldar avtog vid 1600-talets mitt och upphörde så småningom. Under 1600-talet uppkom även ett bruk att vid sidan av bomärket även inhugga ägarens initialer, vanligen en bokstav på var sida om bomärket, samt ehuru mindre ofta både över och nedom bomärket. Detta underlättar ofta bomärkets hänförande till en viss text, då flere från samma tidsskede förekomma på samma sten.

I och med välståndets avtagande mot 1600-talets slut avstod man

helt från den dekorativa utsmyckning, som de ofta prydliga sköldarna erbjödo. Även själva bomärkena blevo mera enkelt arbetade; i många fall kan man skönja, att de tillkommit utan yrkesmannens hjälp. Efter hand ersattes bomärkena av monogram. På 1700-talet fick ofta ett monogram, stundom åtföljt av ett årtal, ersätta hela gravskriften. Ett studium av sambandet mellan bomärken och familjenamn ligger utom ramen för detta arbete. Därför angives blott förekomsten av bomärken vid beskrivningen av de stenar, där sådana finnas, jämte en hänvisning till de i en tabell utförda ritningarna av alla bomärken, som befinna sig i sådant skick, att formen säkert kan avgöras. Dessa teckningar äro något schematiserade. Då även de i oändlighet varierande bomärkessköldarna hava ett visst intresse, har det ansetts lämpligt att i detta arbete även medtaga prov på dessa, varför ett hundratal olika sköldtyper sammanförts på ett par planscher. Förutom bomärken och sköldar förekomma på ett antal gravstenar även en del verktyg, emblem för olika yrken, såsom sax, tång, städ, mätredskap, vinkel, bila, yxor av olika typer, skosulor m. m. Nattvardskalken förekommer på några få gravstenar, som legat över prästgravar. Under 1600- och 1700-talen inhöggos gravnummer på åtskilliga stenar. Under 1600-talet inhöggs ett K av egenartad typ på ett stort antal gravstenar; betydelsen av detta märke har ej kunnat fastställas. (Se Pl. 1: 270; 4: 215; 30: 101; 32: 41).

Att nu söka utforska den ursprungliga platsen för någon enda av domkyrkans medeltida gravstenar torde vara fullkomligt lönlöst. Då efter reformationen en ny tid bröt in, tog man ingen hänsyn till den önskan requiescat in pace, som uttalades i gravskriften. Stenarna flyttades, nya inskrifter inhöggos, gravrummen rensades upp och togos i anspråk till vilorum för andra avlidna. Redan under 1600-talet fanns det nog ej mycket kvar av skelettresterna efter 1300- och 1400-talets visbybor; nya generationer hade flyttat in i deras gravar, nya tillönskningar om ro och frid intill dagen för en »ärofull och gledelig opståndelse» hade inhuggits på de gamla stenarna. Men även dessa böner blevo ohörda; vid 1800-talets genomgripande reparationer rensades gravarna på nytt från likresterna, som hänsynslöst vräktes ned i en stor grop bakom kyrkan, och gravstenarna omhöggos och flyttades dit de bäst kunde inpassas vid golvets planering. Icke ens gravarna uppe i koret, täckta av väldiga rikt skulpterade hällar, varunder stormännen från 1500-talet och 1600-talets början vilat, undgingo sitt öde. Så t. ex. kommo de bägge praktfulla gravstenarna, som nu ligga på båda sidorna om altaret, först på 1890-talet till den plats, där de nu ligga löst ovanpå golvet utan att täcka några gravar.

Som redan är nämnt, var golvet, sedan gravsättningar inom kyrkan

upphört i början av 1830-talet, i behov av en grundlig reparation. Ärendet behandlades vid domkapitlets sammanträde den 4 mars 1831, då landshövdingen föreslog, att man borde bortflytta alla bänkar och upptaga hela kyrkogolvet samt omlägga det i ett sammanhang, varvid även de underliggande gravarna borde försättas i varaktigt stånd, så att de kunde för all framtid uppbära stengolvet i orubbat skick. Vid ett följande sammanträde med kyrkorådet ingav ledamoten Bergman ett förslag till kyrkogolvets omläggning jämte kostnadsberäkning, slutande på 1,800 riksdaler banko. Vid ett senare sammanträde uppdrogs åt handlanden Nils Klingvall, som avgivit det lägsta anbudet, 1,700 riksdaler banko för arbetet, att utföra detsamma. Tillsyn skulle utövas av borgmästaren G. A. Molander, byggnadsinspektören f. d. glasmästaren Bergman och färgaren Holmberg. Sedan församlingen den 12 maj 1831 underrättats om reparationen, tog denna omedelbart sin början och pågick hela sommaren. Vid kyrkorådssammanträdet den 17 september samma år synes den vara avslutad, ty då bestämdes, att efter reparationen överblivna d u g l i g a stenar skulle förvaras under berget. Av det, som då ej ansågs värt att bevara, torde en stor del hava använts vid uppförandet av »nya lazarettet», som just vid denna tid stod under byggnad. Ännu tjugo år därefter berättar dock Säve, att »flere tjog sönderkrossade vackra gravstenar» lågo uppvräkta i hög vid kyrkans södra vägg.

Då kapellet användes för gudstjänsterna under den tid reparationen pågick, uppsköts omläggningen av golvet därstädes och utfördes först år 1834.

Huru ödesdiger denna golvomläggning blev, framgår av nedanstående utdrag, hämtat ur den berättelse P. A. Säve år 1853 avgav till Kungl. Vitterhetsakademien i samband med insändandet av en samling teckningar av gravstenar.

»Ännu mångfaldigt mer skulle för forskaren hafva återstått, om ej en olycklig r e p a r a t i o n eller vårdslös omstörtning af Domkyrkans hela historiskt monumentala rikedom åren 1830—31 blifvit företagen och utförd utan alla högre begrepp om byggnadskonstens helgd och utan all upphöjd känsla och vördnad för historiska minnesmärken. Omkring tvåhundrade Grafstenar (de fleste helt säkert med åretal, inscriptioner och ornamenter) förkastades, bortsåldes eller skänktes som mursten, till trappor, fotklädning m. m. till nya Lazarettsbyggnaden, som just då skulle af grunden uppföras. Sålunda förstördes under en oförsvarlig kyrkans öfverstyrelse, genom tidsandans irreligiositet och köld för heliga konstminnen, af omilda händer 100-tals S:ta Mariæ kyrkans grafstenar, dessa vigtiga och intressanta urkunder i sten om så många afdöda och ännu lefvande slägter, om kyrkans biskopar, superintendenter, prester, mun-

kar, de enda urkunderna om landets Gouverneurer, Landshöfdingar, Riddare — om Stadens Borgmästare m. m. men dessa grafstenar med sina alla märkvärdiga och sköna stilar, åretal och bildhuggerier, hvilket allt kunnat mycket upplysa om landets och stadens mörka historia. Men allt lemnades då hänsynslöst åt materialismens eller entrepreneurernas oblyga okunnighet och fria disposition att sönderhuggas, stympas, förbråkas och apteras, såsom det ännu för ögonen synes på de fördärfvade och utan all plan kringvräkta Grafstenarna, som ännu händelsevis ligga qvar uti S:ta Mariæ kyrkan i Wisby, de flesta nu oåtkomliga och oläsliga, då en stor del ligger mer eller mindre instucken under fasttimrade kyrkobänkar och andra åter äro mer eller mindre afhuggne, afkantade, öfvermurade och skadade på mångfaldigt barbariskt sätt — detta allt oaktadt de hädangångne Graf-egarne anropat kommande släkten om frid för sina och de sinas hvilorum.»

År 1892 utsattes gravstenarna i kyrkogolvet ånyo för en svår åverkan i samband med en mycket omfattande inre reparation av kyrkan. Några av de grova pelare, som uppbära valven, hotade att falla sönder och krävde förstärkning. Den gamla i hög grad bristfälliga bänkinredningen behövde utbytas; det dittillsvarande uppvärmningssystemet med stora kaminer skulle ersättas med värmeledningsrör framdragna uti kanaler under golvet. Då man hyste farhågor för att de lik, som jordats under golvet för minst 60 år sedan, genom värmens inverkan skulle komma att sprida obehaglig lukt, beslöts, att golvet skulle upptagas och gravarna rensas från likrester. I huru stor utsträckning arbetet med gravarnas upprensning kom att utföras, känna vi nu ej tillfullo. Säkert är, att alla gravstenar i sido- och tvärgångarna lyftes bort samt uppstaplades utanför kyrkans yttermurar. Likaså upptogos värmekanaler kring kapellets väggar; rakt igenom korgolvet uppbröts också en stor gång för indragande av värmeledningens huvudstam. De anträffade gravarnas innehåll behandlades även denna gång på samma pietetslösa sätt som sextio år tidigare. Icke heller denna gång var någon sakkunnig närvarande för granskning av gravgodset, utan arbetarna fingo göra rent hus i alla anträffade gravar, varvid säkerligen ett värdefullt antropologiskt material gick förlorat liksom ett sällsynt tillfälle att studera de många gravar, som under århundradenas lopp anlagts under kyrkogolvet. Visserligen hade Vitterhetsakademien år 1890 hos Kungl. Maj:t begärt, att riksantikvarien skulle underrättas om de förändringar, som komma att vidtagas med golvet i så god tid, att han fick tillfälle att giva anvisning rörande behandlingen av gravstenarna. I Domkapitlets redan fjorton dagar därefter avgivna yttrande meddelades beträffande gravstenarna i kyrkogolvet den lugnande upplysningen, att i arkitektens förslag icke inginge någon annan

förändring av golvet än dess planering och tillades, att all pietet skulle visas gravstenarna.[1] Huru välgrundade Vitterhetsakademiens farhågor i själva verket voro, och huru ringa förståelse Domkapitlet visade för saken, ehuru det i skrivelse försäkrat sig vara villigt att fästa allt avseende vid Riksantikvariens goda råd, som omständigheterna medgåve, kan dessvärre visas med åtskilliga exempel. Förutom att åtskilliga stenar kanthöggos eller stympades vid inpassningen, så att viktiga delar av inskrifterna förstördes, skildes delarna av kluvna stenar åt; så t. ex. återfinner man ena hälften av en vid förra reparationen oskadad sten uti golvet till brudportens vindgång, under det att den andra hälften inlagts i stora gången strax inom västra portalen. Professor G. Lindström, som besökte kyrkan under det reparationen pågick, beklagar i sitt arbete Anteckningar om Gotlands medeltid, att nyupptäckta gravstenar dels sönderhuggits dels lagts som grund under nybyggda trappor och detta »oaktat den dagliga tillsynen över arbetet».

Under de fyra årtiondena, som nu förflutit sedan reparationen 1892, hava gravstenarna i stort sett fått ligga i fred. De värmeledningsrör, vid vilkas nedläggande i golvet en del gravstenar upptogos och skadades, äro numera ersatta av radiatorer, upphängda kring väggarna. En för gravstenarnas skyddande synnerligen viktig åtgärd påbörjades under 1890-talet, i det att man täckte de mest trafikerade gångarna med mattor. Största delen av golvet med undantag av vissa partier i koret och kapellet är nu mattbelagt, och det är att hoppas, att inom kort hela golvet skall vara skyddat på detta sätt. Olägenheten av att stenarna härigenom undandragas de besökandes blickar torde vara av ringa betydelse i jämförelse med vikten av att stenarnas bestånd för all framtid tryggas.

Vid den följande beskrivningen över domkyrkans gravstenar behandlas först de i kyrkogolvet inlagda stenarna i den ordning de där intaga med början i koret, varefter följa stenarna i gångarna ned mot tornrummet och till sist i kapellet. Därefter anföras de utanför kyrkans portar samt på kyrkogårdens SÖ del liggande gravstenarna, av vilka ett fåtal från slutet av 1700-talet och 1800-talets början äro de enda av domkyrkans alla gravstenar, som säkert befinna sig på ursprunglig plats över orörda gravar. Till sist behandlas i ett sammanhang alla från kyrkogården upptagna eller vid golvreparationerna kasserade stenar, som rests mot berget Ö om kyrkan eller befinna sig på annan plats. Dessa stenar ordnas kronologiskt i den mån så varit möjligt efter äldsta urskiljbara gravskriften, så vida denna ej utgör ett så obetydligt textfragment, att t. ex. både namn och årtal äro utplånade. I sådana fall är stenen upptagen i den ordning,

---

[1] En utförlig skildring av Akademiens och Domkapitlets mellanhavanden i denna angelägenhet finnnes införd i Vitterhetsakademiens Månadsblad 1890 sid. 165—185.

den mest dominerande av övriga texter kräver. Samma principer äro även följda beträffande ordningsföljden i arbetets planschdel.

Alla i domkyrkans golv och kring dess portaler liggande stenar äro inlagda på en bifogad planritning (mellan sid. 28 och 29), där alla gravstenar äro försedda med samma nummer, under vilka de återfinnas i beskrivningen. Den nuvarande bänkinredningens trägolv samt altarräcket äro på planen belagda med ljusgrå ton, som även täcker de gravstenar, vilka ligga under bänkgolven nedom koret och i kapellet och tillfälligt frilagts vid undersökningarna. Fundamenten till kyrkans tre altaren samt dopfuntens fotplatta äro på kartan belagda med mörkt grå ton.

FÖRKLARINGAR.

Mått. Stenarnas storlek angives i cm; vid trapetsoidala stenar anföras tvenne mått för bredden, överkantens mått genom ett : skild från nederkantens. Vid stympade stenar sättas nuvarande mått inom [—].

Stenarnas medeltida texter återgivas sålunda. 1) Författarens läsning från stenen. Förlorade textdelar suppleras ej, återgivas med ////// då en eller några få bokstäver fattas, med ////////// när större textdelar blivit förstörda. Skadade bokstäver, som ej säkert kunna uppfattas, sättas inom (—), även om av sammanhanget klart framgår, vilken bokstav där förekommit. 2) Läsningar av äldre auktorer, vilka ofta supplerat förstörda textdelar och upplöst förekommande förkortningar. 3) En sammanställning av texten, utarbetad på grundval av samtliga läsningar; förkortningar upplösta. Återgives med kursiverade versaler. 4) Översättning; återgives med kursiv stil.

Gravstenstexter från tiden efter medeltiden återgivas i regel med versaler; utplånade textdelar äro supplerade, där så lämpligen kunnat ske, i avsikt att underlätta läsningen — det supplerade är satt inom [—]; skadade bokstäver sättas inom (—). Där förlorad text ej kunnat suppleras, utfylles tomrummet med ett streck —. Översättning meddelas, där så kräves; återgives med kursiv stil.

Bokstäver sammanbundna med en båge t. ex. $\widehat{HE}$ beteckna, att de i den huggna texten äro sammanhängande, så att den främre bokstavens bakre stapel är gemensam med den bortres främre stapel. Metoden användes av utrymmesskäl redan under medeltiden, men blev under 1600-talet en ren modesak, och begagnades då ofta även, när utrymmet ej krävde en sådan sammandragning.

Beteckningen (T), (TI), (TII) o. s. v. hänvisar till gravstenstexterna.

Beteckningen (R_1) (R_2), (R_3) o. s. v. användes vid mycket fragmentariska texter, uppdelade på flere rader, för att angiva fördelningen på rad.

Beteckningen ①, ②, ③ och ④ användes vid texter, som löpa utefter stenarnas sidor, för att visa textdelarnas läge. ① = övre vänstra, ② = övre högra, ③ = nedre högra, ④ = nedre vänstra hörnet.

Se även Förkortningar sid. 4.

GRAVSTENARNA I DOMKYRKANS GOLV.

Huru gravarna under kyrkogolvet voro anlagda under medeltiden, känna vi ej. Förmodligen voro de placerade ungefär på samma sätt som i S:t Klemens kyrka, varom vi tack vare Emil Eckhoffs utgrävningar och noggranna uppmätningar äga en god kännedom. Vid de båda tillfällen under 1800-talet, då gravarna under domkyrkans golv frilades, gjordes inga sådana undersökningar, men troligen voro medeltidsgravarna då till största delen förstörda och utvidgade för att giva rum för de likkistor, som användes efter reformationen. Detta gäller naturligtvis i synnerhet de stora gravar, som under 1500-talet och början av 1600-talet iordningställdes för länsherrar och stadens styrande män med familjer. Men vi veta nu ej ens med säkerhet, var dessa gravar legat; i de flesta fall ej där de prydliga rikt skulpterade stenarna i koret nu ligga. Förmodligen lågo dessa i allmänhet kvar över gravarna intill golvomläggningen 1831, då en fullständig omflyttning synes hava ägt rum. Nu utgöra de liksom alla andra gravstenar i domkyrkan blott delar av golvbetäckningen. Utrymmet mellan de stora gravstenarna är i allmänhet utfyllt med stycken av mindre gravstenar, som utan hänsyn till inskrifterna tillhuggits i lämpliga storlekar.

Under de stora bänkkvarteren i kyrkans mittparti liksom utefter norra och södra sidoväggarna och i tornrummet finnas nu inga gravstenar. De båda bänkkvarteren mellan östra tvärgången och trappan till nedre koret dölja däremot helt och hållet några gravstenar; så är också förhållandet med bänkgolvet i kapellet, som byggdes efter reparationen 1892, före vilken tid inga fasta bänkar funnos därstädes. År 1932 lät författaren i och för undersökningarna tillfälligt borttaga det stora bänkgolvet i kapellet samt de båda mindre nedanför kortrappan. Därvid funna gravstenar äro även inlagda på kartan över kyrkans gravstenar. För fyrtio år sedan, då den gamla bänkinredningen borttogs och ersattes med den nuvarande, var hela kyrkgolvet frilagt och ett utmärkt tillfälle erbjöd sig att undersöka stenarna. Ett par år före denna tid anhöll riksantikvarien hos Kungl. Maj:t, att föreskrift måtte utfärdas om, att »inga gravstenar med inskrift eller bilder framdeles må skylas», varpå domkapitlet svarade, att »akademiens yrkande torde bli nästan omöjligt att efterkomma», och påpekade, att »stenarnas afteckning kan bekvämligen ske under reparationens lopp» — något som dock icke kom till utförande. Komplettering av vissa nu delvis övertäckta texter får alltså ställas på framtiden.

Visby domkyrka.

1. *Pl. 27.*

Henrik Rosenkrantz' gravsten. Högkoret N om altaret. Latinsk 1500-tals gravskrift med upphöjda bokstäver (T). Mitt på stenen en riddare i full rustning omgiven av rikt ornerad inramning. Stenen låg förr — åtminstone sedan mitten av 1700-talet — på hedersplatsen mitt framför altaret, men flyttades 1892 till nuvarande plats, där den ligger ovanpå golvet med texten in mot Ö korväggen. Väl bibehållen, utom att figurens näsa fallit bort.

Grå visbykalksten. 331 × 167.

Litt. o. avb.: AGW 951; PAS 1853 n:r 1; B s. 22; Foto ATA o. UUB.

Text: AИO · DИI · 1537 · QVIИTA · (DIE) ·
DECEMBRIS · OBIIT · (И)OB(ILI)S ·
VIR · DИS · HEИRICVS · ROSEИ
KRAИTZ · DE · BIØRИHOLM · EQVE[S]
AVRATVS · ET · CAPITAИEVS · VISBVE ·

Herrens år 1537 den 5 december dog ädlingen Herr Henrik Rosenkrantz av Biørnholm, »eques auratus» och kommendant på Visborg.

Eques auratus (egl. förgylld riddare); titeln användes för att skilja riddare från ryttare; *auratus* syftar på de förgyllda sporrarna och den gyllene kedjan.

Anm. Henrik Nielsen Rosenkrantz til Bjørnholm og Skjern, Høvedsmand (Länsherre) på Gotland 1530—37, omkom genom olyckshändelse, varom Strelow förmäler i Cronica Guthilandorum (s. 263). »Aar 1537 døde Herr Hendrick Rosenkrantz paa Guthiland S. Nicolai Aften, en Hest spranck hannem ihiel uden for Vissborg der hand med sine Hoffmænd var udriden sig at forlyste, huor det Steenkaars staar som at mand drager til Kaabersvig.»

2. *Pl. 37.*

Herman Juels gravsten. Högkoret S om altaret. Dansk gravskrift från 1600-talets början, med nedsänkta bokstäver (T). På mittfältet bilden av en riddare i rustning med hjälmen avlyftad. Vid sidan om mannen en kvinna i fotsid dräkt, med dok över huvudet. Bilderna omgivna av en ram med sexton vapensköldar. Gravskriften på en platta nedanför figurerna; några bokstäver skadade. Förr låg stenen nedom altaret vid sidan om H. Rosenkrantz' sten; flyttades vid reparationen 1892 till n. v. plats, där den ligger ovanpå golvet med texten in mot Ö korväggen. Stenen i gott skick, förutom att figurernas mest framträdande partier äro något nötta.

Slät och jämn kalksten från Storungs(?). 295 × 173.

Litt. o. avb.: SpW s. 242; AGW 910 (avskrift efter Spegel) o. 952; Kl (teckning); PAS 1853 n:r 2; B s. 23; Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO [160]7 DEN 16 OCTOBRIS DÖDE ERLIG OC WELBIVRDIG MAND HERMAND IVEL TIL AABERG PAA WISBORG SLOT EFTER AT HAND HER PAA LANDET HAFDE WERET LENSMAND PAA TRETENDE AAR OC BLEF BEGRA[VE]N DEN 30 OCTOB. GVD GIFVE HANNOM EN EHREFVLD OC GLEDELIG OPSTANDELSE.

Anm. HERMAN JUEL var länsherre på Gotland och ståthållare på Visborg från 22 maj 1595 till sin död 16 oktober 1607.

3.

Högkoret, tätt S om altaret. Tysk 1600-talsgravskrift (T) samt mgr. av M, H, R. Oansenlig sten, som aldrig täckt någon grav på denna förnämliga plats. Säkert ditlagd vid någon kyrkoreparation som golvbetäckning. Detsamma gäller om några andra fragment av 1600-talsstenar (t. ex. n:r 5, 6, 8 och 14), likaledes inlagda i korgolvet. Stenen något avkantad.

Röd ölandskalksten. [77 × 52].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: HIR L[I]GEN BEGR —
S : FREDERIK RAM
S : BARBER RAM
S : HANS RAM
DER SELEN GODT
GNEDIG SII
ANNO 1630

Här ligga begravna salig Fredrik Ram, salig Barber Ram, salig Hans Ram. Gud vare deras själar nådig! År 1630.

4. *Pl. 28.*

Högkorets N sida i hörnet mellan altarräcket och N korväggen, ditflyttad 1892. Låg förut nedom altartrappan, tätt N om H. Rosenkrantz'

sten. Dansk text från mitten av 1500-talet (T). På mittfältet tvenne kvinnofigurer i hög relief, iförda högtidsdräkter med puffärmar och långa rikt veckade klädningar. Den äldre med dok på huvudet, den yngre med blomsterkrans kring håret. Vapensköldar inom stora hörnringar; i övre vänstra o. nedre högra hörnet Rosenkrantzska vapnet och i de bägge övriga det Hardenbergska. Texten över bottenplanet upphöjd vacker minuskelskrift, fördelad på fyra rektangulära plattor mellan hörnringarna, väl bevarad. Tre av stenens hörn isynnerhet det nedre högra skadade. Figurernas mest upphöjda partier något nötta.

Storungskalksten(?). 206 × 149.

Litt. o. avb.: SpW s. 242; AGW 911 (avskrift efter Spegel) o. 949; Kl (teckn.); PAS 1853 n:r 3; B. s. 23; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Welbirdig qvin ② ne fru Karine Rosenskrans ✠ och ③ Jomfru Mette ④ hardenberis datter døde Ano · 1549.

Anm. Välborna fru Katarina Eriksdatter Rosenkrantz till Mattrup var dotter till Erik Styggesen Rosenkrantz till Mattrup (död 1435) samt gift med Eiler Hardenberg till Vedtofte, »Lehnsmand» på Gotland 1544—51; död i Danmark 1565. Dottern Mette var det fjärde av deras fem barn. Jfr gravstenen n:r 11.

5.

Högkoret framför altaret. Fragment med medeltida kantlinjer utefter långsidorna. Stenen använd flere gånger under olika tider. På mitten en enkelt huggen skräddaresax, till höger därom ett så gott som utplånat bom. Nedtill stort bom. (Fig.) inom simpel skd. På stenens överdel enkel 1700-talsinskrift (T). Jfr n:r 3.

Visbykalksten. [131] × 100.

Text: AXEL HARNISK
DEN 6 AVGVSTI
ANNO 1739,

Anm. Vid mitten av 1700-talet fanns i Visby en skomakare Jöns Harnisk (Harnisch); Axel H. var dennes som ung avlidne son.

6.

Högkoret framför altaret. Fragment nu dolt under träpall. Endast rest efter enkelt bom. Jfr n:r 3.

Hejdebykalksten. [105 × 77].

7.

Gravstensfragment utgörande en del av trappsteget till högaltaret, delvis dolt under altarräckets N hälft. Rester efter medeltidsinskrift. Väl hugget bom. (Fig.) inom tvenne koncentriska ringar.

Storungskalksten. [86 × 34].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

8.

Gravstensfragment utgörande en del av trappsteget till högaltaret, delvis under altarräckets S del. Endast årtal [A]N̄O 1620 och därnedom PN och R.

Visbykalksten. [100 × 34].

9. *Pl. 31.*

Högkoret, omedelbart framför ingången till N tornrummet. Hela mittfältet upptages av en latinsk 1500-tals gravskrift med upphöjda bokstäver i tättställda rader i stenens längdriktning. Vid var och en av stenens kortsidor tvenne vapensköldar. Väl bevarad gravsten; endast årtalet i högra hörnet skadat.

Visbykalksten. 77 × 200.

Litt. o. avb.: SpW s. 240; AGW 905 (avskrift efter Spegel); PAS 1853 n:r 5; Abg. fig.; Foto ATA o. UUB.

Text:

HOC ∘ EGO ∘ PRÆCLARO ∘ BILDORV ∘ STEM̄ATE ∘ NATA ∘
ELISABETH ∘ DVRO ∘ SVM ∘ TVMVLATA ∘ LOCO ∘
ABLVTA ∘ FÆDA ∘ PRIMÆVI ∘ SORDE ∘ PARENTIS ∘
PRIMA ∘ DIES ∘ VITAM ∘ QVAM ∘ DEDIT ∘ IPSA ∘ TVLIT
QVOD ∘ MIHI ∘ NASCENTI ∘ FATALIS ∘ PARCA ∘ N͡EGAVIT ∘
ÆTERNA ∘ CH͡RISTVS ∘ SEDE ∘ REPENDIT ∘ IDEM ∘
CHRVS ∘ AMAT ∘ PVEROS ∘ PVERIS ∘ PATET ∘ ÆTHER ∘ ET ∘ IPSE ∘
ME ∘ PLACIDIS ∘ VLNIS ∘ GESTIT ∘ HABERE ∘ SVIS ∘
QV͡Æ ∘ V͡ERBIS ∘ LÆTI ∘ MISCERENT ∘ LÆTA ∘ PA͡RENTES ∘
OSCVLA ∘ IAM ∘ CHRIST' ∘ DAT ∘ REPETITA ∘ MIHI ∘ AN̄O 71 ∘

CHRVS i rad 7 är en sammandragning av CHRISTVS

Jag, Elisabet, född av Bildarnes lysande ätt blev begraven på denna hårda plats, sedan vår förste stamfaders vederstyggliga smuts blivit avtvådd.[1] *Den första dagen berövade mig det liv, den själv gav mig.*[2] *Vad ödets norna nekade mig, då jag föddes, detsamma återgäldar mig Kristus i den eviga boningen. Kristus älskar barnen; för barnen står himmelen öppen och själv vill han hålla mig i sina milda armar. De rikliga kyssar, som glada föräldrar skulle blanda med sina ord, dem giver mig nu Kristus i förökat mått. År 1571.*

Anm. Den lilla flickan var dotter till länsherren JENS BILDE, som innehade sin befattning på Gotland 1560—71.

Översättningen av prof. J. Bergman. FÆDA = FOEDA.

10. *Pl. 40.*

Högkorets N del. Rikt skulpterad 1600-talssten, försedd med ny inskrift vid början av 1800-talet, då den ursprungliga danska inskriften (TI) med upphöjda bokstäver bortslipades och ersattes av en annan gravskrift (TII) utförd med vacker nedsänkt skrivstil. Förändringen berörde endast själva texten; stenens hela utsmyckning i barockstil behölls oförändrad. Nedtill är uthugget en kyrka och några höga torn inom en krenelerad mur — stiliserad bild av Visborg (?); därnedom vilar en kerub med högra armen stödd på en dödskalle, under det att den andra håller ett timglas. I hörnen förekomma vapensköldar. Stenen i gott skick.

Ölandskalksten. 241×119.

Litt. o. avb.: SpW s. 242; AGW 912 (avskrift efter Spegel); PAS 1853 n:r 4; Abg fig.; Foto ATA o. UUB.

Ursprunglig text enligt Abg:s fig.:

Text I: HERVNDER HVILER
ERLIG OC WELBIVRDIG
HENRICH HÖEG SOM
DÖDE HER PAA WISBORG
SLOT DEN 9 IVNY·
ANNO 1628 DER HANS
KIERE FADER ERLIG OG
WELBIVRDIG MAND IENS

---

[1] = sedan den från Adam stammande arvsynden utplånats genom dopet, d. v. s. sedan jag undfått dopet.
[2] = Jag dog samma dag jag föddes.

HÖEG TIL WANG HAFDE
FORNEFNDE SLODT WDI
FORLENING • GVD GIFVE
HANEM MED ALLE TROE
CHRISTNE EN GLÆDE
LIG OC ÆREFVLD • OP=
STANDELSE AMEN

Anm. IENS HÖEG til Wang var länsherre på Gotland i sex år, 1627—33.

Text II: *Kongl. Räntemästaren*
Anders Wiman
Född 1729
Död 1801
Gift 1. med M: C: Rosenwall
Död 1793
2. med Hel: Molander
Död 1812
Commemoratio Mortis,
Optima Philosophia.

Att hava döden i minnet
är den bästa levnadsvisheten.

11. *Pl. 28.*

Katharina Rosenkrantz' gravsten. Högkoret; nederdelen dold under altartrappan. Hela ytan upptages av en sen 1500-tals latinsk text med upphöjda bokstäver i tättställda rader (T). De sex första raderna utgöra ett bibelcitat, 1:a Korintierbrevet 15: 54—55. Därefter följer gravskriften på tre rader; sista raden oåtkomlig under trappsteget. Stenen i dåligt skick; ytan starkt sönderfallen, varvid enskilda bokstäver och hela textdelar gått förlorade. Med hjälp av äldre, visserligen delvis mycket felaktiga uppteckningar har det varit möjligt att till största delen rekonstruera texten. Av denna framgår, att stenen täckt en grav, vari jordats

tvenne kvinnor, fru Katarina Rosenkrantz-Hardenberg och hennes dotter Mette. Sedan mannen, ståthållaren Eiler Hardenberg, ett par år efter makans död lämnat Gotland, anskaffades förmodligen ett dyrbarare gravmonument (n:r 4).

Visbykalksten. [82] × 143.

Litt. o. avb.: SpW s. 242; AGW 911 (avskrift efter Spegel); PAS b. sid. 48 (åtföljes ej av Pl.); PAS i UUB, blyertsteckning; Foto ATA o. UUB.

Text:

CV̄ · AVTĒ · CORRVPTIBILE · HOC · ĪDVERIT · ĪC
[ORRVP]TIBILI[TA]TĒ · ET · MORTALE · HOC · ĪDV
ER[IT · IM]MORTALITATĒ · TV̄C · FIET · SERMO · QVI
SC[RIPTVS] · EST · ABSORPTA · [EST] · MORS · Ī · V[IC]
[TORIAM] · VBI · TVVS · MORS · ACVLEVS · VBI
TVA · ĪFERNE · VICTORIA · I · COR · XV ·
NOBIL · ET · FORT——[KATH]AR[INA] · ROSENKRANTZ
VIRGO · METTA · SIMVL · IA[CE]T · HOC · TVMVLOQVE · QVIESCV̄T
[HASQ · DVAS · CVNCTI · SPERAMVS · CERNERE · COELO ·]

Det, som är satt inom klammer, är supplerat efter äldre läsningar.

Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem et mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qvi scriptus est: absorpta est mors in victoriam; ubi tuus, mors, aculeus; ubi tua, inferne, victoria? 1 Cor: XV.

Nobilis et fort[is iacet hic] Katharina Rosenkrantz,
virgo Metta simul iacet, hoc tumuloque qviescunt,
hasque duas cuncti speramus cernere coelo.

Här nedan återgives som översättning av det latinska bibelspråket den samtida svenska bibeltexten:

Men tå thetta förgängeliga ikläder sig oförgängelighetena, och thetta dödheliga ikläder sig odödhelighetena, så varder thet ordet fulkompnadt, som skriffwit är: Dödhen är upswolghen uthi seghren. Tu dödh, hwar är tin udd? Tu helwete, hwar är tin segher? De följande versraderna betyda:

Den ädla och [modiga] Katarina Rosenkrantz ligger [här]; jungfru Metta ligger jämte henne, och de vila i denna grav. Och vi hoppas alla att få skåda dessa båda i himmelen.

12. *Pl. 47.*

S t i e r n m a n s gravsten. Högkorets N sida. Latinsk gravskrift (T11) med upphöjda bokstäver, fördelad på 20 tättställda rader, upptagande större delen av stenens yta. Ovan och nedom den stora textplattan tvenne

mindre med latinska bibelcitat (T I och T III) ur Gamla testamentet. Änglahuvuden i barockstil i alla fyra hörnen. Väl bevarad sten.

Röd kalksten. 212 × 125.

Litt. o. avb.: WGS I s. 202; B s. 30—32; Foto ATA o. UUB.

Text I: TEXTUS : FUNEBRIS
IOS : I · V · 2
MOSCHE · SERVUS · ME-
US · MORTUUS · EST

Begravningstext Josua bok kap. 1 v. 2:
Moses, min tjänare, är död.

Text II:

HEU! VIXIT · PETRUS · DICTUS · COGNOMINE · STIERNMAN
UPSALA · QUEM · GENUIT · SANGUINE · CONSPICUO
QUEM · RECTE · EDUCTVM · MUSÆ · FECERE · MAGISTRUM ·
UPSALICÆ · UT · RHENI · VIDERAT · OMNE · SOLUM
REGIUS · HINC · VERBI · DIVINI · PRÆCO · FIDELIS
TEMPORE · BELLORUM · QUEM · HAFNIA · CAPTUM · HABUIT
HINC · VERO · REDUCEM · PASTOREM · PRÆPOSITUMQUE
PRÆCLARE · MERITUM · TORSTUNA · NACTA · FUIT
EI · TUNC · TORI · CONSORS · ERAT · URSULA · IANNIS
MATRONA · INSIGNIS · SPLENDIDA · CONSPICUA
IPSUM · QUÆ · FECIT · FORMOSA · PROLE · PARENTEM
HÆC · QUANQUAM · PRIMO · FLORE · CADENS · OBIIT
DENIQUE · EPISCOPUM · EUM · TANDEM · GOTHLANDIA · CEPIT
ATQUE · HABUIT · FRUCTU · NON · SINE · MULTIPLICI
EST · IN · COELITIBUS · IAM · TERQUE · QUATERQUE · BEATUS
ET · CERTE · FULGET · CEU · NOVA · STELLA · POLI
AST · HOC · SUB · SAXO · NUNC · ILLIUS · OSSA · QUIESCUNT
PULCHRE · ILLATA · SUO · FUNEREO · TUMULO
ISRÆL · HEIC · UNA · RECUBAT · LINDELIUS · INFANS
QUI · PLACIDE · MORIENS · VIX · QUADRIMESTRIS · ERAT

Ack! Han har slutat sitt liv, Petrus med tillnamnet Stiernman. Han föddes i Uppsala av en framstående släkt. Efter vederbörlig uppfostran och en studieresa i hela Rhenlandet gjordes han till magister vid Upsala akademi (egl. av de upsaliensiska muserna). *Härefter blev han en trogen kunglig tolk av det gudomliga ordet; han hölls under krigstid fången i Köpenhamn.*

Då han återkom därifrån, fick Torstuna i honom en synnerligen förtjänstfull pastor och prost. Hans maka var då Ursula Jansdotter, en framstående, lysande och bemärkt husmoder, som gjorde honom till fader till ett välskapat barn, ehuru detta vissnade ned och dog i sin första blomstring. Slutligen valde och fick Gotland honom till biskop, icke utan gagn i många hänseenden. Han är (nu) tre- och fyrfalt salig bland de himmelska och lyser förvisso som en ny himmelens stjärna. Men under denna sten vila nu hans jordiska kvarlevor skönt införda i hans grav. Här vilar tillika den späde gossen Israel Lindelius, som, då han fridfullt dog, knappt var fyra månader gammal.

I den för övrigt anmärkningsvärt korrekta versen förekommer, påpekar professor J. Bergman, ett oväntat meterfel å rad 9: EI TUNC TORI.

Text III: DAN · 12 · V · 3

ERUDIENTES · SPLENDEBUNT
QVASI · SPLENDORE · EXPANSI · ET
IUSTIFICANTES · MULTOS · UT
STELLÆ · IN · SEMPITERNA · SECULA

Profeten Daniel kap. 12 v. 3.

Lärarne skola lysa såsom med himmelens sken, och de som undervisat många till rättfärdighet såsom stjärnor i evighet.

Anm. PETRUS STIERNMAN, född i Uppsala 29 mars 1642, utnämndes till superintendent på Gotland 30 april 1685, tillträdde befattningen följande år. Dog redan vid femtio års ålder i Visby 9 maj 1692 och begrovs i domkyrkan den 31 augusti samma år. Se Lemke sid. 43—45. Vem barnet Israel Lindelius var, är ej känt.

13. *Pl. 29.*

Hvitfelds gravsten. Högkorets S del, som nästan helt upptages av den stora stenen, den största av 1500-talsstenarna. På mittfältet omsluter en stor lagerkrans i hög relief det Hvitfeldska vapnet, över vars sköld en ståtlig hjälm vilar. Uppdelat på bägge sidor om kransen står dödsåret 1559. Den på latin avfattade gravskriften (T) är anbragt på en av ornament omgiven rektangulär platta, uppfyllande stenens nedre tredjedel. Överst på stenen förekomma även några rader latinsk inskrift. I alla fyra hörnen vapensköldar — Hvitfelds i övre vänstra hörnet. Stenen är hel och i gott skick; en obetydlig del av nederkanten är instucken under altartrappsteget.

Visbykalksten. 293 × 225.

Litt. o. avb.: SpW s. 240; AGW 904 (avskrift efter Spegel) o. 945—946; B s. 24—25; Foto ATA o. UUB.

Text: Överst med stora bokstäver i stenens inramning:

DEO · OPT · MAX · SERVATORI

Åt Gud den allgode, den störste, frälsaren.

Överst på det nedsänkta mittfältet:

QVOD TERRA TERRA DEVS DEVS DEDIT ABS=
TVLIT SED REQVIESCO IN SPEM RESVRRECTI=
ONIS ET VITAM VENTVRI SECVLI.

Vad jorden har givit, har jorden tagit; vad Gud har givit, har Gud tagit; men jag vilar i förhoppning om uppståndelsen och den kommande världens liv.

Gravskriften på den nedre stora textplattan:

CHRISTOFORVS HVITFELD DE BERITZ GAARD
QVONDAM REGIVS CONSILIARIVS PRÆSES ET
CAPITANEVS TERRÆ GOTLANDIÆ. NVNC
PVLVIS ET VMBRA.
OBIIT ANNO MDLIX INTER NOCTEM
MARTIS ET MARCVRII QVÆ PRÆCESSIT
MARTINI FÆSTVM.

I texten förekomma ett par felhuggningar, MARCVRII i stället för MERCVRII samt FÆSTVM i stället för FESTVM.

Kristofer Hvitfeld till Beritzgaard, fordom konungens rådsherre, styresman och kommendant på Gotland, nu stoft och skugga. Han dog år 1559 natten mellan tisdag och onsdag, som föregick Martinsfesten.

Anm. Hvitfeld blev länsherre på Gotland 1557 och innehade alltså befattningen knappt tre år. Dödsfallet inträffade natten mellan 7 och 8 november 1559.

14.

Högkoret, framför ingången till S tornrummet. Endast tvenne bom. (Fig.); det yngsta (Fig. b) inom en 1600-talsskd. (Fig.) och omgivet av bokstäverna I, P, S. Jfr n:r 3.

Visbykalksten. [127] × 86.

15.

Korgolvets N del, tätt intill dopfuntens plattform. Plattysk, välhuggen 1600-talstext (T). Nedom denna en skd. med bom. (Fig.) omgivet av

I, O och tydligen tillhörande texten. Stenen något avkantad, men i övrigt oskadad och väl bibehållen.

Grågrön kalksten. [73 × 62].

Text: ANNO 1630 DEN 3
SEPTEMBER STARF
DER ERBAR MAN IACOB
OLSEN VND LIGT HIR
BEGRAVEN DER SELEN
GODT GNEDIG SI

År 1630 den 3 september dog den hederlige mannen Jakob Olsen och ligger här begraven. Gud vare själen nådig!

På andra sidan dopfunten ett obetydligt fragment. Av text synes nu blott bokstäverna Ӣ SF och därunder RET.

16. *Pl. 30.*

Tinappels sten. Korgolvets N del, tätt intill trappan till högkoret. Kort plattysk gravskrift med upphöjda bokstäver och tätt därunder bom. (Fig.). Stenen tämligen väl bevarad, blott ett litet stycke av övre vänstra hörnet borta, varjämte några bokstäver äro utnötta.

Kalksten från Storungs eller Othem. 240 × 135.

Litt. o. avb.: SpW s. 243; AGW 915; PAS 1853 n:r 8; B sid. 11; K. (bläckteckning); Foto ATA o. UUB.

Text: [H]ER BARTELME
[V]S TINAPPEL
[V]NDE SINEN ER
VEN

Herr Bartelmeus Tinappel och hans arvingar.

Anm. Stenen har legat över amiralen och borgmästaren i Lübeck BARTHOLOMEUS TINAPPELS grav. T. omkom vid »stora skeppsbrottet» den 27 juli 1566, då flere fartyg från den utanför Visby samlade dansk-lübska flottan under en svår storm drevo i land och förstördes.

Pl. 30 återgiver blott stenens överdel med texten; nederdelen utan inhuggningar.

17. *Pl. 10.*

Korgolvet; tätt intill trappan till högkoret. Medeltida majuskeltext (T I) kring stenens kanter. 1600-tals gravskrift (T II) på mittfältet; dessutom mgr. av H, N, ett bom. (Fig.), hantverkareemblem — städ och hammare. Mitt på stenen kalk med hostia, medeltida inhuggning, möjligen samtidig med den ursprungliga texten. En kortsida och båda långsidorna avkantade vid stenens inpassning i golvet (1832), varvid en stor del av medeltidstexten förstördes.

Grå kalksten (svårbestämbar). [242 × 131].

Litt. o. avb.: SpW s. 241; AGW 908 o. 955 (908 avskrift efter Spegel); PAS 1853 n:r 7; Lm 296; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ///////////// ② ////// L : FERIA : TERTIA : POST ③ FESTVM : SCI : MAR ④ TINI : Ø : JOHES : REKELEN : //////

Detta kan med möda utläsas av den mycket skadade texten.

Sp W: — in feria tertia post festum S Martinij Dominus Johannes Reklen cujus anima reqviescat in pace.

Flere felaktigheter t. ex. ett uteglömt o b i i t och ett tillagt D o m i n u s.

AGW 955: anno : Dn̄i : M : CCC = = XL : feria : Tercia : Post : Festum : Sc̄i : Martini : Ø : Iohēs : Rekelen : cūs ////////////.

PAS b: = = = FERIA : TERTIA : POST : FESTVM : SCI : MARTINI : Ø : JOHES : REKELENCVS ////////////

Lm: L. har själv ej läst texten, utan anför en blandning av AGW:s och PAS:s läsningar med däri förekommande fel t. ex. TERCIA och REKELENCUS.

ANNO DOMINI MCCCXL FERIA TERTIA POST FESTUM SANCTI MARTINI OBIIT JOHANNES REKELEN, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE.

Herrens år 1340 på tisdagen efter sankt Martinus fest dog Johannes Rekelen, vars själ må vila i frid.

Sankt Martinus fest, Martinsmässan, firades den 11 november; dödsfallet inträffade den 14 november 1340.

Text II: ANNO · 1627 · DEN · 10 MARTI
DØDE · WEL · LER · MAND H · NIELLS
IACOBSEN · FØDT · V · KIØBENHAFN
HVES · SIEL · GVD · HAFVER · TIL · DET
EVIGE · LIFS · OP · STANDELSE · AMEN.

18. *Pl. 44.*

Korgolvet; mitt för trappan till högkoret. Latinsk gravskrift (TI) från 1600-talets senare del utefter stenens yttersidor; starkt nött och delvis fullständigt utplånad. På mittfältets överdel har förmodligen förekommit en senare fullständigt bortslipad (tysk?) gravskrift från 1600-talets förra hälft, till vilken anslutit sig det tyska gravkväde (TII), som återfinnes på stenens nedre del, mycket nött och delvis defekt. Stenens dekorationer hava säkert tillkommit i samband med tyska texten, vilken under 1700-talets förra hälft fått lämna rum för en enkel svensk gravskrift (TIII). Stenen är utsmyckad i barockstil med evgs. i hörnen; på mittfältets nedre del förekommer ett stort hjärta med krona över samt omgivet av tvenne sammanbundna böjda kvistar med långa blad; kring det hela en krans. Visbykalksten. 242×123.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 6; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANNO MDCLXXVII DIE XXVI NOV ② OBIIT DN̄' PETRVS: SWENSON : HAVD : EXIGVÆ : ERVDITIONIS ③ STVDIOSVS ANNO ÆTATIS ④ SVÆ XXXIII : HIC SEPVLTVS : IN [PA]CE QVIESCIT.

År 1677 den 26 november dog i sitt 33-dje år herr Petrus Svenson, en högt bildad man. Här begraven vilar han i frid.

Text II: —(HERTZ) (EHR SEI) GOT
— GERENCKT MIT OELE ZWEIGEN
[M]IT EINER GULDEN KRON BEKRO=
[N]ET AN ZU ZEIGEN ——————
[D]ER SEELEN FRIED VND RUH WO
GOT IM HERTZ WOHNT.
VND DASS DIE HIMMELS
KRON DIE FROM
MEN ENDLICH
LOHNT

Tolkningen av den nötta texten osäker. På två små plattor på sidorna om dekorationen förekomma till vänster ett par ord; det ena fullständigt oläsligt, det andra kan med tvekan tydas HERTZ. Högra plattans text EHR SEI GOT är bättre bibehållen.

— *hjärta. Ära vare Gud!*

— *omvirat med olivkvistar, krönt med en gyllene krona för att visa* —— *själarnas frid och ro, då Gud i hjärtat bor, och att himlens krona till sist belönar de fromma.*

Text III: TILL
ÅHREN · VNG
AF · DYGDER · TVNG
EN · GOD · VPPRICHTIG · HANDELSMAN
HERR · PETRVS · LINDBERG
NÄMBDES · HAN
SIN · BEN · I · RO · MAN · HVILA · HÄR
DES · SIÄL · HOS · HERRAN · EWIGT · ÄR
FÖDD · 1679 · DÖD · 1722.

19. *Pl. 10.*

Korgolvet; tätt invid trappan till högkoret. Medeltida majuskeltext (T) mycket sliten. Bom. (Fig.) inom enkel snett ställd skd. — samtida med texten. Stenen i dåligt skick, ett hörn avstött, kortsidorna något avkapade.

Kalksten från Othem. [242] × 146.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 9; Lm 293; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✠ ANO : DNI : (MCCCXX) ② (VI : IN : DIE : SCE : EL)IZAB' : OB(IIT) : DNS ③ (V)OL(MAR) : (C)OL(NER') ④ (C)VI : (ANIMA) : REQESCA(T) : I : PACE : AM.

Alla förkortningstecken utplånade på stenen. Skrivsättet REQESCAT, som förekommer i flere majuskeltexter, får snarare anses vara »munklatin» än felhuggning.

PAS: Läsning och teckning riktiga.

Lm: Text riktig, blott några epigrafiska felaktigheter; L:s anmärkning mot PAS är omotiverad.

ANNO DOMINI MCCCXXVI IN DIE SANCTE ELIZABETH OBIIT DOMINUS VOLMAR COLNERUS, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1326 på den heliga Elisabeths dag dog herr Volmar Colner (från Köln), vars själ må vila i frid. Amen.

Den heliga Elisabets dag firades den 19 november.

20. *Pl. 19.*

Korgolvet; en kortsida ligger tätt mot S sidan av trappan till högkoret. Majuskelinskrift (TI) med upphöjda bokstäver av säregen typ från första hälften av 1400-talet, starkt nött, varvid en del av texten utplånats. Texten även skadad genom att nedre kortsidan avhuggits in på bokstävernas halva höjd. Större delen av mittfältet utfylles av en välhuggen gravskrift (TII) från 1600-talets början — ännu så gott som fullständigt läslig. Nedom denna text en kort inskrift (TIII) från slutet av 1600-talet. Denna grunt huggna text har ej så väl motstått nötningen som den föregående. Mittfältets texter inhuggna upp och ned i förhållande till medeltidstexten. Mellan texterna inom skd. (Fig.) ett bom. (Fig.) omgivet av bokstäverna O, C. Hörnprydnaderna nu så gott som utplånade; enligt AGW fanns »en ros i hwart hörn». Spår därav synas ännu på Säves fig. Rester efter ett enkelt, stort bom. av äldre typ på mittfältet.

Visbykalksten från stenbrottet vid Bingers kvarn. [245] × 140.

Litt. o. avb.: AGW 867; PAS 1853 n:r 10; Lm 329; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① [A]NO ⁝ DNI ////// ② //////////// SCE · AGATH ③ ////////////
④ BI · JONĒS · REBERCH : ORA' · P · EO

AGW : Āno : dn̄i : MCDXXXI : in : die : sce : Agathe : virginis : obi : Iohes : Reberch : ora' : p : eo.

PAS: Texten överensstämmer med AGW:s; årtalet ej fullständigt (M)—(D)XXXI.

Lm: ANNO : DNI : M : CCC : LXXX : i övrigt lika med PAS:s text, som L. citerar. AGW:s text är förbisedd av L. Årtalet 1380 är oförklarligt, då det ej återfinnes i litteraturen och var bortnött långt före L:s tid. Det långa förkortningstecken, som L satt över VIRGIS, är visserligen motiverat, men varken L. eller PAS har sett det; i AGW:s läsning är förkortningen upplöst.

ANNO DOMINI MCDXXXI IN DIE SANCTE AGATHÆ VIRGINIS OBIIT JOHANNES REBERCH. ORATE PRO EO.

Herrens år 1431 på den heliga jungfru Agathas dag dog Johannes Reberch. Bedjen för honom.

Den heliga Agathas dag firades den 5 februari.

Text II: ANNO CHRISTI 1619
DEN 9 MARTII
DØDE SALIG VDI HERREN
[E]RLIG WIIS OCH FORNĒME

MAND OLVF CLAESSØN
FORDOM RAADMAND OC
H BORGERE HER I WISBV
OCH ER VNDER DENNE ST
EN BEGRAFVIT MED SIN
KIERE HVSTRV ERLIG OCH
GVDFRYCTIG MARGRETE
HANSDOTTER SOM DØDE
ANNO 1602 DEND I MART:
HVIS SIELE ERE HOS GVD
TIL LEGEMENS O[PS]TAN
DELSE ——— TIL
DET EVIGE LIF.
ESAI : 35
HERRENS IGIENLØSTE
SKVLLE IGENKOMME OCH
KOMME TIL ZION MED GLED
SKAF

Bibeltexten återfinnes hos profeten Esaias kap. 35 v. 10 och lyder i vår nuvarande bibelöversättning: De av Herren frälste skola vända tillbaka till Zion med jubel.

Text III: ANNO 1682 DEN —— EMBER
—— DEN SALIG[E MAND] LARS
—— NSØN OCH L[IGGER HE]RVNDER
[BE]GRAFVEN.

21.

Korgolvets S sida. Stenens hela yta upptages av tvenne 1600-talsinskrifter. Överst en dansk gravskrift (TI) med kraftiga och ganska väl huggna bokstäver. Omedelbart nedom denna följer en på latinsk vers avfattad lång gravskrift (TII) med dåliga, grunt inhuggna och nu delvis utplånade bokstäver. Ytan avflagrad; stenen synes hava blivit något kanthuggen vid senaste inläggningen i golvet.

Visbykalksten. [195 × 100].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO 1630 DEN 3 SEP
TEMBER SOF HEN I HERREN
SALIG EN ÆRLIG OC GVD
FRUCTIG QVINDE MALLENE
NIELSDOTER S. HERR POWELS
I GARDE FORIGE EFTERLEVE
RSKE OC LIGGER HER UNDER BE
GRAFVEN FORVENTENDIS
MED ALLE GUDS UDWALDE
[E]N GLEDELIG OPSTANDELSE

Anm. MAGDALENA NIELSDOTER var änka efter kyrkoherden i Garda Påvel Nielsen, död 1620.

Text II:

O FRAGILIS NIMIVM LECTOR BREVIS ATQUE CADUCA
VITA HOMINUM RAPIDI FLUMINIS INSTAR ABIT
[C]OMPROBAT EXEMPLO DURO HOC SUB MARMORE CLAVS[VS]
PRÆSTANTI IUVENIS CORPORE MENTE SUAQUE
NICOLAUS PRIDEM OLIM HOLSTIUS VSQUE VOCAT[VS]
HOSPITIUM TERRÆ DUM BREVE DETINUIT
[I]NDOLE SINCERUS NEC NON PIETATIS AMATOR
PALLADIS ATQUE ORPHEI MUNERE GRAT[US] ERAT
GRATUS ERAT CUN[C]TIS TEMPLIQUE SCHOLEQUE MINISTE[R]
ASSIDUUS FELIX GRATIOR AT SUPERIS
[C]URRICULUM PAUCOS IGITUR CONFECIT IN ANNOS
CULMINA STELLIFERI IAM TENET ALTA POLI
NATUS HEIC WISBUE AO 1638 DIE 29 APRIL
DENATUS DIE 10 DECEMBR AO 1664
[S]CHOLÆ COLLEGA SUPERIOR ET CA[N]
[T]OR FUIT PER 5 ANNOS ET — [ME]NS[ES].

Ack — du som läser detta — alltför bräckligt, kort och förgängligt är människornas liv; det förgår som den snabbt framilande floden!

Detta bevisar genom sitt exempel den lekamligen och andligen väl utrustade unge mannen, som ligger innestängd under denna hårda marmorhäll. Nikolaus (Nils) *Holst(ius) var fordom en gång hans namn, så länge som han tillbragte*

sin korta främlingstid på jorden. Han var till sin natur uppriktig och en älskare av fromhet. Han var omtyckt på grund av den begåvning han fått från Pallas och Orpheus. Av alla var han värderad såsom templets och skolans flitige och lyckosamme tjänare, men ännu kärare var han för himlens innevånare. Han fullbordade därför levnadsloppet på några få år och vistas nu i den stjärnprydda himlens höga rymder.

Född här i Visby den 29 april 1638 och död den 10 december 1664 var han collega superior vid skolan och därtill kantor under fem år och — månader.

Vid läsningen och översättningen av denna delvis mycket svårlästa text hava flere sakkunniga biträtt. Slutredigeringen är utförd av professor J. Bergman, som anmärker att den femte versraden ger felaktig meter; SUAQUE i r. 4 är likaledes metriskt felaktigt. COLLEGA SUPERIOR i näst sista raden var en titel och bör då helst lämnas utan översättning. Uttrycket angående Pallas och Orpheus syftar på hans studieintresse och musikaliska begåvning.

22. *Pl. 23.*

Bröderna Totts gravsten. Korgolvets S del, omedelbart framför barockaltaret. Övre hälften av stor 1400-talsgravsten; ett stycke av högra långsidans nedre del deponerat i Gotlands fornsal. Den en gång så praktfulla gravstenen har legat över bröderna Olof och Filip Axelson Totts grav, båda avlidna år 1464. Gravplatsen låg ursprungligen i S:t Hans kyrka, men då denna efter reformationen kom att stå öde, flyttades graven och stenen till S:ta Marias kyrka. Troligen skedde detta på 1530-talet, då Henrik Rosenkrantz, en dotterson till Olof Axelson, var kommendant på Visborg. På 1680-talet låg stenen enligt Spegel »på södra sidan om choret» d. v. s. ungefär på samma plats som nu, och synes hava varit i tämligen gott stånd ända till år 1831, då den blev svårt skadad och troligen bruten i flere stycken, av vilka det största inlades på den plats det ännu intager, under det att resten jämte åtskilliga andra kasserade gravstenar kom till användning vid det då pågående lasarettsbygget. I N delen av denna byggnad anträffade P. A. Säve på 1860-talet det ovan nämnda mindre fragmentet, inmurat i en »latringlugg». Vid en senare företagen reparation överflyttades fragmentet till Gotlands fornsal. Texten, en ovanligt vacker minuskelskrift, är inhuggen längs stenens kanter. Mittfältet upptages av tvenne riddare i full rustning stående under baldakiner och hållande en sköld med Tottska vapnet mellan sig. De fördjupade delarna av vapnet liksom hornen på hjälmarna hava troligen varit ut-

Olof och Filip Axelson Totts gravsten.
Teckning av S. Abilgaard 1753.

fyllda av någon massa (asfalt?) eller möjligen av förgyllda mässingsplattor, för länge sedan borttagna. I hörncirklarna evgs. av medeltidstyp. I AGW meddelas, att ett annat namn, Erik Jönsson, varit inhugget »bakvänt» på stenen, förmodligen på den nu förlorade nedre delen.

Visby kalksten: 202 : 198 × 211. Ursprunglig längd 323.

Litt. o. avb.: SpW sid. 240; AGW 902 (avskrift efter Spegel) o. 941; Abg (fig.); Ekd a 1; Sch 1; PAS 1853 n:r 16; Lm 388; B sid. 32—33; Foto ATA o. UUB.

Text: ① A̅no : dn̅i : M : cd : lxiiii : dn̅i ② ca : a̅n · Mathei : o' : strenu' : mile[s] ////// axels' : capi ③̄ t ////////// ④ ////// : fr · ei' · dn̅s : philipp' · axels : nobilis ① miles : orate : deum : pro : eis : ②

Hela denna text läses på stora fragmentet i korgolvet, förutom: axels': capit, som står på det lilla fragmentet (i Gotlands fornsal).

SpW: A:o D:ni 1464 obdormit generosus Miles Dominus Olaus, arcis et terræ Capitaneus. Eodem A:o Dominica Exaudi — Dominus Philippus interfectus est, nobilis miles, orate Deum pro ejs.

Det är att beklaga, att denna text uppteckned så tidigt som mot slutet av 1600-talet, medan stenen var hel, visar så liten överensstämmelse med det, som andra hava läst på stenen. Tomrummet mellan Exaudi och Dominus, som förekommer i Spegels handskrift, har av Wennersten utfyllts med vocem meam, satt inom klammer.

AGW (941) : Año : Dñi : M : CD : LXIIII : Dñica : āte : Mathei : o' : strēnus : miles : Dñs : Olaus : Axels̄ : capitane' : Wisborg : Eodē : Año : Dñica : pIII — fr̄ : ēī' : Dñs : Philipp' : Axels̄ : nobilis : miles : Orate : Deum : pro : eis.

Då denna text, upptecknad på 1740-talet, ehuru visande flere smärre avvikelser beträffande de delar, som nu kunna kontrolleras, vid jämförelse med stenens text, dock i huvudsak överensstämmer med denna, kan AGW:s text, använd med försiktighet, begagnas vid rekonstruktion av textens numera förlorade delar.

Abg: Den på Abilgaards utmärkta teckning av år 1753 (Fig. sid. 49) förekommande texten synes vara ritad med stor omsorg och upptages därför här nedan för jämförelse med de andra textavskrifterna från tiden, innan stenen blev styckad.

Año : dñi : M : cd : lxiiii : dñica : ān : mathei : o' : strenu' : miles : dñs : olau' : axels' : capitane' : Wisborg : Eodē : āno : dñica : post— : fr̄ : ei' dñs : philipp' : axels : nobilis : miles : orate : deum : pro : eis.

Ekd: Då det för rekonstruktion av de nu förlorade delarna av texten kräves ett utnyttjande av alla läsningar, upptecknade innan stenen för-

stördes, medtages även Ekdahls text från 1826, ehuru den frånsett några smärre fel i huvudsak överensstämmer med Abilgaards och AGW:s.

Año : dñi : m : cd : lxiiii : dñi : an : mathei : o' : strenu' : miles : Olau' : axels' : capitane' : Wisborrg : Edem : año : dnīca : pı — f. ei' : dns : philip' : axels' : nobilis : miles : orate deum pro eis.

Ett uteglömt dns framför Olaus samt en felskrivning av dñi i stället för dñica och Edem i stället för Eodem äro de huvudsakliga felen.

Bland uppteckningar av texten efter stenens ödeläggande förtjänar Schröders mycket felaktiga text intet avseende. PAS har i sin Berättelse gjort ett föga lyckligt försök att förklara en felläsning av dñica, som han fattat som dñi al och tolkat som »dominica alba?» Frågetecknet visar dock en viss tvekan.

Lm: L. har en korrekt text, sammanställd av egen läsning jämte de av honom citerade auktorernas justerade texter. Det även i de äldre textläsningarna förefintliga tomrummet lämnades öppet. Denna lucka i texten har, enligt vad Abilgaards teckning visar, berott på, att ett mindre stycke av stenens vänstra långsida med där varande text redan tidigt fallit bort. Då där ej kan hava förekommit annat än namnet på en festdag, förefaller L:s förslag att där sätta in Spegels »interfectus» mindre väl betänkt. Enligt ett epitafium inträffade Filip Axelsons död söndagen efter allhelgonadagen; texten i tomrummet måste alltså hava varit »Omnium sanctorum», av utrymmesskäl på lämpligt sätt sammandraget. En justerad text bör erhålla följande lydelse:

ANNO DOMINI MCDLXIIII DOMINICA ANTE MATHEI OBIIT STRENUUS MILES DOMINUS OLAUS AXELSON CAPITANEUS WISBORG. EODEM ANNO DOMINICA POST OMNIUM SANCTORUM FRATER EIUS DOMINUS PHILIPPUS AXELSON NOBILIS MILES. ORATE DEUM PRO EIS.

Herrens år 1464 söndagen före Matei dag dog den tappre riddaren Olof Axelson, ståthållare på Wisborg. Samma år söndagen efter Allhelgonadagen [dog] hans broder den ädle riddaren Filip Axelson. Bedjen Gud för dem!

Mateidagen firades 21 September och Allhelgonadagen 1 November; dödsdagarna inföllo alltså 16 sept. och 4 nov. år 1464.

23.

Korgolvets SÖ hörn; gravstensfragment delvis täckt av sidoaltaret. Av text synas blott ett par namn (T), vilka förekommit på stenens översta

del. Årtal kan ej spåras, men stilen tyder på senare hälften av 1600-talet. Ytan starkt avflagrad.

Blågrå visbykalksten. [152 × 85].

Text: GEORG SCHVARDT AN ————
CLAS EGGER ————————

24.

Pl. 16.

Korgolvets N del. Plattysk minuskeltext (T I) till följd av stenens vittring ytterst svårläst; synes hava börjat inom en stor ring på stenens mitt samt fortsatt runt kanterna. På det cirkelrunda mittfältet inom den inre av de bägge koncentriska ringarna dansk gravskrift från slutet av 1500-talet (T II), ett bom. (Fig.) inom skd. (Fig.), som torde höra dit. I hörnen bandrosetter inom cirkelringar. Ytan gropig och sönderfallen.

Visbykalksten. 152 × 85.

Litt. o. avb.: Ekd k 14 (ofullbordad teckning); Lm 402; Foto ATA o. UUB.

Text I: Med : xpi : in · d͡es : sunaued͡es : do : st

Denna del av texten står inom ringen, varefter fortsättes på översta delen av vänstra långsidan: arf: och vidare på övre kortsidan och ned utefter övre delen av högra långsidan: ① halw ② uar — detta namn är dock mycket osäkert, likaså det, som följer kring kanterna på stenens nedre del: d̅e̅ d̅e̅ ③ d̅e̅ do' p ④ es· Dessa starkt förkortade ord måste här lämnas oförklarade liksom även det, som följer på övre kortsidans inre rad, där vittringen i ytan förstört de fem eller sex bokstäver där förekommit.

Lm: med : xpi : in des : sunauedes : do : starf : halmuid : dede dedo ////// es ////// g : genad.

L. har förbisett de tre förkortningstecknen och apostrofen. Han lämnar ej heller någon tydning. Sista ordet mycket tvivelaktigt.

Text II: AИИO
DOMI 1599
DEИ 10 DE
CEMBRIS DØ
ÄRLIGE MAИ
IØRGEИ IØR
GEИSEИ

25.

Korgolvets N del, nära dopfunten. Gravstensfragment, endast bom. (Fig.).

Ljust gråröd fossilrik visbykalksten. [116 × 94].

26.

Korgolvets N del, förr i SV delen av kyrkan (AGW). Majuskelinskrift (fragment) (T); vissa bokstäver starkt nötta. Nattvardskalk mitt på stenen (prästgrav). På mittfältet några senare inhuggningar: upptill IOS, längre ned årtalet 1646 samt därunder GID och ett litet bom. (Fig.). Endast överdelen av stenen i behåll.

Visbykalksten. [115] × 90.

Litt. o. avb.: AGW 878; Lm 314; Foto ATA o. UUB.

Text: ① AN̄O : DO ② MINI : M̊ : C̊C̊C : //////////// ③ //////////// ④ //////////// DNS : WYNAD' : SVARTE

AGW: Ano : Domini : MCCC : LXV : in : die : sci : Iacobi : ap //////////// dns : Wynād' : Svarte.

Lm: Att L. satt större delen av texten inom klammer, beror säkert på ett förbiseende, då stenen vid tiden för hans undersökning befann sig i samma skick som nu.

ANNO DOMINI MCCCLXV IN DIE SANCTI JACOBI APOSTOLI OBIIT DOMINUS WYNANDUS SVARTE.

Herrens år 1365 på aposteln sankt Jakobs dag [dog] Herr Wynandus Svarte.

Jakobsmässan firades den 25 juli.

27.

Pl. 56.

Korgolvets S del. Tysk text med upphöjda bokstäver från slutet av 1500-talet (T) anbragt på stenens överdel. På den i övrigt tomma stenytan förekomma tvenne bom.: överst ett litet (Fig.) från 1600-talet, omgivet av bokstäverna H, K; därnedom ett stort (Fig.) av äldre typ — möjligen samtidigt med texten eller äldre. På mittfältets vänstra sida ett senare inhugget gravnummer 17. Stenen väl bevarad, högra sidan dock något avhuggen.

Ljust grågul visbykalksten (?). 152 × [85].

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 11.

Text: 1579·IOREN·KRVS·
THORDIE·KRAVS
DIE LIGEN·HIE·BEGRABEN·
DEM·GOT·GENEDICH·SEI

1579. Jöran Krus. Thordie Kraus. De ligga här begravna. Gud vare dem nådig!

28 o. 67. *Pl. 21.*

Korgolvet (28) och stora mittgången (67). Ituslagen 1400-tals gravsten med minuskelinskrift (TI) och bilden av en präst på mittfältet. Vid ena sidan om figuren ett botgörareris — nu så gott som utplånat — på andra sidan en stav med en stor rund knapp — möjligen abbotstav. Ännu vid mitten av 1700-talet var stenen hel, men blev sedermera ituslagen, förmodligen år 1831. Styckena hade emellertid, som Säve meddelar, åter blivit »aktsamt sammanlagda». Vid kyrkoreparationen 1891—92 var man tyvärr icke lika hänsynsfull. För stenens nederdel fann man då en lämplig plats i korgolvets S del, under det att överdelen inlades i stora mittgången tätt nedom kortrappan.

Minuskeltexten, numera ganska nött och delvis svårläslig, är placerad så, att början återfinnes på stenens övre kortsida, varefter fortsättes kring den stora ringen runt om prästens huvud, slutet återfinnes längst ned. Textens anordning med årtalet sist avviker här från det vanliga schemat. Förutom denna text har på 1600-talet en ny gravskrift (TII) inhuggits, varvid man dock varit hänsynsfull nog att blott använda stenens ytterkanter, utan att på minsta sätt skada vare sig figuren eller den ursprungliga texten. De bägge triangelformiga hörnen ovan textringen hava varit utfyllda av bladornament; även på överstycket ovanför övre kortsidans text märkas rester efter dekorativ utsmyckning.

Visbykalksten. [212] × 75.

Längdmåttet angiver de sammanlagda fragmentens mått. Ursprungligen har stenen varit något längre; vid fragmentens sammanpassning (1832) jämnades brottytorna, varvid minst 15 cm torde hava gått bort.

Litt. o. avb.: AGW 857 (teckning); PAS 1853 n:r 19; Lm 371; Foto ATA o. UUB.

Text I: Övre kortsidan: Obiit Johannes
Kring huvudet i ringen: grabe in pfesto scti Augustin oe
Nedre kortsidan: anno do Mcccc xl //////

Årtalets sista siffror synas länge hava varit bortnötta, ty de återfinnas ej ens på teckningen i AGW.

AGW: or felaktigt i stället för œ.

PAS b: Säve har i Berättelsen »pfestu» i stället för pfesto samt ek i stället för œ.

Lm: Årtalet 1410 är felaktigt, likaså bti i stället för scti, varjämte Augustin försetts med genitivändelse, oe uteglömts och festdagen förlagts till 27 i stället för 28 augusti.

OBIIT JOHANNES GRADE IN PFESTO SANCTI AUGUSTINI. ORATE PRO EO. ANNO DOMINI MCCCCXL-.

Johannes Grade dog på den helige Augustini dag. Bedjen för honom. Herrens år 144-.

Tolkningen av œ är osäker; tydes här som orate pro eo.

S:t Augustinus firades den 27 augusti.

Text II: ② ANNO [16]12 (DEN) 14 IAN(V)AR DØD — HANS ③ —— (OC) LIGGE HVN HER VNN— (R) DENNE STEEN BEGRAVEN GVD VE(RE) HINNIS ① [SIEL] (N)AD(I)G ②

Texten något kompletterad med ledning av Säves fig.

29.

Korgolvets S del. Stor medeltidsgravsten utan text. Mittfältet inramas av dubbla kantlinjer, hörncirklar med evgs. av 1400-talstyp. På mittfältet en stor snett ställd skd. i vilken en gumse med bakåtvänt huvud är ingraverad. Tätt över skölden ett annat djur — tupp(?). Dessa inhuggningar äro osäkra i linjerna, emedan stenens yta blivit starkt avflagrad.

Vid tillhuggningen har stenen blivit sned; högra långsidan är 13 cm längre än den vänstra, varigenom högra hörnet blivit på ett i ögonen fallande sätt neddraget. Denna märkliga snedhet kan knappast tillskrivas stenhuggarens oskicklighet; möjligen har stenen varit avsedd för en viss plats i kyrkogolvet, som just krävt denna snedhet hos täckhällen.

Visbykalksten. 246 : 233 × 157.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

30. *Pl. 46.*

N i l s I h r e s s t e n. Korgolvets SV hörn. Gravskrift från 1600-talets slut (TI) kring stenens kanter. Hela mittfältet upptages avinskrifter (TII); på övre hälften en hyllning till den avlidne, därnedom ett långt citat ur Psaltaren. Stenen i övrigt rikligt smyckad i barockstil, hög relief. Inom hörnringar förekomma evgs.; upptill blåsa ett par änglar i basuner, nedtill ses dödskallen över de korslagda knotorna, hackan och spaden, timglaset, eskulapistaven med ormen — allt grupperat kring en cirkelrund kuddliknande platta på vilken bokstäverna N, E stå över ett bom. (Fig.). Stenen tämligen väl bibehållen; ytan något skadad genom vittring.

Ölandskalksten. 217 × 139.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I:

① ANNO MDCLXXXVIII DEN ② XIV SEPTEMBRIS AFSOMNADE HER RÅDMANNEN ③ NILS IHRE I SIN ÅLDERS ④ LXV ÅR OCH LIGGER HÄR UNDER BEGRAFVEN.

Text II: GRAF
SKRIFT
PÅ RÅDSTUGN IAG HVAD GODT IAG GÖRA KUN
DE GIORDE OCH KYRCKIOR SCHOLAN
MED THET SAMMA AF MIGH SPORDE
MIN BARN OCH BARNABARN WITNA IAG
WAR GOD FADER FATTIG OCH FREMLIN
GEN IAGH GIORDE GÄRNA GLADER
TY HÖRDES WIID MIN DØD NIELS IHRES
DÖD IAG GRÅTER NÄR ALL GUDS BARN
UPSTÅ MED FRÖGD UPSTÅR IAG ÅTER
PSALM : XXXIX : v 7. 8. 9. 10.
SII MINE DAGAR ÄRO EEN TWÄRHAND FÖR
TIG OCH MITT LIIF ÄR SÅSOM INTET FÖR TIG HURU
PLAT INTET ÄRO ALLA MENISKOR THE DOCH SÅ
SÄKER LEFVA SELA. THE GÅ BORT SÅSOM EEN
SKUGGE OCH GÖRA SIG MYCKEN ONYTTIG ORO
THE SAMKA TILHOPA OCH VETA ICKE HOO THET

FÅ SKAL. NU HERRE WID HVAD SKAL IAG TRÖSTA
MIGH? UPPÅ TIG HOPPAS IAGH. FRELSA MIG IFRÅ
ALLA MINA SYNDER OCH LÅT MIG ICKE
TILL SPOTT WARDA. AMEN

Anm. Köpmannen NILS IHRE, född i Hangvar 1624, död i Visby 14/9 1688, var son till häradsdomaren Hans Ihre. Nils Ihre, som även var rådman i Visby, räknas som stamfader för den äldre ättegrenen av släkten Ihre.

31.

Korgolvets S del. Överst gravskrift (TI) från 1500-talets slut, upphöjda bokstäver; därnedom en så gott som utplånad 1600-tals text (TII). Längst ned ett namn med årtal (TIII) samt därnedom spår av bom. Stenen är avkantad och stympad; nu återstår blott ett nästan kvadratiskt fragment. Ytan mycket nött; texterna svårlästa.

Visbykalksten. [106 × 114].

Text I: ANO 1593 DEN 23 DAG AVGVSTI
SOFF I HERREN GR —— E —— IOHANNES
SON OCH DOTTER OCH LIGGER
HER BEGRAFFWIT·

Text II: DER 15 ——

Text III: (R_1) IACOB H HELLING (R_2) A° 1710 (R_3) A° 1737

32.

Korgolvet, tätt intill S väggen. Tvenne 1600-tals texter — den äldre (TI) fullt läslig, den yngre (TII) delvis utplånad. Stenen avhuggen.

Mörkgrön kalksten, obekant ursprung. [95 × 99].

Text I: HER VNDER LIGGER BEGRAVEN TROLS
NIELSENS BØRN DEN FØRSTE VID NAFN
NIELS DØDE DEN 11 NOVEMB 1623 DEN
ANDEN HANS NAFFN OG NIELS DØDE
DEN 12 IVLY 1627 GVD GIFFVE DEN
NOM EN GLEDELIG OPSTANDELSE

Text II: ANNO 1693 DEN 19 IUN : DØDE HER
AREN͡DT FELDERMANS DOTTER
—— P —— OMPH OCH LIGGER HER
[BE]GR[A]FVE[N]

33, 34.

Korgolvet, nära intill N väggen. Tvenne nästan lika stora hälfter av en gravsten utan text. På mitten av stenen hava funnits tvenne stora koncentriska ringar av vilka delar förekomma på bägge fragmenten. På det ena inom vacker skd. (Fig.) ett välhugget bom. (Fig.) med bokstäverna G, S. Dessutom rester efter ett vid stenens avhuggning stympat enkelt bom.

Visby- eller othemskalksten. [122 × 82] och [122 × 86].

35. *Pl. 7.*

Korgolvets N del. Stor gravsten med tvenne texter från 1300- (TI) och 1400-talen (TII). Båda medeltidsinskrifterna, som löpa parallellt längs stenens kanter, äro vackra prov på den gotländska gravstenskonsten under medeltiden. Schröder säger också med rätta: cippus grandis et elegans. Större delen av mittfältet upptages av en ännu fullt läslig gravskrift (TIII) från 1700-talets förra hälft. Längst ned på mittfältet förekomma inom en utsirad rektangulär fördjupning vid sidan av varandra tvenne tomma skd. (Fig.), som synas hava tillhört en utplånad 1600-tals inskrift, vilket också framgår därav, att den nuvarande 1700-talstexten är inhuggen på en något nedsänkt skrovlig yta, under det att den övriga delen av mittfältets ursprungliga yta närmast ovanför skd. är jämnslipad. Man har även anledning att förmoda, att den borthuggna 1600-tals inskriften gällt en av Gotlands superintendenter, Theodorus Erasmi, som enligt Wallin (Gotl. saml. I s. 176) »ligger med sina Dötrar begrafven i Wisby kyrka under Joh. Gruthes stora och sköna sten». Theodorus Erasmi (Tor Rasmussøn) var superintendent under Gotlands danska tid; han föddes 1590, tillträdde ämbetet 1628 och dog 19 augusti 1631. Gravskriften på latinsk vers återgives av SpW s. 238; AGW 761—762; WGS s. 176; Lmk s. 28. Vid den senaste gravsättningen, då den äldre gravskriften avlägsnades, undvek man tydligen att hugga bort de prydliga skd. och nöjde sig med att avlägsna bom. Stenen är ovanligt väl bevarad; endast ett litet stycke av högra långsidan är bortfallet och ett hörn något avstött.

Visbykalksten. 300 × 192.

Litt. o. avb.: SpW sid. 241; AGW 909 (avskrift efter Spegel) o. 968; Sch III; Kl; PAS 1853 n:r 23; Lm 288 o. 387; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✠ : HIC : REQVIESCIT : ② DN̄S : JOHANNES : DE : GRVTEN : QVI : ③ OBIIT : ANNO : DNI : M ④ CCC : XIIII : IN DIE : APL'O» : SYMONIS : & JVDE

Text II: ① Anno : dn̄i : mcd : l ② xiiii : ui : id' . februarii : obiit : bo ③ tulphus : mopse ④ rue : cui' : āia : i : pace : requiescat :

Frånsett Spegels alltid vårdslösa textavskrifter stämma övriga avskrifter med stenens texter. Lindström har dock uteglömt förkortningstecken över DN̄S i text I och över dn̄i i text II.

HIC REQVIESCIT DOMINUS JOHANNES DE GRUTEN, QVI OBIIT ANNO DOMINI MCCCXIIII IN DIE APOSTOLORUM SYMONIS ET JUDE.

Här vilar Herr Johannes från Gruten, som dog Herrens år 1314 på apostlarna Simons och Judas' dag.

Festdagen firades den 28 oktober.

ANNO DOMINI MCDLXIIII VI IDUS FEBRUARII OBIIT BOTULPHUS MOPSERUE, CUIUS ANIMA IN PACE REQVIESCAT.

Herrens år 1464 den sjette (före) idus i februari dog Botulf Mopserve, vars själ må vila i frid.

Sjette före idus i februari är (idus inberäknad) den 8 februari.

Text III: HÄR · HWILAR · SINA · BEEN ·
IN · UNDER · DEN͡NA · STEEN ·
ÖFVERINSPECTOREN
HERR · SAMUEL · HANSTEN ·
FÖDD · 1683 · D · 15 · AVGVSTI ·
DÖD · 1731 · D 17 DECEMB ·
MED · SIN͡N · TWEN͡NE · KIÄRÄLSKE
LIGE · MAKAR ·
OCH · BARN ·
KROPPEN · HWILAR · HÄR · I ROO
SIÄLEN · ÄR · I · HIMLENS · BOO
ÄREMIN͡NET LEFWER · QWAR ·
DYGDIGT · LOFWÄRT ·
HOOS · EN · HWAR ·

36. *Pl. 48.*

Henrik Schmidts gravsten. Korgolvets N hälft. Stor gravsten med latinsk 1700-talstext (T), utfyllande nästan hela mittfältet. Skriften upphöjd över bottenplanet; de nedersta raderna äro något defekta, genom att nedre vänstra hörnet gått förlorat. Detta har sedermera »lagats», genom att ett fragment av en annan gravsten (n:r 37) där inpassats. Den sålunda förlorade delen av texten är här nedan kompletterad enligt AGW. Nedre kortsidan något avhuggen. Längst ned en egendomlig relief: en hand hållande en vattenkanna sträckes ut ur ett moln; ur kannan silar vattnet ned på några benknotor och dödskallar från vilka unga skott spira fram. Meningen med det hela framgår av en text på en båge över skulpturen. Stenens yta är något gropig genom avflagring.

Kalksten från Garda (?). [276] × 170.

Litt. o. avb.: AGW 966 o. 967; B sid. 16—18; Foto ATA o. UUB.

Text:

SUB HOC SACRO MARMORE
IN SANCTA SOCIETATE PLACIDE QVIESCUNT CELEBRE PAR
CONIUGUM ET LAUDABILE PAR SORORUM PAR DUPLEX
IN NUMERO IMPARI, PARI TAMEN SORTE ET MORTE.
HENRICUS SCHMIDT
INSIGNIS OLIM CIVIS MERCATOR ET SENATOR CIVITA[TIS]
WISBUENSIS DE PUBLICO EGREGIE MERIT' OB CANDOREM,
PRUDENTIAM, IUSTITIAM, DEXTERITATEM OMNIBUS CHARUS,
IAM EHEU DESIDERATUS OBIIT DIE 21 APRIL : ANNO
CHRISTI 1696 · ÆTATIS 64.
INGRIDA NICOLAIDES GARDÆA
ORTU, VIRTUTE, PIETATE LECTISSIMA MATRONA,
NULLIUS GENETRIX PROLIS, SED PLURIUM NVTRIX;
NON PARTU, SED BENEFICIIS VERE MATER : IAM ROGI,
UT ANTEA TORI SOCIA. DENATA ANNO CHRISTI
ÆTATIS 81 DIE 7 MAY 1719.
IUDITTA NICOLAIDES GARDÆA
HONESTISSIMA OLIM MATRONA, PIETATE, PATI-
ENTIA, CONSTANTIA RARA ET CLARA, ET QVIA
ALTERIUS SOROR, ALTERIUS AFFINIS, HEIC GAUDET
SOCIETATE COMMUNIS DORMITORII : MORTUA
DIE 30 AUG : ANNO CHRISTI 1694. AETATIS 50.

O TRIFOLIUM SANCTUM ET MEMORABILE!
NUMQVAM VEL LUCE DISCOLOR, VEL CRUCE DECOLOR
CONCORDIA CONIUNXIT, AMOR ÆQVAVIT, FORTUNA
ORNAVIT, MORS SEPARAVIT, URNA SOCIAVIT, COELUM
[BEA]VIT, VIXERUNT EXEMPLO, OBIERUNT DOCUMENTO,
[QUIES]CUNT MOMENTO, REVIVISCENT ORNAMENTO,
[EGREDIE]NTUR MONUMENTO, UBI IAM IN MORA
[HORAM] VENTURI EXPECTANT DOMINI. VALE LECTOR
ET CAVE NE SIS
[VEL] SORTIS PRODIGUS
[V]EL MORTIS SECURUS.
[DIVINO] RORE RESURGENT.

Dessa tre sista ord stå på bågen över skulpturen på stenens nedersta del.

Under denna vigda marmor vila ljuvt i helig förening ett frejdat par makar och ett berömligt par systrar, ett dubbelpar, trots ojämnt tal, men likväl lika till lott och död. Henrik Schmidt, fordom en framstående borgare, köpman och rådman i Visby stad, högt förtjänt om det allmänna, för sin redlighet, klokhet, rättrådighet och duglighet allmänt omtyckt, ack, han har nu saknad gått bort den 21 april Kristi år 1696 i sitt 64:de år. — Ingrid Nilsdotter Gardæa, hans på grund av sin börd, sin dygd och fromhet synnerligen förträffliga maka, som visserligen icke själv blev moder till något barn, men fostermoder till flera, icke genom moderskap men genom kärlekstjänster verkligen en moder delar nu med honom graven liksom fordom hans läger. Död i sitt 81:sta år, den 7 maj Kristi år 1719. — Judit Nilsdotter Gardæa, en gång en högt ärad maka, av sällsynt beröm genom fromhet, tålmodighet och ståndaktighet; och emedan hon var den enas syster och den andres svägerska (egl. anförvant), *åtnjuter hon här tillsammans med dem gemensamt vilorum. Död den 30 augusti Kristi år 1694, i sitt 50:de år.*

O vördnads- och minnesvärda klöverblad! Aldrig har det skiftat färg i livet eller bleknat i lidandet: endräkten har enat, kärleken likställt, lyckan prytt, döden skilt, graven förenat och himlen saliggjort dem. De hava levat till ett exempel, de hava dött till en lärdom; de vila ett ögonblick, de skola åter få liv i ära, de skola utgå ur griften, där de nu i förbidan avvakta Herrens stund, då han skall komma.

Farväl du som läser detta och tag dig i akt, att du ej må vara
vare sig vårdslös med din lott
eller utan tanke på döden.
När den gudomliga morgonens dagg faller, skola de uppstå igen.
(Egl. Genom den gudomliga daggen.)

Översättningen är tagen efter B med några av professor J. Bergman föreslagna ändringar. Den senare har även med hjälp av uppteckningen i AGW tolkat texten på den nedre, nu defekta delen av stenen.

Anm. Handlanden och rådmannen i Visby Henrik Schmidt, född 1632 och död 21 april 1696, var »den mest betydande affärsman på Gotland under senade delen av 1600-talet». Han blev rådman 1676. Gift 1) med Maria Danielsdotter Holm, superintendenten Strelows änka, 2) med Ingrid Nilsdotter Gardæa, dotter till kyrkoherden Nils Lauritzen i Garda, efter mannens död omgift med stadskapellanen i Visby Nils Hök.

Under den Schmidtska gravhällen har även vilat Henrik Schmidts broders hustru Judit Nilsdotter Gardæa; hon var syster till Henrik Schmidts hustru och dog som änka 1694. Hennes man handlanden Lijloff Schmidt dog redan 1684.

37. *Pl. 48.*

Litet gravstensfragment med 1600-talstext, tillhugget och inpassat i stället för det förstörda hörnet på den stora Schmidtska stenen (n:r 36). Denna »lagning» har troligen företagits vid golvomläggningen 1831. Nu återstår blott en del av stenens vänstra sida med där befintlig text jämte ett bom. (Fig.) inom skd.

Mörkröd, importerad kalksten. [102 × 62].

Text: ANNO——————
DØDE SAL ——————
LIGGER HE——————
ANNO 1692 ——————
HANS CLASØN ——————
GER HER BEGR——————
ANNO 1694 DEN——————
SALIG CLAS CLASØN ——————
VEN DEN 3 MAY G——————
DENNEM EN FRØGDE ——————
DELSE.

Kring bomärket CLAS E———

38.

Korgolvets N del. Litet fragment utan namn eller årtal; endast ett stort bom. (Fig.) vittnar om, att stenen en gång täckt en grav.
Blågrå visbykalksten. [106 × 93].

39.

Korgolvets N del. På stenens övre hälft plattysk gravskrift, kraftiga bokstäver (TI). Längre ned ett senare inhugget mansnamn (TII) och nedom detta skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna A, V.
Röd ölandskalksten. 132 × 93.

Text I: ANNO 1619 DEN
13 NOVEMBER IS
IACOB VEDDERMAN
SALICH IN GODT DEN
HEREN GESTORVEN DER
SELE GODT GNEDICH SI
MF

År 1619 den 13 november är Jacob Vedderman saligen avliden i Herren Gud. Gud vare själen nådig!

Text II: (R_1) IØRGEN HANSON AVSBARCH (R_2) 1685.

40.

Korgolvets N del. Litet fragment; blott ett bom. (Fig.) samt spår av äldre bom.
Ljusgrå visbykalksten. [110 × 84].

41. *Pl. 32.*

Korgolvets mittparti. Upptill plattysk 1500-tals gravskrift, upphöjda bokstäver (TI). Därnedom inom skd. ett till texten hörande bom. (Fig.) omgivet av B, K. Nedtill dansk 1600-tals text. Gravnumret 24. Alla kanter avhuggna vid inpassningen, varvid texterna delvis förstörts. I övrigt väl bibehållen.
Visbykalksten. [183 × 88].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO · DNI · 1578 · D[E]
N 21 MARTIVS · STA[R]
F · DE · ERSAME · MA[NN]
· BERNT · KALDORF ·
EM · GOTT · GENEDI[C]
H · SEI ·

Herrens år 1578 den 21 mars dog den hederlige mannen Bernt Kaldorf. Gud vare honom nådig!

Text II: ANNO 1627 DEN
- O SEPTEMBER BLEF
DEN SALIGE MAND
MICKEL MORTENSEN
BEGRAFVID GVD
VER HANS SIEL NAADIG

42. *Pl. 42.*

Strelows gravsten. Korgolvets mittparti. 1600-tals latinsk gravskrift över superintendenten J. N. Strelow (TI). På mittfältet versifierat latinskt gravkväde (TII). Texterna starkt nötta, numera delvis defekta — Strelows namn borta. Rikt ornerad i barockstil. På överdelen stor skulptur inom en lagerkrans: Kristus döpes av Johannes. Nedtill tvenne vapensköldar: den vänstra med Strelows vapen, den högra med hustruns. Kring sköldarna är utrymmet till trängsel fyllt av tidstypiska gravemblem: dödskallar, benknotorna, timglaset o. s. v. I hörnen evgs.

Visbykalksten. 239 × 114.

Litt. o. avb.: SpW sid. 239; AGW 769 (avskrift efter Spegel); PAS 1853 n:r 13; B sid. 27—30; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① EPITAPHIVM ② VE[NERANDI DOMINI MAGISTRI JOHANNIS NICOLAI STRELOVI GOTHLANDIÆ OLIM SVPERINTENDENTIS VIGILANT : MI] ③ DENAT. DIE 27 FEB. AO ④ 1656 QVOD RELICTA IPSIVS VIDVA MAR. DAN. F. HOLM PARANDVM CVRAVIT AO 1657.

Den del av texten, som är satt inom klammer, är nu bortnött, men suppleras här enligt Spegel. VIGILANT : MI = VIGILANTISSIMI. MAR. DAN. F. = MARIA DANIELIS FILIA.

Epitafium över högvördige herr magister Hans Nielssön Strelow, förut

Gotlands så nitiske superintendent, död den 27 februari år 1656, vilket hans efterlämnade änka Maria Danielsdotter Holm ombesörjt år 1657.

Text II:

FATVM NVNC HOMINVM VERE MIRABERE [LECTOR]
AC STVPEAS SORTEM QVÆ MANET [VLTIMA RERVM]
HÆC SI DEVOTE LEGERIS QVÆ SCRIPTA [SEQVVNTVR]
MISTA SENVM AC IVVENVM DENSANTVR FVNERA [NVLLI]
LVRIDA MORS PARCIT MISEROS RAPIT ATQVE [POTENTES]
MORTVVS EST DOCTVS PROBVS OMNIBVS [ATQVE BENIGNVS]
QVEMQ[VE] VIRVM GENVIT NOBIS GOTHLAND[IA MAGNVM]
IPSIVS HEIC NOMEN SCRIPTI PRIMORDIA [LVSTRANT](?)
ECCLESIÆ HIC CHRISTI PRÆSVL BIS QVIN[QVE PER ANNOS]
ET FVERAT MAGNA TVM DEXTERITATE [SACERDOS]
SORTE SVPERNORVM FRVITVR [NVNC HISQVE RELICTIS]
CVM DOMINO PLACEAT SIC NOS[QVE SEQVAMVR OVANTES]

Det, som är satt inom klammer, är nu bortnött och här supplerat enligt Spegel. Nedanstående översättning av gravkvädet är tagen efter B.

Läsare, nu skall du i sanning förundras över människornas öde, och må du häpna över den lott, som slutligen väntar här i världen, om du ödmjukt läser efterföljande skrift. Lik av gamla och unga utan åtskillnad läggas bredvid varandra. Den bleka döden skonar ingen; den rycker bort de mäktiga likaväl som de arma. Död ligger här en lärd man, redlig och välvillig mot alla. Och om namnet på den store man, som Gotland fött oss, upplyser(?) just början till denna gravskrift. Han hade här varit ledare för Kristi kyrka i tio år och därvid varit en mycket duglig präst. Nu njuter han de överjordidiskas lott efter att hava lämnat detta jordiska. Må även vi jublande följa honom, när det så behagar Herren.

Anm. Enl. Lmk anses gravkvädet vara författat av prosten E. Petræus i Gothem. M a n e t i andra versraden innebär ett meterfel. (J. B.)

Anm. Hans Nielssön Strelow var gotlänning, född i Visby 1587; blev redan vid tjugo års ålder präst i Vall och Hogrän genom gifte med företrädarens änka. År 1628 blev Strelow prost, och 1647 utnämndes han till superintendent över Gotland, vilken befattning han innehade till sin död 7/2 1656. Strelow utgav ett historiskt verk C r o n i c a G u t h i l a n d o r u m, tryckt i Köpenhamn 1633. Detta arbete äger en viss betydelse, genom att delvis vara grundat på numera förkomna källskrifter, men tyvärr är det även känt för att innehålla åtskilliga felaktiga uppgifter.

43. *Pl. 26.*

Korgolvets mittparti. Gravskrift med minuskelstil (T I) runt stenens kanter — utplånad utefter högra långsidan, delvis förstörd genom nedre kortsidans avhuggning. På mittfältets nedre hälft tidig 1600-talstext (T II), mycket nött och till stor del fullständigt utplånad. Mitt på stenen kalk med hostia inom rektangulär ram. Stenen i mycket dåligt skick; ytan nött och sönderfallen, båda nedre hörnen avslagna.

Ljusgrå visbykalksten. [240] × 119.

Litt. o. avb.: AGW 962; WGS s. 170; PAS 1853 n:r 12; Lmk s. 25; Lm 373 o. 396; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① Añō : dñi : m : dxx ////// ② /////////// ③ /////////// ④ eccle ⁝ curat' ⁝ c' ⁝ aīa : requiescat : in : pace ⁝ amen

AGW : Año dñi. mcdx . . . . . ske canonic' : lencopēn n̄ nō huius eccle curat' c̄ aīa requiescat in pace amen.

PAS b : Ano dni mdx . . . . . ecle curat' c' aīa requiescat in pace amen.

Lm: Lindström, som ej själv iakttagit stenen, ehuru den legat i korgolvet åtminstone sedan 1830-talet, har fattat de bägge läsningarna (AGW o. PAS) såsom härrörande från skilda stenar och på den grund anfört dem under olika nummer samt av förbiseende försett bägge med Säves signatur. Detta måste huvudsakligen berott på den i AGW förekommande felläsningen av årtalet. Mellan M och det därpå följande d har stenhuggaren insatt ett par osedvanligt kraftiga fyrkanter över varandra, vilka felaktigt uppfattats som C, varigenom årtalet 1420 i AGW framkommit. Säve har läst årtalet rätt och även hans avbildning av detsamma är riktig. Lm 373 är AGW:s läsning och Lm 396 är Säves läsning av samma text.

ANNO DOMINI MDXX—— SKE, CANONICUS LINCOPENSIS NEC NON HUIUS ECCLESIÆ CURATUS, CUIUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 152- —, kanik i Linköping och även kyrkoherde i denna kyrka; hans själ må vila i frid! Amen.

Text II: [ANNO DN̄I] 1601 DEN 8 IVN̄
[HENSOFVEDE] VDI HERREN
H̄EDERLIG OC WELLÆRD MAN̄D
[HER] WILLADTZ SØFVERINSEN
[FRA NORRIG FORDOM] PROVIST
[VDI DEN] SYNDRE TREDING
[OC SOGNEHERRE] VDI WISBYE

[OCH BLEF] BEGRAVIT VNDER
[DENNE ST]EN DEN 11 IVNII
[GVD VARE] HANS SIEL NADIG

[JEG WILLA]DTZ SIGER ENDNV
[MIN VEN] HVA SØGER DV
[SOM EST] HER HOS GRAVEN MIN
[BETENCK DV FVL]VEL VILKOR DIN
[TY DET DV] EST VAAR JEG NV
[DET JEG ER DET BLIIF]FVER DV
[BLIF TROEN]FAST FØR DV FAR HEN

Texten är upp- och nedvänd i förhållande till minuskelinskriften. De inom klammer satta orden äro numera fullständigt bortnötta och suppleras här enligt AGW.

Anm. WILLATZ SØFVERINSEN (SÖRENSON), Gotlands femte danska superintendent, var född i Norge, överflyttade 1580 till Gotland, då han blev pastor i Ardre och Ala; erhöll 1587 transport till Ejsta och Sproge samt blev 1594 vald till prost i södra Tredingen. År 1599 tillträdde han befattningen som superintendent, men dog redan den 8 juni 1601.

44. *Pl. 44.*

Korgolvets mittparti. Gravsten från 1600-talet med många texter. På stenens övre hälft en inramad textplatta med gravskrift (TI); därunder skd. med bom. (Fig.) omgivet av M, O. På stenens nedre hälft två 1700-tals gravskrifter på var sin sida om skd. (TII o. TIII), samt under dessa en psalmvers (TIV). Därunder en gravskrift med mycket liten och otydlig skrivstil (TV) och nedom denna ett namn från 1700-talets slut (TVI). Längst ned stenens äldsta text från 1600-talets förra hälft (TVII). Stenen hel men ytan starkt sliten.

Ljusgrå visbykalksten. 238 × 145.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: HER LIGER BEGRAFFVIT·ERLIG
OCH VELACHT——————MAND:
MART——————N SOM DØDE AN
NO 16(6)o————3 MAY
OCH H————HOSTRV ERLIG OCK
GVD——————DE ANNE ANDERS

DTTER————DEN 6 AVGVSTI
ANO————GVD VNDE HENNE
MED A————GVDS BØRNN ENN
GLE————GE OPSTAN =
DIELSE

Text II: FRU A. M. WEDEMAN
FÖD: JUNY D————
DÖD: D. 6 aug 1783

Text III: KYRKOHERDEN
HER NILS WEDEMAN
FÖDD·D·1·JULI 1708
DÖD D 18 JUNI 1784

Text IV: PSALM: 3 v. 6 IAG LIGER OCH SOFWER
OCH WAKNAR UP·Ty HERREN UPPEHOLLER MIG

Text V: J. Knade o F. Deras—ere Arvinge.

Text VI: CHRISTOPHER BRÜGGER 1784

Text VII: ANNO 1625 DEN 17 AVGVSTI IST
IM HREN M—RTEN OLVFSON S
AL HIR BEGR—EN GODT SEI DER SELEN
GNEDICH.

Anm. Kyrkoherden Nils Weddeman (Tiii), prästvigd 1744, collega scholæ i Visby 1754, kyrkoherde i Källunge 1768; avsatt för fylleri och oordentlig levnad 1774. Lmk sid. 84.

Christoffer Brügger var förmodligen en ung son till färgaren Christoffer Brügger (1751—1817). Dennes farfader Johan B., se n:r 88.

45.

Apotekare Langs gravsten. Korgolvets mittparti. Gravskrift från 1700-talets senare hälft. Texten väl bibehållen, uppfyller hela stenen, stilen prydlig. Utsmyckningen enkel. I vart och ett av hörnen en liten skd. med en bokstav över (T, G, B); kring kanterna en repstav. Tre sidor avkantade; övre vänstra hörnet borta.

Grå visbykalksten. [236 × 140].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text:

WANDRINGSMAN
BYGG DIG HUS DIG KLÄD
MEN TÄNK UPPÅ
DE SISTA SLUTEN
OM DU HAR HUS
SÅ HAR DU DÅ
EN KISTA RUTEN
OCH FICK DU NOG
LÅT MAN DIG FÅ
TIL KLÄDNING SUEPEKLUTEN
DETTA LÄGERSTÄLLE ÄGER
APOTHEKAREN
SAMUEL ADOLPH LANG
FÖDD D 20 AUG : 1714 DÖD D ▭ 17 ▭
MED DESS KÄRA MAKA
MARIA ELISABETH KNAPPE
FÖDD D 6 DEC : 1702 DÖD D ▭ 17 ▭
OCH WÅRA KÄRA BARN
WISBY ANNO
D 8 APR 1765

N:o 18.

För dödsår och dag äro tomrum lämnade, vilka aldrig blivit ifyllda; gravstenen alltså färdighuggen i förtid. Vad årtalet längst ned betyder, är okänt — möjligen något av barnens dödsår.

Anm. Apotekare LANG tillträdde Visby apotek år 1742. Han var född 20 augusti 1714 och avled 18 september 1784. Hustrun var född 6 december 1702 och avled 25 mars 1774.

46.

Korgolvet, nära N väggen. Obetydligt fragment med illa huggen text från 1600-talets slut (T) samt spår av borthuggen text.

Grå visbykalksten. [65 × 67].

Text: A : 16(9)3 : DEN : 23 DECEMB
BEGROFS : HERUNDER
SAHLIG : CATHARINA
MATTHIS : DOTTER
(B)RING : ÆTATIS : 76
GUD FØRLÆNE HENNE
EN FRØGDEFULD UP
(S)TANDELSE

47. *Pl. 20.*

Korgolvets S del. Stor medeltida gravsten med tvenne plattyska gravskrifter (TI o. TII) från 1400-talets mitt; ovanligt vackra och välformade minuskler. Latinsk 1700-tals gravskrift (TIII) utan årtal på mittfältets överdel; stor medeltida skd. med hantverkareemblem (tång) samt ett litet bom. (Fig.). Evgs. inom hörnringar. En av domkyrkans bäst bevarade medeltidsstenar.

Ljusgrå visbykalksten. 348 × 230.

Litt. o. avb.: Ekd a s. 43; PAS 1854 n:r 17; Lm 379 o. 386; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① na . der bort ② xpi M̊cd̊xxxii̊i des āderen ③ sūdaghe'. na pa ④ schē . do starf hās grade . biddet got . vor . em.

Text II: ✱ In . ② deme . iare M . cccc . x̊lix in deme dage . ſunte mar . ③ cus ſtarf Elſebe graden ④ . biddet . got . vor . se .

Ehuru dessa texter äro fullkomligt oskadade på stenen förekommer ett mycket stort antal felläsningar i de äldre uppteckningarna. De förnämsta felaktigheterna äro hos Lm 386, där bland annat årtalet MCCCCLIX (1459) anförts i stället för MCCCCXLIX (1449), samt hos Ekd där obiit förekommer i Text II i stället för starf. Lm har förbisett att citera E vid båda texterna.

Text I: *År 1438 efter Kristi födelse på andra söndagen efter påsk då dog Hans Grade. Bedjen Gud för honom!*

Påskdagen inföll detta år den 13 april och G:s dödsdag alltså den 27 april.

Text II: *År 1449 på S:t Marcus dag dog Elsebe Graden. Bedjen Gud för henne!*

Marcusdagen firades den 25 april.
De båda gravtexterna avse förmodligen man och hustru.

Text III: MICHAEL IÖNSSON
ET
MARGARETA SCHLAU
CUM HAEREDIBUS SUIS
BEATI MORTUI QUI IN DOMINO MO-
RIUNTUR A MODO : ETAM DICIT
SPIRITUS UT REQUIESCANT A LA-
BORIBUS SUIS : OPERA ENIM EORUM
SEQUUNTUR ILLOS. APOC : 14. V : 13

Michael Jönsson och Margareta Schlau jämte deras arvingar.
Saliga äro de döda, som i Herranom dö härefter; även säger anden, att de skola vila sig från sitt arbete, ty deras gärningar skola följa dem efter.
Johannes Uppenbarelsebok. 14: 13.

Anm. Köpmannen och rådmannen i Visby Michel Jensen; född 1666, död 17/10 1727. Hustrun Margareta Schlau, dotter till köpmannen i Visby Clas Berndtsson Schlau, född 17/3 1670, död 14/4 1760. Gift med M. Jensen 23/11 1699. Barnen antogo efter faderns död moderns namn.

48.

Korgolvets S del. Inom dubbelringar medeltida majuskelinskrift; endast ett namn (TI). På stenens övre del 1600-tals gravskrift (TII). Ett bom. (Fig. a.) inom ringen och ett (Fig. b.) nedom densamma; invid detta en skd. med initialer B, H. Ytan gropig genom stark avflagring. Stenen avkantad.
Visbykalksten. [184 × 108].
Avb.: Ekd k 32; Foto ATA o. UUB.

Text I: HANNVS RO(RA)O

Första ordet tämligen säkert, dock med någon tvekan beträffande första bokstaven. Andra ordet mera osäkert, särskilt läsningen av tredje och fjärde bokstaven är något tvivelaktig.
Ekd: RANNVS RORIGE, säkert felläsning.

Text II: ANNO 1620
——(B)H(L) 3 BØRN OCH
LIGER HER BEGRAFEN
HVIS SIELE GVD
HAVER

49.

Korgolvet; tätt intill S väggen. Två små fragment av 1600-talstenar.

Fragm. I. [10 × 20]. Fragm. II. [10 × 35].
Text: —TINAR— **Text:** —NANCHR—

50.

Korgolvets S del; förr på norra sidan om »Chorskranket» (AGW). Tysk gravskrift (T) från mitten av 1600-talet. Inom en stor cirkelrund fördjupning på stenens mitt har en dekoration i hög relief förekommit, numera skadad genom stenens klyvning. De bägge hälfterna ligga nu intill varandra, men ej så att de passa ihop. Ytan mycket skrovlig, förmodligen aldrig slipad.

Kalksten (svårbestämbar). [85 × 105] och [130 × 105]).

Litt.: AGW 965.

Text: [A]NNO 1652 DEN 11 NOVEMBER
[ST]ARF DER EDLE VND MANHAFTIG MAYO[R]
[B]ARTEL WECK DER SEELE GOT GNEDIG SEI

AGW: Namnet felaktigt »DARTEL WEISS».

År 1652 den 11 november dog den ädle och tappre major Bartel Weck. Gud vare själen nådig!

Anm. Majoren Bertil (Bartel) Weck var finnländare och tjänstgjorde under trettioåriga kriget vid finska regementen; Kapten vid Tavastehus infanteriregemente 1635—45, major 1645—46.

51.

Korgolvet, nära N väggen. Fragment med text från 1500-talets slut (T); upphöjd skrift. Stenen starkt nött; endast början av inskriften läslig. Bom. (Fig.).

Gråröd lärbrokalksten. [122 × 52].

Text: (R_1) 1580 DEM 17 (R_2) IANVARIVS (R_3)—GR—S—DA (R_4)——

52.

Korgolvets NV del. Gravstensfragment med två texter från 1600-talets början. Texterna mycket nötta. Bom. inom skd. Kring bom. H, T.
Grå visbykalksten. [150 × 55].

Text I: [ANN]O 161- DEN———
-EMBER DØDE ERL[IG]
GVDFRVC ——— NDE
OLSENS ——— ER WE
SBY OC LIGGER———
NER DENNE STEN BE
[GR]AVEN GVD GIF——
-N EN GLEDELIG O[PST]
ANDELSE AMEN

Text II: (R_1) TATIS——18 A (R_2) NE STEN——C (R_3) R MIG G——M (R_4) VING TIL————

53.

Korgolvets NO del. Fragment med plattysk 1600-tals text (T). Bom. inom starkt nött skd., som tillhört äldre text. Ytan starkt avflagrad. Avkantad.
Grå visbykalksten. [156 × 103].

Text: ——————[ST]ARF DER ERSAME
————NING DENER PAVEL HINTZE
———AN LVBECK DER SELE GOD[T]
GNEDICH SI

54.

Korgolvets N del. Medeltidsgravsten med hörnringar och dubbla kantlinjer men utan medeltidstext. Mittfältet upptages av tvenne medeltida skd., båda med bom. (Fig.) samt vid sidan av den ena en vinkanna. En plattysk text (T) har tillkommit under 1600-talet. Ytan starkt avflagrad; en kortsida stympad och en långsida något kanthuggen.
Visbykalksten. [157 × 94].

Text: HIR RVHET IN GODT
IVRGEN SADELMACHER
SIN SELIGE FRVWE
GODT VERLENE EHR EINE
FROLICHE VPERSTA
NDINGE 1630.

Här vilar i Gud Jörgen Sadelmakares saliga hustru. Gud förläne henne en glädjefull uppståndelse!

55.

Korgolvets N del. Fragment av 1600-tals gravsten med ett mansnamn. Svaga spår efter en äldre borthuggen text.

Rödgrå brokalksten (?). [106 × 70].

Text: (R_1) NIELS IENSEN (R_2) GYING

56.

Korgolvets mellersta del. Fragment av en nästan utplånad 1600-tals text (T). Därnedom ett namn: IENS NIELSEN S och en enkelt huggen skd. med bom. (Fig.). Mellan texterna ett kort svärd(?).

Visbykalksten. [166 × 85].

Text: ANNO ———— [OC]
TO(BRI)S DØDE E(RL)[IG]
GVDFRY[C]T[IG] — (Q)VI
ND(E T)E ————
DOT(T[ER] ——— L ——
HE ———— F ——
GVD———(NN)E EN [GLE]
DE(L)IG V(P)STANDEL[SE]
————— (TE)——

57.

Korgolvets mittparti. Fragment med majuskelinskrift (T) från 1300-talets början på stenens övre kortsida. Enkel stor medeltida skd. (Fig.)

med bom. (Fig.) Stenens nedre hälft borta; långsidorna starkt avkapade, varvid all därvarande text förstörts.

Grå visbykalksten. [110 × 113.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ① ANNO · DNI · M · CCC · X ② //////////

58.

Korgolvet, omedelbart ovan trappan från stora mittgången. Fragment utgörande nedre hälften av en stor gravsten med latinsk bibeltext kring kanterna (TI) och en latinsk gravskrift på mittfältet (TII). All text på stenens vänstra sida är dock utnött, så att någon sammanhängande läsning ej kan erhållas. Kring stenens kanter enkel 1600-tals ornering. Ett fragment av stenens överdel, med början av den latinska bibeltexten har anträffats under bänkgolvet till N bänkkvarteret nedom kortrappan och upptages under n:r 237. Hit hör möjligen även ett annat litet fragment (50 × 63) med liknande ornamentik men utan text, som ligger i brudportens vindfång.

Mörkröd ölandskalksten. [115] × 144.

Litt. o. avb.: AGW 957. Foto ATA o. UUB.

Text I: SEPVLTI SVMVS IGITVR CVM CHRISTO PER BAPTISMVM IN MORTEM

Denna del av texten, som stått på det numera borthuggna stycket av stenen, återgives här enligt AGW (jfr stenen n:r 237). Texten fortsätter läslig på högra sidan av det i behåll varande stycket:

[VT] QVEMADMODVM EXCITATUS EST CHRISTVS

På nedre långsidan, där texten blir allt mera nött mot stenens nedre vänstra hörn, fortsättes:

EX MORTVIS PER GLORIAM PATRIS

Slutet, som är fullständigt utplånat, torde kunna suppleras sålunda:

SIC ET NOS IN VITÆ NOVITATE GRADIAMVR.

Detta ur Romarebrevet 6: 4 hämtade latinska bibelcitat lyder i svensk översättning:

Så äro vi då begravna med Kristus genom dopet till döden, att såsom Kristus är uppväckt från de döda genom Fadrens härlighet, så böra också vi vandra i ett nytt leverne.

Text II: ———————— [LAURENTII F IN SELANDIA]
——————[HONESTA FAM]ILIA NATA POSTQV[AM]
————— [DENA]TO MARITO VEN: D : NICOLAO
——————[PAS]TORE NESSAPO : PRIMARIO
———————[ET] CVM SUPERSTITE XXI ET
——————[CV]RRIT PIE CASTEQUE VIXIT
————— [NOVEM] EST ENIXA LIBEROS ANI[MAM]
——[CREATO]RI TRADIDIT IIX DEC AN : MD[CXXXIX]
———[CORPVS HVIC TU]MULO MANDATVM LÆT[AM]
———[IVSTORUM] RESURRECTIONEM EXPECTAT
———[CHRISTO] VIXI NUNC MORS MIHI LUCR[UM]
———[TO QVIA] SUM FULGENS UT SYDERA COELI
———————— CANTANS TRIΣAGION AΣMA

Supplering enligt AGW och av prof. J. Bergman, vilken tolkat de textfragment, som synas uttydbara:

——— *Larsdotter, född på Själland* ——— *i en förnäm familj. Sedan hon efter sin (förste) makes, den vördnadsvärde Herr Nils, död (ingått nytt äktenskap med?) överpastorn Nessapus (?)* ——— *och med honom, som överlevde henne, genomlevat 21 och* ——— *(år) under from och dygdig vandel* ——— *fött 9 barn, överlämnade hon sin själ åt Skaparen d. 8 dec. år 1639* ———*; kroppen, överlämnad åt denna grav, förbidar de rättfärdigas fröjdefulla uppståndelse* ———. *»För Kristus har jag levat, nu är döden min vinning» (Fil. 1: 21)* ——— *ty jag är strålande såsom himmelens stjärnor* ——— *sjungande den trefalt heliga sången.*

59.

Korgolvets mittparti. Av text blott ett illa hugget namn: CHRISTIAN. Dessutom tvenne bom., ett äldre möjligen medeltida (Fig. b.) och ett yngre (Fig. a.) inom nästan utplånad skd. (Fig.).

Gulgrå visbykalksten. [171 × 80.]

60.

Korgolvets mittparti. Fragment av obetydlig gravsten med illa huggen text (T). Texten defekt; nedom denna ett dåligt hugget mgr. sammansatt av L, P.

Gråaktig visbykalksten. [167 × 49.]

Text: (R_1)——DEN 6 MARS (R_2)——LARS PERSON (R_3)——SOF I HERREN (R_4)——GVD VERE HA[NS] (R_5) SIEL NADI[G] (R_6) AM[EN]

61.

Koret. Gravstensfragment omhugget till trappsteg i kortrappans mittparti. Obetydliga rester efter tysk 1600-tals gravskrift; namn och årtal borta. Korsliknande bom. (Fig.) inom hjärtformig skd. Spår efter ett annat utplånat bom.

Grå visbykalksten. [114 × 40].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: (R_1)—MFV (R_2)—BRVN (R_3)—LIGT HIR (R_4)—EN KIND (R_5)—ET VND (R_6)—DIS DOTTE (R_7)—GEN.

62.

Korgolvet. S sidan. Endast bom. (Fig.).
Ljusgrå visbykalksten. [116 × 91].

63.

Pl. 38.

Korgolvet, S sidan. Stenen synes hava använts under medeltiden, men från denna tid återstår nu blott en ingraverad stor stövel med vid krage och sula med snabelspets samt ett bom. Hela ytan är nu uppfylld av 1600-tals plattyska texter (TI—TIV), samtliga med namnen WALLE och WAL. Stenens båda långsidor något avkapade; övre kortsidan borthuggen varvid första raden av Text I förstörts. Ytan ojämn och mycket gropig.

Grå visbykalksten. [177 × 110].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ——————————

BRIS IN GODT ENTSLAPEN
DE EHRBARE VNDE DØGETSA(M)-
FRVE MARGRETA WALLE • EH-
OLDER Z3 IAAR VNDE
LIGT HIIR BEGRAVEN • DER
SELE GODT GNEDICH SI

Därunder till vänster IK samt mitt på stenen IHS, och därnedom fördelat på bägge sidor om bom., namnet ANDREAS WALLE.

Text II: ANNO 1610 DEN 26
FEBRVARI IS IN GOT SELICH
ENTSLAPEN DER ERSAME MANDT
ANDRES WAL VND LIGT HIR
VNDER DIISCE STEN BEGRAVE(N)
GOT DER SELE GNEDICH SI
SIN ALDER IS 44 IAR

Text III: STHEFFEN WAL
DISSE STEN VND STEDE
HÖRT ANDRES VAL VNDT
SINE ERVEN TO

Text IV: ANNO 1611 ANDRES WA(L)
DER IVNGGE +

64.

Nedre korets NV hörn omedelbart ovanför trappan. Obetydligt fragment med rester efter några få majuskler utefter en sida. Ett gravnummer 62 inhugget på 1600-talet. Ytan starkt vittrad.

Visbykalksten. [70 × 50].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

65. *Pl. 32.*

N sidogångens Ö del, nära kortrappan; nedre kortsidan under bänkgolv. Medeltida majuskelinskrift (TI), mycket defekt. Vacker 1500-tals text med upphöjda bokstäver (TII); dithörande bom. (Fig. c.) inom vacker skd. (Fig.). Dessutom tvenne andra bom. (Fig. a, b.). Oansenlig 1600-tals text (TIII) fördelad på sidorna om 1500-tals skölden. Hela vänstra långsidan samt övre högra hörnet borthuggna, varvid där befintlig medeltidstext gått förlorad. Nedre kortsidans majuskeltext avlägsnad vid inhuggning av 1500-tals text.

Ljusgrå visbykalksten. [183 × 109].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✠ HIC : REQUIES ////// ② ////////// NAS : DE : CO-LONIA ////////// ③ //////////

HIC REQVIESCIT —— *DE COLONIA* ——

Här vilar —— *från Köln* ——

Text II: ANNO DOMINI · 1579
DEN · 20 · AVGVSTI
HANS · DVISINCK
VNDE · SINEN · ERV
EN

Text III: 1675 D : 28
V : DØDE : S : H
SØREN : IENSEN : LIND

66.

Stora mittgången nedanför trappstegen till nedre koret; stenen nu till största delen dold under N bänkkvarteret mitt emot biskopsbänken. Den frilades för undersökning 1932. Av en ursprunglig medeltida gravskrift synas nu blott spår efter några enstaka majuskler längs vänstra långsidan. Till denna text hör möjligen ett stort bom. på mittfältet, vilket sedermera tagits i anspråk för tvenne plattyska 1600-tals texter. Av den övre (TI) återstå blott några ord; den nedre (TII) bättre bibehållen. Ett mycket stort G mellan dessa texter tyder på, att ännu en text funnits. Längst ned skymtar överdelen av en 1600-tals skd. med spår av bom. Stenen i dåligt skick, ytan starkt nött och ytterkanterna avkapade.

Visbykalksten. [158: 160 × 122].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: (R_1)HIIR LI ——(R_2)ERES——(R_3) DE LEVE——(R_4) AL

Text II: ANNO 1623 DE[N]——————CEMBR · IST
DIRICH · HVISIN —————— [BOR]GER · VND
KÖPMAN · VAN · L ————— K · SELICHLICK
IN GOT · DEN · HE—R——[ENT]SLAPEN · VND
LIG ———————————— EN · STEN
—————————————— [F]ROLICHE
—— D ————————— [IVN]GSTEN
————————————————

67.

Mittgångens Ö del, tätt intill kortrappan. Fragment utgörande överdelen av 1400-talsgravsten med bilden av en präst. Stenens nederdel inlagd i korgolvets S del. Hela stenen avhandlas under n:r 28.

68. *Pl. 2.*

Stora mittgången, omedelbart nedom kortrappan. Trapetsoidal gravsten med majuskeltext (TI) från 1200-talets slut kring kanterna, samt på mittfältets övre del ett par texter (TII) från 1600-talet. Mitt på stenen en snett ställd medeltida skd. med brett tvärband; inom skd. ett senare inhugget H. Stenen svårt skadad, troligen vid golvomläggningen 1831, då vänstra långsidan till största delen samt nedre kortsidan in på halva texten borthöggs; även övre högra hörnets yta avhöggs med mejsel. På detta sätt har en av Domkyrkans äldsta gravstenar blivit så gott som förstörd. Överdelen ligger nu dold under biskopsbänkens golv.

Visbykalksten 217 × 90 : 80.

Litt. o. avb.: AGW 893; Abg fig. (sid. 11); Ekd k. 15; Lm 273; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// DNI : MCCLXXX ////// ② /////////// RGARETA : VXOR : DNI : HEN ③ ///////////// ④ PLES(COWE) ///////////

AGW: å ⁝ Dn̄i ⁝ M̊ ⁝ c̊c̊ ⁝ LXXXIX ⁝ obiit ⁝ dn̄a ⁝ Margareta ⁝ uxor ⁝ dn̄i ⁝ Henrici ⁝ dicti ⁝ de ⁝ Plescowe ⁝ c' : aīa : reqescat : ī : pace.

Abg: Abilgaards text på Fig. (Fig. sid. 11) stämmer väl med AGW:s.
Ekd: Texten i överensstämmelse med AGW.

ANNO DOMINI MCC LXXXIX OBIIT DOMINA MARGARETA UXOR DOMINI HENRICI DICTI DE PLESCOWE, CUIUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE.

Herrens år 1289 dog fru Margareta, hustru till herr Henrik, kallad(?) de Plescowe, vars själ må vila i frid.

Text II: (R_1)—NNO 1680 (R_2) DØDE MET—(R_3) PÆRS DOT—(R_4) HVIS SIEL GVD——.

Därnedom: (R_1) ILS (R_2) 1636.

69.

Mittgången, framför biskopsbänken. Plattysk 1600-talstext (T); början starkt sliten, det övriga bättre bevarat.

Grå visbykalksten. 174 × [96 : 92].

Text: ANN[O] [16]30 DEN 20 AVGV
STI IS MEIN · GELIEBTE
H(AV)SF(R)[A]W — A — EF
S ———— IN GODT DEN

HERREN · SELICH · ENT
SCHLAFEN · VND · LICHT
VN͡DER · DIESEN · STEN
BEGRABEN · DER · SELE
GODT · GNEDICH · SEY.

*År 1630 den 20 augusti avsomnade saligt i Herren Gud min kära hustru——
——och ligger begraven under denna sten. Gud vare själen nådig!*

70. *Pl. 11.*

S sidogångens östligaste del vid kortrappan, delvis under bänkgolv. Majuskeltext (TI) inom stor ring. Minuskeltext (TII) runt stenens kanter. En tysk 1600-tals text (TIII) på mittfältets nedre del. Mitt i ringen medeltida bom. (Fig. a.), nedom detta ett mindre bom. (Fig. b.), samt till vänster en nattvardskalk. Starkt nött; övre kortsidan avhuggen (1831) varvid därvarande text förstördes; nedre högra hörnet borta. Stenen frilades 1932 för undersökning.

Gråröd storungskalksten. [212] × 144.

Litt. o. avb.: AGW 855; Ekd a sid. 43; PAS 1853 n:r 18; Lm 313, 377; Foto: ATA o. UUB.

Text I: ✱ ANO : DNI · M : CCC : LXII : FIA : VI : AN : DNICA : IVDICA : O : STEPHAN : BELTER

AGW: Avviker blott genom förekomst av nu utplånat förkortningstecken över FĪA, tvärstreck över Ø samt apostrof efter STEPHAN'.

Ekd: Namnet SEPHIN felaktigt.

Lm (313): Smärre epigrafiska felaktigheter; VI efter FIA uteglömt, varigenom felaktig datering i L:s översättning. Ekd och PAS ej citerade.

ANNO DOMINI MCCCLXII FERIA VI ANTE DOMINICAM IUDICA OBIIT STEPHANUS BELTER.

Herrens år 1362 på fredagen före söndagen Judica dog Staffan Belter.

Söndagen Judica, femte söndagen i fastan, inföll 1362 den 3 april; dödsfallet alltså 1 april.

Text II: ① //////////// ② festo . Corporis . xpi . Obiit ////// ③ ////// s . Martinus . de loue ④ ne . presbit . orate . deum pro eo

Texten vid det förlorade hörnet ③, som även utelämnats av alla äldre auktorer, har tydligen varit d o m i n u s.

AGW: Textens början: Ano. dni. m̊. cd. xxxiii in profesto o. s. v. Ekd: Samma inledning som AGW. Felaktigt L ø m n e.

Lm (377): Textens början, som L. ej sett, avviker något från AGW:s läsning. L. citerar blott PAS, ehuru han ej kunnat hämta inledningen till texten därifrån.

ANNO DOMINI MCDXXXIII IN PROFESTO CORPORIS CHRISTI OBIIT [DOMINU]S MARTINUS DE LØVENE, PRESBITER. ORATE DEUM PRO EO.

Herrens år 1433 på dagen före Kristi lekamen fest dog herr Martin från Löwen (?), presbyter. Bedjen Gud för honom!

Kristi lekamens fest firades 11 juni; dödsfallet inträffade 10 juni.

Text III: ANNO 1673 DEN 14 (IVN)Y IST DIE EHR VND
[VI]EL TVGENREICHE ——— SALIGE FRAW
[MAR]GARETA BR—DER S IN GOT[H]
DEN HERREN SEHLIC ENTSCHLAFFEN
[GO]TH VERLEIHE IHR MIT ALLEN A(V)SE(R)
[W](E)HLTEN IM IVNGSTEN TAGE EINE FRØ
LIGE AVFFERSTEHVNG ZVM EVIGEN LEBEN

År 1673 den 14 juni insomnade saligt i Herren Gud den ärbara och mycket dygdiga saliga fru Margareta B—. Gud förläne henne med alla utvalda på den yttersta dagen en fröjdefull uppståndelse till det eviga livet.

71.

S sidogångens Ö del. Hela ytan upptages av plattyska o. tyska texter från 1500-talet (Ti), 1600-talet (Tii o. Tiii) och 1700-talet (Tiv); alla enkelt huggna samt starkt slitna. Längst ned ett enkelt bom. (Fig.).

Gråröd storungskalksten. 208 × 130.

Text I: N : E : E : A 1593.

Text II: ANNO · 1646 · DEN I MAY
STARF · DER · ERBARE · VND · FORNEM
ER · MAN · IOHAN · HOPPENER · BORGER
VND · KAVFMAN · IN · WISBY · IT · BØRDICH · ZV
WITTENBORCH · VND · LICHT · HIR · VNDE[R]
BEGRABEN · GOT · FORLEI · IHM · EIN · FROLICH
AVFERSTEVNGH · AM · IVNGESTEN · DAGE

År 1646 den 1 maj dog den ärbare och förnäme mannen Johan Hoppener, borgare och köpman i Visby, bördig från Wittenberg(?) och ligger här under begraven. Gud förläne honom en glad uppståndelse på den yttersta dagen.

Text III: ANNO 1659 DE 2 NOVEMBRIS STARB
DER WOLEHRENNESTE GROS[A]CHTBAHRE
VND WOLFORNEME HER PAVL HINTZE
BVRGER VND R——— ALL HIE IM
WISBY DER SEELE GOTH GNADE

År 1659 den 2 november dog den högtärade, högaktade och förnäme herr Paul Hintze, borgare och (rådman?) här i Visby. Gud vare själen nådig!

Text IV: ANNO 1[7]23 DEN 28 IANVARY IST IN
HERRN SELIG ENTSCHLAFEN DIE GROS
EHR VND VIEL TVGENDREICHE FRAWE
METTA OLVF IENSENS VND LIECHT HIER
VNTER BEGRABEN GOTH GEBE IHR AM
[IYNGSTEN TAGE] EINE FROLICHE AVFFERSTE-
HVNG

År 1723 den 28 januari har den på stor ära och mycken dygd rika fru Metta, (hustru till) Oluf Jensen, saligen avsomnat i Herren och ligger härunder begraven. Gud give henne på den yttersta dagen en glad uppståndelse.

72. *Pl. 18 o. 56.*

N sidogångens Ö del, nära ingången från sakristian. Kring kanterna minuskelinskrift från 1400-talets början (TI); i samband med denna har inhuggits ett litet fartyg (kogge) på mittfältet. Evgs. inom hörncirklar — nu så gott som utnötta. Nya inhuggningar på mittfältet: överst tysk gravskrift med bibelspråk (TII) från 1700-talets början, samt nederst tvenne 1600-tals skd. (Fig.), den ena med bom. (Fig.) och årtalet 1655 samt över skd. I N S L, den andra med mgr. av T, H och samma bokstäver på sidorna. Stenen ligger med större delen av bägge långsidorna dolda under bänkgolv. Ytan starkt nött och delvis sönderfallen.

Visbykalksten. 270 × 185.

Litt. o. avb.: AGW 863; PAS 1853 n:r 24; Lm 375; Foto: ATA o. UUB.

Text I: ① Na . der . bort . xp̄i ② ////// as : na ③ cht . blef . schiph' : cle= ④ is : nyelop . mit . xl . m̄a . bidd' . got . vor ① se

Sista ordet, som ej rymts på högra långsidan, är flyttat in på mittfältet omedelbart nedom övre vänstra hörncirkeln. Den del av texten, som nu ligger under bänkgolvet och ej kan läsas, återfinnes hos AGW, PAS och Lm, vilken senare torde hava varit i tillfälle att läsa hela texten, då den gamla bänkinredningen togs bort vid 1892 års kyrkoreparation.

AGW: Felaktigt cln = is iwnlop.

PAS: Felaktigt iwelop. Rad fem i 1700-talstexten felaktig.

Lm: Na : der : bort : xpi : mcdxxiiii : up sūte : adreas : nacht : blef : schip' : clais : upelop : mit : xl : mā : biddet : got : vor : se

Felaktigt clais upelop. L:s tolkning »blef skeppet Clais förloradt» är felaktig.

NA DER BORT CHRISTI MCDXXIIII UP SUNTE ANDREAS NACHT BLEF SCHIPER CLEIS NYELOP MIT XL MAN. BIDDET GOT VOR SE.

År 1424 efter Kristi födelse på sankt Andreas natt förliste skeppare Cleis Nyelop med 40 man. Bedjen Gud för dem!

Text II: Dieser . Stein . undt : Ställe . Gehöret
COMMISSARIEN . Herr . Adam . Helms
zu . undt . Seinen . Erben . Erblich :

Christus . ist . Mein . Leben . undt . Sterben
Mein . Gewinn . ihm . thue . ich . ergeben . mit
Friede . undt . Freude . ich . Fahre . dahin :

Denna sten och gravplats tillhör kommissarien Herr Adam Helms och hans arvingar såsom arv.

Kristus är mitt liv och döden min vinning. (*Filipperbrevet 1: 21*). *Till honom överlämnar jag mig. Med frid och fröjd far jag hädan.*

Anm. Adam Helms dog 29/1 1714. Han titulerades Correspondens-kommissarie, var ordförande eller president i Köpmansgillet under de svåra åren 1709—12.

73.

Ö tvärgångens N del; en stor del av stenen under bänkgolv. Ringformig minuskeltext, utplånad till oläslighet; dessutom smärre inhuggningar

från 1600- och 1700-talet (TI o. TII) samt ett bom. (Fig.), omgivet av H, H. Mgr. av H, T.

Ljusgrå visbykalksten. [93] × 133.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: BARBARA · IACOBS · DOTTER
A° 1662

Text II: I · I · S · B ANNO : 1720.

74.

Ö tvärgångens N hälft; till stor del dold under bänkgolv. Fragment av 1600-tals text, starkt nött. Evgs. i övre hörnen visa, att stenen använts under medeltiden.

Grå visbykalksten. [107] × 108.

Text: ———————— DEN
———————— AFSOMBN
[ADE VDI HERR]ANOM EHR
BORNE (O) [V](EL)ACHTADT — KARSTE[N]
FEDD(ER) ———— BNE ———
———————— I WISB[Y]
———————— [DE]TTE STEEN
T ———————— EN
———————— VPSTANDELSE

75.

Pl. 54.

Ö tvärgångens N hälft. Majuskelinskrift; endast delar av långsidans text synliga. Bilden av en präst graverad på mittfältet. Stenen mycket skadad vid golvomläggningarna; övre kortsidan borthuggen (1892), varvid även prästens huvud förstörts; vänstra långsidan avkantad ända in till texten; nederdelen dold under bänkgolv. Enligt PAS' fig. från 1853 hade redan vid stenens tillhuggning ett uttag gjorts i nedre högra hörnet för stenens inpassning på viss plats, där graven tillretts.

Visbykalksten. [121 × 124.]

Litt. o. avb.: AGW 938; PAS 1853 n:r 25; Lm 318; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ////////// ② ///// SCI : IACOBI : OBIIT : DNS : W /////
③ ////////// ④ ///// MA : IN : PACE : REQVIESCA /////

AGW: Anno : Dn̄i : M̄ : cc̄c : lx̄viii : in Die : sc̄i : Iacobi : obiit : Dn̄s : Winādus : curat' : ec̄ce : bt̄e : virḡis : cuius : anima : in : pace : requiescat.

PAS: Stenen avbildas stympad såväl upptill som nedtill. Texten riktig.

Lm: Texten i huvudsak riktigt supplerad efter AGW.

ANNO DOMINI MCCCLXVIII IN DIE SANCTI JACOBI OBIIT DOMINUS WINANDUS CURATUS ECCLESIÆ BEATÆ VIRGINIS, CUIUS ANIMA IN PACE REQVIESCAT.

Herrens år 1368 på Sankt Jakobs dag dog Herr Winandus, kyrkoherde i den Heliga Jungfruns kyrka. Hans själ må vila i frid!

Aposteln Jakobs dag firades den 25 juli.

76.

Korsningen mellan Ö tvärgången och mittgången. Kring kanterna majuskeltext (TI), nött och till stor del oläslig. Enkel 1600-tals text (TII) på mittfältets övre del, mycket nött; därnedom spår efter en annan text från samma tidsskede. Mitt på stenen ett stort H av ovanlig typ. Övre högra hörnet dolt under bänkgolv; övre kortsidan avhuggen in på halva texten.

Visbykalksten: [230] × 130.

Litt. o. avb.: Lm 363; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✠ AN ////////// ② ////////// DOMIN ③ ////////// ④ CVIVS : ANIMA : IN : X : VIVAT : AMEN

Lm. ////////// CVIVS : ANIMA : IN : X ////////// AMEN

ANNO ——— [*OBIIT*] *DOMINUS* ——— *CUIUS ANIMA IN CHRISTO VIVAT. AMEN*

År——dog herr————,vars själ må leva i Kristus. Amen.

Text II: (R_1)———(R_2) IENS RAD——(R_3) OCH HANS———— (R_4) HÖRER DEN——(R_5) TILL

77.

Korsningen mellan Ö tvärgången vid mittgången. Starkt nött majuskeltext (Tɪ) på stenens nedre del. Tvenne nyare texter från 1600- (Tɪɪ) och 1700-talet (Tɪɪɪ) på mittfältet.

Lärbrokalksten (?). [219] × 129.

Litt. o. avb.: Lm 280?; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✱ ANO : DNI : M : CCC ② LIII : FERIA : II : AN ////// ③ //////////// ④ ORATE : PE

Lm (280): ANNO : DNI : M : CCC : III /////////// ERICI ////// ORATE : P : E :

Ehuru L:s text företer flera avvikelser från texten på n:r 77, måste den dock få anses identisk med denna.

ANNO DOMINI MCCCLIII FERIA II ANTE——ORATE PRO EO.

Herrens år 1353 på måndagen före——Bedjen för honom!

Text II: ANNO 1622 DEN
— DECEMBER DÖDE
HERR SEVERIN I G[E]RVM
OCH LIGGER HER UNDER
DENNE STEN BEGRAVET
HVIS SIEL GVD
HAFVER

Anm. Herr Severin i Gerum är möjligen stadskapellanen i Visby, sedermera kyrkoherden i Gerum Sören Sörensen.

Text III: CHRISTIAN CHRISTIANSON
KATARINA HANSDOTER
ANNO 1724 DEN 21 MAIUS

78.

Ö tvärgångens S del. Medeltida majuskeltext (Tɪ), börjande upptill på högra långsidan, mycket nött, delvis utplånad. Tvenne 1600-tals skd. på mittfältet, den ena (Fig. a) med bom. (Fig. a) omgivet av I, P och mgr. av D, C, den andra (Fig. b) med mgr. av H, C samt till höger därom S. Under denna skd. ANNO 1633. Dessutom ett illa hugget bom. (Fig. c). Högra långsidan starkt kanthuggen. Omkring hälften av stenen dold under bänkgolv.

Gråröd kalksten från Visby, eller möjligen Lärbro. [139 × 120.]

Litt. o. avb.: Lm 362; Foto ATA o. UUB.

Text I: ② ✠ ANNO : DNI : (MCCC) /////////// ③ /////////// ④ ///////////
SEL(ER) : CVI ① AIA : VIVAT : IN : GLA
Lm: ////// L : CESELEI : CVI : AĪA : VIVET : IN : GLA //////

Avvikelserna mellan de bägge läsningarna måste tillskrivas stenens ytterst dåliga tillstånd. Identiteten kan ej betvivlas.

ANNO DOMINI MCCC —— SELER, CUIUS ANIMA VIVAT IN GLORIA.

Herrens år 13———, vars själ må leva i härligheten.

Text II: IÖRGEN PRYS OCH HANS
ARVINGER

Om det varit punkter över Ö eller snedstreck, kan nu ej avgöras.

Text III: ANNO 1704

Detta årtal, väl hugget, skymtar under bänken; är möjligen början till en nu oåtkomlig text.

79.

Ö Tvärgångens S del, delvis dold under bänkgolv. Kring kanterna spår efter dubbelradig nu fullständigt oläslig medeltidstext; möjligen en yttre majuskel- och en inre minuskeltext. På mittfältet spår av utsliten platttysk 1600-tals text, delvis dold under bänkgolvet; varken namn eller årtal urskiljbara. Nedom denna text samt upp och ned i förhållande till densamma namnet ANDERS BETZEL och därunder A 1742. På mittfältet tvenne 1600-talsskd.; den ena mycket nött, med bom. (Fig. b.) och över detta HP; den andra (Fig.) bättre bibehållen, med bom. (Fig. a.) omgivet av C, O samt på sidorna om skölden ANNO 1630. Ytan gropig och starkt sönderfallen.

Visbykalksten. [140 × 115.]

Anm. ANDERS BETZEL var bokbindare, dog $^{3}/_{12}$ 1745 vid 67 års ålder.

80.

Ö tvärgångens S del. Dansk 1600-tals text (T). Mitt på stenen ett stort medeltida bom. (Fig. a.), över detta ett mgr. av H, L; dessutom 1600-tals skd. (Fig.) med bom. (Fig. b.) omgivet av K, A, S. Ytan sönderfallen och gropig. Stenens överdel dold under bänkgolv.

Grå visbykalksten. [150] × 112.

Text: HER · VNDER · HVILER · S · RASMVS · KNVDTSØN
SOM · DØDE · ANNO · 1651 · DEN · 11 · AVGUSTI
HVIS · SIEL · GVD · HAFVER

81.

Ö korsgångens S sida, till större delen under bänkgolv. Dansk 1600-tals text (T), förstörd vid stenens stympning. Bänkgolvet avlägsnat vid undersökningen 1932.

Visbykalksten. 177 × [67].

Text: (R_1) ANNO—(R_2) HER · LIGGER · BEGR—(R_3) LIGE · MAN · CHRIS—(R_4) HOLST · GVDT—(R_5)—NÆDIG—(R_6)—TIR—

82.

Ö tvärgångens S del. Obetydlig rest av tysk 1600-tals text (T) i stenens nedre högra hörn. Ytan starkt nött. En stor del av stenen under bänkgolv.

Mörkröd ölandskalksten. [130] × 134.

Text: (R_1)——3— DEN 8 IVLY IST DIE CR—S—(R_2)—AVER—ET—(R_3)—(R)I—(R_4)—ENT[S]CHLAFEN—(R_5)—[V]NTER DIES(E)N—(R_6)—EINE FROLICHE AVF—

83.

S sidogången framför brudporten; övre kortsidan inmurad under ett trappsteg (1892). Tvenne väl bibehållna medeltidstexter: en yttre latinsk majuskelskrift (TI) och en inre plattysk minuskeltext (TII). Stort bom. (Fig.) inom snett ställd skd. Övre vänstra hörnet borta.

Kalksten från Lärbro eller Storungs. [258] × 215.

Litt. o. avb.: Kl; Lm 326 o. 383; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① /////////// ② [ASSUM]CIONIS : BEATE : MARIE : VIRGINIS : OBIIT : IOHAN ③ NES : PRVCE : CVM · VXORE : SVA ④ VVETTE : QVI : IN : DOMINO : REQVIESCANT : IN : PA[CE]

Kl: Uti Klingvalls samling av gravstenstexter finnes en avbildning av

texten, där vänstra övre hörnet med där befintlig text antydes vara borta. Klingvall börjar:

MCCCLXXVII IN OCTAUA ASSUMCIONIS o. s. v. i överensstämmelse med ovan anförda text.

Lm (326): L., som även varit i tillfälle att se stenens övre kortsida, har samma text som Kl, utom att ett kors tillagts omedelbart efter årtalet. Om detta omotiverade kors verkligen finnes på stenen, kan nu ej kontrolleras. Hustruns namn har L. felaktigt uppgivit som IVETTE i stället för UVETTE; på ett par ställen förekommer också de hos L. vanliga omkastningarna av V och U. L:s datering är felaktig. Assumptio Mariæ firades den 15 augusti och octava assumptionis Mariæ den 22 augusti, vilken dag alltså var dödsdagen. Att L. angivit dödsdagen till den 15 september, beror givetvis därpå, att han förväxlat assumptio Mariæ med nativitas Mariæ, som firades den 8 september.

[ANNO DOMINI] MCCCLXXVII IN OCTAVA ASSUMCIONIS BEATE MARIE VIRGINIS OBIIT JOHANNES PRUCE CUM UXORE SUA UVETTE, QUI IN DOMINO REQUIESCANT IN PACE.

Herrens år 1377 på åttonde dagen efter den Saliga Jungfru Marias himmelsfärd dog Johannes Pruce och hans hustru Uvette, vilka i Herranom må vila i frid.

Text II: ① //////////// ② lii . iare . viii . daghe . vor . Winachten . do . starf . ③ vrouue . kūne . munters . hans . pruse ④ unde . siner . uuerdine . erer . beder . dochter . biddet . got //////.

Lm (383): L., som läste texten fullständigt, innan stenen murades in under trappsteget, återgiver hela texten och i det närmaste riktigt — endast ett par obetydliga fel förekomma. L. har textens nu ej läsbara början: Na . der . bort . xpi . m̊ . ccc̊c in . deme lii . iare o. s. v. samt slutet: biddet . got . vor . se.

NA DER BORT XPI MCCC IN DEME LII IARE VIII DAGHE VOR WINACHTEN DO STARF VROUUE KUNNE MUNTERS HANS PRUSE UNDE SINER UVERDINE ERER BEDER DOCHTER. BIDDET GOT VOR SE.

Efter Kristi födelse 1400 och på det 52-dra året åtta dagar före jul då dog fru Kunne, Munters (hustru), dotter till Hans Pruse och dennes hustru (»värdinna»). Bedjen Gud för henne!

Namnen Johannes Pruce (Text I) och Hans Pruse (Text II) torde avse samma person.

84 o. 162. *Pl. 53.*

Under kyrkoreparationen 1892 slogs stenen itu; nedre hälften (84) inpassades i brudportens vindfång och för den övre (162) fann man lämplig plats i tornrummet; övre kortsidan blev redan 1831, då stenen ännu var hel, avhuggen in på halva texten. Bägge fragmenten avhandlas här i ett sammanhang. Majuskeltext (TI) tämligen väl bibehållen; nedre kortsidans text delvis under en trätröskel i vindfånget; på högra långsidan äro några bokstäver dolda under bänkgolv i tornrummet. 1600-tals text (TII) på mittfältet; troligen hörande till denna en skd. (Fig. 162) med bom. (Fig. 162) omgivet av H, S. Bom. delvis dolt under bänkgolv.

Visbykalksten. Överdelen [120] × 110, nederdelen [52] × 110.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 26; Lm 299; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✱ ANNO : DNI : M ② CC̊C : XL : IIII : [S]ĀBO : AN[TE] : ASCĒSI ③ [✱ ON̄E : DN̄I : Ø : HEN ✱] ④ RIC' : GREVESMOLE : C : AIA : RE : Ī : PA

Texten inom [ ] är här supplerad enligt PAS:s Pl.

PAS: Säves text är i de delar, som kunna kontrolleras, riktig.

Lm: Lindströms text är rätt, förutom att »SABO» skrivits med två B, samt att ett par förkortningstecken och korsen uteglömts.

ANNO DOMINI MCCCXLIIII SABBATO ANTE ASCENSIONEM DOMINI OBIIT HENRICUS GREVESMOLE, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE.

Herrens år 1344 på lördagen före Kristi himmelsfärdsdag dog Henrik Grevesmole, vars själ må vila i frid.

Kristi himmelsfärdsdag inföll 1344 den 13 maj, dödsdagen 8 maj.

Anm. Tillnamnet GREVESMOLE härleder sig från staden Grevesmühlen i Mecklenburg.

Text II: ANNO 1630 DEN 10 [AVGV]
STI ER Y H͡EREN H͡ENS[O]
FVID VNG HA͡RM͡EN S[TRIDZ]
OC OLLE STRIDZ OC LIG
ER H͡ER V͡NDER BEGRAF͡VEN
GVD DERIS SIEL BEVARER

På Säves Pl. förekomma ett par fel i andra raden av denna text: EN i stället för ER och HEMS i stället för HENS.

85.

Mittgången nära Ö korsgången. Fragment utgörande överdelen av medeltidssten med majuskeltext (T) utefter övre kortsidan och en del av högra långsidan. Stenens nederdel och vänstra långsida döljes under bänkgolv. På mittfältet spår efter starkt utnött 1600-tals text med ännu mera utplånat bom.

Gråröd lärbrokalksten. [128 × 112.]

Litt.: Om texten på detta fragment legat till grund för Lm 297, kan ej säkert avgöras. L. meddelar ej, varifrån han hämtat texten.

Text: ① [A]NNO : DNI : M : C ② CC : XLIIII : ////////////

Lm: ANNO : DNI : M : CCC : XLI ////////////

86. *Pl. 9 o. 52.*

Mittgången nedanför predikstolen. Tre medeltida texter innanför varandra. Dessutom på mittfältet tvenne stora snett ställda medeltida skd., den ena med bom. (Fig. a.), varjämte på 1600-talet ett litet bom. (Fig. b.) tillkommit. Den andra skd. delad i tvenne hälfter; på den ena ett rutbräde, på den andra en fågelvinge. Vid sidan av sköldarna har på 1600-talet tillkommit ett bom. (Fig. c.) omgivet av O, H͡L. Ytan nött, texterna delvis utplånade.

Lärbrokalksten(?). 307 × 170.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 14; Lm 289, 325 o. 394; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✖ HIC : REQVIESCIT : D(N)S ② GERHARDVS : POPPO : QVI : Ø : ANNO : DNI : M̊ ③ CC̊C : XVI : PRIMA : IIII : (DIE) ④ P : BARTHLOMI : CVI : AIA : VIVAT : IN : GL'A : AME

PAS: Uti berättelsen har Säve ej som vanligt återgivit hela gravskriften, utan blott den dödes namn och dödsår. På samma sätt behandlar han också den mellersta textraden från år 1377, under det att den innersta, minuskeltexten från år 1488, återgives fullständigt. Den förenkling i berättelsen, som Säve här företagit, uppväges dock av den utomordentligt noggranna ritning, han utfört av stenen med de många och långa texterna.

Lm: L:s text i huvudsak riktig, frånsett några epigrafiska felaktigheter, samt att vid tidsbestämningen efter IIII insatts ett C, som dock enligt Säves teckning bör vara DIE med den ovanliga form för D, som även förekommer på två andra ställen i denna text. Dessutom har L. uteglömt cui framför aia.

HIC REQVIESCAT DOMINUS GERHARDUS POPPO QUI OBIIT ANNO DOMINI MCCCXVI PROXIMA IIII DIE POST BARTHOLOMEI, CUIUS ANIMA VIVAT IN GLÓRIA. AMEN.

Här vilar Gerhard Poppo, som dog Herrens år 1316 på fjärde dagen efter Bartolomeidagen. Hans själ må leva i härligheten. Amen.

Bartolomeidagen firades den 24 aug. — dödsdagen inträffade alltså 27 aug. 1316. Prima är förkortning av proxima, ehuru något förkortningstecken nu ej är synligt.

Text II: ① ANNO : DNI : MCCCLXXV ② II : FERIA : QVINTA ||||||||||| (TATIS : MA)RIE ③ Ø : DNA : SW(ENN)ERE : GLO ④ DERVELDI(S) : (CUI : AIA) : |||||| (SCAT) : I : PACE : AMEN

Den första luckan i texten har med största sannolikhet upptagits av orden POST : DIEM : NATIVITATIS. Det nu utnötta post var synligt på 1850-talet enligt Säves teckning, på vilken även det nu till största delen utplånade ordet REQVIESCAT är antytt.

PAS: Beträffande Säves berättelse och teckning se under Text I.

Lm 325: Här upptages felaktigt n a t a l i s i stället för n a t i v i t a t i s, d i e i stället för d i e m samt namnet S w e n̄ e r e med förkortningstecken, ehuru förkortning ej förekommer på stenen.

ANNO DOMINI MCCCLXXVII FERIA QUINTA POST DIEM NATIVITATIS MARIE OBIIT DOMINA SVENNERE GLODERVELDIS, CUIUS ANIMA REQVISECAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1377 på torsdagen efter Marie födelsedag dog fru Swennere Gloderveldis, vars själ må vila i frid. Amen.

Jungfru Marias födelsedag firades 8 sept. Fru S. G:s dödsdag alltså den 10 sept.

Text III: Anno ④ Mcdlxxx(viii) |||||| (ns) · auende · Starf ① vrowe · Beata Kuntze ② Biddet · got · vor |||||| d · alle kstn · sele.

Denna text börjar till vänster på nedre kortsidan och slutar längst ned på högra långsidan. Den numera fullständigt utplånade dödsdagen var enligt Säve oläslig redan 1853.

PAS och Lm 394 återgiva texten i huvudsak riktigt.

ANNO MCDLXXXVIII—— NS AUENDE STARF VROWE BEATA KUNTZE. BIDDET GOT VOR [SE UN]D ALLE KRISTEN SELE.

År 1488 på ———aftonen dog fru Beata Kuntze. Bedjen Gud för [henne och för] alla kristnas själar.

87.

Mittgången, tätt intill S bänkkvarteret och delvis dold under dettas golv. Litet fragment av obetydlig sten, med rest av 1600-tals text (T).

Visbykalksten. [60 × 35.]

Text: (R_1)—SEPTEMB—(R_2)—LIGGER DA—

88.

Under predikstolen. Fragment, blott ett par namn samt överst ett mgr. inom utsliten skd.; mitt på stenen ett bom. (Fig.) inom skd. (Fig.). Nedom den översta skd. namnet IOHAN BRYGGER och därunder A 1742. Rätt över den nedre skd. namnet HINRICH.DETTHEN ZVGEHÖRIG — punkterna över Ö supplerade. Stenen i dåligt skick, ytan sönderfallen och gropig.

Röd hoburgskalksten. [114 × 90.]

Anm. Johan Brygger, prästson från Fole, född 1671, död 7/1 1748, var färgare i Visby. Farfadern, som inflyttade från Tyskland i början av 1600-talet, var slottsbryggare i Visby.

89.

Mittgången. Största delen av stenen under bänkgolv; blott en del av högra hälften tillgänglig. Rester efter tvenne 1600-tals texter (T I o. T II).

Grönaktig visbykalksten. 134 × [35].

Text I: (R_1)—D 16 (R_2)—NOVEM (R_3)—E ERLIG (R_4)—SA--EIR (R_5)—ECH--V (R_6)—R VNDER (R_7)—DER SELE (R_8)—DICH SI

Text II: (R_1)—(R_2)—AHT MARIE (R_3)— S MAN HA—(R_4)—GRABEN DAS (R_5)—H DISE STEE—

90.

Stora mittgången; den övre kortsidan helt, den nedre delvis dold under bänkgolv. Tvenne majuskeltexter kring kanterna (TI o. TII); den inre (yngre) med upphöjda bokstäver, starkt nött och nu läslig blott utefter vänstra långsidan. Längst ned på mittfältet rest efter delvis utplånad 1600-tals text (TIII) däröver till vänster ett stort M.

Ljusgrå visbykalksten med stora ljusröda fossil. [215] × 135.

Litt. o. avb.: Lm 324 o. 334; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// ② VI DIE IOHA̅NIS A̅PLI ET EWA̅NG OBII-
③ ////// S : HY ④ NA : CONSVL WISBY · ORATE PRO EO

Lm (324): ANNO : DNI : M : CCC : LXX : VI : DIE : JO-
HANNIS : A̅PLI : ET : EWANG : OBIIT : DNS : JOHANES
: HYNA : CONSVL : VISBY : ORATE : PRO : EO

L:s text riktig, så vitt nu kan kontrolleras. Förkortningarna i orden IOHANNES och EVANG. äro upplösta. Dödsåret felaktigt i översättningen — 1377 i stället för 1376. Enl. L. nyupptäckt 1891.

ANNO DOMINI MCCCLXXVI DIE JOHANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTE OBIIT DOMINUS JOHANNES HYNA CONSUL WISBY[CENSIS]. ORATE PRO EO.

Herrens år 1376 på aposteln och evangelisten Johannes dag dog herr Johannes Hyna, rådsherre i Visby. Bedjen för honom.

Johannesdagen firades den 27 december.

Text II: ① ANNO ////// ② //////////// ③ //////////// ④ (ENGEL-
BERT') · DE · LENN(EPE) · (C)O̅SUL · (W) //////

Slutet av texten från och med W har av utrymmesskäl inhuggits på mittfältets överdel.

Lm (334): ANNO //////////// BARTOLOMEI //////////// DOMIN *
ENGELBERT' : DE : LENNEPE : CO̅SUL : W //////.

ANNO —— BARTOLOMEI [OBIIT] DOMINUS ENGELBERTUS DE LENNEPE, CONSUL W[ISBYCENSIS].

År ——— Bartolomeidagen [dog] herr Engelbert från Lennep, rådsherre i Visby.

Bartolomeidagen firades 24 augusti.

Lennep, stad i Preussen.

Text III: (R_1) ANNO · 1611—TEN HA̅NS (R_2) DAATER—[BE-]
GRAVEN

91.

Stora mittgången; bägge kortsidorna dolda under bänkgolv. Låg förr »ned vid utgången» (AGW) och uppgavs då vara »temmeligen förnött». Tvenne medeltida inskrifter kring kanterna, ytterst en majuskeltext (TI) och innanför denna en minuskeltext (TII) — båda starkt nötta, delvis fullständigt utplånade. Texternas innehåll dock fullt kända enligt äldre uppteckningar. På mittfältets nedre del tvenne 1600-tals texter (TIII o. TIV) samt upptill en gravskrift från 1700-talet (TV) — nötta men läsliga. Längst ned en 1600-tals skd. (Fig.) med bom. (Fig.), som sannolikt tillhört en nu avlägsnad tidig 1600-tals text, vilken fått lämna plats för 1700-tals-texten.

Gulröd lärbrokalksten. [193] × 169.

Litt. o. avb.: AGW 861; Lm 298 o. 385; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////////// ② (ERIA : SECVNDA : POST : FESTVM) ③ ////////// ④ VELINCH : CVI' : AIA : (REQ////// AT : ////// : P) ////// : //////

AGW: Anno dn̄i MCCXXXXIIII feria secunda post festum — — Bartholomei obiit hi̅ricus nevelinch cui' ai̅a reqe̅scat i pace. Amen.

Årtalet 1244 säkert felskrivet i stället för 1344. Tillnamnet möjligen Velinch.

Lm (298): Lindström, som synes hava läst det mesta av den nu åtkomliga delen av texten och därtill nedre långsidans text, har supplerat det övriga efter AGW samt korrigerat årtalet till 1343 — borde varit 1344.

ANNO DOMINI MCCCXXXXIIII FERIA SECUNDA POST FESTUM [SANCTI] BARTHOLOMEI OBIIT HINRICUS (NE)VELINCH, CUIUS ANIMA REQUIESCAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1344 på måndagen efter Sankt Bartolomei fest dog Henrik Nevelinch (Velinch?), vars själ må vila i frid. Amen.

Bartolomeidagen firades den 24 augusti. Dödsfallet inträffade 31 augusti.

Text II: ① ////// xp ② Mcdlvii : des : mandages : vor : s ③ ////// ////// ④ : her : ioha : scutte //////////

AGW: Na der bort xpi mcdlvlii des mandages vor scte gertrude do starf her iohā scuttn. biddet got vor em.

S c u t t n felaktigt i stället för S c u t t e.

Lm: Varken vid 298 eller 385 anmärker L., att dessa texter förekomma på samma sten. Största delen av L:s text supplerad efter AGW.

NA DER BORT CHRISTI MCDLVII DES MANDAGES VOR SANCTE GERTRUDE DO STARF HER JOHANNES SCUTTE. BIDDET GOT VOR EM.

Efter Kristi börd 1457 måndagen före sankt Getrudsdagen då dog herr Johannes Scutte (Schütte eller Schütze). Bedjen Gud för honom!

Gertrudsdagen firades den 17 mars; dödsfallet inträffade den 14 mars 1457.

Text III: ANNO 1630 DEN 7 APRILI DÖDE
ERLIG OC GVDFRICHTICH QVINDE
KIRSTEN HANS OLVFSEN GVD
GIVE HENDER MED ALLE TRO
CHRISTNE EN GLEDELIG OPSTAN
DELSE PA DOMMEDAG

Text IV: (R_1) OLVF LARSON HAR FEST DENNE (R_2) STÆD : ANNO 1683.

Text V: SKEPPAREN
HANS SCHEEL
SOM DÖDDE 1735
DEN 10 OCTOBER
OCH
DESS HUSTRU
ANNA GARDRUD SÄVE
HVILKEN DÖDDE 1737
DEN 24 DECEMBER
ÄRO
HÄRUNDER BEGRAFNE

92.

Stora mittgången; kortsidorna delvis under bänkgolv. Latinsk minuskeltext (TI); endast slutorden utefter vänstra långsidan läsliga, ehuru starkt nötta. Evgs. endast kvar i nedre vänstra hörnet. Hela mittfältet har varit upptaget av gravskrifter från 1600- och 1700-talen (TII—TVI) jämte ett par tillhörande bom. (Fig.) — det ena nästan utplånat. Stenen i dåligt skick.

Gulgrå visbykalksten. [193] × 140.

Litt. o. avb.: Lm 399; Foto ATA o. UUB.

Text I: //////////// ④ viescat . in perpetua . pace . amen . am ////// ①

—— [*REQ*]*VIESCAT IN PERPETUA PACE. AMEN, AMEN.*

——— *Må (han) vila i evig frid. Amen, Amen.*

Text II: (R_1)—ALLIGE—(R_2)—EN—(R_3)—AN̄N̄—

Text III: —— 2 FEBRVARI DÖDE E —
MAN̄D S ——— ANGRENS ——
GVD VNDE OC GIFVE
HANNOM EN GLEDELI[G]
[OP]STAN̄DELSE

Text IV: 1678 · DEN · 12 · IVLY · IS · DER · H ·
HINDRICK · RITS · S · ENTSLAPEN
IS · GEW[ES]EN · INSPECTOR · GUT
LANT · VN̄DE · LIGT · HIR · BEGRAVĒN

År 1678 den 12 juli är Herr Henrik Rits saligen avsomnad och ligger här begraven. Han har varit uppsyningsman på Gotland.

Text V: JURGEN HE[R]MANSON
[I]ST ENTSL[APEN] ĀNNO 1704
DEN 13 SEPTEM
BER

Text VI: AO 1623 DEN 13 ĀVGVSTI DØDE
ERLIG OCH GVDFRICHTIG QVINDE
KIVRSTIN̄E GRÖNSKOV GVD GIFV[E]
HEN̄D M̄ED ALLE KRISTN̄E EN SALLI[G]
OPSTANDELSE

93.

Stora mittgången. Tre 1700-tals gravskrifter (T) på mittfältet, som dessutom varit prytt med en stor bladkrans i relief. Dubbla kantlinjer samt hörnringar med bladmotiv. Ytan mycket sönderfallen och avflagrad, varigenom texterna blivit skadade och dödsåren utplånade.

Mörkt blågrön visbykalksten(?). [193] × 165.

Text: HERR IOHAN FACHT NA[T]US A 1676
DENATUS 17--
HUST[R]U CATHARINA SIÖBER[G] NAT[A]
A 1691 DENATA 17--
HERR DAHN MASZKAU NATUS
A 1683 DENAT 17--

Anm. JOHAN FACHT, bryggare i Visby, död 1729. Hustrun Catharina Sjöberg, död 1766, var dotter till färgaren Bengt Sjöberg och änka efter köpmannen Daniel Butendorff.

94.

Stora mittgången. Välhuggen 1600-tals text (TI) med bom. (Fig.) inom vacker skd. (Fig.). Över bomärket P, K, S och nedom detsamma I, P, D, varjämte årtalet 1659 är fördelat på bägge sidor om bom. Vid stenens överkant en enkelt huggen gravskrift från mitten av 1700-talet (TII). Stenen jämförelsevis väl bevarad; ytan slät och texterna fullt läsliga.

Mörkt blågrön visbykalksten(?). [193] × 133.

Text I: DENNE STEEN TILKOMMER PEDER KARSTEN
SØN LADEGÅARDSFOGET BORGER OC INVONER
HER VDI WISBY MED SIN KIERE HVSTRV INGE-
BOR PAVILSDÅATTER OC DERIS ARVINGER
OC LIGER HER VNDER BEGRAFVEN DERIS · S ·
DÅATTER KAREN PEDERSDÅATTER SOM DØDE
ÅAR 1649 DEN 8 IUNII GUD GIFVE HENDE MED
ALLE GUDS BØRN EN GLÆDELIG OPSTANDELSE
PAA DEN YDERSTE DOMME DAG

Gravskriften har tydligen tillkommit redan vid dotterns död; årtalet 1659, som förekommer vid bomärket avser möjligen faderns dödsår.

Text II: (R_1) CHRISTIAN WITTBERG (R_2) TILLKOMMER DENNA (R_3) STEN 1741.

Anm. CHRISTIAN WITTBERG var handskmakare, död 1773 vid 76 års ålder.

95.

Stora mittgången. Överst en nästan fullständigt utplånad 1500-tals text (TI). Mitt på stenen ett bom. (Fig.) och däröver årtalet 1678. På stenens nedre hälft tvenne något bättre bevarade plattyska 1600-tals texter (TII o. TIII). Vid nederkanten årtalet 1733 jämte initialerna N, F, B. Stenens yta starkt nött.

Ljusgrå visbykalksten. [193 × 114].

Text I: ANNO 1551 DEN ——
—— ARI DÖDE IO
HANNE[S] E ——
OC LIGGER — UNDER
BEGRAVEN (GU)D VERE

Text II: ANNO 1633 AM 16 NOVEMBER
STARF · S · CATRINA WILSBECKS
DER SEELE GODT GNEDICH SII

År 1633 den 16 november dog salig Katarina, Wilsbecks (hustru). Gud vare själen nådig!

Text III: ANNO 1644 DEN 2 MAY IS DER SE
LIGE MAN RASMVS CLAVSEN IN DEM HER
REN ENTSLAFEN VND LIGT HIER VNDER
BEGRAFEN DER SELE GOT GNEDIG SEY

År 1644 den 2 maj har den salige mannen Rasmus Clausen avsomnat i Herren och ligger begraven härunder. Gud vare själen nådig!

96.

Stora mittgången. Endast en stor dubbelring, inom denna en sköld med tvärband samt till höger ett nästan utplånat bom.

Gulgrå kalksten (Visby?). [193] × 116.

97. *Pl. 39.*

Stora mittgången, vid korsningen med V tvärgångens N del. Av de äldsta inhuggningarna återstå blott obetydliga rester; tvenne ringformiga

texter, som synas vara avsiktligt bortslipade — av den yttre spåras blott rester av bokstäver, av den inre återstår E ✠ W. Längs stenens kanter har funnits en tidig 1300-tals text (TI), nu starkt nött och delvis förstörd genom att nedre kortsidan är avhuggen; övre kortsidans text dold under bänkgolv. På mittfältets övre del en tämligen väl bibehållen plattysk gravskrift med upphöjd stil från 1600-talets förra hälft (TII). På mittfältets nedre del en dansk gravskrift från 1600-talets mitt (TIII) fördelad på båda sidor om en dithörande skd. (Fig.) med mgr. av D, V, H. Mellan dessa båda texter en 1700-tals gravskrift (TIV). Stenen, som under lång tid legat i mittgången, förr längre ned än nu »under orgorna» (AGW), är mycket nött. Texterna II—IV upp och ned i förhållande till majuskeltexterna.

Ljusgrå visbykalksten. [193] × 120.

Litt. o. avb.: AGW 839; Lm 278; K (Fig.) — ej medeltidstexterna; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////////////// ② CCC ⁝ II ⁝ OBIIT ⁝ CRISTINA ⁝ SIL ③ ////////////// ④ ////////////// VI ⁝ AIA ⁝ //////////////

AGV: Anno ⁝ Domini ⁝ m ⁝ ccc ⁝ II ⁝ obiit ⁝ Christina ⁝ Silkentop ⁝ uxor —

Kl: Klingvall förklarar medeltidstexten oläslig.

Lm: Lindström, som förbisett stenen och ej själv läst texten, upptager denna enligt AGW med där förekommande fel och angiver dessutom dödsåret felaktigt 1303.

ANNO DOMINI MCCCII OBIIT CRISTINA SILKENTOP UXOR —— CUIUS ANIMA ——

Herrens år 1302 dog Kristina Silkentopp, hustru till ———. Hennes själ (må vila i frid).

Text II: ANNO 1630 · DEN 5 SEPT
EMBRIS · HEFT · DER · ERBAR
VND · VORNEMER · DIRICH
VAN · HEMMERT · HIR · LATEN
BEGRAVEN · DIE · EHR · VNDT
DVGENTSAME · FRVWE
DOROTEA · ASMVSDOCHTER
FAN · FLENSBORG · SINE · GE
LEVEDE · BRVDT · GODT · VOR
LENE · EHR · EIN · FROLIGE
VPERSTANDINGE

År 1630 den 5 september har den ärbare och förnäme Didrik van Hemmert låtit här begrava den ärbara och dygdesamma fru Dorotea Asmusdochter från Flensborg, hans älskade brud. Gud förläne henne en fröjdefull uppståndelse!

Text III: ANNO 1640 DÖDE SALIG
DIDERICK VAN HEMMERT OG
LIGER HER VNDER
BEGRAFVEN GVD VER
HANS SIEL NAADIG

Text IV: HINDRICH HINDRICHSON
FALCK ANNO 1727
DEN 4 DECEMBRIS

Anm. Slaktaren Hindrich Hindrichson Falk dog 11 oktober 1746 vid 61 års ålder.

98.

N sidogångens Ö del; båda kortsidorna under bänkgolv. Majuskeltext (T I) mycket nött och svårläslig. På mittfältet lång 1600-talstext (T II); högra hälften fullständigt bortnött. Längst ned ett bom. (Fig.).

Gulgrå visbykalksten. [194] × 92.

Litt. o. avb.: AGW 859; Lm 327; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① A ////// ② ////// LXXVII : OBIIT : BERNHAR-DU[S] ③ //////////// ④ G : IN : SABBATO : POST : (DIE) : SCI : EIDIGI(!) : OR : P //////

AGW: ✠ Anno dni MCCCLXXVII : obit Bernhardus de Schening in sabato post dīē : scī : eidigi : ōr : p : eo.

Ett skrivfel förekommer: obit i stället för obiit. Eidigi är felhugget på stenen.

Lm: L., som ej själv sett stenen, upptager texten enligt AGW; rättar där förekommande fel, men uteglömmer de riktigt utsatta förkortningstecknen.

ANNO DOMINI MCCCLXXVII OBIIT BERNHARDUS DE SCHENING IN SABBATO POST DIEM SANCTI EGIDII. ORATE PRO EO
Herrens år 1377 dog Bernhard från Schöningen (Skänninge?) på lördagen efter Sankt Egidius dag. Bedjen för honom!

Egidiusdagen firades 1 september. Dödsdagen inföll 5 september 1377.

Text II: (R_1) HER LIGG[ER BEGRA](R_2)FVE[N] FR — (R_3) BØGT I —— (R_4) [A]NNO 167——(R_5) DECEM[BER]—(R_6) IR OCH —— (R_7) GLEDELIG [OCH] [E]REF (R_8) VLD OP[STANDELSE]

99.

N sidogångens Ö del, mitt för uppgången till predikstolen. Majuskeltext kring kanterna (TI); tvenne väl bevarade texter på mittfältet, en från mitten av 1600-talet (TII) och en från början av 1700-talet (TIII). Vänstra långsidans text delvis under bänkgolv.

Visbykalksten. 221 × 139.

Litt. o. avb.: Lm 304; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANO : DNI : M : CCC : L : ② IN : DIE : EGIDII : ABBĪS : Ø : BO ③ TVI : VXOR : DE : T ④ ////////////RI : ORATE : PRO : //////

Lm: Texten fullständig med det nu undanskymda T H O N A R I och slutordet E A. Det på stenen utsatta förkortningstecknet över abbis är uteglömt; om sådana även förekommit över ano och dni, kan nu ej avgöras, då stenens kant där är något skadad. L. citerar Eq, men Enequists upptecking är ej anträffad.

ANNO DOMINI MCCCL IN DIE EGIDII ABBATIS OBIIT BOTVI UXOR DE THONARI. ORATE PRO EA.

Herrens år 1350 på abboten Egidius dag dog Botvi, hustru till Thonar. Bedjen för henne!

Egidiusdagen firades 1 september.

Text II: ANNO 1641 DEN 6 IAN
VARI DØDE ERLIG OCH WEL
ACT MAND LAVRITZ IENSEN
SOM DAA WDI WELB HOLGER
ROSENKRANTZIS TIL KROLING
HANS TID DER HANS WELB
HAVDE GVLLAND I FORLENING
TIENTE FOR SLOTZFOVGIT OC
RIDERFOGET WDI MIDELTRE

DING OC NV LIGER HER BEGRA
WEN WNDER DENNE STEN
GVD WNDE HANNEM MED
ALLE TROCHRISTNE PAA
DOMMEDAG EN GLEDELIG
OPSTANDELSE.

Text III: HÄR HWIILAR SINA BEEN
UNDER THENNA MARMORSTEN
HERR OLOF FÅHRÆUS
HANDELSMAN
FROM REDELIG HVAR OCH HAN
HANS KROPP FÖRLÄNA HIMME
LEN FRÖGD UTHI UPPSTÅN
DELSEN. FÖDD DEN 5 JANVARI
1680. DÖDDE DEN 6 MAII 1728.

Anm. Handelsmannen i Visby Olof Rasmusson Fåhræus var född på Fårö 5 jan 1680. Hans fader, som antagit släktnamnet Fåhræus, är stamfader för denna stora gotlandssläkt. Familjegraven låg vid predikstolens fot; stenen flyttades till nuvarande plats 1892.

100.

N sidogången, till större delen dold under bänkgolv. På den lilla del av stenen, som nu är åtkomlig, skymta fragment av 1600-tals gravskrift (T).
Grönaktig kalksten från Bro. [118 × 30].

Text: (R_1) 16 —— (R_2) R R —— (R_3) ANNO 16 ——

101. *Pl. 30.*

Vid uppgången till predikstolen. Fragment av 1500-tals gravsten med vackra upphöjda bokstäver (T). Textens början och delar av dess vänstra sida dolda under bänkgolv; en stor del av texten skymmes också av ett stort halvcirkelformat trappsteg av sten — tillfälligt avlägsnat vid undersökningen. Skd. (Fig.) inom cirkelrund fördjupning med bom. (Fig.).
Ljusgrå visbykalksten. [126 × 95.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ———————

——— IENS · BROLEGERS · SØ

——— [K]IØBENHAFN · OC · DÖDE · TIL

——— R · MAVRITSIS · DEN · 27 ·

——— 11 · Y · DĒ · STORE · PESTE

——— SE · ANO · DN̄I · 1565 ·

[G]VD · VD̄E · H̄M · EN · SALIG

[O]PSTĀDELSE · AMEN ·

102.

N sidogången; till största delen under bänkgolv. Fragment med en liten rest av majuskeltext synlig.

Grön visbykalksten. [106 × 37.]

Text: //////////// N · CTI //////.

103.

N sidogångens mellersta del. Fragment; mitt på stenen ett mgr. av bokstäverna B, H samt nedtill årtalet 1678.

Grå visbykalksten. [115 × 106.]

104.

N sidogången. Tvenne 1600-talstexter, en upptill (T II) och en nedtill (T I) på stenen; mellan dessa en stor dubbelring med bokstäverna B, P, S, N samt ett bom. (Fig.) inom den innersta ringen. Bägge kortsidorna under bänkgolv.

Gulgrå kalksten från Hejdeby hällar. [152] × 98.

Text I: ANNO 1640
DØDE BARTOLOMEVS
HARMANDSON AFRII

Text II: ANNO 1654 DIE 22 MARTII VITA
DEFVNCTVS EST PETRVS BARTHOLI ·
NORBY. HIC SEPVLTVS ·

År 1654 den 22 mars dog Petrus Berthelson Norby. Här ligger han begraven.

Anm. Petrus Bartholi Norby var en vid späd ålder avliden son till dåvarande Rector Scholæ i Visby Berthel P:son Norby, sedermera kyrkoherde i Klinte.

105. *Pl. 15.*

N sidogångens mellersta del; delvis dold under bänkgolv. Ingen gravskrift på den nu tillgängliga delen av stenen. Mitt på stenen tvenne stora koncentriska ringar, vilka innesluta ett armborst. Längre ned en skosula och en bila. Samtliga dessa inhuggningar från medeltiden. Överst på stenen en 1600-tals skd. (Fig.) med bokstäverna H, I och nedom dessa ett bom. (Fig.).

Rödgrå visbykalksten(?). [123] × 95.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

106.

N sidogångens mellersta del. Båda långsidornas kanter under bänkgolv, som blott döljer en obetydlig del — ungefär en bokstav på var rad — av textens vänstra sida. Vid undersökningen 1931 upplyftes bänkgolvet. Så gott som hela ytan upptages av en tjugofemradig, versifierad latinsk gravskrift över tvenne i unga år avlidna biskopsdöttrar. Texten med relativt små, upphöjda bokstäver, på flere ställen helt eller delvis bortfallna, är numera mycket svårläst. (T). Vid densammas tydning hava flere sakkunniga biträtt; slutredigeringen av tolkningen har utförts av professor Johan Bergman, som meddelat: »Latinet är utmärkt; versen är den mindre vanliga s. k. versus hendecasyllabus, känd från Catullus.» Denna märkliga gravskrift synes hittills hava förbisetts av alla, som arbetat med läsning och tolkning av kyrkans gravstenar.

Den i texten nämnda biskopen, Moritz Christensen Glad (Mauritius Christiani Lætus), var den förste danske superintendenten på Gotland; han tillträdde ämbetet 10 september 1572; dog troligen omkring 1590.

Grå kalksten, möjligen från Hejdebyhällar. 196 × [152].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: CARMEN · AD · VIATOREM

SEPVLCHRI · VENERARE · MARMOR · HVIVS

QVO · CASTÆ · GEMINÆ · CVBANT · PVELLÆ

NATÆ · MAVRICIO · PIO · PARENTE

QVI · QVONDAM · FVIT · HIC · EPISCOPALI
NVLLIS · NON · TITVLO · BONIS · PROBATVS
HANC · ECCLESIOLAM · DIV · FIDELI
ET · SANCTO · STVDIO · MAGISTER · IDEM
ÆTERN(Æ) · DOCVIT · VIAM · SALVTIS
IN · VERO · DOMINI · TIMORE · NATAS
QVAS · HOC · MARMOREV(M) · TEGIT · SEPVLCHR[VM]
ANNIS · A · TENERIS · HIC · EDVCARAT
DVM · PARCAE · NIMIVM · GRAVES · PVDICIS
INIE(C)E(R)E · SVAS · MANVS · PVELLIS
HIC · IAM · CORPORIBVS · SIMVL · QVIESCV(N)T
SED · IVNCTIS · ANIMIS · SIMVL · VAGANTV(R)
LÆTÆ · LÆTIFICO · DEI · ROSETO
CVIVS · COLLOQVIO · FRVVNTVR · ALMO
CVM · SANCTIS · RELIQVIS · EI · CANENTE(S)
SEMPER · GLORIA · SANCTVS · HOSCHIANN(A)
HÆC · QVICVNQVE · LEGIS · VIATOR · ISTA
DIC · VT · MOLLITER · OSSA · CONQVIESCANT

PARENTES · AD · FILIAS

VOS · PATRIAM · (P)ET(IT)IS · NOS · VEXAT · MVNDVS · INIQVVS
VOS · TENET · AVLA · NITENS · NOS · LACRIMOSA · DO(MVS)

SÅNG TILL VANDRAREN.

Stanna med vördnad inför denna marmorgrift, i vilken tvenne oskuldsfulla flickor vila; döttrar till den fromme Mauritius, som här fordom innehade biskopsvärdighet och var högt uppskattad av alla rättsinnade. Han verkade även länge med trogen och helig iver som lärare i denna lilla församling och undervisade om vägen till den eviga frälsningen. Han hade uppfostrat sina döttrar, som denna marmorhäll täcker, i Herrens sanna fruktan ända från deras späda år, då de alltför oblida ödesgudinnorna lade sina händer på de oskyldiga flickorna. Här vila de nu tillsammans lekamligen, men förenade i anden vandra de glada omkring i Guds glädjebringande rosengård, och de få fröjda sig åt hans ljuva samtal tillsammans med övriga heliga, alltid till hans ära sjungande Gloria, Sanctus, Hosianna.

Du vandrare, vem du än är som läser detta, bed denna bön: Måtte deras ben vila i ljuvlig ro.

Föräldrarna till flickorna:

I uppsöken fadershemmet, oss plågar den onda världen.
Eder omsluter den strålande himlaborgen, oss en tårefylld boning.

107. *Pl. 18.*

Mellan N sidogången och kyrkans N vägg, något Ö om N långshusportalen. Liten sten med minuskeltext (TI), som börjar längst upp på stenens högra långsida och slutar på övre kortsidan. De kvarvarande delarna av texten jämförelsevis väl bibehållna. På mittfältet en snett ställd skd., som förmodligen tillhört medeltidstexten, med rester efter ett troligen med avsikt utplånat bom. Över skölden (upp- och nedvänd i förhållande till denna) ett bibelspråk (TII), som antagligen tillhört en 1600-tals gravskrift på stenens nu förstörda nedre del. Inom cirkelrunda hörnringar sexbladiga rosetter.

Grå visbykalksten. [118] × 80.

Litt. o. avb.: Lm 395; Foto ATA o. UUB.

Text I: ② Ano : do : M . l . xx ////////// ③ ////////// ④ ////////// ul : wisbycen : orate : deo ① pro : eo :

Årtalet troligen felhugget: Mlxx för Mcdlxx

Lm: L., som sett stenen före golvomläggningen 1892, har läst något mera av namnet: — — rocosul, skall möjligen vara: — RO CŌSUL. Årtalet har L. ehuru med tvekan tolkat 1470.

ANNO DOMINI MCDLXX —— CONSUL WISBYCENSIS. ORATE DEO PRO EO.

Herrens år 147- ——— rådsherre i Visby. Bedjen till Gud för honom!

Text II: (R_1) PHIL 1 v 21 (R_2) CHRISTVS ÄR MITT (R_3) LIIF OCH DÖDEN (R_4) ÄR MIN WINNING

108.

N sidogången; stenens nedre kortsida samt övre högra hörnet under bänkgolv. Medeltida minuskelskrift (TI), som börjat på övre kortsidan, är väl bibehållen. 1600-tals gravskrift (TII) på mittfältet; därnedom skd. (Fig.) med bom (Fig.). I hörnen sexbladiga rosetter inom cirkelringar. Ytan jämn och väl bevarad.

Gråbrun visbykalksten. [167] × 103.

Litt. o. avb.: Lm 393; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① Na : der : bort ② xpi : mcccc : lxxiiii : up : sute : valentins ③ /////////// ④ rik : rottdkerman : biddet : vor : em.

Lm: L. har läst texten, då hela stenen var frilagd. På nedre kortsidan har stått: dag · starf · hy. Läsningen synes vara riktig, förutom att up och sute sammanskrivits.

NA DER BORT CHRISTI MCCCCLXXIIII UP SUNTE VALENTINS DAG STARF HYNRIK ROTTDKERMAN. BIDDET VOR EM.

År 1474 efter Kristi födelse på sankt Valentins dag dog Henrik Rottdkerman. Bedjen för honom!

S:t Valentins dag inföll den 14 februari.

Text II: ANNO 1630 DEN 2
SEPTEMBER · ER · BER
TEMEGS · AGSTINE
SEN · SALIG · VDI · HER
EN · HENSOFVED · OC
LIGER · HER · VNDER · BEG
RAFVEN · HANS · SIEL
GVD BEVARE

109. *Pl. 12.*

N sidogångens mellersta del; stenens nedre kortsida oåtkomlig under bänkgolv. Övre vänstra hörnet likaså under ett bänkhörn, tillfälligt avlägsnat vid stenens undersökning 1931. Majuskeltext (TI) kring kanterna; hela mittfältet upptaget av texter från 1600- och 1700-talen (TII—TV). På mittfältets nedre hälft bom. (Fig.) inom en nu till större delen utplånad 1600-tals skd., i vars övre hörn bokstäverna H, M förekomma på sidorna om bom. Strax över skd. rester efter äldre (1500-tals?) skd. En rosett vid majuskeltextens början i övre vänstra hörnet.

Grå visbykalksten. [198] × 127.

Litt. o. avb.: AGW 931; Eq (enl. Lm); Lm 323; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANNO : DNI ② : MCCCCLXXV : IN : DIE : SCI /////////// ③ /////////// ④ ////// ESSINC : ORATE : PEO : AMEN

AGW: Anno : dn̄i : mcccc : lxxv : in : die : sc̄i : egidii : obiit : hinric' : Sessinc : orate : p eo : amen.

Eq (enl. Lm): Eneqvists uppteckning ej återfunnen; enligt Lm förekommer där ett par felläsningar.

Lm: L., som sett stenen helt frilagd, återgiver texten rätt, förutom att förkortningstecken över Dni och punkter över MCCC äro uteglömda.

ANNO DOMINI MCCCLXXV IN DIE SANCTI EGIDII OBIIT HINRICUS SESSINC. ORATE PRO EO. AMEN.

Herrens år 1375 på sankt Egidius' dag dog Hinrik Sessinc. Bedjen för honom! Amen.

Text II: ANNO DOMINI
1600 DEN 2 DAG
MARTII DØDE ÆRLIGE
MAND NIELS MADT
SEN FORDOM BORGE
MESTER WDI WISBY
GVD GIFVE HANOM
ENN GLEDELIG OPST
ANDELSE PAA DEN
YDERSTE DOMMED(AG)
AMEN

Text III: SI DEVS PRO NOBIS
QVIS CONTRA NOS
ANNO 1647 DEN 4 SEP
TEMB HENSOF VDI HER
REN ERLIG OC GVDFRYGTIG.

Resten dold under bänkgolvet.

Latinet betyder:
Om Gud är för oss, vem kan då stå emot oss.

De torde vara ovisst, om de båda på latin avfattade raderna höra samman med texten från 1647. De kunna möjligen utgöra slutet av en gravskrift, som avlägsnats för inhuggning av texterna IV och V, vilka stå emellan Text II och Text III.

Text IV: (R_1) AND : MELLIN (R_2) 1765

Text V: (R_1) MARTIN BENIK (R_2) 1743

Anm. Borgaren och fiskaren Anders Mellin, vid sin död titulerad bryggareålderman, dog $^{14}/_{4}$ 1766 och begrovs i kyrkan $^{16}/_{4}$ 1766.

Borgaren och bryggaren Martin Benik dog $^{10}/_{4}$ 1751 37 $^{1}/_{2}$ år gammal.

110.

N sidogången nära långhusportalen. Dansk 1600-tals text (T) på en något upphöjd rektangulär platta, vid vars överkant en äldre ornering tillhörande en nu avlägsnad text vidtager. Till denna text hör förmodligen en mycket stor, starkt nött skd., som förekommer nedom nuvarande texten. Längst ned ett bibelspråk; sista raderna dolda under bänkgolv.

Visbykalksten. [155] × 120.

Text: HERUNDER HVILER ERLIG VIS
OC VELAGT NIELS IENSØN BORGER OC
RAADMAND HER VDI WISBY SOM
DØDE ANNO 1651 DEN 26 IVLY HANS
ALDER 63 AAR 7 MAANEDER 20 DAGE
MED HANS KIERE HVSTRV ERLIG DYDIG
OC GVDFRYCTIG QVINDE ANNA KNVDTS
DAATTER SOM DØDE ANNO 1666 DEN
16 MAI HENDIS ALDER ▭ AAR ▭
MAANEDER ▭ DAGE. GUD VÆRE
DERIS SIÆLE NAADIG TIL DET
EVIGE LIFS OPSTANDELSE PAA DOMMEDAG
IOB DET 19
JEG VEED AT MIN FRELSERE LEFVER
OC HAND SKAL HEREFTER OPVECKE
MIG AF IORDEN OC IEG SKAL DEREFTER
OMGIFVIS MED DENNE MIN HVD OC
JEG SKAL SEE GVD I MIT KIØD D[EN]
SAMME SKAL IEG [BESKVE FOR MIG]
[OC MI]NE ØYEN SKU[LLE SE]
[OC] INGEN FRE[MMED.]

För hustruns ålder har utrymme sparats, men siffrorna blevo aldrig inhuggna.

Bibelspråket från Jobs bok 19: 25—27.

111.

S sidogångens Ö del. Tvenne 1600-talstexter; den första (Tı) plattysk, den andra (Tıı) dansk. Stenen snett avhuggen upptill samt avkantad utefter bägge långsidorna, varvid en del av texten förstörts. Vänstra sidan delvis under bänkgolv. Mitt på stenen en skd. — bom. är bortnött.

Röd ölandskalksten. [126 : 112 × 110.]

Text I: DPE ER
1618 · DEN · 11 · MARZI · STARF
——STRIS · VNT · LIGHT · HIR · VN
[T]ER · BEGRAFEN · DER · SELEN
GODT · GNEDICH · SI

1618 den 11 mars dog —— Stris och ligger härunder begraven. Gud vare själen nådig!

Text II: [AN]NO · 1638 · DEN · 3 · APRILIS · I · HERREN
[HE]NSOF · ERLIG · OCH · GVD · FRŸC[T]
[IG]E · QVINDE · S · BARBARA · STRIDZ
[OC]H · LIGGER · HER · VNDER · BEGRAFVE[N]
[FÖ]RVENTENDIS · PAA · DEN · ŸDERST[E]
[D]AG · MED · ALLE · TRO · CHRISTNE · EN
[G]LÆDELIG · OP · STANDELSE

Namnet STRIS i Text I och STRIDZ i Text II torde vara samma familjenamn ehuru med olika stavning

112.

S sidogångens Ö del. Trapetsoidal sten med bägge kortsidorna under bänkgolv. Rester efter medeltida inskrift med ålderdomliga majuskler utefter långsidorna; blott enstaka bokstäver synliga. På mittfältets överdel rester efter nästan fullständigt bortnött tidig tysk 1600-talstext (Tı). Mitt på stenen väl bibehållen dansk gravskrift (Tıı) från 1600-talets förra hälft; längst ned svensk gravskrift (Tııı) från 1600-talets slut — nederdelen av texten delvis under bänkgolv. Till vänster över denna text en skd. (Fig.) med bom. (Fig.) samt bokstäverna H, O. Till höger om denna sköld, mitt på stenen rester efter en bortslipad skd. med utplånat bom.

Ljusgrå visbykalksten. [150 × 120 : 108.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: (R_1) ANNO—1636 (R_2) DEN 2—GOT (R_3)—HS (R_4)—ENE (R_5)—DER SELE (R_6)——.

Text II: ANNO 1631 DEN 26 APRILLIS DØDE
DENN SALIGE QVINDE ANNE HENDERICKS
DATTER SALIGE SCHIPER IACOP
PEDERSEN EFTERLEVERSCHE HVIS
[SI]ELE GVD HAFVER

Det stora avståndet mellan GVD och HAFVER i sista raden står tydligen i samband med den ovan nämnda skd., som avlägsnats, först sedan denna text inhuggits.

Text III: HÆR UNDER LIGGER BE
GRAFUEN NILS PETTERSON
(ANNO 1696) DEN 12 MAY

113.

S sidogångens övre del. Obetydligt fragment med en enkelt huggen 1600-talstext (T).

Grå visbykalksten. [87 × 83].

Text: A 1675 DEN 22 AGVSTI
BLEF · S · DETLOF · LYBECH · B[E]
GRAVEN

114.

S sidogångens mellersta del. Dansk 1600-talstext (T). Över texten ett trepass och ett mycket litet kors samt ett större dubbellinjigt kors med alla armar av samma längd; dessa tre inhuggningar rätt över varandra. Skd. (Fig.) med mgr. av bokstäverna T, M, H, K omgivet av H, M, S. Stenens nedre del under bänkgolv.

Gulgrå brokalksten. [150] × 102 : 100.

Text: ANNO 1657 DEN 12 SEPTEMBER
DØDE · S · ANNE HANSDAATTER OC HVI
LER VNDER DENNE STEN GVD FORLEN
HENDE MEDT ALLE GVDS BØRN EN ÆRE
FVLD OC GLÆDELIG [OPSTANDELSE]

115.

S sidogångens mellersta del. Bägge kortsidorna nu under bänkgolv. Rester av medeltida majuskeltext (T) utefter långsidorna, delvis starkt nött. Hela mittfältet har varit upptaget av nu fullständigt utnötta 1600-talstexter, varav blott enstaka bokstäver spåras. Mitt på stenen rester efter en 1600-talsskd. med bom.

Ljusgrå slät visbykalksten. [175] × 108.

Litt. o. avb.: Lm 365; Foto ATA o. UUB.

Text: ② ////////// ORGIS : UXOR : NICHOLAI : PIS ////// ③ ////////// ④ ////// N : PACE : PERPETCA (!) : REQESCAT : A //////

Uti p e r p e t u a är näst sista bokstaven felhuggen C i stället för U; uti r e q u i e s c a t fattas UI.

Lm: L. har missuppfattat det ännu tydliga u x o r och läst v i d — —, som han anser vara en rest av v i d u a.

—— *[B]ORGIS : UXOR : NICHOLAI : PIS[TORIS : CUIUS : ANIMA I]N : PACE : PERPETUA : REQVIESCAT : A[MEN]*

—— *borg, hustru till Nikolaus bagare. Hennes själ må vila i evig frid. Amen.*

116. *Pl. 41.*

S sidogångens mellersta del. Stor gravsten med 1600-talstexter; högra långsidan dold under bänkgolv. Runt kanterna en tidig 1600-tals plattysk gravskrift (TI) med ovanligt stora bokstäver; slutet av texten med namnet nu oåtkomligt. Denna text börjar på nedre kortsidan i förhållande till inhuggningar på mittfältet, där en svensk 1600-talstext (TII), nött och delvis oläslig, förekommer. Längst ned skd. (Fig.) med mgr. av B, H, M. Stenen rikt dekorerad i barockstil; troligen ett arbete av samme mästare som utfört n:r 334. Över mittfältets text en stor relief föreställande uppståndelsen; nedom textplattan på en mindre, rektangulär platta timglas och dödskalle över korslagda benknotor. Evgs. i hörnen. Allt mycket skadat genom stark nötning.

Grå, slät lärbrokalksten (?). 248 × [114].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANNO 1610 DEN 17 ② FEBRVARI : IS : IN : GODT : DEM : HEREN : SELICH ③ ENDTSLAPEN : DER : ER ④ ———

Text II: ANNO 16-(6) DEN ——————O ——

————————————————————————

REBORNE OCH EREBORNE——
VELAGTEDE GVDFRVCTIGE ——
HANS LE(EST) —— S · MARGRET ——
VDI · SIT · ———— DAATER : HE ——
—— AAHR OC —— VDI HENNES——
——————————— AAHR : OCH

————————————————————————

GVD FORLENE DEM ————
OPSTA[N]D[EL]S[E] ———— D[A]G

117.

S sidogången, i lilla gången till köpmanskorets bänkar. En del av stenen under bänkgolv. Fragment av nu till oläslighet utnött plattysk 1600-talstext. Bom. (Fig.).

Visbykalksten. [135 × 60.]

118.

S sidogången, i lilla gången till köpmanskorets bänkar. Fragment med några initialer: B, L, E, E och därunder B, E. Över dessa bokstäver rester efter ett stympat bom.

Blågrå visbykalksten. [86 × 113.]

119.

S sidogången, längst in i lilla gången vid sidan av köpmanskorets bänkar. Endast ett på 1600-talet inhugget namn (T) samt tre bom. (Fig. a. b. c.) och över dessa ett trepass.

Gulgrå visbykalksten. [204 × 85.]

Text: PER DAVIDSO[N]

120.

D a v i d H e r l i c i u s' gravsten. S sidogångens mellersta del; båda kortsidorna under bänkgolv. En latinsk text från mitten av 1600-talet (T),

som uppfyllt nästan hela stenen, är nu nästan fullständigt bortnött. Med hjälp av äldre uppteckningar kan konstateras, att stenen legat över organisten Herlicius' grav. Stilen redig med över bottenplanet höjda bokstäver, starkt slitna under den långa tid stenen låg på den mycket trafikerade platsen i korsningen mellan S sidogången och V tvärgången, vid ingången från kapellet. Säves påstående (1853), att stenen blivit »förstörd under den förfärliga reparationen, som beklagligtvis övergick Wisby Domkyrka år 1830», saknar all grund, ty redan på 1740-talet var den del av texten, som förekommit på stenens nedre hälft, »merändels bortnött» (AGW). 1892 flyttades stenen till den n. v. platsen.

Visbykalksten. [150 × 104.]

Litt. o. avb.: AGW 847; PAS 1853 n:r 20.

Text: ———————————————

ORGANI ———— [O]LIM WISBVENSIS
———————— [N]ATI STRALSVNDI[Æ]
———————— PARENTIBVS PIIS ——
———————————— A ————

Resten är nu fullständigt utplånad.

PAS: EPITAPHIVM·DAVIDIS ELIÆ HERLIC —
ORGANISTÆ OLIM WISBVENSIS
LAVDATISSIMI NATI STRALSVNDIÆ
POMERANORVM PARENTIBVS PIIS ——
HON[E]S ——— [PA]TRE ELIA HERLIC[IO]
———————— ST— STRALSVND————
———————————— A KLENSORG[EN]
———————————— SVV ————————
— C ———————— E OBDOR ————

Denna uppteckning enligt Säves pl.

AGW: EPITAPHIVM·DAVIDIS ELIAE HERLICII
ORGANISTÆ OLIM WISBVENSIS
LAVDATISSIMI NATI STRALSVNDIÆ
POMERANORVM PARENTIBVS PIIS ET
HONESTIS PATRE ELIA HERLICIO
- ICENSI ORGANISTA STRALSVNDENSI
MATRE MARGARITA KLENSORGEN
QVI DVDVM ANTE HVNC SVVM FILIVM
IN CHRISTO PLACIDE OBDORMIVERE

Dessa tre uppteckningar från 1930, 1853 och 1745 visa den fortgående utnötning, som till sist så gott som fullständigt utplånat texten.

Piis och Herlicii förekomma på stenen som PYS och HERLICY. Det ofullständiga - ICENSI är förmodligen en rest av en härkomstbeteckning.

Epitafium över David Eliasson Herlicius, fordom en mycket berömd organist i Visby, född i Stralsund i Pommern av fromma och ansedda föräldrar: fadern Elias Herlicius ——— organist i Stralsund, modern Margarita Klensorgen, vilka för länge sedan stilla avsomnat i Kristus före denne deras son.

Anm. Organisten David Herlicius, inflyttad från Pommern, verkade vid Mariakyrkan under förra hälften av 1600-talet; dödsåret, som förmodligen ej förekommit på stenen, är obekant. Han är stamfadern för den stora gotlandssläkten Herlitz. Namnförändringen företogs av sonsonen Hans Herlitz, kyrkoherde i Fole, död 1730.

121.

S sidogången. Litet fragment. Endast initialerna H, G, D och därunder ANNO 1724 samt nedom detta ett välhugget bom. (Fig.). Till höger om bom. gravnumret 34.

Visbykalksten. [95 × 66].

122.

S sidogången. Överdelen av stor 1400-talsgravsten, med rester efter ovanligt stora minuskler (T) på övre kortsidan. Evgs. inom stora hörncirklar. Stenen mycket nött.

Visbykalksten [151 × 100.]

Litt. o. avb.: Möjligen föreligger här ett fragment av någon av de enligt SpW s. 241 (AGW 908) eller AGW 865 kända numera ej återfunna gravstenarna, vilkas texter här upptagits under n:r 405 och 407. Foto ATA o. UUB.

Text: ① ////// no ////// o ////// ni ⁚ m ⁚ cd ② ///////////

123.

S sidogången; kortsidorna under bänkgolv. Spår av totalt utnött minuskeltext. 1600-tals text (TI) på mittfältets överdel, 1700-tals text (TII) på den nedre delen; båda texterna, särskilt den äldre, nötta och delvis oläsliga. Mellan texterna skd. (Fig. a.) upphöjd över cirkelrund nedhuggning; bom. utnött. Längst ned skd. (Fig. b.) med bom. (Fig.) och bokstäverna H, S.

Grå visbykalksten. [151] × 102.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: [AN]NO 1612 D — —
— — —TEMBER DÖDE
——G— HINDRICKS
D—— TER OC LIGGE
———————— BEGR—.
———D————

Text II: HANDELSMANNEN
WÄLACHTA͡D AN͡DE[R]S S——
TOM͡PTE LIGGER H͡ER UN͡DER
BEGRAWEN ANNO 1706
dEN : 6 : MAJUS :

124.

S sidogången vid gränsen till V tvärgången; kortsidorna under bänkgolv, långsidorna något avkantade. Upptill en cirkelrund fördjupning efter en borthuggen skd. Mitt på stenen ett kraftigt inhugget bom. (Fig.) samt snett nedåt t. v. därom mgr. av H, L, M, omgivet av H, L, M. Nedom dessa inhuggningar en enkel gravskrift (T) tvärs över stenen, djupt inhuggen.

Grå lärbrokalksten. [152 × 105].

Text: HANS : I : HELLING : AN͡NO · 1711

125.

Korsningen mellan S sidogången och V tvärgången. Obetydligt fragment delvis under bänkgolv, som döljer en del av ett bom. Nedom detta årtalet 1740; och därunder mgr. av stort H och en liten krok liknande ett bakvänt G; på sidorna därom H, G.

Visbykalksten. [87 × 66].

126. *Pl. 53.*

Innanför N portalen, där gravstenen legat utsatt för stark nötning åtminstone sedan 1830-talet. Majuskelinskrift (TI) kring kanterna, delvis mycket sliten; fullt läslig blott på nedre kortsidan och angränsande delar av långsidorna. 1600-talstext (TII) på mittfältet, mycket nött. Bakom

texten skymtar ett äldre bom. (Fig. a) och längre ned en skd. (Fig.) med bom. (Fig. b.).

Visbykalksten(?). 213 × 121.

Litt. o. avb.: Sch IV; PAS 1853 n:r 27; Lm 305; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// DNI ////// CCC : L : F ② VI : P ////// OX ////// (P)OST : BAR(T)HOLOMEI : APL'I ③ Ø : DNS : TIDHE-MANN' ④ VAN : LENEPE : C' : AIA : R(E)QIESEAT : ////// P //////

Sch: Texten med upplösta förkortningar fullständig men felaktig beträffande årtalet (1354) och den dödes namn: »Oldhemannus».

PAS: Text riktig förutom ett uteglömt förkortningstecken.

Lm: Text i huvudsak riktig. Namnet felstavat genom omflyttning av H; PROXIMA avkortat till PROX ehuru Säves teckning visar, att ordet varit fullt utskrivet på stenen.

ANNO DOMINI MCCCL FERIA VI PROXIMA POST BARTHOLOMEI APOSTOLI OBIIT DOMINUS TIDHEMANNUS VAN LENEPE, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE

Herrens år 1350 på fredagen näst efter aposteln Bartolomei (dag) dog herr Tidheman från Lennep, vars själ må vila i frid.

Bartolomeidagen firades den 24 augusti; dödsfallet inträffade 27 aug.

Anm. Lennep, stad i Preussen. T. van Lenepe kan möjligen vara ett personnamn.

Text II: ANNO 1630 DEN 20 AVGVSTI
ER [DE]R ERLIG OC GVDFRICTI[G]
QVINDE MARGRETE S HER
[TOM]ISS Y BALINGBO I HER
REN S HENSOF[EN] HER I WISBY
OC LI[G]ER HER VNDER BEGRA
VEN. GVD HE[N]DIS SEL BEVARER

Namnet Tomiss läst enligt Säves plansch.

Denna text är inhuggen upp och ned i förhållande till medeltidsinskriften.

127.

I korsningen mellan N sidogången och V tvärgången. Fragment av stor gravsten; torde redan på 1600-talet blivit omhuggen och berövad ursprunglig text. Från stenens tidigare användning återstår blott ett enkelt

snett ställt kors på mittfältet, samt därunder ett enkelt bom. (Fig.) och längre ned en delvis avhuggen skd. inom cirkelrund ring (bom. bortnött). På sidorna om skd. årtalet ANNO 1630. Ovanför alla dessa inhuggningar en enkel 1600-talstext (T); blott vänstra sidan av texten i behåll.

Grå visbykalksten. [178 × 82 : 87].

Text: (R_1) 1618 DEN——(R_2) BLEF ANNA—(R_3) BEGRAFVEN——(R_4) STEN GVD G——(R_5) MED ALLE T——(R_6) EN FRYDEF——.

128.

V tvärgångens N del. Blott ett enkelt bom. (Fig.), och ett gravnummer, 10.

Gulgrå visbykalksten. 174 × 76.

129.

V tvärgångens N del. På stenens övre hälft en tämligen väl bevarad 1600-talstext (T I) samt därunder initialer och ett årtal (T II); nedtill skd. (Fig.) med bom. (Fig.) samt däromkring bokstäverna O, E, S. Längst ned skymta spår av en annan 1600-talstext, som förstörts vid stenens avhuggning.

Ljusgrå visbykalksten. [112 × 92.]

Text I: ANNO 1649 DEN 23 APRILI[S]
HENSOF VDI HERREN S HINDRIC
ARENDTSØN HOLDTHVSEN OC LIGGE[R]
VNDER DENNE STEEN BEGRAFVEN G[VD]
GIFVE HANNEM MED ALE GVDS BØR[N]
EN GLÆDELIG OC ÆREFVLD OPSTA[N]
DELSE PAA DEN YDERSTE DOMMEDAG

Text II: H H : N B 1738

Denna textrad står något nedom föregående.

130.

V tvärgångens N del. Gravstensfragment med välhuggen tysk text från 1600-talets mitt (T), något defekt genom stenens stympning utefter bägge långsidorna.

Röd ölandskalksten. [54 × 86].

Text: [A]N͡NO 1649 DEN 29 MARTY
[I]ST DIE SEL IVNGFRAW BLA
—— INA IOHAN DEDEKINDES
[T]OCHTER SELIG IM HER — —
ENTSLAFEN

År 1649 den 29 mars har saliga jungfru Bla — ina, Johan Dedekinds dotter, saligen avsomnat i Herren.

Anm. Vid 1600-talets början fanns i Visby en tysk bagare Johannes Dedekind.

Tätt intill denna gravsten ligger ett litet fragment av samma slags kalksten, med blott talet 62; utgör möjligen ett från 130 avhugget stycke.

131.

V tvärgångens N del. Överkanten och långsidorna avhuggna, nederdelen delvis under bänkgolv. Äldsta nu synliga inhuggningar äro tvenne stora bom. (Fig.) — åtminstone det nedre (Fig. b.) från medeltiden. Tvenne enkla 1600-talsgravskrifter (TI o. TII), inhuggna tvärs över bom. Första raden av övre texten avhuggen. Längst ned rester efter nu oläslig 1600-talstext.

Visbykalksten. [98 × 84.]

Text I: ————————————
—— SOF S IA͡KOB PEDER ————
T — O — KERE HVSTRV KA͡REN HA —
GVD GIFVE DE(M) EN GLEDELIG OP
[S]TA͡NDELSE

Nedom denna text och något till vänster står DOS

Text II: AN̄O 1640 : DEN : 1 : AWGV[STI]
DØDE : MIN : SALIG : HA ————
IACKOPSON

132.

V tvärgångens N del; båda kortsidorna under bänkgolv. Kring kanterna spår av medeltida majuskeltext; blott enstaka bokstäver urskiljas. På mittfältet plattysk 1600-talstext (T), till största delen fullt läslig. Nedom

denna inom cirkelrund fördjupning en över bottenplanet höjd skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av M, B, B.

Visbykalksten. [175] × 90.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO 1633 DEN 13
OCTOBER IS KARREN
SØRENSDOCHTER
M(E)L(C)H͡ER BRODERS
——LIC͡HE H͡VSFRVWE
IN GODT DEM H͡ERREN
SELLIG EN͡DTSC͡HLA
PEN DER SELEN GODT
GN͡EDICH SII

År 1633 den 13 oktober har Karren Sörensdotter, Melcher broders ——— hustru, saligen avsomnat i Herren Gud. Gud vare själen nådig!

133.

V tvärgångens N del intill stora mittgången. Utnött majuskelinskrift (T); endast början av texten på stenens övre kortsida läslig; för övrigt synas blott enstaka bokstäver. På mittfältet en halvcirkelformig inhuggning med ett litet kors över.

Grågrön kalksten med stora ljusa petrifikater. 248 × [130].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ① ////// ANO : DN̄I : M̊ : CCC̊ : ② ////////////

134.

I korsningen mellan V tvärgången och stora mittgången. Medeltida majuskeltext (TI) kring kanterna, starkt nött — blott dateringen på övre kortsidan i behåll — för övrigt blott enstaka bokstäver läsliga. På mittfältets övre hälft har funnits en sen 1500-talstext (TII), nu till största delen bortnött. Nedom denna en dåligt huggen gravskrift (TIII) från 1600-talets slut. Under denna en skd. (Fig.) inom oval försänkning, med nästan utnött bom. (Fig.).

Visbykalksten. [192] × 107.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// NO : DN̄I : (M) : (CCC) : L ② XX /////////// ③ /////////// ④ SON /////////// CCII ///////////

Text II: (R_1) ANNO D 1593 DEN 15 (R_2)——BRIS D——

Text III: ANNO 1687 DEN 17 NOVEM
BER ER MESTER FREDERICK
GELLING HAUSON BEGRAFVEN

135.

V tvärgångens N del. Blott en liten del av stenen nu synlig; resten under bänkgolv. Om gravskrift förekommit, kan ej avgöras. Ett bom. skymtar fram vid bänkgolvets kant och längst ned rest av 1600-talsskd., förstörd vid stenens avkantning.

Visbykalksten. [139 × 42.]

136.

Korsningen mellan stora mittgången och V tvärgången. Ytan mycket nött. Dubbla kantlinjer och stora hörncirklar, av vilka blott en är i behåll. En flerradig text med upphöjd skrift från omkring år 1600 har upptagit över tredjedelen av mittfältet; nu blott enstaka bokstäver synliga. Längre ned inom stor cirkelrund fördjupning en dekoration i barockstil, vars alla fina detaljer äro bortnötta.

Kalksten från Visby eller Bro. [198] × 106.

137.

Pl. 26.

N sidogångens Ö del; nu delvis under bänkgolv. Minuskeltext (T), väl huggen med stora upphöjda bokstäver, kretsformigt uppställd mellan tvenne koncentriska ringar, inom dessa stort bom. (Fig.). Stenen hel; texten delvis något nött.

Ljusgrå visbykalksten. 166 × 95.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 28; Lm 391; Foto ATA o. UUB.

Text: Na : d͡er : bort : //////////// lxxv : ſtarſ : hans : aſe ////// gt ////// : bidd' . got . vor . em :

Början av texten — n a d e r b o r t X m c l x x v (enl. Säve)— döljes delvis under bänkgolv. Tillnamnet kan till följd av textens nötta tillstånd

ej läsas säkert. Både Säve och Lindström, som hava olika läsningar, hava troligen missuppfattat namnet: PAS har W e n b i g h, Lm har A r e n b e r g h.

Lm: L. har dessutom flere fel: 1472 i stället för 1475, xpi i stället för X, biddet i stället för bidd'.

Na der bort Christi MCDLXXV starf Hans ——. Biddet Got vor em.
År 1475 efter Kristi födelse dog Hans ——. Bedjen Gud för honom.

138.

N sidogångens västligaste del. Stenens hela yta upptagen av dansk 1600-tals text (T), fullständigt utplånad utefter högra långsidan. Slutet av texten förstört vid stenens avhuggning. På några ställen spåras äldre bortslipad text.

Mörkröd ölandskalksten. [131 × 72.]

Text: HER VNDER LIGGE[R]
TVENDE FOLVE ———
HVSTRVER DE ———
VED NAFN CATA[RINA]
IENSDAATER SOM [DØDE]
AO 1650 DEN (15 AVG)[VSTI]
ANDEN SISSELIE———
SOM DØDE AO I———
BRIS. HVIS SIELE G[VD HAVER]

Ett stycke nedom denna text börjar följande:

SIDST HAIN ————————
HOS SIN FORÆLD(R)[A](R) ——
SOM ATTI AHR HVSTRV(E) ——
TOLF GIFT OK ————————
FEM BARN HAFT ET ——— M
(B)ESTÆ(L)TE (PA)GI ——— (M)

139.

N sidogångens V del; högra långsidan under bänkgolv. Stor sten med dansk text (T) från 1500-talets slut på en liten platta på stenens övre tredje-

del; välhuggna upphöjda bokstäver. Nedom texten inom cirkelrund fördjupning skd. med mgr. av A, A. Därnedom ett armborst.

Grågrön visbykalksten. 212 × [116].

Text: ANNO 1598 DEN 3 MAII
DØDE ERLIG OG GVD
FRØCTIGE QVINDE S
DORTHE IBSDATER
CLAVS HANSEN HØ
STRV OG LEGER HER
BEGRAWIT GVD GI
FVE HENDER EN SAL
LIG OPSTANDELSE AMEN

140.

N sidogångens V del. Fragment delvis under bänkgolv med rester efter tre korta plattyska, välhuggna 1600-talstexter (TI—TIII), vilkas vänstra delar gått förlorade vid stenens stympning. Längst ned och till en del under bänkgolv en skd. med mgr. av H, N, E.

Mörkröd ölandskalksten. [142 × 60 : 70].

Text I: (R_1)——(R_2)——S BELIИCK (R_3)——DISSE · STEИ (R_4) ——EИ ARVEИ (R_5)——ES

Text II: (R_1)——DEN 27 APRILLI (R_2)——[S]LAPEN · DE · ERBAR (R_3)——VS · BAGGE · DER (R_4)——GNEDICH · SI

Text III: (R_1)——DEN 28 DECEM (R_2)——T · ENTSLAPEN · (R_3) ——BAGGE · S · DER (R_4) GNEDICH · SI

141. *Pl. 38.*

Henrik Schachts sten. Mittgångens V del. Stor gravsten; båda långsidorna delvis under bänkgolv. Av nedre kortsidan är omkring 25 cm borthugget; även övre kortsidan är avhuggen. Texterna starkt nötta, delvis fullständigt utplånade. Av en medeltida majuskelinskrift, varav början synes på mittfältets övre vänstra hälft, återstå några enstaka bokstäver utefter högra långsidan (TI). På 1600-talet hava inhuggits tre gravskrifter över medlemmar av släkten Schacht; en av dessa (TIII) är nu

borthuggen. Överst på stenen förekommer en tysk bibeltext ur Psaltaren (73: 25, 26) med djupt inhuggna bokstäver (TIV), samt därnedom en gravskrift med mycket små delvis utplånade bokstäver, svårläslig men känd enligt AGW (TV). På mittfältets nedre del förekommer en upphöjd kvadratisk platta omgiven av rika barockornament. Plattans text är nu fullständigt bortnött, endast ANNO MD skymtar fram, men den finnes i sin helhet upptecknad i AGW (TII).

Grå kalksten från Storungs, med talrika stora ljusa fossil. [273 × 203].

Litt. o. avb.: AGW 842, 843; Kl (teckning); Foto ATA o. UUB.

Text I: ✠ AD ///////////.

Text II: ANNO · MDCXXII · DEN
13 · DECEMB · IST · DER · ERBAR
VNDT · ACHTBAR · HENRICH
SCHACHT · RATSHER
IN · DIESER · STADT · WISBY
IN · GODT · DEN · HERRN · SELIG
ENTSCHLAPHEN · DER · SEELE
GODT · GNEDIG · SEI · AMEN

År 1622 den 13 december har den ärbare och aktningsvärde Henrik Schacht, rådman i denna stad Visby, saligen avsomnat i Herren Gud. Gud vare själen nådig! Amen.

Denna text, som stått på den ovannämnda plattan, återgives här enligt AGW; uppdelningen på rader är utförd med ledning av Klingwalls teckning.

Text III: ANNO 1635 DEN 25 IAN STARF
DE EHR VND DOGESSAME FRVWE
SITSELE HINDRICH SCHACHTES
DER SELEN GODT GNEDIG SY

År 1635 den 25 januari dog den ärbara och dygdiga fru Sitsele (*hustru till*) *Henrik Schacht. Gud vare själen nådig!*

Texten, förlorad vid stenens stympning, är här återgiven enl. AGW.

Text IV: PSALM · LXXIII · O · HERRE
WEN · ICH · DICH · NUR · HABE
SO · FRAGE · ICH · NICHTS
NACH · HIMEL · VNDT · ERDEN
WEN · GLEICH · MEIN · LEIB

UNDT · SELE · VERSMACHTE
SO · BIST · DU · GODT · DOCH
ALLETZEIT · MEINIS · HERTZIS
TROST · UNDE · MEINEN · DEIL

O Herre, när jag blott haver dig, så frågar jag intet efter himmel och jord. Om än min kropp och själ försmäktade, så är du för alltid mitt hjärtas tröst och min del. (*Psaltaren 73:* 25, 26).

Text V: CVBANT ET HIC OSSA ANGELLÆ KASCK
QUE CO[NJU]X NEPOTIS SCHACHTIANI HENRICI
PT M[INI]S[TRI] SCHOLÆ TEMPLIQ AD BEATAS
[ANGELOR SEDES] TRANSIIT ANNO 1661
[DIE 13 IULII Æ]T[AT] 24 CONJUGY 2.

Det bortnötta supplerat efter AGW. NEPOS i klassisk latin sonson eller dotterson, i senare latin ofta även brorson eller systerson. PT = PRO TEMPORE; CONJUGY = CONJUGII.

Här vila också benen efter Angella Kasck, maka till Schachts brorson Henrik för närvarande skolans och kyrkans tjänare. Hon har överflyttat till änglarnas lyckliga hemvist år 1661 den 13 juli i en ålder av 24 år efter två års äktenskap.

Anm. Fru ANGELLA KASCK var hustru till Henrik Schacht, först rektor vid skolan i Visby sedermera kyrkoherde därstädes, vilken befattning han utbytte först mot Lärbro och sedan mot Fole pastorat. Avgick från befattningen i början av 1680-talet samt dog i armod i Köpenhamn. Lmk sid. 89—92.

142.

V tvärgångens S del intill stora mittgången; båda kortsidorna under bänkgolv, en långsida avkantad. Medeltida majuskelinskrift (TI), av vilken blott några fragment återstå utefter en långsida. Defekt 1700-tals gravskrift (TII) på mittfältet. Bom. (Fig.). Stenen i dåligt skick, ytan avflagrad.

Grå visbykalksten. [190 × 133.]

Litt. o. avb.: Lm 364; Foto ATA o. UUB.

Text I: ////////// SYRRIGVN : ORATE : P

Lm. ////////// A ///// DIS : UXOR : SVRRIGVN : O //////////

Det som L. läst ligger nu delvis under bänkgolv. L. har felaktigt V i stället för Y i namnet.

Text II: OTTO —— B ——
—— HAN(S) BA(RN)
GI(OS)—N PETTERSO(N)
BECKER DÖDDE DEN 21
IANVA[RI] 1743.

143.

V tvärgångens S del. Stenen hel men mycket sliten. Av en medeltida majuskeltext kring kanterna återstå blott spår (TI). En på mittfältet förekommande väl huggen 1700-talstext (TII) ännu väl bevarad.

Grå visbykalksten. 247 × 149.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANNO ·:· DNI : M : CCC ////// XIII ② ///////////

Text II: DENNA
GRIFT OCH LÄGERSTAD
TILLHÖRER
RÅD. OCH HANDELSMANNEN
HERR. IACOB KINLOCK
OCH
DES KIÄRA HUSTRU
CATHRINA KINLOCK
SAMT
BARN OCH ALLA ARFWINGAR
GVD LÅT OSS ALLA LEFWA SÅ
WI SALIGHETEN ÄRFWA FÅ
ANNO 1734

Anm. Rådmannen och handlanden JAKOB KINLOCK dog 13/5 1746, 69 år och 11 månader. Hustrun Katarina Kinlock dog 16/3 1756. Makarna K. hade många barn. Stenens ANNO 1734 avser troligen, att något av barnen dött detta år och att gravplatsen med ovan anförda text på stenen då ordnades.

144.

V tvärgångens S del. Litet fragment med endast ett stort M inom illa huggen skd.

Grå visbykalksten. [44 × 76].

145.

V tvärgången. Fragment med enkelt huggen latinsk 1600-talstext (T); dödsåret förlorat.

Visbykalksten. [67 × 72.]

Text:

[HIC]
TEGVNTVR OSSA
LVDOLPHI SCHMID[T]
HENRICI FILII
QVEM
INGENVA DECORAVIT SIMP[LICITAS]
ET CANDOR PECTOR[IS]
FALLERE NESCIUS
OBIIT DIEM ULTIMO CA——
ANNO ÆRIS CHRI[STIANÆ]——

Här gömmas benen av Ludolf Henriksson Schmidt, vilken en ädel uppriktighet smyckade och en hjärtats renhet, som ej visste av något svek. Han mötte sin dag på den sista ———.

Slutet kan ej översättas. A e r i s troligen felhugget i stället för A e r æ. Sista textraden betyder då: ——— *året av den kristna tidräkningen.*

Anm. Gravskriften avser troligen handlanden L. SCHMIDT, död 14 april 1697.

146.

V sidogångens S del. Stenens långsidor, i synnerhet den högra starkt kanthuggna; övre högra hörnet avslaget, nederdelen under bänkgolv. Av en utplånad majuskeltext (TI) återstår blott en obetydlig rest på övre kortsidan. Hela mittfältet utfylles av en väl huggen 1600-talstext (TII).

Visbykalksten. [133 × 115.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① [A]NNO : DN̄I : M ////// ② ////////////

Text II: ANNO · 1635 · DEN · 18 · DECE[MBER]
DØEDE · ERLIG · OC · WELFORSTA(N)
DIG · MAND · NIELS · HANSEN · SO(M)
DA · VDI · WELB : HOLGER · ROSE(N)
CRANTZIS · TID · DER · HANS · WEL

BYRDIGHED · HAFFDE · GVTLAND
I · FORLENNING · BETIENTE · SYN
DERTREDINGS · RIDEFOVGDER
HER · PAA · LANDET · OC · LIGGER · (H)[ER]
BEGRAVEN · VNDER · DENNE STE[N]
PAA · DETTE · STED · SOM · HAND
KIRCKEVERGERNE · EFFTER ·
DETTS · KIØPE · BREFF · INHOLD
AFFKIØBT · HAFFVER · GVD ·
VNDE · HANNEM · MEET · ALLE · TRO
CHRISTNE · PAA · DOMMEDAG · EE[N]
GLÆDELIG · OPSTANDELSE

147.

I korsningen mellan V tvärgången och S sidogången. Stor gravsten med väl bevarad text från 1500-talets senare hälft, på tre sidor omgiven av en upphöjd inramning. Texten väl huggen; bokstäverna ovanligt höga, upphöjda över bottenplanet. Nedom texten ett dithörande bom. (Fig.) Till vänster och nedom bom. står ANNO 1604; längre ned en enkelt huggen 1600-talsskd. med bokstäverna L, I, F och ännu längre ned ytterligare en skd., grunt huggen och starkt nött, med spår av bom.

Visbykalksten. 256 × 175.

Text: ANO DNI 1577 DE 6 FEBRVA
RII STARF DIE ERSAME CESEL
HANS REESE[S] DE GODT GENE[DI]
CH SIE

Herrens år 1577 den 6 februari dog den ärbara Cecilia, Hans Reeses (hustru)· Gud vare henne nådig!

148. *Pl. 12.*

V tvärgångens S del. Fragment utgörande överdelen av en sten med majuskelinskrift (TI) kring kanterna. Starkt sliten 1600-tals text (TII) uppfyller mittfältet. Båda texterna defekta genom att stenen avhuggits nedtill. Vid mitten av 1700 talet var stenen hel (AGW), men Säves avbild-

ning (1853) visar, att nederdelen var avhuggen, vilket säkert skett vid golvomläggningen 1831. Vid reparationen 1892 avhöggs ytterligare ett stycke, varvid texten än mera decimerades.

Grå visbykalksten. [130 × 95.]

Litt. o. avb.: AGW 845; PAS 1853 n:r 15; Lm 322; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ⊠ ANNO DNI ✠ ② MCCC(L)XXV : O(C) //////////// ③ //////////// ④ //////////// (L) : O : IHES ASCHE ① HORN (C)P BORG O(C) NV I STAD(C)

Sista delen av texten f. o. m. HORN står på mittfältets överdel.

AGW: Anno : Dn̄i ✠ : M : CCC : LXXV : octava : Die : Mychael : ø : Ihes : Aschehorn ENBORG BENY . ISTADE.

Vid kollationering av AGW:s text har någon prickat under de sista orden och vidfogat: »de puncterade orden äro icke alldeles klara. Törhända det skal vara: en borgare — — i stade.» Säkerligen är detta en alldeles felaktig tolkning.

PAS b ✠ MCCCLXXV ////// O : JHES : ASCHEHORN OP BORG OCNV ISTADC.

PAS (Pl.) ① ANNO DNI ✠ ② MCCCLXXV OCTA ////// ③ ////// ④ ////// HACL O : IHCS · ASCHE ① HORN CP .BORG OENV · ISTADC

Säves text på planschen är alltså något fullständigare än den han meddelar i Berättelsen. De svårförstådda slutorden synas vara mera riktigt återgivna än i AGW, men Säve söker ej förklara dem. Den längst ned på fragmentets vänstra långsida förekommande resten efter M i c h a e l har av Säve på planschen återgivits HACL — de tre första bokstäverna voro redan då borthuggna. Genom missuppfattning har Lindström fått dessa bokstäver att betyda Nicol, och beskyller å sin sida Säve för att ha läst orätt.

Lm: L., som själv sett stenen, återgiver den fullständiga texten enligt AGW, utan att på vanligt sätt markera de vid hans undersökning defekta delarna av texten. Beträffande slutorden tillägger han: »Hvad de fem sista orden månde betyda är mig en gåta.» På stenen kunna inga punkter mellan dessa ord iakttagas. Såväl L:s som AGW:s uppdelning av textens slut i ord genom dubbelpunkter är blott att betrakta som ett försök. Förmodligen avses en ortbestämning, men »gåtan» är ännu ej löst.

ANNO DOMINI MCCCLXXV OCTAVA DIE [POST] MICHAEL OBIIT JOHANNES ASCHEHORN————.

Herrens år 1375 på åttonde dagen (efter) Michaelidagen dog Johannes Aschehorn—————.

Michaelidagen inföll 29 september, dödsfallet alltså 6 oktober.

Text II: ANNO 1612 DEN 19 MAII
IS IN GOT DEM HERREN
SELIG ENTSLAPEN
DER ERSAM MAN
JACOB ANDERSEN
VND BLEF HE BEGRAVEN
DEN 21 MAII VP HEM[EL]
FA(R)TDAG VND LIGT
HIR BEGRAVEN DER
SELE GOT GENEDICK SI
ROMANI 14
LEFVE VI [SO] LE[FVE VI]
IN HER[REN STARFV VI]
[SO STARF VI DEM HERREN]
[DARVM EHVAD VI LEFVE]
[ELER VI STARFVE SO]
[HÖRE VI HERREN TIL]

År 1612 den 19 maj har den ärlige mannen Jakob Andersen saligen avsomnat i Herren Gud och blev här begraven den 21 maj på himmelsfärdsdagen och ligger här begraven. Gud vare själen nådig!

Romarebrevet 14: 8.

Lefwe wij, så lefwe wij Herranom, döö wij, så döö wij Herranom. Ehwad wij nu lefwe eller döö, så höre wij Herranom til.

De delar av bibeltexten, som äro satta inom klammer, äro numera utnötta eller — de fyra sista raderna — helt förstörda vid stenens senaste stympning och suppleras här enligt PAS:s Pl. Översättningen av den plattyska texten är återgiven med den samtida svenska bibeltexten.

149.

V tvärgångens S del, strax innanför kapellet. Stenen något avkantad, varvid dateringen av text I gått förlorad. Tvenne 1600-tals gravskrifter (TI o. TII) och mellan dessa ett stort timglasliknande bom. (Fig. a.) om-

givet av bokstäverna K, D på en sida och M, D på den andra; längst ned ett litet bom. (Fig. b.). På stenens högra sida förekomma egendomliga sirliga slingor erinrande om minuskelskrift — möjligen initialer.

Visbykalksten. [155 × 97.]

Text I: ———————

[D]ØDE OLVF BV
NDTMAGER GVD
GIFVE HANNVM EN
SAALIG OPSTANDELSE

Text II: ANNO 1650 DEN 9
SEPTEMBER DØDE SALIG
DINNIS LŸNIHVSEN

150.

Stora mittgångens Ö del, delvis under bänkgolv. Endast årtal och initialer (T) samt därunder bom. (Fig.).

Visbykalksten. [93 × 89.]

Text: (R_1) ANNO 1686 (R_2) H · S : M

151. *Pl. 34.*

B i l e f e l d s sten. Mittgången nedom V tvärgången; övre kortsidan under bänkgolv. Ursprungliga platsen obekant, troligen i koret; vid mitten av 1700-talet låg stenen ute på kyrkogården enligt AGW, »ditflyttad af en annan, som köpt grafstället». Stor gravsten med nedhuggen text från slutet av 1500-talet (T); rediga och enkla bokstäver; skriften sliten men fullt läslig. Otydliga spår efter majuskelinskrift, troligen bortslipad, då stenen togs i anspråk för Bilefelds grav. Tvenne prydnader förekomma, båda på stenens nedre hälft: En kalk med hostia inom rektangulär ram, troligen tillhörande den utplånade medeltidsinskriften, samt därnedom i en cirkelrund nedhuggning en smal lagerkrans, tätt åtdragen med band på fyra ställen och omslutande en stor »blomma» med ett litet kors i mitten.

Gulgrå visbykalksten med stora ljusa fossil. [195] × 147.

Litt. o. avb.: SpW sid. 237; AGW 759—760; Lmk sid. 23; B sid. 26—27.

Text: EPITAPHIVM

VENERANDI VIRI DM̅ MAGISTRI
DAVIDIS IOHAN[NIS] BILFELDE OLIM
SUPERINTENDENTIS VIGILANTISS[IMI].

HEIC PIA MEMBRA CVBANT DOCTI DAVIDIS ORIG(O)
CVI[VS] DE BILFELD NOMINA STIRPE TVLIT
PRÆSVLIS OFFICIV[M] DV[M]TAXAT QVI[N]Q[VE] PER ANNO(S)
SUSTINVIT MAGNA NON SINE LAVDE PI(VS)
VISBVA PANDENTE[M] DIVINI MYSTICA VERB(I)
SVSPICIENS DIGNO LAVDIS HONORE (COLIT)
FLAGITIIS TERROR SCORTIS ET FVRIBVS ACRIS
MENTIB' AT PAVIDIS DVLCE LEVAMEN ERAT
VIR PHÆBO CHARVS VIRTVTI CHARIOR VNI
SED MAGIS ÆTHERIO CHARIOR IPSE DEO
SI QVATVOR NVMERES LVSTRA ET BIS QVI[N]Q[VE] DECE[M] BR(E)[S]
ÆTATIS TIBI DANT TEMPORA PLENA SVÆ
ANNO 1596 27 DECEMB[RIS]
VIRTVTE CRVCIS
CHRISTI FLOREMVS

Nedanstående översättning efter B med några ändringar föreslagna av professor J. Bergman. Textens ACRIS borde rätteligen vara ACER. DM̅ i rad 2 är förkortning av DOMINI; PHÆBO i rad 13 = PHOEBO.

Epitafium över Högvördige Herr Magister David Johannesson Bilfeld, den i livstiden så nitiske superintendenten.

Här ligger den fromme och lärde Davids lekamen, vilkens härkomst från den Bilfeldska släkten givit honom hans namn. Blott fem år uppbar den fromme mannen superintendentvärdigheten, icke utan stort beröm. Visby, som såg upp till honom, uppenbararen av det gudomliga ordets hemligheter, ärar honom med en aktning värdig hans berömmelse (egl. med hans berömmelses välförtjänta heder). *Han var en skräck för de skamlösa* (egl. skändligheterna), *sträng mot skökor och tjuvar, men en ljuv tröst för bävande sinnen, en man kär för Phœbus, kärare blott för Dygden, men själv var han det ännu mer för den himmelske Guden.*

Om du räknar fyra lustrer och därtill två gånger fem decembermånader, ger det dig fulla tiden för hans levnad.

År 1596 den 27 december.

I kraften av Kristi kors äga vi vår ära. (Egl. *blomstra vi.*)

Anm. DAVID BIL(E)FELD, Gotlands tredje danska superintendent, utnämndes till ämbetet 16 februari 1592 och hade alltså vid sin död 27 december 1596 innehaft befattningen ej fullt fem år.

Den i gravskriften meddelade gåtliknande upplysningen om B:s ålder (4× 5 + 2 × 5 år) kan knappast tydas efter bokstaven. Säkert ligger det något annat bakom denna räknegåta, som nu ej kan kontrolleras, då födelseåret är okänt. Lmk har utan anledning ändrat textens quatuor till septem numeres lustra, och Björkegren har i sin översättning 2 gånger 10 i stället för 2 gånger 5 decembermånader.

152.

Nedersta tvärgången, nära uppgången till torntrappan. Fragment av gravsten med majuskeltext (T); överdelen borthuggen, av högra långsidan återstår blott nederdelen med rester efter medeltidstexten, genom ytans avflagring mycket skadad och svårläslig. På nedre kortsidan är all text förlorad. Vänstra långsidan under bänkgolv. Stenen har även varit använd under början av 1600-talet, då ett välhugget bom. (Fig.) inom en skd. (Fig.) tillkom.

Visbykalksten. [136 × 77.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ② ||||||||||| ERA : OCTA[V]A NATALI ||||||||||| ③ |||||||||||

Texten utgör slutet av tidsbestämningen: *åttonde dagen efter jul.*

153.

Nedersta tvärgångens N del. Överst på mittfältet 1600-talstext med stora enkla bokstäver (TI). Mitt på stenen stor dubbelring, inom vars nedre del ett namn inhuggits (TII); inom inre ringen tvenne bom. (Fig.), ett mycket stort (Fig. a.) och ett litet (Fig. b.) Nedom ringen en medeltida inhuggning, skosula (snabelsko) vid sidan av en bila, tvärs över vilken långt senare inhuggits årtalet 1640 samt strax nedom detta ett bom. (Fig. c.) och till höger om detta C S.

Visbykalksten. 176 × 96.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO 1612
DÖDE ANE OLVF
BOTHS QVINNE

Text II: IACOB HEMMVNGS

154.

Stora mittgångens nedersta del. Mitt på stenen en 1600-talsskd. (Fig.) med bom. (Fig. a.), omgivet av bokstäverna I, L, H samt över skölden ett stort bom. (Fig. b.).

Visbykalksten. 137 × 125.

155.

Nedersta tvärgångens S del. Ytan starkt avnött, en kortsida delvis under bänkgolv. Utefter kanterna rester efter medeltida minuskeltext, av vilken blott enstaka bokstäver spåras. Hjulformiga sexstråliga prydnader inom hörnringar, av vilka nu blott tvenne synas. Mitt på stenen ett nästan utnött stort medeltida bomärke. På mittfältet 1600-talsinhuggningar (T I o. T II), delvis utplånade. Längst ned skymtar överdelen av en 1600-talsskd., tvärs över vilken en senare 1600-talsinskrift huggits (T III).

Visbykalksten. [125] × 130.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: IESVS
[AN]NO 1614 DEN 3 [NO]
VEMBER STARF———B
— DOCTER ————
HIR BEGR(AVEN) ———
[GO]T GENEDIG [SI]

Text II: (R_1) I H S (R_2) C. V. B. B (R_3) 1696 (R_4) — EME — CLAS — SEN (R_5) — SINE ERV[EN]

Text III: ANNO 1687 DEN 31 IVLII
IST DER HERR INSPECTOR JOHANN
——DT SEINE SEHLIGE MUTTER

Resten under bänkgolv.

156.

Nedersta tvärgången, nära uppgången till orgelläktaren. En stor del av stenen under bänkgolv; på den nu tillgängliga delen endast en rest av ett bomärke.

Grågrön kalksten med stora ljusa fossil; svårbestämbar. [213 × 75.]

157.

Nedersta tvärgångens S del. Endast ett litet, väl hugget bom. (Fig.).
Visbykalksten. [105 × 73.]

158.

Pl. 11.

V tornrummet, på N sidan. Endast övre hälften synlig, resten under bänkgolv. Majuskeltext, av vilken blott tidsbestämningen nu ligger synlig (T1). Då slutet av texten saknas i äldre uppteckningar, är stenens nederdel troligen skadad. I övre hörnen små fyrsidiga rosetter inom kvadrater. På mittfältets mellersta del stort medeltida bom. med dubbla linjer, delvis under bänkgolv. På mittfältets övre hälft en tidig 1600-talstext (T11), något längre ned ett mansnamn (T111). Ytan gropig och skadad genom avflagring.

Kalksten, svårbestämbar. [122] × 152.

Litt. o. avb.: AGW 773; Ekd k 8; Lm 310; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ⌘ ANO : DNI : M : CCC : LIX ⌘ ② IN : DIE : |||||| ALLI : AB ||||||||||| ③ ||||||||||| ④

AGW: Anno : Dn̄i : M : CCC : LIX : in die : S : galli : abbīs : Ø : ione : ——

Lm: Stenen ej sedd av Lindström, som anför texten enligt AGW. Han daterar dödsfallet till 20 februari eller »möjligen» 16 oktober.

ANNO DOMINI MCCCLIX IN DIE SANCTI GALLI ABBATIS OBIIT IOHANNES ——.

Herrens år 1359 på abboten Sankt Gallus' dag dog Johannes ——.

S:t Gallus' dag firades den 16 oktober.

Text II: AN͡NO D 1611 D͡EN I AVGVSTI
DØDE DEN ERLIGE QVIN͡E
SISELE BEN͡DTSDOTTER
OC LIGER H͡ER BEGRAVEN
M͡EDT HIN͡NIS SON GVD
VERE DEM NADIG AME͡N

Text III: OLVF KANEGVTER

159.

V tornrummet, S sidan; delvis under bänkgolv. 1700-talstext (T1) mycket skadad genom ytans djupa avflagring, varigenom en stor del av in-

skriften gått förlorad. Bokstäverna enkelt huggna. Därnedom ett annat textfragment (TII).

Mörkt grågrön kalksten med långa fossil. 202 × [120].

Text I: [A]NNO 1717 D[EN] I AUGUS[TI]———[S]ALIG
PETTER WET-T————————GIUE
HON[O]M EN ———————— [OPST]
AN͡DELSE P[AA]————————

Text II: GABRIEL —— ALL — IO — CHRISTINA STAR—
———————— 1732 ————————

160.

V tornrummets mittgång. Stenen avkantad på bägge långsidorna, i synnerhet den högra. 1600-tals välhuggen text (T) med vackra upphöjda bokstäver på stenens överdel. Nedtill starkt nött skd. inom cirkelformig fördjupning.

Visbykalksten(?). [195 × 75.]

Litt.: Kl (text uppritad med bläck).

Text: ANNO 1632 DE[N 4]
MARTZI STARB HARM[AN]
SCHACHT DER SE[LEN]
GODT GNEDIG SII A[ME͡N]

Det förlorade supplerat enligt Klingwall.

161.

Pl. 45.

V tornrummet i mittgången; nedre kortsidan delvis under bänkgolv. Rik barockornering och tysk text från mitten av 1600-talet, skadad och delvis utplånad genom stark nötning. I övre hörnen ringar med evangelistsymboler, sannolikt även i de nedre nu ej åtkomliga hörnen. På mittfältets nedre del till höger en kvinna med knäppta händer, sittande på en stol och framför henne några barn; till vänster en kyrka(?). Tysk gravskrift på en stor platta på mittfältets övre del (TI). På stenens nedre hälft tre smalare plattor med bibelspråk (TII—TIV).

Rödaktig hejdebykalksten. [190] × 140.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: [A]NNO 1667
DIE 26 MAJI [IST] SEHLIG IM GOTT
ENDTSCHLAFEN [DIE] (GR)OSS EHR UND
TUGENDREICH[E] [FRAUE] ELSEBE QVI(ST)
NELSONS GE[MAHLIN] WILCKEN(!) IM 71
IAHR IHRES ALTERS [LIG]T HIE BEGRAB(EN)
DER SEELEN [GODT] GNEDIG SEI
AM[EN]

ELSEBE = Elisabet. Suppleringen inom klammer av förf.

År 1667 den 26 maj har saligen avsomnat i Gud den på stor ära och dygd rika fru Elsebe Qvist Nelsons hustru, i sin ålders 71 år. Hon ligger här begraven. Gud vare själen nådig! Amen.

Text II: [ESAIA] XLVI 4
[ICH WIL EUC]H TRAGEN BIS INS
[ALTER UND BIS IH]R GRAW WERDET

Text III: VER ——————— ET IM
ALTER ——————— DE

Text IV: IOB V 26 DU [WIRST IM] ALTER ZU GRAB
KOMMEN [WIE GARBEN] EINGEFÜHRET
[WERDEN ZU SEINER ZEIT]

II: Iagh skal bära ider in til åldern, och intil thess j grå warden.
IV: Tu skalt i ålderdomen komma til grafwa, såsom en hwetekärfwe införd warder i rättom tijdh.

De utplånade delarna av bibelspråken hava supplerats efter den tyska bibeltexten från 1600-talet. Såsom översättning har använts den samtida svenska bibeltexten.

Om Text III är hämtad från ett skriftställe, kan nu ej avgöras, då allt för litet återstår för identifiering.

162.

V tornrummet. Fragment av medeltidsgravsten, utgörande överdelen av ett i vindfånget till brudportalen inlagt gravstensfragment. Bom. (Fig.) inom skd. (Fig.).

Se n:r 84.

163.

V tornrummet, omedelbart inom porten. Text saknas, men kantlinjer och hörnringar tyda på, att gravstenen tillhuggits under medeltiden. På mittfältets överdel enkelt bom. (Fig. b.) och därunder 1600-talsskd. (Fig.) med bom. (Fig. a.) omgivet av C, O, S. Nedom skd. ANNO 1670.

Visbykalksten. [135] × 90.

164.

S sidogångens nedersta del; stenens bägge kortsidor under bänkgolv. Högra långsidan avhuggen 15—20 cm utefter hela längden; på samma sida är ytan något sänkt genom avmejsling. Överst en tysk sen 1500-talstext med upphöjda bokstäver (TI) mycket nött och delvis utplånad; årtalet dolt under bänkgolv. Därnedom fragment av 1600-talstext (TII) samt längst ned en annan något bättre bibehållen gravskrift från 1600-talets förra hälft (TIII).

Visbykalksten. [149 × 99.]

Text I: ——————————
DEN -2 AVGVST IST
AR ———— STRELOW
SE[LIG] IM HEREN EN[T]
SLAP[EN] [D]ER GO[T]H
GN[EDI]CH SI AME[N]

Därnedom tre oläsliga textrader.

(År) —— den 2 augusti har —— Strelow saligen avsomnat i Herren. Gud vare henne nådig! Amen.

Text II: ANNO 16————FEBRVARI D——
SALIG ———— IG IE — S(N)I(S)
OCH ———— [VN]DER BEGR——
—— (B) ————————

Text III: HERVND[ER] ———— [BE]GRAFVEN
GVDFRY[CHTIG] OCH S QVIND[E]
KARENMOR ———— SCHRIFVERS——
DØDE D ———— ANNO 1629 G—D——
HNNDE [EN] G[LE]DELIG OPSTANDEL[SE]

165.

S sidogångens nedersta del; stenens bägge kortsidor under bänkgolv. Ytan i hög grad nött; så gott som all text utplånad. Kring kanterna en numera ytterst svårläst majuskeltext (T I). På mittfältets överdel har förekommit en sen 1500-talstext, nu oläslig. På nedre delen en nästan oläslig 1600-talstext (T II). Mitt på stenen mellan båda texterna en 1600-talsskd. (Fig.) med bom. (Fig.) och till höger därom en skosula.

Gulgrå kalksten (Lärbro?) med stora ljusa fossil. [149] × 109.

Litt. o. avb.: AGW 875; Lm 309; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✠ ANNO : DNI : M : CCC : L ② VI : DIE : BEATE : I(VLI)A(NE) VIRG ////////// ③ ////////// ④ ////////// AT : IN : PACE : AMĒ

AGW ✠ Anno : dn̄i : m : ccc : l : vi : die : beate : iuliane : virginis —— humbere c' —— : in : pace. amē.

Lm: Lindström, som ej sett stenen, anför texten enligt AGW.

ANNO DOMINI MCCCLVI DIE BEATE JULIANE VIRGINIS [OBIIT] —— HUMBERE, CUIUS [ANIMA REQVIESC]AT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1356 på den saliga Jungfru Julianas dag (døg) ———— Humbere, vars själ må vila i frid. Amen.

Julianadagen firades den 16 februari.

Text II: (R_1) — 2 DEN (R_2) 22 IVLI — E — E (R_3) — ER — E (R_4) — TE — L — (R_5) — EL — (R_6) — ELE —

166.

Nedersta tvärgångens S del. Obetydligt fragment med rester efter ett bom. samt i ena hörnet siffran 3.

Visbykalksten. [115 × 72.]

167.

S sidogångens nedersta del. Låg förr på kyrkogårdens Ö del. Fragment med rester efter majuskelinskrift på långsidorna (T). Blott en obetydlig del av texten kan läsas på vänstra långsidan. Båda kortsidorna avhuggna; stenen i mycket dåligt skick.

Gulgrå visbykalksten. (123) × 117.

Litt. o. avb.: AGW 898; Lm 344; Foto ATA o. UUB.

Text: ④ WESE : (C) : AĪA |||||||||||| XPO |||||| ①

AGW 898: ✱ — — — — — di Winrici de Weze —— aīa viuat ī pace. Slutet felaktigt; skall vara XPO i stället för PACE.

Lm. 344: L., som ej sett stenen, återgiver AGW:s text, men med några mindre felaktigheter.

168.

S sidogångens nedersta del. Fragment; endast nattvardskalk med hostia omgiven av tvenne stora koncentriska ringar; stenen har alltså under medeltiden täckt en prästs grav. Nedom dessa väl bevarade inhuggningar en starkt nött 1600-talsskd. med bom. (Fig.).

Grågrön visbykalksten. [125] × 110.

169.

S sidogångens nedersta del. Obetydligt fragment; i ett hörn nederdelen av en skd. med rest av ett bom.; därnedom en del av första raden av en 1600-talsinskrift (T).

Visbykalksten. [22 × 75.]

Text: —— DE[N] 21 IUNIJ DÖDE DEN ——

170.

S sidogångens nedersta del. Gravstenen avhuggen både på längden och på tvären. 1600-talstext och därnedom bredvid varandra tvenne bom. (Fig.), det ena (Fig. b.) omgivet av bokstäverna H, T.

Visbykalksten. [166 × 93.]

Text: HER VNDER LIGGER BEGR ——
ERLIG OCH WELACT MAN
RASMVS OELSEN SOM D ——
WDI WISBVI DEN 21 NOVEM ——
1627 GVD GIFVE HANNVM
EN GLEDELIG OPSTANDELSE

171. *Pl. 50.*

Kapellets nedre del, intill N väggen. Fragmentet utgörande nedre hälften av en mycket skadad medeltida gravsten. Blott en ringa del av en majuskeltext, som räckt runt stenens kanter, finnes nu i behåll. Redan på 1820-talet, då Ekdahl upptecknade gravskriften, var stenens överdel borta. På mittfältet en 1600-talssköld (Fig.) med årtalet 1639 och därunder K, P, D samt längre ned ett mgr. av A, X(?) samt ett stort S. Mitt på stenen har även funnits ett stort bom., förstört vid stenens klyvning, så att nu blott en ringa del därav återstår.

Ljusgrå visbykalksten. [140] × 124.

Litt. o. avb.: Ekd k 28; PAS 1853 n:r 21; Lm 355; Foto ATA o. UUB.

Text: ① /////////// ② /////////// (THOME) : (APLI) : ////// ③ ////// (OD)EKINVS ④ ////// VRNDENB ///////////

Ekd: —— die Thome : apli : ø : Godekinus : Vryndenbergh : or ——

PAS: ////// E : THOME : APL ////// ODEKINVS : — RVNDEN-BERG ///////////

Lm: Felaktigt RVNDENBERG. L. har förbisett Ekd.

—— *[IN] DIE THOME APOSTOLI OBIIT GODEKINUS VRYNDENBERG. ORATE [PRO EO].*

—— *på aposteln Tomas dag dog Godekinus Vryndenberg. Bedjen för honom!*

Aposteln Tomas dag firades den 21 december.

172.

Kapellets V del. Fragment med en till följd av ytans avflagring mycket defekt 1600-talstext. Nedom gravskriften tvenne bom. (Fig.); under dessa årtalet 1662.

Ljust rödgrå kalksten från Bro. [93 × 63.]

Text: (R_1) —— STEN HAFVER (R_2) S TRO(L)SEN LADT —— (R_3) O —— LIGGER DE (R_4) G —— SBVM BAC (R_5) (EC) —— ERE —— (R_6) —— (OS) ——

173.

Kapellet, nedre delen. Fragment med enkelt hugget bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna C, N, S, T; över bom. årtalet 1638 samt omedelbart därunder P, C, S. Fyra ringformiga fördjupningar, troligen för metallringar, använda vid gravstenens upplyftande.

Visbykalksten med stora spridda fossil. [130 × 119.]

174.

Kapellets nedre del. Fragment; endast ett enkelt bom. (Fig.).
Visbykalksten. [100 × 63.]

175.

Kapellets V del. Båda kortsidorna borthuggna; åtminstone den nedre var i behåll ännu på 1820-talet. Av en medeltida majuskeltext (T I) återstå nu blott rester utefter långsidorna. På mittfältet tvenne ännu fullständigt läsliga 1600-tals gravskrifter. (T II o. T III), nedom vilka överdelen av en skd. skymtar samt något åt höger ett stort kors, inhugget före 1600-talstexterna. Stenens yta gropig genom avflagring.

Visbykalksten. [126] × 122.

Litt. o. avb.: Ekd k 29; Lm 341; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① //////////// ② ////// VXOR : CONRADI : BRED ////// ③ //////////// ④ (M)TVOR : TPOIB : VENI : ET : OSTE //////

Ekd: —— ERINA VXOR CONRADI BREDES —— FERIA III A̅N̅ MTVOR T̅P̅ORIB' VENI ET OSTE̅D̅E̅ ORATE —— E. har alltså kunnat läsa något mera än det, som nu är i behåll, men textens början var borta redan då.

Lm : [HIC : IACET : KAT]ERINA : VXOR : CONRADI : BREDE-[SCHEDEN : QUÆ : OBIIT : AO : DNI : MCCC] —— FERIA : III : ANTE —— MTVOR : TPTIB' : VENI : ET : OSTE —— [ORATE PRO EA] L. har gjort ett försök att delvis med hjälp av Ekd utfylla den fragmentariska texten, men hans konjektur är föga sannolik i betraktande av utrymmet på stenen, som snarare förutsätter, att texten uppställts efter schemat : Anno domini —— obiit o. s. v. MTUOR förklarar L. som mortuorum, men lämnar utan förklaring det därefter följande ordet, av honom läst TPTIB'.

Det, som med någon säkerhet kan utläsas av texten, är alltså blott delar av ett namn samt möjligen en del av tidsbestämningen.

Text II: ANO · 1602 · DEN · 24
AGVSTI · STARF · DE
ERSAM͡E · FRVE · ANN͡E
KVLENKAMPS · VNDE
LIGHT · HIR · BEGRAVEN
DER · [S]ELEN · GOT ·
GN͡EDICH SI

År 1602 den 24 augusti dog den ärbara fru Anna Kulenkamps och ligger här begraven. Gud vare själen nådig!

Text III: 1653 DEN 17 IVLII BLEF DEN
SALIG MAND THOMAS
MARTHENSON BEGRAFV̄EN
GVD VARE HANS
SIÆL NAADIG

176. *Pl. 35.*

Kapellets NV del. Fragment av medeltidstext (TI) kring kanterna; mittfältet upptages av flere 1600-talsgravskrifter jämte latinska bibelspråk. TIII och TIV samt bibelspråken mellan dessa bägge texter äro huggna med över bottenplanet höjda bokstäver; TII och TV med nedsänkt skrift. TII är stenens yngsta text. I samband med TIII och TIV äro inom stora hörncirklar evgs. i barockstil inhuggna. Stenens nedre vänstra hörn borta; ytan mycket nött och texterna delvis fullständigt utplånade.

Visbykalksten. 247 × 129.

Litt. o. avb.: Lm 339; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////////// ② ////////// E : ASSV̄CIONIS : MARI ③ E
: Ø////////// ④ ////////// LINK : ORATE : P : AĪA : E //////

Lm: Förkortningen upplöst (assumcionis). L. har även läst ett nu borthugget E framför LINK.

Textfragmentet utan årtal och namn visar blott, att dödsfallet inträffat någon dag omkring Jungfru Marias himmelsfärdsdag (15 aug.).

Text II: [L]AURENTIUS A —— [CUM] H[E]
REDIBUS SUIS
16 93

Denna korta gravskrift för Laurentius A— och hans släktingar förekommer överst på stenen. Årtalets siffror skiljas åt av ett litet bom. (Fig.).

Text III: DENNE STEN
TILKOMMER ER
LIG O VELACT MAN
HENDRIC PEDERSEN KONG —

MAIER TOLDER I WISBY OC HANS
KIERE HVS[TRV] MALLENE POFVE[LS]
DAATTER OCH [LI]GGER HERVNDER [MED]
TVENDE DERIS DØTTRE VED———
NAVN ———HENDRICKSDAATTER
SOM DØDE—————H[ENDRIKS]
DAATTER [SOM DØDE] AO 16(3)- ———
SIELE GVD HAFVER.
ECCE BREVES ANNI TRANSEVNT
SEMITAM PER QVAM NON REVERTAR
AMBVLO. SED IN IVSTITIA VIDEBO
FACIEM TVAM. SATIABOR CVM
EX[C]ITATVS FVERO IMAGINE TVA. QVIA
CREDO ME VISVRV BONA DOMINI IN
TERRA VIVENTIVM. IOB 16. PSAL. 17 & 27

Dessa på latin återgivna skriftställena på de sju sista raderna äro hämtade från Jobs bok kap. 16 v. 22, Davids psalm 17 v. 15 och Davids psalm 27 v. 13. VISVRV är förkortning av visurum.

Se, de korta åren gå förbi.
Den stig, över vilken jag ej skall återvända,
vandrar jag. Men jag skall skåda ditt
ansikte i rättfärdighet. Jag skall mättas av
din åsyn, när jag uppväckt varder. Ty jag
tror, att jag skall se Herrens goda i de
levandes land. Job 16; Psaltaren 17 & 27.

Redigeringen och översättningen av denna genom stark nötning svårlästa inskrift utförd av prof. J. Bergman.

Text IV: ANNO 163— DEN 10 S[EPTEM]BRIS
DØDE —— EL HENDRICH
SEN —— [L]IGGER HER
BE[G]R[AVEN]

Text V: ANNO · 1638 · DEN · 24 · OCTOBR · DØDE · S · SVEN
PEDERSØN · OC · LIGGER · HERVNDER · BEGRAFVEN
(VENTENDIS) · MED · ALLE · GVDS · BØRN · EN · GLÆ
[DELI]G · OPST
[AN]DELSE
(S) · P · S

177. *Pl. 50.*

Kapellet, NV delen utmed N väggen. Tvenne medeltida majuskeltexter (T I o. T II) kring kanterna. På mittfältet 1600-talsgravskrift (T III) jämte en illa huggen, utnött skd. med spår av ett litet bom. samt bokstäverna M, N. Mitt på stenen ett äldre bom. (Fig.). Medeltidstexterna delvis mycket skadade genom stenytans starka avflagring. Övre kortsidan med början av den äldsta texten borthuggen. Denna del var i behåll på 1820-talet enligt Ekdahls uppteckning, men var avhuggen 1853, då Säve avbildade stenen; stympningen härrör alltså från golvomläggningen på 1830-talet.

Kalksten från Bro eller möjligen Hejnum. [180] × 108.

Litt. o. avb.: Ekd k 36; PAS 1853 n:r 22; Lm 303; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① [AN̄O : DN̄I : MCCC] ② XXVI : Ī : DIE : VAL-BVRG ////// ③ JOON SWART ④

Text II: ④ × AN̄O : DN̄I : M : CCC : L : IN : DI ////// ① LAVRENCII ② Ø : GVTHA : VXOR : JOON : ③ SWART

T I började på den övre borthuggna kortsidan; T II börjar längst ned på vänstra långsidan. Den förlorade ingressen till T I är här supplerad enligt Ekd, likaså de nu ej längre synbara förkortningstecknen.

Ekd: E. läste texterna fullständigt, innan stenen stympades.

Lm: L. synes hava förbisett både Ekdahls och Säves textläsningar samt ej heller observerat, att stenen har tvenne skilda texter och att den blivit avhuggen. Därför har han fått in slutet av årtalet i T I i sådant sammanhang, att dessa siffror måst uteslutas vid hans översättning; någon förklaring häröver lämnas ej.

I: ANNO DOMINI MCCCXXVI IN DIE VALBURGIS OBIIT JOON SWART.

II: ANNO DOMINI MCCCL IN DIE SANCTI LAURENCII OBIIT GUTHA VXOR JOON SWART.

Herrens år 1326 på Valborgsdagen dog Joon Swart.

Herrens år 1350 på den helige Laurentii dag dog Gutha, Joon Swarts hustru.

Valborgsdagen inföll 1 maj och Laurentii dag den 10 augusti.

Text III: ANNO 1640 DEN
11 SEPTEMBER DØDE
SALIG MADZ NI[E]LSEN
STRELO OC LIGER
HERVNDER BEGRA
VEN

Denna text upp- och nedvänd i förhållande till medeltidstexten.

178.

Kapellets V del. Litet fragment blott med ett stort bom. (Fig.) på mitten. Vid sidan av bom. äro inhuggna tvenne omkring fem cm djupa hål, 10 × 3 cm. Möjligen har stenen legat i dörröppningen till konsistorium, som förr hade ett avplankat rum i kapellets NV del; hålen kunna då förklaras som upphuggna för dörriglar, liksom fallet varit med stenen n:r 241.

Rödgrå kalksten från Bro(?). [111 × 90.]

179.

Kapellets V del. Tysk text från 1600-talet (T), enkelt och ojämnt huggen. Därnedom bom. (Fig.).

Karlsökalksten. [140 × 92.]

Text: HIR VNTER DIESE BEIDE STEIN[E R]
VHEN 2 BRVDER VNDT SCWESTERLEIN
HANS TROST
1661
DIESE STEIN ZUHØRET HANS
TROST VNDT SEINE LEIBE (!) HAUS
FRAUWE ELSE HUSMANSK IHRE
ERBEN

Här under dessa båda stenar vila två bröder och lilla syster. Hans Trost 1661. Denna sten tillhör Hans Trost och hans kära hustru Else Husmansk, deras arvingar.

180. *Pl. 49.*

Kapellets V del, till största delen under bänkgolv, tillfälligt borttaget för undersökningen. Tvenne majuskeltexter : en från slutet av 1200-talet (TI) och en från början av 1300-talet (TII) — båda starkt nötta, delvis defekta. 1600-talstext (TIII) på mittfältet med tillhörande bom. (Fig.) omgivet av H, H. Stort medeltida bom. defekt och nästan utnött. Stenen i dåligt skick, spräckt diagonalt i två delar — åter sammanlagda; brottytorna avknackade.

Brokalksten. [132 × 74].

Litt. o. avb.: AGW 881; Abg (Fig. sid. 11); PAS 1853 n:r 33; Lm 275; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① (ANO) : DNI : M : CCXCIII ② : DN̄S : RUTG-G)HER' : REX

Text II: ✣ ITE : AN ////// ③ CCCXXIX : Ø DNA : EL //////
④ ////// (AB' : S) ////// L (TE) B //////////// GL(A)

Dessa båda texter följa omedelbart efter varandra och skiljas åt av en fyrhörnig rosett. De behandlas här nedan tillsammans.

AGW: Año Dn̄i : M : CC : XCIII : ø dn̄s : Rutcher : Rex ◇ Itē año M : CCC : XXIX : Ø Dn̄a Elizab : Stolte — — — — aīe — — — — — —

Abg: ✠ ANO : DNI : MCCXCIII Ø : DN̄S : RUTGHER' REX ✣ ITE : ANNO : M : CCC : XXIX : Ø : DNA : ELIZAB' STOLTEBERG : Q : AĪE : SĪT : Ī : GL̄A.

Denna text enl. Abg:s fig. här återgiven på pl. sid. 11.

PAS: Säves fig. (Pl. 49) återgiver stenen i samma skick som den nu befinner sig. S. synes hava läst namnet RUTCHER. (Pl. här upp- och nedvänd.)

Lm: L., som citerar de äldre auktorerna, har kompletterat egen läsning med dessas. Han har satt vissa textdelar, som ännu kunna läsas, inom klammer, samt godtagit det hos AGW o. PAS förekommande fellästa namnet RUTCHER. Tillnamnet REX översättes »Koning».

ANNO DOMINI MCCXCIII OBIIT DOMINUS RUTGERUS REX. ITEM ANNO MCCCXXIX OBIIT DOMINA ELIZABET STOLTEBERG, QVORUM ANIMÆ SINT IN GLORIA.

Herrens år 1293 dog Herr Rutger »Rex» (König, Koning?). Ytterligare år 1329 dog Fru Elisabet Stolteberg, vilkas själar må vara i härligheten.

Text III: AN̄NO 1640 DEN 14 AVGVSTI
DØDE HÄRBERT HØYER DEN VNGE
DEN 28 AVGVSTI DØDE HANS HØYER
DEN 5 SEPTEMB DØDE MARTEN
HØYER DEN 14 SEPTEMB DØDE
ANNE HØYER OC LIGER DI BEGRA
VEN VN̄DER DENNE STEN GVD VER
DERIS SIEL NAADIG

181.

Kapellets V del. 1600-tals gravskrift (T) delvis förstörd genom högra långsidans stympning; vänstra långsidan under bänkgolv, vilket avlägsnades vid stenens undersökning.

Ljust grågul kalksten, rikt insprängd med ljusare fossil. [145 × 110.]

Text: ANNO 1628 DE 14 IAN[VARI]
STARF BIR(RE)TE NILS KLO——
STE——ET S HVSTRV OC LIG[ER]
HER VN͡DER DEN͡NE STEN BE[GR]
AVEN GVD GIFVE HIN͡NE EN ER[E]
[FVL]VP[STAN]DELSE PA DOM͡EDAG

182.

Kapellet, nära V väggen; nu delvis dold under bänkgolv. Majuskeltext (T) kring kanterna, defekt genom att övre kortsidan avhuggits. På mittfältet 1600-talstext, numera fullständigt oläslig, emedan stenens yta är djupt avflagrad och sönderfallen. Nedom texten rester efter tvenne bom. Bänkgolvet var avlägsnat vid stenens undersökning.

Grå, svårbestämbar kalksten. [174] × 84.

Litt. o. avb.: AGW 882; Lm 340; Foto ATA o. UUB.

Text: ① //////////// ② LAVRĒCII : Ø : ECBERT' : DE : ATEN ③ DERN : ET : KA ④ TERINA : VXO(R) : EVER ////// DI : SAR //////

AGW: ✻ A : D : M : CC —— die : Lavrēcii : Ø : Ecbert' : de : Atendern : et : Katerina : uxor : Ever(ha)rdi : Sarf.

Lm: Lindström börjar sin text ANO : D, men i betraktande av det ringa utrymmet på stenens övre kortsida, där utom årtalet även ordet DIE stått, måste den i AGW anförda början av texten anses vara mera sannolik. L. sätter denna del av texten inom klammer, därmed visande, att stenen var avkapad, när han läste texten. Den andra klammern, som L. sätter kring slutet av texten, måste ha tillkommit av förbiseende, då L. säkert varit i tillfälle att läsa även dessa ord, vilka t. o. m. nu, när större delen av stenens yta täckes av bänkgolvet, kunna läsas.

ANNO DOMINI MCC —— DIE LAURENCII OBIIT ECBERTUS DE ATENDERN ET KATERINA UXOR EVERHARDI SARF ——.

Herrens år —— på Laurentii dag dog Egbert från Atendern och Katarina, hustru till Everhard Sarf ——.

Laurentii dag (Lawransmissan) firades den 10 augusti.

183.

Pl. 43.

Kapellets NV del. 1600-tals gravsten; tysk text med små upphöjda bokstäver fördelad på tvenne plattor, en på stenens övre del med bibelspråk (TI) och en på den nedre med gravskriften (TII). Båda texterna starkt slitna, delvis utplånade. Rik barockornering. Mitt på stenen inom en stor ring en skulptur i hög relief: tvenne uppåträckta händer mottaga en från molnen av änglar nedsläppt krona, tydligen en illustration till bibelspråket. Längst ned en skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna M, B. Evgs. i hörnen — blott de nedre i behåll; de övre förstörda, då av övre kortsidan ett cirka 25 cm brett stycke borthöggs, när stenen inpassades i golvet 1834.

Bland kyrkans gravstenar finnas ytterligare tvenne (n:r 339 o. n:r 340), vilka äro så gott som identiska med denna sten; t. o. m. bibelspråken äro desamma — endast gravskrifter och bomärken äro skiljaktiga. De sakna motstycke på Gotland, och äro möjligen förfärdigade av en inkallad tysk eller dansk mästare.

Hoburgsmarmor. [187] × 114.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: WACHT AVF VND RVHMET — — — — LIGT
VNTER DER ERDEN. ESAI 26 CAP.
SEY GETRW BIS AN DEN TOD SO WI[L]
ICH DIR [DI]E KRONE DES LEBENS
GEBEN. IOHAN 2 CAP.

Skriftställena äro hämtade från Esaias 26: 19 och Johannes uppenbarelse 2: 10. Här meddelas den samtida svenska bibelöversättningens text.

Waker up och berömer ider, I som liggen vnder jordenne. War trofast in til döden, så skal iagh gifwa tigh lijfsens krono.

Text II: ANNO 1665 DEN 29 IVNII IS D[IE]
[E]R VND [T]V[GEN]DTSAME FROWE MARGRETA
[B]ENDICH[T]S TOCHTER NORBY SAMPT VND
SELICH IN GOTT DEN HERREN ENTSLAFEN
[V]NDT IST HIR VNDER BEGRABEN DIE
SEELE GOTT GNEDIC SEY.

År 1665 den 29 juni har den ärbara och dygdiga fru Margareta Bendichtsdotter Norby stilla och saligen avsomnat i Herren Gud, och är begraven härunder. Gud vare själen nådig!

184.

Kapellets NV hörn. Tvenne 1600-tals plattyska gravskrifter (Tɪ o. Tɪɪ); mellan dessa förekomma tvenne skd. med bom. I övre skd. (Fig. a.) bom. (Fig. a.) jämte H, G; i nedre skd. (Fig. b.) bom. (Fig. c.) samt I, M samt fördelat på bägge sidor om denna skd. namnet HANS BECKER och därunder 1619. Dessutom ett äldre bom. (Fig. b.), som delvis räcker in under nedre sköldens överkant. Bägge gravskrifterna hava säkert tillkommit senare än alla dessa inhuggningar. Stenens yta starkt avflagrad, varigenom texterna, särskilt Tɪ, delvis förstörts. Kanterna avhuggna.

Visbykalksten. [190 × 100.]

Text I: [AN]NO 1640 AM 11 SEPT[EM]
[B]RIS STAR(B) DER ERB[A]
[R]E MAND HANS GROW———
HIE ZV WISB[Y] VND LIG[ER] [HE]R
VNDER BE[G]RABEN

Text II: [ANN]O 1676 DEN 17 I[ANVA]RI STARF DER ERBARE
— B — — ERT SELIGE HVSFRWE MICEL IOSTES
[T]OCHTER VNDT LIGER HER VNDER BEGRABEN

Tɪ: År 1640 den 11 september dog den hederlige mannen Hans — här i Visby och ligger begraven härunder.

Tɪɪ: År 1676 den 17 januari dog den ärbare, —— saliga hustru, Mikel Iostes dotter, och ligger begraven härunder.

185.

Kapellets Ö del, invid väggen N om altaret. Tre gravskrifter från 1600-talet (Tɪ—Tɪɪɪ), därav en med latinsk text (Tɪɪ), samt en (Tɪᴠ) från mitten av 1700-talet. Nedtill ett litet svagt hugget bom. (Fig.) Ytan avflagrad och gropig; inskrifterna på sina ställen otydliga.

Ljust grågul visbykalksten. [191 × 114].

Text I: I H S
[A]NNO DNI 1606 DEN 16 IAN[VARI]
[H]ENSOFF I HERREN ERLIG OC GV——
[M]AND PEDER IACOBSON BOR[GER]
OH SKREDER PAA WISBORGS S[LOTT]
[O]C LIGGER VNDER DENNE STE[N]
[BE]GRAFFVEN. GVD GIFFVE HA[NNOM]

[M]ED ALLE GVDS BØRN EN GL[E]
DELIG OPSTANDELSE.

Text II: ANNO DNI MDCVII XV OCTOB[RIS]
SVB HOC LAPIDE FILIO LANIO
IACOBI SEPVLTA EST

Herrens år 1607 den 15 oktober är Jakob slaktares dotter begraven under denna sten.

FILIO LANIO är en felhuggning i stället för FILIA LANII.

Text III: AO 1635 DØDE TOME
KLINKER OC HANS HVS[TRV]

Text IV: IACOB RB 1750
SALIGE ERE DE SOM DØ
BORT I HERREN

186.

Kapellets Ö del, S om altaret tätt invid väggen. Tysk 1600-talsgravskrift (T), åtföljd av bibelspråk. Nedom texten en vacker skd. (Fig.) med bom. (Fig.), varöver B, S äro inhuggna samt på var sida om bom. ett S och under detsamma ett D. Stenens yta oslipad, jämnt smågropig och fullkomligt oberörd av nötning. Något kanthuggen.

Grå visbykalksten. [170 × 112.]

Text: ANNO 1630 MICHAELI ABENT IST SAMPT
VND SÆLIG IN GOTT DEN HERREN ENT
SLAFEN DER ERBAHR VND WOLGEACHTER
BERENT SIVERS BORGER VND HANDELS
MAN ALL HIE IN WISBY VND LIEGET HIR
VNDER BEGRABEN GOTT FORLEIE IHM
MIT ALEN GELEVBIGEN CHRISTEN EIN
FROLICHE AVFERSTEHVNG AM IVNG
STEN DAG
HIOB 19 CAP
ABER ICH WEIS DAS MEIN ERLØSER LEBET
VND ER WIRD MICH HERNACH AVS DER
ERDEN AVFERWECKEN VND WERDE DARNACH
MIT DIESER MEINER HAVT VMBGEBEN WERDEN

VN͞D WERDE IN MEIN͞EM FLEISCH GOTT SEH͞EN
DENSELBIGEN WERDE ICH MIR SEH͞EN VN͞D
MEIN AVGEN WERDEN IHN SCHAWEN
VND KEIN FREM͞DER

År 1630 på Michaeli afton (28/9) har den ärbare och välaktade Berent Sivers, borgare och handelsman här i Visby, stilla och saligen avsomnat i Herren Gud, och ligger här under begraven. Gud förläne honom med alla troende kristna en glädjefull uppståndelse på den yttersta dagen.

Jobs bok 19: 25—27.

Men iagh weet at min Förlossare lefwer, och han skal på sidstonne upweckia migh af jordenne; Och iagh skal sedan medh thesso minne hwd omklädd warda, och skal i mitt kött få see Gudh. Honom skal iagh migh see och mijn ögon skola skoda honom och ingen annan.

Det tyska bibelcitatet återgives här på svenska enligt den samtida svenska bibeltexten.

187.

Kapellets SÖ hörn. Fragment. Medeltida majuskelinskrift (T); blott en del av dateringen i behåll, dock tillräckligt för att identifiera inskriften som upptecknad av Ekd. Rester efter bom. på mittfältet. Stenen i mycket dåligt skick; övre kortsidan, en stor del av nederdelen samt delar av vänstra långsidan borthuggna.

Visbykalksten. [94 × 77.]

Litt. o. avb.: Ekd k 12; Lm 331; Foto ATA o. UUB.

Text: ② CCCLXXXXIII : A : N ////////// ③

Ekd: ① ✠ ANNO : DOMINI : M ② CCLXXXXIII : A : NONAS : Augusti ////// ③ ////////// ④ ////// CUI' AIA Requiescat i pace Ame.

Denna text efter en blyertsteckning av E., där en del av texten återgivits med majuskler och en del med skrivstil. Ett C i årtalet uteglömt. Mitt på Ekd:s fig. är även en annan gravsten (n:r 345) intecknad.

Lm: Lindström har felaktigt citerat Säve, som ej har denna text, men glömt Ekdahl, ehuru texten tydligen är tagen efter E. Själv synes L. ej ha sett stenen. Han rättar dock årtalet till MCCCLXXXX, men uteglömmer III, ehuru dessa finnas hos Ekd och för övrigt ännu äro i behåll. L. har även tillagt förkortningstecken över AME, som ej ens E. sett.

ANNO DOMINI MCCCLXXXXIII ANTE NONAS AUGUSTI [OBIIT] ——, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1393 den fjärde augusti (dog) ———, vars själ må vila i frid. Amen.

Här användes alltså en för medeltidsgravstenar ovanlig datering enligt antikt romerskt språkbruk; det borde dock hellre varit pridie nonas.

Förutom denna ursprungliga medeltidstext förekomma ännu några spår efter en majuskelinskrift, inpå mittfältet under det nu borthuggna årtalet, troligen utan att äga något samband med texten mellan kantlinjerna. Denna inre text synes hava fortsatt ett stycke utefter mittfältets högra långsida, där några otydliga rester efter bokstäver förekomma.

188.

Kapellets NÖ del, till vänster om altaret. Litet fragment med rester av tidig plattysk 1600-talstext (T); namn och årtal förlorade. Vackra upphöjda bokstäver.

Grå visbykalksten. [83 × 30].

Text: (R_1) — CHTER — (R_2) — HI ENT — (R_3) — RVNDE — (R_4) — ERSTAN —

189.

Kapellets NÖ del, till vänster om altaret. Stor väl bibehållen gravsten; endast en vackert huggen skd. (typ = 186) med bom. (identiskt med 191) på stenens nederdel.

Visbykalksten: 166 × 102.

190. *Pl. 33.*

Kapellet framför altaret och delvis inmurad under detta. Förr på kyrkogårdens V del (AGW). På överdelen, som är något avhuggen upptill, defekt tidig 1600-talstext med upphöjda bokstäver (TI). Nedtill tysk text (TII) samt tvenne skd. (Fig.), en ovanför och en nedom gravskriften, båda med samma bom. i den övre skölden därjämte bokstäverna I, L samt årtalet 1640, i den nedre bokstäverna I, L, M samt nedom denna skd.: NATUS AD 1605. (*Född Herrens år 1605*). Altarfoten döljer texternas vänstra del.

Visbykalksten. [190] × 138.

Litt. o. avb.: AGW II 1229; Lmk sid. 71; Foto ATA o. UUB.

Text I: ——————————————

[HEN]SOFF · I · HERRE (7 AFF CL)A(W)E
———BØRN GVD FORLENE DEM
[EN] GLEDELIG OPSTANDELSE
AMEN

Översta raden borthuggen, andra radens text skadad; läsningen osäker.

Text II: [EIN MEDI]CVS ICH IOHAN LÜTTEMAN BIN GEWESEN
[SOLLTE AN]DRE VON DER PEST THVN GENESEN
[ABER VNVE]RHOFFT DER TODT NAMB SELBER HIN MICH
[DAS ICH M]VST STERBEN EILICHLICH 1662.

Jag Johan Lütteman var en läkare, som skulle göra andra friska från pesten. Men oväntat tog döden bort mig själv, så att jag måste skyndsamt dö. 1662.

I Lmk:s avskrift av Lüttemans gravskrift förekomma ett par fel, under det att AGW återger den riktigt. Efter denna är textens vänstra del, som nu döljes under altarfoten, supplerad.

Anm. Stadskirurgen Johan Lütteman, stamfader för gotlandssläkten Lutteman, dog i pesten och begrovs 14/9 1662.

191.

Kapellet vid altarets S sida. 1600-talstext (T) med redig, något lutande stil. Nedom texten bom. (= Fig. 188) inom vacker skd. (Fig.); kring bomärket sju bokstäver I, O, S, L, S, S, D. Stenens överkant snett avhuggen.

Mörkt rödgrå ölandskalksten. [230] : 235 × 170.

Text: HER VNDER LIGGER BEGRAFVEN ERLIG VIIS OC VELFOR
STANDIG MAND · S · IENS OLVFSØN LVND FORDVM RAAD
MAND HER VDI WISBY SOM DØDE ANNO 1649 DEN
14 FEBRVARII : GVD GIFVE HANNEM MED ALLE GVDS BØRN
EN GLÆDELIG OC ÆREFVLD OPSTANDELSE PAA
DEN YDERSTE DOMMEDAG

CANTICVM SIMEONIS
LVCE 2 CAP

HERRE LAD NV DIN TIENERE FARE I FRED LIGE SOM DV HAFVER SAGT THI MINE ØYEN HAFVE SEET DIN FREL SERE SOM DV BERIDDE FOR ALLE FOLCK ET LIVS TIL AT OPLIVSE HEDNINGENE OC DIT FOLCK ISRÆL
TIL EN HERLIGHED

Ovanstående skriftställe, *Simeons lovsång*, är hämtad ur Lukas evangelium 2: 29—32.

192.

Kapellets SÖ del. Endast tvenne namn och ett årtal, inhuggna med stora bokstäver (T).

Grågul brokalksten. [88] × 154.

Text: RASMVS W·Ü·S
CHATRINA W·Ü·S
A.o·1743

Anm. Rasmus Wys, fiskare och borgare i Visby dog 14/7 1744 vid 55 års ålder.

193.

Kapellet framför altaret. Blott några initialer och ett årtal, inhuggna med ovanligt höga bokstäver (T). Nedre kortsidan avhuggen. Ytan mycket gropig; har aldrig varit slipad.

Blåröd (Ölands?) kalksten. [187] × 110.

Text: (R_1) SQS 1754. (R_2) No 3

194.

Kapellet framför altaret. Mitt på stenen enkelt huggen gravskrift från 1600-talets början (T). Över texten vid sidan av varandra tvenne bom. (Fig.), det högra (Fig. b.) inom simpel 1600-talsskd. Nedom texten är avbildat ett redskap (passare?) samt till höger därom en mycket sliten, illa huggen skd. (Fig.), inom denna bokstäverna PTB.

Ljusgrå visbykalksten. 189 × 100.

Text: ANO 1607 DEN
10 IVLI DØDE MAREN
PEDERS DOTTER OC
LIGGER HER BEGRAVEN
GVD VERE HINNIS SIEL
NAADIG

195.

Kapellet till höger om altaret, nära S väggen. På stenen samma initialer som på 193 (T). Båda stenarna hava förmodligen täckt samma familjegrav. Samma stenart som 193. (186 × 109).

Text: (R_1) No 3 (R_2) 2 STENAR (R_3) SQS 1754

196.

Kapellets SÖ del, nära S väggen. Rester av en plattysk text, namn och årtal borta (T). Nedom texten till höger en defekt skd. (Fig.) med bom. (Fig. a.) samt längre ned ett par äldre bom. (Fig. b. c.) Stenen avhuggen på alla sidor.

Grå kalksten av träkumlatyp. [110 × 55.]

Text: (R_1) —— G — DEN — (R_2) — EHRLIKE FRVWE — (R_3) — ES IN GODT DEM — (R_4) — ENTSCHLAPEN VNDE — (R_5) — NDER BEGRAVEN — (R_6) GODT GNE[DIG] ——

197.

Pl. 14.

Kapellets Ö del, mitt i golvet ovanför trappstegen. Kring kanterna medeltida majuskeltext (TI), defekt genom övre kortsidans avhuggning (1834). I övrigt tämligen väl bibehållen. På mittfältet tidig dansk 1600-talstext (TII) samt därnedom en 1600-talsdatering med initialer (TIII) och längst ned en 1600-talsskd. med timglasliknande bom. (Fig. c.) samt bokstäverna GP, tydande på samhörighet med den danska texten. Redan under medeltiden inhöggos tvenne kraftiga bomärken (Fig. a. b.) över varandra på mittfältet. Ytan något gropig men ej synnerligen sliten, då stenen legat på denna jämförelsevis skyddade plats åtminstone sedan 1830-talet.

Svårbestämd ljusgrå kalksten (Brotyp?). [208] × 102.

Litt. o. avb.: Ekd k 20; PAS 1853 n:r 29; Lm 332; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① //////////// ② XCIII : Ī : VIGILIA : NATIVITATIS : DNI : Ø : HADEW : ③ UXOR : TIDERE : HOVE ④ DES : ORATE : P : EA :

Ekd: Ekdahl, som sett stenen, innan den stympades, har avskrivit texten från början: AN̄O DNI : MCCCXCIII samt därefter i överensstämmelse med ovanstående, utom att namnet lästs felaktigt HOVENES.

PAS: Säves plansch återgiver texten fullt riktigt — övre kortsidans text var då borta.

Lm: L. har förbisett att sätta övre kortsidans text inom klammer samt att citera Ekd o. PAS. Efter HADEW har han satt tecken, att en defekt där skulle förekomma, vilket dock ej är fallet; namnets båda sista bokstäver finnas nämligen ej på stenen.

ANNO DOMINI MCCCXCIII IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI OBIIT HADEW[IG] UXOR TIDERE HOVEDES. ORATE PRO EA.

Herrens år 1393 på julaftonen dog Hadevig, hustru till Tidere Hoved. Bedjen för henne!

Text II: (R_1) ANNO 1612 6 (R_2) VGER FØR S M DA (R_3) DØD͡E ERLIG OC (R_4) GV͡DFRYCTIG MAN (R_5) GREIS PERSEN OC (R_6) LIGGER HAN H͡ER (R_7) VN͡NER BEGRAV͡E (R_8) GV͡D V͡ERE HANS (R_9) SIEL NADIG AM͡E

(R_1) GV͡D GLEDE DIN (R_2) SIEL GV͡D TRØST (R_3) OS SOM IGEN ER.

År 1612 sex veckor före Sankt Mikaels(?) dag dog den hederlige och gudfruktige mannen Greis Persen och ligger han härunder begraven. Gud vare hans själ nådig! Amen.

Gud glädje din själ, Gud tröste oss, som äro kvar!

Text III: (R_1) 1628 DEN (R_2) 6 APRIL (R_3) S · I · S

198.

Kapellet, till höger ovanför trappstegen. Medeltida inhuggning, tvenne stora koncentriska ringar med ett hantverkaremärke, skosula och bila, inom innerringen. Dessutom 1600-tals inhuggningar, initialerna CH inom ringen och utanför densamma rester efter ett bom. samt längre ned bom. (Fig.) inom skd. (Fig.), inom vilken även förekomma K, B, M och tätt under skd. årtalet 1630, samt på sidorna bokstäverna M, T.

Grågrön kopparsvikskalksten. 223 × [130].

199.

Kapellet, omedelbart framför ingången till kyrkan. Blott bokstäverna C, F, M och därunder årtalet 1671 samt nedtill ett bom. (Fig.) inom skd. (Fig.); vid sidorna om bom. A, M. Allt vackert hugget och väl bevarat.

Grå kalksten. 160 × 117.

200. *Pl. 40.*

Kapellet mitt framför bänkkvarteret. Hela ytan dekorerad med tämligen grunt inhuggna slingor och ornament i barockstil. Upptill ett änglahuvud mellan utslagna vingar; nedtill en dödskalle över korslagda benknotor; mitt på stenen en sköldliknande dekoration inom stor cirkelrund fördjupning; i hörnen evgs. i hög relief. Den ursprungliga 1600-talstexten (TI) löper runt stenens kanter. Tvenne andra något senare tillkomna gravskrifter (TII o. III) vid sidan av varandra uppfylla nedre delen av mittfältet, som tudelats genom en smal linje. Ytterligare en gravskrift (TIV) har vid 1700-talets mitt inhuggits nederst på en rektangulär platta på stenens övre del, vilken i övrigt upptages av ett på danska avfattat bibelspråk (TV). På inramningens nedre del kring dödskallen förekomma några mycket nötta ord, som nu ej kunna tydas. Inom dekorationen på stenens mitt hava senare tillkommit några initialer M, K, D samt ett litet bom. (Fig.). All text är huggen med späda, grunda linjer. Text och dekorationer starkt nötta.

Grå lärbrokalksten. 238 × 125.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① DENNE (STE)[N] — ② —— GA[B]RIEL KO —— T — ③ OC BEKOSTEDT ④ FOR SIG OC SINNE ARVINGE ANNO 1641.

Text II: (R$_1$) ANNO (R$_2$) 16—7 DEN (R$_3$) 2 DECEMB (R$_4$) ER DØDE S ($_5$) FOLKER TEDE (R$_6$) OC HVILER (R$_7$) VNDER DEN (R$_8$) NE STEN

Denna text till vänster på stenens nederdel.

Text III: (R$_1$) DENNE S[TE]N TIL (R$_2$) HÖR —— (R$_3$) VELACHT (R$_4$) TED —— (R$_5$) IV—— (R$_6$) HANS HVSTRV ER (R$_7$) LIG OC GVDFR[VC]TIG (R$_8$) QVINNE KAREN (R$_9$) KORESDATT[ER] (R$_{10}$) D[Ø]DE AN[NO]—(R$_{11}$) 24 FEB[R]VA[RI] GVD (R$_{12}$) GIFVE HEN[DE MED] (R$_{13}$) ALL GVDS BØRN (R$_{14}$) EN SALIG (R$_{15}$) [OP]STAND[ELSE PAA] (R$_{16}$) DOMEDAG AMEN

Denna text till höger, nedtill.

Text IV: (R_1) MESTER BERENT (R_2) PETERSON · LIN[D]BERG (R_3) [A]NNO 1743

Text V: HØR PREDIKEN AF IOB I CAP
NØGEN · VD · KOM · IEG · AF ·
MIN · MODERS · LIEF · NØGEN
SKAL · IEG · FARE · BORT · IGEN
HEREN · GAF · DET · HERREN
TOG · DET · HERRENS · NAVN
VE(R)RE · LOFVID OC E(R)E

Bibelspråket från Jobs bok 1: 21, enligt den danska 1600-tals bibeltexten. De båda sista orden höra ej till bibeltexten.

Den samtida svenska bibelöversättningens text:

Iagh är naken kommen af minne Moders Lijff, naken skal iagh åter fara tijt. Herren gaf och Herren tog, wälsignat ware Herrans nampn.

201.

Kapellet, intill trappsteget. Medeltidssten; ringa spår av majuskeltext intill en nästan bortnött hörnring. Namn o. årtal (T) inhugget vid mitten av 1700-talet på stenens nedre del. Mycket nött; ytan skadad.

Visbykalksten (?). 195 × [99 : 89].

Text: (R_1) N:o 29 (R_2) NILS LINDBOM (R_3) 1755.

Anm. Skomakareåldermannen Nils Lindbom död $^{15}/_{3}$ 1780, 61 år. Hustrun Catharina Oxe död $^{23}/_{11}$ 1786.

202.

Kapellet. En långsida delvis under trappsteget. 1600-talets mitt; endast namn och årtal (T) samt bom. (Fig.) omgivet av H, H. Under bom. stort bakfram vänt N. Ytan starkt avflagrad. Texten defekt.

Grågul visbykalksten. [142 × 90 : 78].

Text: (R_1) PETER HEISCH (R_2) ANNO 1652 DEN 17 —

203.

Kapellet, nära S portalen. Två texter från 1600-talets förra hälft.

(TI o. TII). Nedtill tvenne slitna skd. med samma bom. (Fig.), det ena omgivet av I, H, G. Ytan mycket nött o. starkt avflagrad.
Grå visbykalksten. 207 × [112 : 106].

Text I: [A]N͡NO 1645 DEN 18 OCTOBER
[B]LEF BEGR[A]F[V]EN B(E)RTE
OLVFSD(A)TTER MED 2
DOTTERE GVD GIFVE DEM EN
(G)LÆDELIG OPSTANDELSE
ERICH (B)AHR

Text II: ANNO 1621 DEN 6 IVNI
BLEF HER BEGRA[V]EN
MARGRETE PEDER GLASMA
GER[S OC] HANS DATER DEN
23 IVNI (GVD W)ERE DEM
NADIG

204. *Pl. 49.*

Kapellet invid S portalens Ö sida, delvis dold av vindfånget. Medeltida majuskeltext (TI) runt stenens kanter. På mittfältet tre gravskrifter från 1600-talet (TII—TIV) och en från 1700-talet (TV). Äldre stort bom. (Fig. a.); litet bom. (Fig. b.), omgivet av K, S, M inom hjärtformig skd. (Fig.). Spår av bortslipat bom. inom stor enkel skd. mitt på stenen. Stenen trapetsoidal, hel och väl bevarad men olyckligt placerad; hörnen något avstötta.
Visbykalksten. 208 × 122 : 105.

Litt. o. avb.: AGW 873; PAS 1853 n:r 30; Lm 282; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ✠ ANNO : DN̄I : M̊ : CC̊C : ② VI̊I : VI̊II : DIE : POST : SC̄I : IACOBI : Ø ∴ ③ MAG̅R : SIMŌ : DE ④ RO-STOCH(E) : VENIEBAT : ORATE : P : EO

AGW: ✠ Anno : Dn̄i : M̊ : cc̊c : vi̊i : vi̊ii : Die : post : sc̄i : iacobi : Ø ∴ : Mag̅r : simō : de Rostochsa : veniebat : orate :

Lm: Text riktig förutom felande förkortn.tecken över DN̄I o. SC̄I. L. har förbisett att citera AGW o. PAS.

ANNO DOMINI MCCCVII VIII DIE POST SANCTI JACOBI OBIIT MAGISTER SIMON. DE ROSTOCHE VENIEBAT. ORATE PRO EO.

Herrens år 1307 på åttonde dagen efter Sankt Jakob dog magister Simon. Han kom från Rostock. Bedjen för honom!

Aposteln Jakobs dag firades 25 juli; dödsfallet 1 augusti.

Text II: H(E)R LI(G)[E](R) BEGRA(VEN)
ERLI(G) M(A)[N] BOTV(LPH)
FANDE[R] HEID(EN) VNT
S(T)AR(F) 1612 DER
[S]ELE G(O)T GENEDIC(H)

Text III: (R_1) ——— (R_2) DYSGES—EN—RT (R_3) MIAINE LARENS (R_4) DOTTER.

Överdelen av denna text bortslipades vid inhuggning av text V.

Text IV: ANNO 1663 DEN 16 APRI
LIS DØDE KASTEN SVARTZ
MAN DOTTER ELSE OCH
LIGGER HER VNDER BEGRAF
VEN GVD GIFVE HENDE EN GLÆ
DELIG OPSTANDELSE

Text V: IOHAN HINDRICH KAHL
A° 1740

Anm. JOHAN HINDRICH KAHL var »handelsman»; död den 29 september 1755 vid 58 och 1/2 års ålder. Denna text är inhuggen mellan Text II och III. Samma namn och årtal förekomma även på n:r 215.

205.

Kapellet. Fragment av medeltidsgravsten med rest av majuskeltext (TI) utefter högra långsidan. Genom stympning av stenens tre övriga sidor har texten därstädes gått förlorad. På mittfältet rest av 1600-talstext (TII), likaledes förstörd upptill och utefter högra sidan; namn och årtal förlorade. Ytan starkt avflagrad.

Blågrå visbykalksten. [122 × 85].

Litt. o. avb.: Lm 361; Foto ATA o. UUB.

Text I: ////////// OBIIT : GARDRUDIS : QVO //////////

Lm: Förutom ovanstående har L. läst REQVIESCAT, nu borta.

Text II: ———————————
GIFVE HANNEM MED ALL[E]
CHRISTNE EN GLÆDELIG [OP]

STANDELSE PAA DEN YDE[RSTE]
DOMMEDAG. 2 TIM. 4 IE[G HA]
VER STRIDET EN GOED S[TRID]
IEG FVLDKOMMEDE LØBE[T IEG]
HOLT TROEN. FREMDEL[IS ER]
RETFERDIGHEDS KRVNE [BORT]
LAGT TIL MIG HVILKEN H[ERREN]
SKAL GIVE MIG PÅA DE[N DAG]
DOG IKE MIG ALLENE M[EN OC]
SAA ALLE DEM SOM [ELSKT]
HANS AABENBARELSE

Jag haver kämpat en god kamp. Jag haver fullbordat loppet. Jag haver hållit tron. Härefter är mig förvarad rättfärdighetens krona, vilken Herren skall giva mig på den dagen. Men icke mig allenast utan ock alla dem, som älskat hans uppenbarelse.

Denna ordagranna översättning motsvarar vår gamla bibelöversättnings text. Andra brevet till Timoteus 4: 7—8.

206.

Kapellet. Tre texter från 1600-talet; den äldsta (TI) kring stenens kanter, plattysk, delvis defekt; de båda övriga (TII o. TIII) på mittfältet, svenska, oskadade. Nedom texterna bom. (Fig.), omgivet av C o. B, inom skd. (Fig.). Väl bevarad sten, nederkanten dock borthuggen.

Grå visbykalksten. [214] × 96.

Text I: ① AÑO · 1601 · DEN · 13 · APRI ② LIS · IS · IN · GODT · ENT · SLAPEN · DE · ERBARE · MAN ③ ———————— ④ — — RGER · BI(N)EN · LVBECKE · DER · SELE · GOT · GE(NED) ——

År 1601 den 13 april avsomnade i Herren den ärbare mannen —— (borgare i) Lübeck. Gud vare själen nådig!

Text II: HÄR · VNDER · LIGGER
HANS · STRELOV
BEGRAFVEN

Text III: ANNO 1664 DEN 14 DE
CEMBER DØDE ERLIG MAÑ

S : IACOB IACOBSØN OCH
LIGER HER VNDER BEGRAF
VEN. GVD GIFVE HANNEM
EN GLÆDELIG OPSTANDELSE

207.

Kapellet. Tysk text från 1600-talets mitt (T), därnedom bom. (Fig.) inom skd. (typ = 188). Bibelspråk längst ned.
Grå visbykalksten. 178 × 125.

Text: DISSE STEN VND STEDE GEHØRET ZV
PETER PRYESMAN VND SEINE EHRBEN
ANNO 1658 DEN 28 SEPTEMBER
IST MEIN SOHN ADRIAN PRYESMAN
SAMFT VND SELIG IN GOT ENDTSLAFEN
VND LIEGET HIER VNDER BEGRABEN
DESEN SELE GOT GENEDIG SEY

Denna sten och gravplats tillhör Peter Pryesman och hans arvingar. År 1658 den 28 september avsomnade stilla och saligen i Herren min son Adrian Pryesman, och ligger begraven härunder. Gud vare hans själ nådig!

ABER ICH WEIS[S] DAS MEIN ERLØSER LEBET
VND EHR WIRD MICH HE(RNACH) AVS DER
ERDEN AVFERWECKEN · HIOB · 19 : 25 ·

Men jag vet, att min förlossare lever, och han skall på sistone uppväcka mig av jorden. Jobs bok 19: 25.

208.

Kapellet. Spår efter bortslipad, nu fullkomligt oläslig, ringformig medeltidstext. Upptill 1600-talstext (T); nedtill årtalet ANNO 1630 och därunder bom. (Fig.) inom skd. (Fig.). Stenen avhuggen utefter långsidorna.
Grågrön visbykalksten. 192 × [89].

Text: DEN ☐ MAI · DØDE · PEDER
NIELSEN · DEN · 16 · AVGV
STI · DØDE · CHRISTEN

(N)IELSEN · HVIS · SELE
GVD · BEVÂRE

I översta raden är tomrum för datum lämnat på stenen.

209.

Kapellet. Endast tvenne skd. Den nedre av tidig 1600-talstyp, väl huggen inom cirkelrund fördjupning; bom. bortnött. Den övre av enkel 1600-talstyp (= 88) med spår av bom. nedtill.

Visbykalksten. [122 × 100].

210.

Kapellet. Till hälften dold under bänkgolv. Stenen frilades för undersökning 1932. På mittfältet fyra 1600-talstexter (TI—TIV). Stort bom. (Fig.).
Visbykalksten. 217 × 100.

Text I: HÄR VNDER LIGGER
MÅRTEN LVNDBERG BEGRAFVEN

Text II: CATHARINA ELISABET
MORIN

Text III: ANNO 1622 DØDE
OLVF LARSEN

Text IV: ANNO 1662 DEN 29 MAIJ
DØDE IACOB IACOBSØNS
HVSTRVE PERNILLE
NIELSDAATTER OC BLEF
BEGRAFVEN DEN 3 IVNY GVD
HVSVALE ALLE BEDRØFVE
DE HIERTER

211 O. 212.

Kapellet. Tvenne fragment, som vid närmare undersökning visat sig hava tillhört en och samma gravsten. På den mindre delen (211) återstår av text blott DS BERG och därnedom 26. På den större delen (212), som nu delvis ligger under bänkgolv, finnes blott ett stort medeltida bom. (Fig. b.) och nedom detta ett bom. (Fig. a.) omgivet av bokstäverna B, B, därunder årtalet 1678.

Gråblå visbykalksten. [175 × 99].

213.

Kapellet. Fragment, endast övre vänstra hörnet i behåll. Majuskelinskrift (T). Mitt på stenen ett litet bom. (Fig.) omgivet av G, P, S, GB samt därunder ANNO 1682. Större delen av stenen under bänkgolv, avlägsnat vid undersökningen.

Brokalksten. [112 × 96 : 100].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✠ ANNO DNI M ////// ② /////////// ③ /////////// ④ /////////// AT I PACE

214.

Kapellet; tätt V om S portalen. Gravskrifter från 1600- och 1700-talen (TI—TIV). Mgr. av MF inom skd. (Fig.), samt ett äldre bom. (Fig.) och ett litet bom. omgivet av O, B (TIII).

Brokalksten (?). 201 × [120].

Text I: ANNO 1622 DEN 30
[APR]ILIS DØDE SØRREN
[RA]SMVSEN SOM TIENTE
B CHRISTOFER WLFELT
LIGGER HER BEGRAW
[G]VD GIVE HANNEM EN
[G]LEDELIG OP
STANDELSE

Text II: (R_1) DENNE STEN (R_2) EIJER IENS MICKEL (R_3) SEN ANNO 1650.

Text III: (R_1) OTTO BANG (R_2) ANNO 1683

Text IV: (R_1) IÖNS BANG (R_2) 1723

Anm. Hospitalsfogden JÖNS BANG dog 5 maj 1740 vid 68 års ålder.

215.

Pl. 4.

Kapellet invid S väggen. Majuskelinskrift från 1200-talets slut (TI), mycket nött och defekt i synnerhet på stenens nedre del. Upptill har förekommit en tidig 1600-talsgravskrift med upphöjda bokstäver; blott enstaka bokstäver kvar. Därnedom bom. (Fig.) inom skd. upphöjd över cirkelformig fördjupning. Nedom bom. senare inhugget J O H A N H I N D-

R I C H K A H L A° 1 7 4 0. (Samma namn och årtal även på n:r 204.) Nederdelen under bänkgolv, vid stenens undersökning tillfälligt avlägsnat (1932). — Ytan sönderfallen och avflagrad; nedre kortsidans text bort-huggen.

Visbykalksten. [210] × 118.

Litt. o. avb.: AGW 871; Lm 274; Foto ATA o. UUB.

Text: ① (A) ////// (O) DOMINI MCC ////// ② XII OBIIT DOMINUS HINRIC ////// ③ ////////// ④ ////// A CIUITAT' CUI AĪA R' I PACE AMEN

AGW: Anno Dni MCCLXXXXII obiit Dominus Hinricus ——————— ——— civitat' cui' aīa r ī. pace. amen.

Lm: Lindström anför texten enligt AGW samt uppgiver stenen som förstörd, ehuru den vid tiden för L:s undersökningar låg på samma plats som nu. L:s förslag att ersätta den förlorade titeln med »stadens fogde eller borgmästare» saknar all grund, likaså gissningen, att textens Hinricus skall vara identisk med en man med samma namn förekommande i texten på stenen n:r 68.

ANNO DOMINI MCCLXXXXII OBIIT DOMINUS HINRICUS ——CIVITATIS, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1292 dog herr Henrik, stadens ——, vars själ må vila i frid. Amen.

C i v i t a t i s tyder på att H. var tjänsteman, men tjänstens art kan ej avgöras.

216.

Pl. 16.

Kapellet invid S väggen; nederdelen under bänkgolv. Medeltida gravsten, omkring 1300, utan medeltidstext. På mittfältet är ingraverad en kvinnofigur, svävande över en vapensköld med tredelat fält och en fågelvinge i var del. Senare inhuggningar: upptill ANNO 1640 MAREN PEDERSDATER samt längre ned till höger KAS och mitt på kvinnofiguren № 32 och därunder M:W. Jfr n:r 397.

Visbykalksten. 224 × 115.

Avb: Abg, Fig. Foto ATA o. UUB.

217.

Kapellets S sida. Fragment utgörande stenens nederdel, nu till stor del under bänkgolv; frilagd vid undersökningen. Av en 1600-talsgravskrift [T] blott nederdelen i behåll. Litet bom. nedom texten, jämte bokstäverna H, I och därnedom NB. Längst ned rest av ett annat bom.

Blågrå visbykalksten. [50 × 109].

Text: ___

[G]VD GIFVE HAN[NEM] MED ALL[E]
TRO · CHRISTNE · EN ÆREFVLD
OPSTANDELSE PAA DEN
UDERSTE DOMMEDAG

218.

Kapellet, invid S väggen. Enkel sten med dåligt huggen dansk 1600-talsgravskrift jämte ett bibelspråk. Nederst tarvlig skd. (Fig.) med mgr. av N, I, S samt därnedom bom. (Fig.). Till höger gravnummer: 14.

Ljust grågul visbykalksten. [162 × 83].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO 1624 DEN 12
IVNI DØDE SALLIG
PIGE MAREN NIELS
DATTER GVD GIFFV
HENDE EN ÆREFVLDE OPSTAN
DELSOE(!) AMEN
IOB I DET 19 (KAP)
IEG VED AT MIN FRELSERE
LEFVER OC HAND SKAL HEREF
TER OPVECKE MIG AF IORDE
[NE] OC IEG SKAL DEREFTER
OMGIFVIS MED MIN HVD OC
OC IEG SKAL SEE GVD I MIT KIØ[D]
DENSAMME SKAL IEG SEE FA[A]
MIG OC MINE ØYEN SKVLLE SKV[E]
HANNOM OC INGEN FREMME

Bibeltexten ur Jobs bok 19: 25—27 enligt den samtida svenska bibelöversättningen:

Iagh weet at min Förlossare lefwer och han skal på sidstonne upweckia migh af jordenne: Och iagh skal sedan medh thesso minne huud omklädd warda, och skal i mitt kött få see Gudh. Honom skal iagh migh see, och mijn ögon skola skoda honom, och ingen annan.

219. *Pl. 39.*

Kapellets SV sida. Tvenne 1600-talstexter; överst en äldre, plattysk, med upphöjd stil (TI); nedtill en yngre, svensk (TII). Texternas högra del förstörd vid stenens avhuggning. Mellan texterna tvenne bom., ett 1600-tals (Fig. b.) inom skd. (Fig.), därunder ett medeltida dubbellinjigt — något defekt (Fig. a.). Stenen till stor del under bänkgolv, tillfälligt frilagd 1932. Ytan starkt nött.

Visbykalksten. [200 × 95 : 100].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO 1626 DEN 26 S———————
DOROTHEA MICHELS————
IN GODT DEN · HEREN · SELI[G · ENT]
SLAPEN · GODT · FORLENE · E———
VNS · ALLEN · EINE · FROL[I]KE———
DINGE · AMEN

Text II: A 1677 · D · 10 : NOVEMBER · DØ[DE] ——
MAND · RASMVS · FELDER · MAND · [OCH]
LIGER : HER : VNDER : BEGRAFVEN
ANO 1696 DÖDA ÄRLIG · ————
VÄL : ACHTAT MAN MESTAR————
FELDERMAN OCH LIGER HÄR[VN]
DER BEGRAFVEN MED SIN HUST[RV]
OCH 3 SÖNAR GUD FÖRLÄN————

220.

Kapellets SÖ del, invid S väggen. En inskrift från mitten av 1600-talet (TI) och en från 1700-talets förra hälft (TII). Därnedom mgr. av I, A, B, inom 1600-tals skd. (Fig.), upphöjd över nedsänkt cirkelkrets.

Brokalksten. 232 × [120].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: AŌ 1661 DEN 25 MAY ER
I HERREN HENSOFVIT
ERLIG GVDFRYCTIG MATRO
NA MAREN THEWESDAATER
HVIS SIEL GVD HAWER

Text II: N. WIGMAN 1729

221.

Kapellet, SV hörnet. Ingen gravskrift, blott ett mgr. av N, M och däröver med mindre bokstäver N M S — allt inom skd. (Fig.) samt fördelat på bägge sidor om denna årtalet 1654. Stenen delvis under bänkgolv.

Gulgrå visbykalksten. [133] × 110.

222.

Kapellet, längst in i SV hörnet. Tvenne gravskrifter från 1600-talet. Överst en dansk text (TI), därnedom en nästan fullständigt utplånad text (TII). Mellan texterna mgr. av L, S. Stenens yta ojämn och sönderfallen.

Ljus grågul visbykalksten, rik på fossil. [120 × 116].

Text I: ANNO 1650 PAASKEAFTEN BLEF
[B]EGRAFVEN ERLIG OCH GVDFRW
[CTIGE] QVINDE ANNE LAVRIDTZ
SIGFREDSENS GVD GIFVE HENDE
EN GLEDELIG OPSTANDELSE
PAA DOMMEDAG

Text II: ANNO 1622 DØDE

223.

Kapellet, i vindfångets V hörn inom S portalen. Gravstensfragment med rester efter tvenne 1600-talsgravskrifter (TI o. TII) och tvenne starkt slitna skd. med nästan utplånade bom. Vid sidan av den ena skd. rester av ett namn, CLAS.

Visbykalksten. [95] × [68].

Text I: (R_1) —— (R_2) — MIDG — (R_3) — N GLE — (R_4) OPSTANDELS[E]

Text II: (R_1) ANNO 1696 DEN 10 — (R_2) N FESTET DETTE —— (R_3) NINGS STELE ——

I kapellets N vägg är insatt en av de bägge gavelstenar, som stått resta på kyrkogårdens SÖ del, förmodligen på bägge sidor om den 1397 avlidne hertig Eriks grav. Text har ej funnits på någon av dessa stenar, möjligen

på en mellan dem liggande för länge sedan försvunnen gravhäll. Å den i behåll varande stenen är graverat ett krönt tjurhuvud och på den andra nu förlorade har förekommit en grip. Dessa båda djurbilder ingå i Mecklenburgs och i Rostocks vapen, vilket givit anledning till det antagandet, att stenarna stått vid hertig Eriks grav.

Kalksten. Höjd 134, största bredd 164, tjocklek 12.

Litt. o. avb.: Abg. (Fig.); Lm 333; B sid. 36. Foto ATA o. UUB.

Anm: Hertig Erik, son till svenske konungen Albrekt av Mecklenburg, dog 1397 på ett fäste Landskrone, som han uppfört åt sig norr om Klinte, och begrovs enligt en uppgift i Diarium Fratrum Minorum vid den heliga Jungfruns kyrka i Visby.

Gravstenarna 224—236 ligga numera helt dolda under bänkgolvet i kapellets SV del. Stengolvet låg fritt ända till på 1890-talet, då den nuvarande bänkinredningen insattes, och i samband därmed uppmurades vid kapellets Ö vägg det lilla altaret, vars dekoration förut stått på högaltaret.

I augusti 1932 lät förf. tillfälligt avlägsna hela bänkgolvet i koret, varvid därunder liggande stenar blevo tillgängliga för undersökning och fotografering.

---

224. *Pl. 5.*

Kapellet, under bänkgolv. Rester av medeltida majuskeltext utefter stenens kanter (TI); på mittfältets nedre hälft spår efter ringformig majuskeltext — nu fullkomligt oläslig. Mittfältets övre hälft är upptagen av fyra gravskrifter från 1600- och 1700-talen (TII—TV), illa huggna och delvis

täckande varandra. Tvenne mycket utplånade äldre bom. samt ett litet 1600-tals bom.; en skd. med mgr. av M, S, möjligen hörande till TIII. Stenen i dåligt skick; ytan djupt avflagrad och sönderfallen; övre kortsidan avhuggen; även långsidorna delvis avhuggna och mycket skadade. Stenens nuvarande sneda form är blott ett verk av stenhuggarna vid golvomläggningen 1834.

Visbykalksten. [180 : 178 × 112 : 113].

Litt. o. avb.: Lm 358; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////////// ② //////////DNA : GERTR ///// ③ ///// D · RODENBERG ④ XIII : KLAS : IAN //////////

Lm: L. har börjat läsningen nedtill på vänstra långsidan; för övrigt är textfragmentet rätt uppfattat.

— [*OBIIT*] *DOMINA GERTRUDIS* — *D RODENBERG XIII KALENDAS JANUARIAS* ———.

— *dog fru Gertrud* — *Rodenberg den 20 december* —

Text II: HINRICK BVRMAN
VNDE SIN ARVEN
ANNO 1621

Text III: MARTEN · SCHONFELTS · KINDER · LIGGEN
HIER · BEGRABEN · MARIA · SCHONFELTS
STURF 1664 DEN 11 NOVEMB[ER]
CASPER VNDT ELISABETH SCHONFELTS
STVRF 1668 DEN 11 SEPTEMBER

Text IV: CASPAR HØIJER
ANNO 1664

Text V: CHRISTIAN STADSBERG
ANNO 1726.

Anm. Den siste av släkten Stadsberg, bagaren och kämnären JÖNS CHRISTIAN STADSBERG, avled 23/9 1779.

225.

Kapellet, under bänkgolv. Obetydligt fragment med endast årtalet 1650, inhugget utefter ena långsidan.

Grå visbykalksten. [105 × 96].

226.

Kapellet, under bänkgolv. Fragment med endast tvenne bom. (Fig.) och en skd. (Fig.).

Visbykalksten. [192 × 86 : 81].

227.

Kapellet, under bänkgolv. Stor gravsten med obetydliga, till största delen utplånade rester av 1600-talstext; på stenens vänstra hälft bom. (= 234) inom skd. (Fig.); kring bom. bokstäverna I, P, M. Över skd. ANNO 1630 samt under densamma rester efter en förstörd inskrift, varav endast KALBER kan läsas. Ytan mycket gropig genom stark avflagring; sköldens placering åt ena sidan tyder på, att stenen varit bredare.

Visbykalksten. [202 × 133].

228. *Pl. 4.*

Kapellet, under bänkgolv. Stor gravsten, på vilken en medeltida majuskelinskrift (T I) förekommit runt stenens sidor samt inom en dubbelring på mittfältet (T II). Både övre och nedre kortsidans texter hava gått förlorade genom stenens avhuggning. På mittfältets nederdel en plattysk gravskrift från förra hälften av 1600-talet (T III) och på överdelen en svensk gravskrift från senare hälften av 1600-talet (T IV). Stort medeltida bom. inom mittfältets cirkel och längst ned på stenen inom 1600-tals skd. (Fig.) ett litet bom. (Fig.) omgivet av I, P, tydande på samhörighet med Text III. Stenens yta i dåligt skick, gropig och sönderfallen; medeltidstexten mycket skadad.

Visbykalksten. [210] × 135.

Litt. avb.: Lm 356 o. 366. Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ///////////// ② ////// CC ////// II VI KL' APRILIS (OBIIT) ///////////// ③ //////////// ④ ////// GE(H)RARDI PISTORIS ////////////

Text II: SIGNVM (H)ILD(E)I A(II) ////// I PISTORIS

Denna fragmentariska och mycket svårlästa text har av Lm upptagits under skilda nummer. De höra dock sannolikt tillsammans. Text I betyder i läsbara delar: —— *den 27 mars* (egl. sjätte dagen före 1 april, denna inräknad) *dog* — — *Gerhard bagares* (maka?).

Lm (366): ////// RADI : PISTORIS ////////////

Lm (356): ///////////// CRIS : SIGNVM //////////// HILDERI

»Med gamla typer, troligen 1200.»

Text III: ANNO · 1630 · DEN · 1 · MAIVS · IS · DER
ERBAR · VNDT · FORNEMER · MAN · IOC =
HIM · POLMAN · BORGER · VNDT · RADES =
HER · ALHIR · IN · DISER · STADT · WISBY
IN · GODT · DEM · HERREN · SELLICH
ENDTSLAPEN · VNDT · LIGT · HIR · VN =
DER · DYSEN · STEN · BEGRAWEN
GODT · FORLENE · EM · EINE · FRØLIG
VPERSTANDINGE

År 1630 har den hederlige och förnäme mannen Iochim Polman borgare och rådman här i denna staden Visby saligen avsomnat i Herren Gud och ligger begraven här under denna sten. Gud förläne honom en glädjefull uppståndelse.

Text IV: A° 1689 D 31 IAN[VARI] AFLED
I HERRANOM WÄLACHTADT
MAN IOHAN KRAMER OCH LIG-
GER HÄR VNDER BEGRAFWEN
GVDH FÖRLÄNE KROPPEN EN
FRÖGDEFVL VPSTANDELSE

Anm. JOHAN KRAMER, bageriålderman i Visby, var son till den troligen från Nederländerna till Visby inflyttade tunnbindaren Johan Kramer, död 1678. Denne var stamfadern för släkten Kramer — namnet ändrades sedermera till Cramér.

229.

Kapellet, under bänkgolv. På stenens övre hälft en välhuggen gravskrift från 1600-talets mitt (T) och omedelbart därunder en senare inhuggning: ANNO 1723 S I S samt därnedom initialerna N, F, B. På stenens nederdel förekommer inom en skd. (Fig.) ett litet bom. (Fig.) och under detta A, W, B. Stenens kanter avhuggna upptill och utefter högra långsidan; ytan väl bibehållen.

Grå visbykalksten. [191 × 94].

Text: (HER) VNDER LIGGER BEGRAVE(N)
ERLIG GVDFRYCTIGE OC DYGDI(G)
QVINDE ANNE WILBECHZ
FØD I FLENSBORG I HOLSTEN LAN

37 ÅR SIDET I ENKESTAND
HON ER HOS SIN FRELSARE IESY CHRIS[T]
I EVIG GLEDE DET ER WIST
ANNO 1661 DEN 12 NOWEMBER

230.

Kapellet, under bänkgolv. Liten gravsten med 1600-talsinhuggningar, ett årtal och därunder sex bokstäver fördelade på tvenne rader (T). Längst ned på stenen ett mycket stort R.

Grå visbykalksten. 137 × 78.

Text: (R_1) ANNO 1620 (R_2) A P D (R_3) D P D

231.

Anton Bulmerings gravsten. Kapellet, under bänkgolv. Stor sten; hela ytan upptagen av en lång latinsk gravskrift — stora kraftiga bokstäver (T). Jämförelsevis väl bevarad och föga nött.

Grågul kalksten med röda och ljusa fossil (Slite?). 270 × 149.

Text: HÆC META
VIÆ VITÆQVE
VIRI
AMPLISS. & CONSULTISS.
D: ANTONII. BULMERING
QVI
HONESTE · ORTUS · A: 1682 D: 7 NOV:
A PUERIS MERCATURÆ STUDUIT
JUVENIS SOCIAM OPTAVIT
VIRGINEM · LECTISSIMAM
ELISABETHAM KÖLER
QVÆ SCITÆ SIMPLICITATIS
ET ANTIQVI MORIS FOEMINA
SUÆ INDOLIS ET AMORIS TESTES
DUODECIM EDIDIT
HANC NECESSITUDINEM MORS
DIREMIT ITERUMQVE HOC FU =

NESTO CONTUBERNIO MISCUIT
IDEM PRUDENTIA ET INTEGRI =
TATE SUA, SENATORIS LOCUM
MERUIT
AT MAIORA MERITUM
REGIÁ DEMUM GRATIA
CONSULARI AXIOMATE AUXIT
VITA HUIUS
BONIS PLACUIT MALIS SECUS:
UTRIQUE APTA ORIGINI
TERRENA ERAT IMMISTA COELO
UBI POSTQUAM HEIC DESIERAT
ÆTERNA ESSE COEPIT
TEXT: EXSEQU: MATH: XI : 28.29
D. 31 MARTII A^{o} 1755.

D i rad 7 och i sista raden är förkortning av DIE. Näst sista raden läses TEXTUS EXSEQUIARUM.

Detta är målet för den mycket framstående och rådkloke mannen HERR ANTONIUS BULMERINGS vandring och levnad, vilken, född i en ansedd familj år 1682 den 7 november, från barndomen ägnade sig åt köpenskap (och) såsom en ung man utsåg till sin livsledsagerska den utmärkta jungfrun ELISABETH KÖLER. Denna av fint vett i förening med okonstlat väsen samt av gammal god ordning och sed utmärkta kvinna födde tolv (barn), vittnen till hennes egenskaper och hennes kärlek. Döden upplöste denna förbindelse, men förenade (makarna) åter i denna gemensamma gravboning.

Denne man uppnådde på grund av sina förtjänster genom klokhet och redbarhet en rådmans (egl. rådsherre) *ställning, men då han gjort sig förtjänt av vad större var, upphöjde honom konungens nåd slutligen till konsularisk värdighet.*

Hans liv behagade de goda, mindre de onda. För bägge makarna var (deras liv) värdigt deras härkomst. (Deras) jordeliv var blandat med himmelen, där det, sedan det upphört här, har börjat att vara evigt.

Text vid likbegängelsen: Matth. XI: 28, 29. Den 31 mars 1755.

Anm. Släkten Bulmering(k) inflyttade från Tyskland över Riga omkring 1670, då Anton B:s fader, Ewert B., slog sig ned i Visby som köpman och gästgivare. Anton B. var en förmögen man, blev rådman och erhöll titeln vice borgmästare, varpå uttrycket consulari axiomate torde syfta. Gift 1710 med en dotter till kyrkoherden i Vänge M. H. Köhler; hon var född 1687 och dog 1751.

12—323074.

232. *Pl. 22.*

Kapellet, under bänkgolvet. Plattysk minuskeltext (T) från 1400-talets mitt kring stenens kanter — textens slutord av utrymmesskäl på mittfältets överdel, vackra evangelistsymboler inom hörncirklar. På mittfältet en stor, snett ställd skd. — fullt identisk med n:r 300. Bägge dessa stenar synas vara huggna av samme mästare. Stenen är sned, så att inramningen vid övre vänstra och nedre högra hörnen bildar sneda vinklar — vid de båda andra trubbiga; snedheten förmodligen avsiktlig för stenens inpassning på därför avsedd plats. Mittfältet är oavsett skölden tomt och har aldrig, som fallet är med de flesta andra stenar, tagits i anspråk för senare gravskrifter. Stenen är i ovanligt gott skick.

Ljusgrå visbykalksten. 249 : 243 × 165.

Litt. o. avb.: Ekd a s. 44 n:r 7; PAS 1853 n:r 32; Lm 381; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Na : der : bort ⁝ X ⁝ ② M ⁝ cd ⁝ xlv ⁝ des ⁝ vridaghes : na ⁝ sūte ⁝ ③ peter' ⁝ dage ⁝ i ⁝ der ⁝ ar ④ ne · do ◦ starf : h' ◦ h'mā · vūt ⁝ borgemest' ⁝ to ⁝ ① wisby ⁝ bidd; got vor ◦ em ②

Ekd: E. har läst årtalet rätt, men förnamnet till L i m a n och har dessutom några smärre felaktigheter.

PAS: S. har årtalet MCDXLII; har läst tillnamnet V i t t.

Lm: L. har läst årtalet felaktigt 1442, och därigenom också fått felaktig dödsdag; dessutom förekomma en del smärre epigrafiska felaktigheter.

NA DER BORT CHRISTI MCDXLV DES VRIDAGHES NA SUNTE PETERS DAGHE IN DER ARNE, DO STARF HER HERMAN VUNT BORGEMESTER TO WISBY. BIDDET GOT VOR EM.

Efter Kristi födelse år 1445 på fredagen efter sankt Petri dag i skördetiden, då dog herr Herman Vunt borgmästare i Wisby. Bedjen Gud för honom!

S:t Petri dag »in der arne» firades 1 augusti. Vunts dödsdag inträffade den därpå följande fredagen, den 6 augusti.

233. *Pl. 9.*

Kapellet, under bänkgolvets NV del. Trapetsoidal sten med majuskelinskrift (T) kring kanterna; nedre kortsidans text förlorad. På mittfältet: överst ett stort kors med stammens nederdel kluven och uppfläkt åt sidorna; därnedom ett litet mgr. av H, F samt därnedanför ett stort medeltida bom. (Fig.); längst med en 1600-talsskd. med bokstäverna B, H.

Stenen i mycket dåligt skick; ytan avflagrad; texten delvis förstörd; nedre kortsidan avhuggen och en stor del av nedre högra hörnet borta.
Visbykalksten. [178] × 101 : [77].

Litt. o. avb.: Lm. 291; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ////// OD MCCC(X)I(X) ② IN DIE ////// (E)OR ////// (C)ON(F)ESSOR ////////////// ③ ////////////// PISTOR · CVIUS · AIA · UIVET · I · GL'A

Lm: L., som synes hava läst stenens text, ehuru han uteglömt sitt signum, återgiver texten ofullständigt; vänstra långsidans ännu fullt läsliga text fattas. De av L. borttappade slutorden VIVET IN GLORIA hava genom förbiseende influtit i texten Lm 284, tillhörande en numera förkommen sten (n:r 378), av Lm felaktigt uppgiven för kapellet.

ANNO DOMINI MCCCXIX IN DIE —— CONFESSORIS —— PISTOR, CUIUS ANIMA VIVET IN GLORIA.

Herrans år 1319 på —— bekännarens dag (dog) —— bagare, vars själ skall leva i härligheten.

234.

Kapellet, under bänkgolvet. Ingen gravskrift, endast rester efter ett bom.
Visbykalksten. [130 × 85].

235.

Kapellet, under bänkgolv. Stympad sten med obetydliga rester efter dansk gravskrift från 1619. Skd. (Fig.).
Visbykalksten. [120 × 120].

236.

Kapellet, under bänkgolvet, tätt intill V väggen. Fragment med rester av svensk 1600-talsgravskrift. Därnedom rester av några stora bokstäver, som tillhört en ännu mer utplånad text, samt en skd. (Fig.), inom vars övre del årtalet 1658 förekommer och därunder ett mgr. av I och ett bakvänt S omgivet av E, G, S. Stenens yta starkt sliten.
Grå visbykalksten. [44 × 85].

Gravstenarna 237—244 ligga numera helt dolda under bänkgolven omedelbart nedom kortrappan på båda sidor om mittgången. Golvet frilades 1928 och 1932 för undersökning och fotografering av gravstenarna.

237.

Nedanför N delen av trappan till koret, tätt intill nedersta trappsteget, på N sidan om pelaren. Nu helt dold under bänkkvarterets golv. Avhugget stenfragment med rester efter latinskt bibelspråk (Rom. 6: 4), utgörande en del av den från n:r 58 borthuggna överdelen. I högra hörnet en rosett.
Röd ölandskalksten. [30 : 27 × 108].

Text: ——— TI SVMVS VNA CVM CHRISTO ———

De första bokstäverna säkert en rest efter SEPVLTI.
Vi äro begravna tillsammans med Kristus ———.

238.

Nedom N delen av trappan till koret, tätt intill nedersta trappsteget på S sidan om pelaren. Obetydligt fragment, helt dolt under bänkkvarterets golv. Endast ett litet bom.
Röd ölandskalksten. [26 : 28 × 85].

239.

N bänkkvarteret; mitt för biskopsbänken, helt dold under bänkgolv. Stor gravsten med obetydliga spår av medeltida majuskeltext kring kanterna. Överst på mittfältet ett bomärke, därnedom en stor snett ställd sköld med en sexuddig stjärna inom cirkel i vart hörn samt längre ned ett litet bomärke omgivet av H och AS. Ehuru all text är förstörd till oläslighet, torde man dock med stöd av den egendomligt utsmyckade skölden kunna fastslå, att stenen är identisk med den av AGW och Ekd. funna samt under text n:r 295 av Lm anförda gravstenen. Enligt AGW och Ekd låg stenen förr på kyrkogården, men flyttades sedermera, troligen 1832, in i kyrkan och avkantades starkt vid inpassningen i golvet, då texen förstördes. Nu befinner sig stenen i mycket dåligt skick; ytan starkt avflagrad.
Visbykalksten. [258 × 140].

Litt. o. avb.: AGW 885; Ekd k 27; Lm 295; Foto ATA o. UUB.

AGW: ⌘ Anno ⁝ Domini ⁝ M̊ ⁝ ccc ⁝ xxxix ⁝ feria ⁝ qvῑta ⁝ ante ⁝ festum ⁝ natalis ⁝ Cristi ⁝ ø - - - - - - - - - it Winre ⁝ de ⁝ at - - - qvi ⁝ reqviescat ⁝ ī ⁝ pace.

»Mitt uppå är en trekantig sköld med en sexspitzig stierna i hwart hörn.»

Ekd: Anno : domini MCCCXXXIX feria qvinta āte festum Nicolai obiit —— qviescat in pace.

De båda textläsningarna stämma ganska väl överens; festum Nicolai hos Ekd är förmodligen felaktigt, helst som det därefter följande synes hava varit skadat på E:s tid.

Lm: L. har förbisett Ekd och anför texten enligt AGW, vars text han dock ändrat något.

ANNO DOMINI MCCCXXXIX FERIA QVINTA ANTE FESTVM NATALIS CHRISTI OBIIT WINRE (?) *DE—— QVI REQVIESCAT IN PACE*

Herrens år 1339 på femte dagen före Kristi födelses fest dog Winre (?) *från ——, vilken må vila i frid.*

240.

N bänkkvarteret, mitt emot biskopsbänken; helt dold under bänkgolv. Gravsten med jämförelsevis väl bibehållen text från 1600-talets början. Nedom texten 1600-talsskd. med bokstäverna H, K på sidorna om ett nu utnött bom. Stenen starkt kanthuggen, ytan mycket nött.

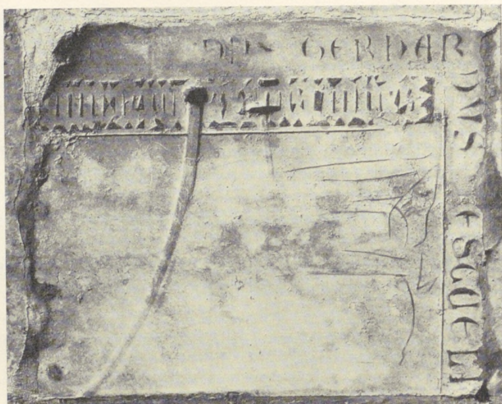
Visbykalksten. [160 × 100].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

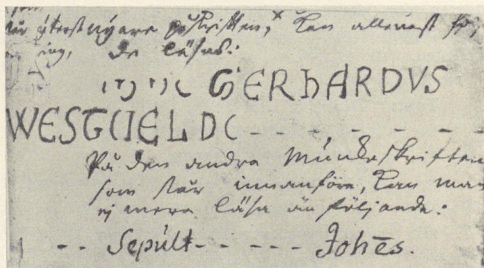
Text: DISSE STEIN VND STEDE
HÖRT HANS KRVMACKE[R]
VNDE SINEN ERVEN
ANNO 1620 DEN 30
OCTOB ———
[1]6(6)3 SOF · I · CHRO · S · KATRINE
KRVMAKER(S)

241.

I golvet under biskopsbänken, helt dold under bänkgolv. Fragment, utgörande ungefär nedre högra fjärdedelen av en stor gravsten, med rester efter tvenne medeltidstexter från 1300- och 1400-talet innanför varandra; på mittfältet förekomma några linjer, möjligen rester efter en mansfigur i prästskrud. Stenen synes hava blivit tidigt förstörd och flyttad från den grav den tillhört, ty AGW, som blott anför det ännu synliga textfragmen-

241.

GERHARDVS
WESTUELDC - - - - -
- - Sepult - - - - - Johes.

AGW 935.

tet, meddelar, att stenen då (omkr. 1745) låg »mitt i kordörren mot stora gången». Ett minne från denna placering är säkert de rektangulära hål, tydligen utmejslade för dörriglar, av vilka en vid dörrens öppnande släpat över stenen och där efterlämnat ett bågformigt spår. Till den nuvarande platsen kom stenen troligen 1832 eller möjligen 1891; den upptäcktes av förf. 1928, då golvet tillfälligt var frilagt för omändring av värmeledningen.

Förutom omnämnandet i AGW, har stenen ej blivit beaktad av äldre forskare. Lindström, som anför AGW:s text som n:r 1 bland Mariakyrkans gravstenstexter, tillägger: »gammal nu försvunnen sten, antagligen en av de äldsta.» L. har alltså ej själv sett stenen, men gör dock en antydan om, att majuskeltexten skulle förskriva sig från 1200-talet — en gissning säkert föranledd av de klumpigt skrivna majusklerna i AGW, vilka onekligen förete en ålderdomlig prägel, men som ej hava något gemensamt med stenens välformade majuskler, vilka ej kunna vara äldre än 1300-talets förra hälft. (Fig. sid. 182.) Stenens yta starkt sliten.

Ljusgrå visbykalksten. [109 × 92].

Litt. o. avb.: AGW 935 o. 963; Lm 272; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////////// ② //////////(DNS GE)RHAR ③ (DVS) ////// (E)STUEL(I) //////////

AGW 935: (DNS) GERHARDVS WESTUELDC — — — — — —

AGW 963 är en något förtydligad avskrift av 935. De bägge sista bokstäverna DC äro överstrukna och ändrade till INC, vilket ytterligare förtydligas i marginalen, där den äldre läsningen förekommer överstruken och det till WESTUELINC ändrade därunder.

Lm: Den ändrade texten, AGW 963, anfördes. L. meddelar ej, att den av honom under n:r 401 upptagna minuskeltexten förekommer på samma sten.

DOMINUS GERHARDUS WESTUELINC : *Herr Gerhard från Westfalen* (?).

Text II: ① ////////// ② ////// : sepult : Dns . iohēs ③

Om något förkortningstecken förekommit efter s e p u l t, kan nu ej avgöras. Av ordet, som föregått sepultus, återstå fem staplar.

AGW 935 har blott — — sepult — — — — — Iohēs. På AGW 963 har en rättelse (!) företagits av samma hand, som ändrat majuskeltexten. Den sålunda ändrade texten lyder — — — sepult' ē dns : Iohēs. Apostrofen efter sepult är motiverad, men det följande ē har säkert ej fått plats på stenen.

Lm: Texten AGW 963 är av Lindström omändrad (!) till: D n s : i o h a n n e s —— s e p u l t u s ——. Alltså ordföljden godtyckligt omkastad, förkortningarna upplösta, tecken insatta mellan Iohannes och sepultus, samt även efter detta ord. Oaktat alla egna ändringar anför Lindström W (= AGW) som auktor för texten!

Stenen har tydligen legat över en grav, i vilken tvenne präster jordats, den ene med förnamnet Gerhard, död under 1300-talets förra hälft, och den andre, Johannes, omkring hundra år senare.

242.

I golvet under biskopsbänken, helt dold under bänkgolv. Fragment med blott tvenne bom. Mycket nött.

Visbykalksten. [93 × 78].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

243.

I golvet under biskopsbänken, helt dold under bänkgolv. Fragment. Endast en stor sax är inhuggen, troligen redan under medeltiden. Ytan oslipad.

Visbykalksten: [96 × 90].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

244.

Tätt invid S korpelarens SV hörn, helt dold under bänkgolv. Litet fragment. Tvenne 1600-talstexter (T I o. T II); den nedre förstörd vid stenens avhuggning. Bom. (Fig.) inom skd. (Fig.) mitt i text I, där plats utsparats för skd., som antingen tillkommit samtidigt med texten eller funnits tidigare på stenen.

Visbykalksten. [62 × 70].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: [ANNO] 1637 · DEN · 14 · MARTI[I]
——— S. IACOB · STRIDZ · HVI[S]
[SIEL] · GVD · HAFVER · GVD · GIFV[E]
[HA]NNEM MED · ALLE
[FR]OMME CHRISTNE
[PA] DEN YDERSTE
[DAG] EN GLE DELIG · OCH
[ERE]FVLD · OPSTANDELSE

Text II: 1665 DEN 18 SEPT: ———
——— ST ——— S ———
———

245.

Kyrkogården, utanför N portalen. 1600-talsgravskrift, nästan utplånad. Nedom texten ett mgr. av A, B omgivet av årtalet 16(18) — de bägge sista siffrorna osäkra. Stenen troligen avhuggen.

Brokalksten. 166 × 71.

Text: (R_1) DENNE STEN ——— (R_2) ANDERS B — (T)E(L) (R_3) OCH —— (R_4) OC ———

246.

N portalens vindfång. Fragment med nästan fullständigt utplånad 1600-talstext. Nu blott synligt M — I — S och därnedom 16—. Längst ned skymtar överdelen av en skd.

Lärbro-Storungskalksten. [153 × 63].

247.

V portalen, i vindfånget. Mycket nött fragment med tre bom. Under det ena (Fig. a.) årtalet 1640 och därnedom HOS; under det andra (Fig. b.) NW 1707. Det tredje (Fig. c.) bom. är starkt nött, teckningen osäker.

Visbykalksten. [190 × 79].

248.

Kyrkogården, utanför V portalen. Mycket nött gravsten med 1500-talstext (T) i upphöjd skrift; lagd på nuvarande plats 1832. Ännu på 1850-talet kunde större delen av gravskriften läsas (PAS), nu synes blott några få bokstäver vid textradernas början. Till texten höra tvenne bom. inom sköldar i stenens bägge övre hörn — nu synes blott ett ringa spår efter det vänstra. På stenens nedre hälft förekommer till vänster HZO med mycket stora 1600-talsbokstäver.

Rödaktig visbykalksten. 212 × 137.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 5.

Text (enl. PAS): DEN[NE STEN] HØRER
CHRISTE— — —S— OC
HANS HAAGD
ANO DN 1570 DEN 17 MAI
DØDE ERLIG [MA]ND CHRISTE
SCHRIVER OC ER HER BEGRAVE

SOM VOR [BOR]GEMEISTER VDI
WISBY 28 AAR. GVD GIFVE
HANOM EN GLEDELIG OPSTADELSE

249.

Utanför korportalen, tätt intill Ö pelarraden. Obetydligt fragment; troligen rest av 1600-talsgravsten. Av inhuggningen synes nu blott siffran 16.

Visbykalksten. [32 × 21].

250.

Utanför korportalen vid V pelarraden. Fragment. Oläslig text, avhuggen vid stenens stympning, samt årtalet 1765.

Kalksten av Brotyp. [58 × 90].

251.

På kyrkogården, utanför korportalen. Fragment med så gott som utnött text. Nu läsligt namnet PER TI — B — och därunder 16(8)1. Nedom denna text otydligt bom. med årtalet 1704 till höger och initialerna G · S · S : H till vänster.

Kalksten av Brotyp, naturlig häll. [100 × 93].

252.

Kyrkogården, utanför korportalen. Trapetsoidal gravsten, troligen avhuggen nedtill. Fragment av starkt nött 1600-talstext (T). Nedom denna en ny text, av vilken blott årtalet 1627 och därunder bokstäverna TOM äro i behåll. Längst ned ett bom. inom skd., båda starkt nötta och otydliga.

Visbykalksten [175] × 85 : 65.

Text: (R_1) ANNO 1613 DØDE (R_2) CHRISTEN TO —— S (R_3) DATTER OC L(IG) (R_4) GER HER ——— (R_5) BEGRAVEN (R_6) B ———

253.

Kyrkogården, utanför korportalen. Trapetsoidal gravsten med skd., inom vilken förekommer ett bom. omgivet av årtalet 1675 och där-

nedom initialerna E W. Längre ned en mycket nött, nästan oläslig text (T), samt i nedre högra hörnet: B 17.

Visbykalksten. 176 × 90 : 85.

Text: [ANN]O DOMINI 1593
DEN I — IVLI IST [IN]
GODT V[ER]STORVE[N]
ERSAME GESELL
HENRICK HARMEN
SEN. DEN GODT
GNEDICH SEI

254.

W e s t ö ö s gravsten. Kyrkogården utanför korportalen. Gravskrift (TI) från 1700-talets senare hälft. Text (TII) kring stenens kanter. Stor, vacker, väl bibehållen gravsten med profilerade kanter.

Visbykalksten. 242 × 195.

Text I: RÅD OCH HANDELSMANNEN
HANS PETTERSON WESTÖÖ
FÖDD DEN 23 IUNIJ 1712 DÖD
DEN 2 NOVEMBER ANNO 1778 OCH
DESS KIÄRÄLSKELIGA HUSTRU
MAGDALENA WESTÖÖ
FÖDD DEN 30 JUNIJ 1721 KINLOCK
DÖD DEN 6 FEBRUARI ANNO 1790
— ANNO 1772 —

Text II: ① VAKER OCH BEDIEN ② AT I MÅGEN FÖLIA BRUDGUM ③ MEN IN I HANS HÄRLIGHET ④ THER ÄR GLÄDIE TILL FÜLLEST.

Anm. Betydelsen av årtalet ANNO 1772 har ej kunnat utrönas.

255.

Kyrkogården, utanför korportalen tätt intill n:r 254 och enligt inskriften (T) hörande till samma grav. Möjligen har nedgången till familjegraven,

vars mycket stora och tunga sten ej kunde avlyftas vid gravsättningar, funnits under denna sten.

Visbykalksten. 115 × 243.

Text: N:o 2
HÖRER TILL
RÅD OCH HANDELSM
HANS PETTERSON
WESTÖÖ GRAF
N:o 1
ANNO 1772.

256.

På vimpergen över korportalen. Fragment av 1400-talsgravsten med starkt nötta rester efter plattysk minuskelinskrift på stenens vänstra långsida. På mittfältet obetydlig rest efter 1600-talstext.

Visbykalksten. [210 × 45].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

257.

Ö om kapellets portal. Litet fragment; av text nu blott bokstäverna SLN.

Visbykalksten. [85 × 23].

258.

Ö om kapellets portal. Gravsten med två 1600-talsinskrifter (TI o. TII), starkt nötta. Mgr. av IW.

Visbykalksten. 210 × 85.

Text I: (R_1) 1665 (R_2) HWS (R_3) ANNO 1630

Text II: (R_1) 1689 THEN 8 APRIL —— (R_2) HANS GRIBNITS

259.

Utanför kapellets portal. Stor 1600-talsgravsten med nästan fullständigt utnött text; endast spår av enstaka bokstäver.

Brokalksten. 335 × 225.

260.

I N kyrkogårdsporten. Mycket sliten gravsten. Blott namnet: PETE — återstår av en 1600-talstext.

Kalksten. 200 × 140.

261. *Pl. 3.*

Kyrkogårdens S del. Ringformig tidig majuskelinskrift (TI); inom cirkeln ett samtida bom. (Fig. b.). På stenens nederdel, upp- och nedvänd i förhållande till TI, en gravskrift från 1600-talets mitt (TII); därunder ett till texten hörande bom. (Fig. a.) omgivet av H, F. På stenens överdel D 2. Ytan sliten och avflagrad, övre vänstra hörnet borta.

Visbykalksten. 169 × 89.

Litt. o. avb.: AGW 877; PAS 1854 n:r 13; Lm 350; Foto ATA o. UUB.

Text I: HIC IACET HINRICVS WES(F)A(L)I(C)

Här ligger Henrik från Westfalen (?).

Tillnamnet osäkert till följd av stenens vittring.

AGW: hic iacet hinricus Wes —. Slutet av ordet, som upptecknaren ej kunnat tyda, är avritat direkt efter stenens text.

PAS: Tillnamnet osäkert: WESI—(A)DIC.

Lm: Tillnamnet: WESFALIE. Mellan orden av L. utsatta dubbelpunkter finnas ej på stenen.

Text II: HER VNDER HVILER S IACOB
HANSON FLOR SOM BLEF BEGRA
FVEN ANNO 1662 DEN 13 AVGVS
TI HVIS SIEL GVD HFVER

262. *Pl. 3.*

Kyrkogårdens S del, till höger om 261. Runt stenens kanter textfragment med majuskelskrift (TI). På mittfältet flere inhuggningar: överst gravskrift från 1600-talets början (TII), därnedom enkel medeltida skd., i vilken senare inhuggits mgr. av P, H, E och därunder ANNO 1643. Längre ned mgr. av HE och därunder ett namn med årtal (TIII). Mitt på stenen står: O·B·S 1742 och därnedom ett bom. Stenen i dåligt skick, ytan starkt sliten och gropig, övre vänstra hörnet borta.

Visbykalksten. 238 × 110.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// R(E)QVIES ② CIT · ADV ////// DV ////// PEDAR MVND ③ E CV //////////// ④ ANIMA REQVIES(C)AT IN PA //////

Text II: [A]NNO 1623 DEN 3
MAII STAVR DIE ERSA(ME)
MAR(H)ITE FESERO(W)

Rad 2: STAVR troligen felhugget i stället för STARV.

Text III: (R_1) H͡E (R_2) HANS IHRE (R_3) Ao 1682.

Anm. HANS IHRE var rådman i Visby på 1670-talet och broder till Nils Ihre (sten n:r 30).

263.

Kyrkogårdens S del, till höger om 262. Obetydiga rester av majuskelinskrift kring kanterna (TI). Stenens nederdel helt borthuggen, överkanten och högra långsidan avhuggna in på halva texten. Överst på mittfältet spår efter en helt förstörd 1600-talsgravskrift. Därnedom en 1700-talstext (TII). Mitt på stenen medeltida bom. (Fig. a.) samt därunder 1600-talsskd. (Fig.) med bom. (Fig. b.); under skd. har funnits ett årtal, av vilket nu blott återstår ANNO 16—. Stenens yta starkt sönderfallen. Kanthuggningarna tyda på, att stenen legat i kyrkgolvet, men senare kasserats. Visbykalksten. [180 × 92].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ④ ////// DE WAMPE ////// ①

Text II: ANNO 1732 DEN————
DÖDDE SALIG MÆSTER
PETER ROMIN

Anm. Skräddaremästarn PETTER ROMIN, född 1690, dog 12 april 1732.

264.

Kyrkogårdens SÖ del. Stor sten från början av 1800-talet; ligger över en murad grav. Texten väl huggen. Fyra bronsringar i hörnen.
Kalksten. 272 × 192.

Text: HANDLANDEN
JACOB LINDSTRÖM
DÖD DEN 29 NOV. 1818

Anm. Handlanden JACOB ANDERSSON LINDSTRÖM, född i Nyland 1764, död i Visby 29/11 1818. Hustru 1: Sofia Albertina Neogard, född 1775, död 1804, prästdotter från Östergarn. Hustru 2: Margareta Elisabeth Törner, född 1773, död 1828.

265.

Kyrkogårdens SÖ del; lagd tätt intill 264. Spår av medeltidstext utefter en långsida; denna text förstörd genom kanthuggning. På mittfältet årtalet 1684 jämte obetydliga rester av text och en mycket nött skd. med mgr. Ytan starkt avflagrad.
Visbykalksten. [180 × 94].

266.

Kyrkogårdens SÖ del. Stor sten från 1800-talets början med väl huggen gravskrift (T). Bronsringar i hörnen (två borta).
Kalksten. 226 × 177.

Text: HANS PETTER HÖÖK
FÖDD DEN 11 SEPTEMBER 1754 DÖD DEN 19 JULI 1822
OCH DES HUSTRU
ANNA CHRISTINA HÖÖK
FÖDD DEN 13 MARS [1750] DÖD DEN [31] MARS 1827

Anm. HÖÖK var handlande i Visby. Hustrun född Glimberg.

267.

Kyrkogårdens SÖ del nära klinttrappan. Stor gravhäll utan text, blott fem bokstäver äro inhuggna på mittfältet: H H, därunder S F och nederst H. Stenens yta skrovlig och sönderfallen, ett hörn avslaget.
Kalksten. 223 × 160.

268.

Kyrkogårdens SÖ del. Rest triangelformig gravsten från 1800-talets början. Väl huggen text (T); dödsåret på stenens baksida. Över texten en urna.

Kalksten. Från ett 74 cm brett rektangulärt fotstycke reser sig en 155 cm hög triangelformig överdel; hela höjden 200 cm över markytan.

Text:

Witthoff
har sin bana slutit.
Sångmö, höj din klagosång.
Men nej! Det offer sparas må
som brann så mången gång för
nedrige och dårar
Må deras mull en lofsång få.
Förtjenster — tårar.
(På baksidan) *Död 1806*

Anm. Medicine doctor Sven Witthoff, provincialmedicus, dog i lungsot 26 mars 1806 vid 27 års ålder.

269.

Kyrkogårdens SÖ del. Rest gravvård från slutet av 1820-talet. En välhuggen text (T) utfyller stenens hela framsida; över texten en urna i en välvd nisch.

Sandsten. Höjd 187 cm över markytan, bredd 90 cm.

Text:

MINNESVÅRD
ÅT
B. I. STENBERG
OUTTRÖTTLIG LÄRARINNA
VID
FRUNTIMMERSAMFUNDETS FATTIGSKOLA
I WISBY
DÖD VID 28 ÅRS ÅLDER D 23 NOV 1827.
AF SAMTIDA TACKSAMT ÄGNAD

DE SOM MÅNGA UNDERVISAT HAFVA
TILL RÄTTFÄRDIGHET
SKOLA LYSA SÅSOM STIERNOR I EVIGHET
[DAN] CAP [XII]

GRAVSTENAR FLYTTADE TILL KYRKBERGET ELLER ANDRA LOKALER.

Efter omläggningarna av kyrkans golv återstod alltid ett antal gravstenar, som man ej hade användning för. Smärre stycken efter sönderfallna stenar togos vid byggen till mursten, trappsteg eller dylikt. Mera oskadade gravstenar jämte sådana, som utrangerats från kyrkogården, uppställdes tillfälligt utefter bergväggen öster om kyrkan. Detta provisorium har nu fått fortvara nära ett århundrade, varunder ett hundratal vackra gravstenar, de flesta från medeltiden, stått utsatta för den förödande inverkan av väder och vind. Frågan om att bereda dem en värdigare och mera lämplig lokal har länge varit aktuell, men ständigt måst ställas på framtiden.

Alla dessa stenar jämte några andra, som överflyttats till Gotlands fornsal eller för länge sedan, troligen redan på 1830-talet, lagts över gravar på Södra kyrkogården, sammanföras här nedan till en grupp, ordnad efter gravskrifterna i ungefärlig tidsföljd.

270. *Pl. 1.*

Gotlands fornsal sedan 1908; ursprunglig lokal obekant. Trapetsoidal sten av tidig 1200-talstyp, »likkistlockformad». Senare — möjligen vid slutet av 1500-talet eller början av 1600-talet — har på stenens övre del uthuggits en naken barnfigur. Möjligen har där förekommit en äldre skulp-

tur, som sedermera omhuggits eller åtminstone givit idén till den nuvarande figuren, som är ganska enkelt huggen. Att stenen använts som gravsten ännu på 1600-talet visar ett K inhugget mitt på stenens nedre del. Jfr sid. 23.

Kalksten. 186 × 86 : 57. Största tjocklek 19.

Litt. o. avb.: Abg (teckning); Lm sid. 132.

Abg: A:s fig. giver ej den rätta bilden av den lilla knubbiga barnkroppen.

Lm: L., som kände stenen endast enligt Abg:s teckning, räknade stenen till de förlorade.

271.

Kyrkberget. Förr på kyrkogården, tätt intill kapellets V vägg (PAS), dit den troligen flyttades vid reparationen 1832 för att jämte en del andra gravstenar bilda en gångbana. Nedre delen nu borta. Medeltida majuskelskrift (T), som börjat mitt på övre kortsidan. På mittfältet: överst årtalet 1634, därnedom 1689 DEN 16 Ap och därunder MGS. Längre ned till höger ett litet bom. (Fig.); ett större har enligt Säves teckning funnits på den nu förlorade nederdelen. Förmodligen blev stenen avslagen, då kyrkogården ordnades på 1860-talet.

Brokalksten. [120] × 110.

Litt. o. avb.: AGW(?); PAS 1851 n:r 1; Lm 276; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✱ ANNO ② DNI : M : II : X(C)VIII ||||||||||| ③ |||||||||||
④ |||||| CVI : (A)I(A) : RE(Q)VI |||||| AT ① IN : P(ACE)

AGW: Texten ej återfunnen, ehuru Lm anför »W».

PAS : ANNO DNI : M : II : XCVIII : XIII : KALENDAS : FEBRUARII : OBIIT : ARNOLDUS CARNIFEX ——— CVI: (Slutet ej medtaget.)

Lm: L. citerar AGW(!) och PAS, men har själv ej sett stenen. L. har ändrat det på stenen förekommande ovanliga beteckningssättet MII för 1200, samt anmärker (!) även, att »S har MII i st. f. MCC».

ANNO DOMINI MIIXCVIII XIII KALENDAS FEBRUARII OBIIT ARNOLDUS CARNIFEX ——— CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE.

Herrens år 1298 den 17 februari dog Arnold slaktare, vilkens själ må vila i frid.

Prof. J. Bergman har meddelat, att carnifex här, såsom mycket ofta i medeltidslatinet, är liktydigt med »slaktare» och ej med »bödel», som vanligen i klassisk litteratur.

272. *Pl. 5 o. 52.*

Kyrkberget. På 1850-talet i »andra etagen af den s. k. kyrktrappan» (PAS). Nu återstå blott omkring två tredjedelar av stenen — överdelen borta. Majuskeltext (T), delvis utnött till oläslighet, kring stenens kanter. Av senare inhuggningar synas blott obetydliga spår av text på mittfältet: ANNO 162—; dessutom en sax och tre bom. (Fig.): ett medeltida (a), ett 1500-tals (c) och ett 1600-tals (b), det senare omgivet av GNST. Stenen var hel på 1820-talet (Ekd), men på 1850-talet var ett stort stycke borta av övre vänstra hörnet och en mindre del av nedre högra hörnet (PAS). Stenen befinner sig nu i mycket dåligt skick, ytan nött och sönderfallen.

Visbykalksten(?). [190] × 133.

Litt. o. avb.: Ekd k 23; PAS 1854 n:r 14; Lm 279. Foto ATA o. UUB.

Text: ① /////////// ② ////// (GU) ////// SII(O) ////// (T) ////// M͡cc RT ////// R(UM) ③ ////// NAZEKE UXOR ④ HINR ////// I ////// (A)LINGNE CVI AIA////////////

Ekd: ✱ ANNO DN̄I MCCCIII III feria prima ante omnium sanctorum Ø : HAZEKE : UXOR HENRICI (OA)LINGHE cui' aīa sit ī pace.

E. har ej rätt uppfattat snedstrecket över de första III i årtalet, som bör tolkas som ett ovanligt sätt att uttrycka XXX. Högra långsidans text är fullständigt missuppfattad. En närmare granskning såväl av Säves avbildning som ock av den ännu kvarvarande texten visar, att där aldrig kan hava stått E:s text: FERIA PR(OX)IMA ANTE OMNIVM SANCTORUM.

PAS: Enligt S:s teckning var blott övre vänstra hörnet borta på 1850-talet; halva övre kortsidan och hela högra långsidan var då i behåll, men denna var tyvärr så starkt nött, att någon nöjaktig läsning ej kunde erhållas. Texten läst enligt S:s Pl.:

① /////////// I M°C°C°C°I̸I̸I̸ ② III ////// N ////// (IE GUK)SII ////// DT ////// SII M͡cc R(TC)RU(M) ③ (Ø) HAZEKE : UXOR ✱ HIN-R(I)CI : TALINGHE CVI : AIA ////////////

Säve har tolkat årtalet som MCCCXXXIII — förmodligen riktigt —, men missuppfattat hustruns namn som GHAZEKE eller THAZEKE. Felläsningen beror på, att S. läst den stympade bokstaven framför namnet som G eller T, ehuru där med största sannolikhet stått Ø. Ekdahl, som såg stenen, innan detta hörn var borta, har också läst Ø (= obiit). Beträffande mannens tillnamn har S., som uppfattat det som TALINGHE, ansett, att det härleder sig från gårdsnamnet Talings i Rute sn.

Lm: L., som ej själv sett stenen, citerar PAS och Ekd. Den från Ekd hämtade tidsbestämningen samt även slutorden äro satta inom parentes.

L. har tagit med både Ekd:s Ø och PAS:s T (framför Hazeke), och alltså fått in i texten två olika läsningar av samma bokstav. L. har uteglömt H i namnet Orlinghe. L:s anmärkning: »ändringen i årtalet förekommer på själva stenen», beror på missuppfattning; Lm:s 1303 är därför felaktigt.

✠ ANNO DOMINI MCCCXXXIII IN DIE ——— OBIIT HAZEKE, UXOR HINRICI TALINGHE, CUIUS ANIMA SIT IN PACE.

Herrens år 1333 ——— dog Hazeke, hustru till Henrik (från?) Talingh. Hennes själ må vara i frid!

273. *Pl. 6.*

Kyrkberget. Förr på kyrkogården, N om sakristian (PAS). Medeltidstext med majuskelskrift (T). Mitt på stenen medeltida bom. (Fig.) Ingen senare inhuggning. En stor del av övre högra hörnet förstört (troligen 1832), varvid årtalet gått förlorat. Detta dock känt enligt Ekd:s uppteckning på 1820-talet, då stenen var hel. Ytan något avflagrad; stenen för övrigt i tämligen gott skick.

Brokalksten. 222 × 123.

Litt. o. avb.: Ekd k 35; PAS 1854 n:r 19; Lm 353. Foto ATA o. UUB.

Text: ① ∘⁞∘ ANNO DNI ////// ② /////////// DIE ✣ SANCTE ✣ MARGARE ③ TE ✣ OBIIT ✣ HER ④ MANNVS ✣ HEDDINC ✣ ORATE ✣ PRO ✣ EO

Ekd: Anno dni MCCCIX in die sancte Margarete obiit Hermannus Heddinc. Orate pro eo.

PAS: Säve har rätt uppfattat texten. Hörnet med årtalet var borta redan 1854.

Lm: Texten riktigt återgiven — endast några epigrafiska felaktigheter. L. hade ej beaktat Ekd:s fullständiga läsning och därför ej kunnat medtaga dödsåret; texten därigenom felplacerad bland Lm:s kronologiskt ordnade texter.

ANNO DOMINI MCCCIX IN DIE SANCTE MARGARETE OBIIT HERMANNUS HEDDINC. ORATE PRO EO.

Herrens år 1309 på den heliga Margaretas dag dog Herman Heddinc. Bedjen för honom!

Margaretadagen firades 20 juli.

274. *Pl. 6.*

Kyrkberget. Förr på kyrkogårdens SV sida (PAS). Medeltida majuskeltext (T) kring stenens kanter. På mittfältet tvenne medeltida enkla skd.

över varandra, den nedre med snett tvärband, samt ett större medeltida bom. och ett mindre sådant från 1600-talet. Tvärs över stenen är namnet HEIDENBERG inhugget med stora simpla 1700-tals bokstäver och på övre hälften gravnumret N:o 514. Stenen spräckt i tvenne ungefär lika stora delar; båda vänstra hörnen avslagna; ytan mycket nött.

Visbykalksten (?). 245 × 131.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 16; Lm 286; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ANNO : D : M : CCC : ② XIII : IN : DIE : SCOR' : IOHĪS : & : PAULI : Ø : (T)IDEMAN ③ N' : DE : SCENĪGE : GE ////// ④ ////// ENGELEN CVI' AIA : UIVAT Ī : GL'A : AM

PAS: Säves text riktig. Stenens båda vänstra hörn voro skadade redan 1854, det nedre något mindre än nu, men i detta kunde texten dock ej läsas; däremot läste S. det delvis skadade namnet TIDEMANN' riktigt.

Lm: L:s text i huvudsak riktig. Dock förekomma uteglömda förkortningstecken samt några epigrafiska felaktigheter, varjämte den dödes namn återgives TIDEMANUS, d. v. s. med blott e t t N och den apostroferade slutändelsen upplöst. Lm har i översättningen ortnamnet Skenninge.

ANNO DOMINI MCCCXIII IN DIĒ SANCTORUM JOHANNIS ET PAULI OBIIT TIDEMANNUS DE SCENINGE —— ENGELEN, CUIUS ANIMA VIVAT IN GLORIA AMEN.

Herrens år 1313 på de helige Johannes och Pauli dag dog Tidemann från Skänninge ———, vilkens själ må leva i härligheten. Amen.

»Engelen» torde vara slutet av ett namn.

Johannes och Pauli dag firades den 26 juni.

275. *Pl. 8.*

På södra kyrkogården, där den under lång tid legat över en familjegrav, möjligen ditflyttad redan då begravningarna på kyrkogården invid domkyrkan upphörde och åtskilliga familjegravar med tillhörande stenar överfördes till den nya begravningsplatsen ute vid Korsbetningen. Trapetsoidal sten med medeltida majuskeltext (T) kring kanterna. Rester efter ett par stora koncentriska ringar på stenens överdel tyda på, att en annan medeltidstext — möjligen stenens ursprungliga gravskrift — funnits där men blivit bortslipad. På fältet inom den innersta ringen en numera ganska otydlig lilja (?). Närmast under övre kortsidans text är inhugget ABRAHAM FEDDER A° 1710. På stenens nedre hälft förekommer ett 1600-tals bom.

(Fig.), omgivet av N, H inom skd. Ytan sliten; nedre högra hörnet avslaget, varvid ett namn i texten gått förlorat.

Visbykalksten. 214 × 136 : 118.

Litt. o. avb.: Ekd k 39; Lm. 348; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✠ HIC · REQVIESCIT · DO ② MINA · GERDRVDIS · VXOR · RA ////// ③ ////// ISTRIS · QVE ④ Ø · ANNO · DOMINI · MCCC · XIIII

Ekd: Hic requiescat domina gardrudis uxor Rai — —

E., som avbrutit uppteckningen vid det avslagna hörnet, har felaktigt r e q u i e s c a t och g a r d r u d i s.

Lm: L. citerar Ekd men rättar dennes fel utan meddelande om ändringen. Själv synes L. vid tiden, då han samlade sitt textmaterial, hava förbisett stenen. Enligt en senare anteckning av L. observerade han stenen 15/6 1897 och upptecknade inskriften, men torde då ej hava märkt identiteten mellan den »nyfunna» texten och den av honom under n:r 348 efter Ekd anförda texten.

✠ *HIC REQVIESCIT DOMINA GERDRUDIS UXOR* ——, *QVE OBIIT ANNO DOMINI MCCCXIIII.*

Här vilar fru Gertrud, hustru till ———. *Hon dog Herrens år 1314.*

276.

Kyrkberget. Fragment utgörande stenens övre hälft. Förr på kyrkogårdens SÖ del (AGW); flyttades 1832 tätt intill kapellets V vägg, varvid en stycke av nederdelen borthöggs. Nästan utnött majuskelinskrift (TI) kring kanterna samt rester av 1700-talsgravskrift (TIII) omedelbart nedom övre kortsidans text. Mitt på stenen har funnits ett stort medeltida bom. (Fig.), varav en del återstår. Stenen i dåligt skick. Redan på 1740-talet var nederdelen förstörd (AGW); på 1820-talet fanns något mera i behåll än nu.

Visbykalksten. [130] × 140.

Litt. o. avb.: AGW 886; Ekd k 9; PAS 1854 n:r 3; Lm 300; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANO DNI : M : C ////// ② XLVI : PROX /////////// ③ /////////// ④ S : LONGVS : O //////

AGW: año : dni : M : CCC : XLVI : proxima : fia : II : p — — — nvn — — — — — — hinricus : Longus : or' : p : eo.

Ekd: E. har läst tillnamnet som BONGUS, men texten för övrigt i huvudsak lika med AGW:s.

Lm: L., som ej själv sett stenen, citerar AGW, Ekd o. PAS samt anmärker, att släktnamnet är felläst både hos AGW o. Ekd, ehuru detta är fallet blott beträffande den senare.

ANNO DOMINI MCCCXLVI PROXIMA FERIA II ——— [OBIIT] HINRICUS LONGUS. ORATE PRO EO.

Herrens år 1346 på andra dagen näst efter ——— dog Henrik Lång (Lange?). Bedjen för honom.

Text II: [JOC]HIM[E]N WIBERGH
ANNO 1727 DEN 11 JULIUS

277.

Pl. 51.

Kyrkberget. Förr på kyrkogården: »öster om afsättningen, rätt söder om brudcapellet» (PAS). Lm:s uppgift, »nu på nya kyrkogården» är säkert felaktig; L. angiver ej heller, att han själv sett stenen. Ursprunglig text, en majuskelinskrift (TI) inom tvenne koncentriska ringar. Slutet av texten, som ej rymts inom ringen, har huggits på ett bågformigt band över inre cirkelytan. Under 1600- och 1700-talen hava tre nya gravskrifter (TII—TIV) tillkommit, varjämte att bom. (Fig. a.) förekommer på stenens övre del samt ett (Fig. c.) på den nedre jämte ett triangelformigt (Fig. b.) — alla enkelt huggna och sannolikt tillkomna vid medeltidens slut. Stenen i dåligt skick, ytan starkt sliten; medeltidstexten nästan utplånad. Överdelen något avhuggen.

Grå kalksten (Fole?). [214] × 120.

Litt. o. avb.: AGW 932; Ekd k 40; PAS 1854 n:r 15; Lm 301; Foto ATA o. UUB.

Text I: ANO ////// NI : MCCC : ////// O : GHERERDVS //////

Detta inom ringen; på tvärbandet synes nu blott spår av första bokstaven H av tillnamnet.

AGW: año : dñi : M̊ : ccc : — — — LIX : Ø : Gherardus ho — relou

Ekd: E. har läst namnet felaktigt, GHERARDVS.

PAS: S. läste något mera av årtalet än vad nu synes, men ej tvärbandets text.

Lm: L., som ej sett stenen, anför texten enligt AGW, citerar även PAS, men glömmer Ekd. L. meddelar, att släktnamnet Hoghelou förekommer i Lübeck och andra hansestäder.

ANNO DOMINI MCCCXLIX(?) OBIIT GHERERDUS HOGHELOU— Herrens år 1349 (?) dog Gerhard Hoghelou.

Text II: (R_1) PETER HOLST (R_2) ANNO 1630

Text III: ANO 163[8] DEN 12 FEBRVA[RI] [DØDE] ERLIG QVINDE ANNE MARTENS[DATT]ER [OC LIGGER HER-VND]

Resten oläsligt. Det, som är satt inom klammer, är supplerat enligt PAS:s fig.

Text IV: OLOF ENEQUIST ANNO 1716.

Anm. Olof Eneqvist, skräddarmästare i Visby, gift med Anna Gahne. E. öfverflyttade efter hustruns död 1737 till S:t Olofsholm. Dödsåret 1716 avser en sons död 2 maj detta år.

278. *Pl. 8.*

Kyrkberget. Förr på kyrkogården »längre uppåt backen. Tvenne stycken af en sten» (AGW). Blott övre hälften nu i behåll. Två gravtexter med majuskelskrift, den ena runt kring ytterkanterna (TI), den andra kring en stor, snett ställd trekantig skd. (TII) — båda defekta. På fältet över skölden förekommer ett medeltida bom. (Fig.) och ett redskap(?). Tvärt över skd. ett bom.(?) av tvenne varandra korsande sicksacklinjer. Stenen i dåligt skick; ytan starkt avflagrad.

Visbykalksten. [117] × 99.

Litt. o. avb.: AGW 899; Ekd k 24; Lm 307 o. 345. Foto ATA o. UUB.

Text I: HIC : IACET ① : NICOLAVS : RODE : ② BECKER : O : (AN) ////////////

Text II: ✠ HIC : IACET : IOHES : FI(LIVS) : NI //////////// VI-CATS : Ī : PACE

AGW: hic : iacet : nicolaus : Roderecker : Ø — — — añо : d — — i : m : cccc : L : ī : die — — — — —

✠ hic : iacet : iohēs eilius — — — — — viuit ī pace (Eilius = f i l i u s)

Ekd: Hic jacet Nicolaus Rode Becker : Q : O añо dn ——

Lm: L., som citerar W och S(!), har kompletterat egen läsning med AGW:s text, men utan klammer kring det han ej läst själv. J o h a n n e s är fullt utskrivet i stället för textens förkortade J o h e s; v i v i t felaktigt. Dessa båda fel från AGW. Lm citerar »S», men texten finnes ej hos PAS.

Det fel »R o d e r e c k e r», som i Lm uppgives förekomma hos Säve, återfinns i AGW:s text. Genom förbiseende har Lm under n:r 345 texten från skd. än en gång och citerar där »W». Lm har årtalet 1351.

HIC IACET NICOLAUS RODE BECKER. OBIIT ANNO DOMINI MCCCCL IN DIE. ——— (Kring skölden) *HIC IACET JOHANNES FILIVS NI[COLAI]* ——— *[V]IVAT IN PACE.*

Här vilar Nicolaus Rode Becker. Han dog Herrens år 1450(?) på ———dag— Här vilar Johannes, son till Ni[colaus] ———. Må han leva i frid!

Becker förmodligen ej yrkestitel, bagare, utan släktnamn. AGW:s årtal möjligen felskrivet; 1350 mera sannolikt.

279.

Kyrkberget. Förr på kyrkogårdens V del (AGW), sedermera var den alltsedan 1832 jämte andra stenar utlagd som gångbana utefter kyrkans V vägg (PAS). Mycket skadad majuskelinskrift (TI) kring kanterna; på mittfältets överdel börjar tätt under övre kortsidans text en 1600-tals gravskrift (TII). Längre ned förekommer ett par bom., det ena (Fig.) inom skd. (Fig.). Stenen i mycket dåligt skick, nederdelen borta; ytan sönderfallen och avflagrad, i synnerhet nedtill.

Visbykalksten. [188] × 123.

Litt. o. avb.: AGW 775; PAS 1854 n:r 4; Lm 302 o. 311; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANO : DNI : MCCC ✱ ② LIX : IN : DI(E) : (CALI) ||||||||||| ③ ||||||||||| ④ ||||||||||| (AIA) : REQ(E)SC(A) ||||||||||| PAC ||||||

AGW: anno : Dn̄i : M : CCC : LIX : in : die : calixti : obiit : Crist = = = = = = = = = cuius : anima : reqviescat : in : pace.

PAS: ANO : DNI : M : CCC ✱ LIX : IN : DIE : CALIXT ||||||||||| RIS ||||||||||| AIA : REQESC ||||||||||| : PACE

Lm: L. återgiver en med hjälp av AGW:s uppteckning kompletterad text, ehuru han varken anför AGW eller på vanligt sätt med klammer avskiljer, det som är supplerat. Utan motivering har L. satt tecken för förlorad text mellan OBIIT och CHRIST. Årtalet är felaktigt 1349 i stället för 1359, beroende på, att L. missuppfattat ett hörnkors som ett X.

Under n:r 311 har Lm med hänvisning till uppteckning av Säve upptagit en text, som med största sannolikhet måste betraktas som en dubbelföring av Lm 302. Texten Lm 311 återfinnes varken hos Säve eller i någon annan av de äldre gravstensforskarnes uppteckningar. Sedan det, som ovan

anförts, visat sig, att årtalet är detsamma i bägge texterna, avvika dessa blott beträffande helgondagen. Men då stenen på detta ställe är starkt sliten, finnas stora möjligheter för felläsning. Lm:s text 311 bör därför lämnas utan avseende.

ANNO DOMINI MCCCLIX IN DIE CALIXTI OBIIT ———, CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE.

Herrens år 1359 på Calixtusdagen dog ———, vilkens själ må vila i frid.

Calixtusdagen firades den 14 oktober.

Text II: (R_1) ANNO 1601 DEN 24 (R_2) ——— DØDE ÆRLIGE ———

280. *Pl. 13.*

Kyrkberget; förut tätt intill V kyrkogårdsmuren (PAS). Medeltida majuskelinskrift (TI) kring kanterna. På mittfältets övre hälft tvenne 1600-talstexter (TII o. TIII), till vilka tvenne bom. (Fig.) inom skd. (Fig.) på mittfältets nedre del höra; det vänstra (a) omgivet av bokstäverna DC och det högra (b) av EW. Mellan sköldarna BF. Över skd. ett äldre stort bom. Stenen i jämförelsevis gott skick, hörnen dock något skadade och ytan starkt avflagrad.

Brokalksten. 234 × 142.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 18; Lm 321; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ////// NO DNI : M CCC LXXII FEI ② TERCIA ANTE DOMINICA PALMARV OBIIT ③ CECILIA VXOR ALBERTI ④ DE LOCHEM CVI' AĪA SIT IN PACE ✠ AMEN

PAS: Texten rätt återgiven.

Lm: L., som citerar PAS, anför ej, att han själv läst texten.

ANNO DOMINI MCCCLXXII FERIA TERTIA ANTE DOMINICAM PALMARUM OBIIT CECILIA UXOR ALBERTI DE LOCHEM, CUIUS ANIMA SIT IN PACE. AMEN.

Herrens år 1372 på tisdagen före palmsöndagen dog Cecilia, hustru till Albert från Lochem. Hennes själ må vara i frid! Amen.

Dödsfallet 16 mars 1372. Lochem by i prov. Gelderland (Holland), enl. Lm.

Text II: ANNO 1622 22
DECEMBER STA[R]F
SELIGE DANIEL
CORVINVS VND
LIGT HIR BEGRAVEN
DES SELE GOT GNEDIG

År 1622 den 2 december dog salig Daniel Corvinus och ligger här begraven. Gud (vare) hans själ nådig!

Text III: ANNO 1630 DEN 4
MAY DØDE ELSE WIR — —
OC LIGER VNDER BEGRAFVE
K·T·S

281. *Pl. 13.*

Kyrkberget; låg förr på kyrkogården tätt intill kapellets V vägg (PAS). Medeltida majuskeltext (T) kring kanterna. På mittfältet åtskilliga smärre inhuggningar samt ett äldre bom. (Fig.) Över detta står MAS 1711 och där nedom A O 1 6 4 0 samt under detta årtal V K D. På sidorna om bomärket står K A och under detsamma med stora bokstäver, tvärs över hela mittfältet I A C O B B R O C M A N. För övrigt synas på några ställen enstaka bokstäver — rester efter nu förlorade inhuggningar.

Visbykalksten. 216 × 116.

Litt. o. avb.: AGW 879; Ekd k 41; PAS 1854 n:r 2; Lm 330; Foto ATA o. UUB.

Text: ① ◦⁝◦ ANNO DNI MCCC ② (L)XXXII IN DIE SCE LVCIE VIRGINIS O ③ BIIT ALBERTU(S) ④ TASCHE-MAKER ORA(TE) PRO EO AME

AGW: anno . Dn̄i . MCCCLXXXI . in . die . sc̄e . Lucie . virginis . obiit . Albertus Taschemaker . orate . pro . eo . amen. Årtalet felaktigt 1381.

Ekd: Årtalet felaktigt 1322. TASCHENMAKER felaktigt. AMEN fullt utskrivet. I övrigt rätt.

PAS: I årtalet var L skadat redan 1854. Säves läsning riktig.

Lm: L. synes ej själv hava läst texten, som han anför enligt »W» och »S». L. har förbisett Ekd:s uppteckning. T felaktigt återgivet med T på tre ställen.

ANNO DOMINI MCCCLXXXII IN DIE SANCTE LUCIE VIRGINIS OBIIT ALBERTUS TASCHEMAKER. ORATE PRO EO. AMEN.

Herrens år 1382 på den Heliga Jungfru Lucias dag dog Albert Taschemaker (väskmakare). Bedjen för honom! Amen.

Luciadagen firades den 13 december.

282.

Kyrkberget. Fragment utgörande överdelen av stor 1300-talsgravsten med rester av majuskeltext (T). Ytan starkt vittrad.

Visbykalksten. [82 × 130].

Litt. o. avb.: Lm 336. Foto ATA o. UUB.

Text: ① ✠ ANŌ : DN̄I : M : CCC ② //////////// ③ //////////// ④ //////////// : PACE

283.

Kyrkberget. Förr på kyrkogården, utanför kyrkans NV hörn (AGW). Fragment utgörande nederdelen av en trapetsoidal sten med majuskeltext (T) kring kanterna. Överdelen var förstörd redan på 1700-talet (AGW); på 1820-talet var stenen i ungefär samma skick som nu, men den nu utplånade texten utefter vänstra långsidan var då läslig (Ekd). Ytan starkt nött.

Visbykalksten. [104 × 75] : 66.

Litt. o. avb.: AGW 772 a; Ekd k 9 (fig.); Lm 338; Foto ATA o. UUB.

Text: ① //////////// ② //////////// QVI OBIIT IIII NON SEPTEM-BR' ④ ////////////

AGW: = = = = = = sisil : qvi : obiit : III : non : septembr' : cuius : aīa : requiescat : in : pace.

Ekd: //////////// SIS : QVI : OBIIT : IIII : NON SEPTEMB' CVI' : ANIMA : REQVIE(S) ////////////

Lm: L., som ej själv sett stenen, citerar blott AGW, men texten är delvis tagen efter Ekd. Slutet Ī : P har L. själv sammandragit.

— *QVI OBIIT IIII NONAS SEPTEMBR', CUIUS ANIMA REQVIESCAT IN PACE*

—, *som dog den andra september, vilkens själ må vila i frid.*

284. *Pl. 1.*

Gotlands fornsal sedan 1908. Förr på kyrkogården mitt emot bruddörren (AGW), sedermera rest mot kyrkberget. Trapetsoidal gravsten med ringformig majuskeltext (TI); inom ringen ett svärd. Över ringen en 1600-tals plattysk gravskrift (TII). Jämförelsevis väl bevarad sten; övre högra hörnet avslaget.

Kalksten. 184 × 93 : 68.

Litt. o. avb.: AGW. 892; Ekd k 25 (teckning); Sch VI; PAS 1850 n:r 22; Lm 349; Foto ATA o. UUB.

Text I: ✠ HIC · IACET · CONRADVS · GLADIATOR

AGW, Ekd, Sch o. PAS: Texten rätt.

Lm: Ett par epigrafiska felaktigheter.

HIC IACET CONRADUS GLADIATOR.

Här vilar Konrad svärdbärare (eller svärdmakare).

Beträffande titeln GLADIATOR hava olika översättningar föreslagits. Enligt Du Cange Henschel, Glossarium mediæ et infimæ latinitatis kan gladiator bland annat betyda »dignitas et officium in cura ducis Bohemiæ: qui gladium portat». I analogi härmed möjligen också här: svärdbärare. Lindström översätter gladiator med svärdfejare; H. Hildebrand (Sveriges medeltid III, sid. 467) översätter namnet: Konrad svärdmakare.

Text II: ANNO 1630 DEN 5
SEPTEMBER · ISDT
MATTES · N͡ELSSEN · IN · GODT
DEM͡HEREN · SELLICH · ENDT
SCH͡LAPEN · DER · SELLEN · GODT
GÑEDICH SI

År 1630 den 5 september har Mattes Nelssen saligen avsomnat i Herren Gud. Gud vare själen nådig!

285.

Pl. 2.

Gotlands fornsal sedan 1908. Fragment anträffat av Säve i ett källargolv i ett hus vid S:t Hansgatan. Fragment med ringformig majuskelinskrift — starkt nött.

Kalksten.

Litt. o. avb.: PAS 1850 n:r 25; Lm 357; Foto ATA o. UUB.

Text: ✠ HIC ✣ IACE ////// S ✣ THO(R)O(E) ////// BB OR ✣ P ✣ EO

PAS: God avbildning. Av A i ABB (Abbas) återstår blott tvärstrecket. S. anser osäkert, om det står K eller R i tillnamnet.

Lm: L., som citerar Säve, har ej själv sett stenen. Utan särskild anledning för han den till Mariakyrkan. Då fyndplatsen ligger närmare S:ta Katarina borde den med större skäl förts dit, helst som den synes hava legat över en abbots grav. Säve för den ej till Mariakyrkan.

HIC IACET [DN]S THOROE ABBAS. ORATE PRO EO.
Här ligger Herr Thoroe, abbot. Bedjen för honom!

286. *Pl. 51.*

Kyrkberget; förr på kyrkogården (PAS). Fragment utgörande en del av stenens övre hälft. Majuskelinskrift (T) inom tvenne koncentriska ringar — blott en ringa del återstår nu. Inom ringen stort grunt hugget bom. (Fig. a.), över ringen ett något kraftigare bom. (Fig. b.). Ytan vittrad och gropig. Visbykalksten. [110 × 80].

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 12, Lm 351; Foto ATA o. UUB.

Text: ✠ HIC IACET R ////////// NI

Pas: ✠ HIC : IACET : RAGNA : VXOR (Y)WANI

På Säves tid var stenen hel; endast överkanten något skadad.
Lm: L. har ej sett stenen; återgiver texten enligt PAS.
HIC IACET RAGNA, UXOR YWANI
Här vilar Ragna, Ivans hustru.

287.

Kyrkberget; förr på kyrkogården (PAS). Medeltidstext inom två koncentriska ringar (T1); ovisst är, om något mera förekommit än de två namnen, som nu knappast kunna urskiljas. Över ringarna har förekommit en treradig tidig 1600-talsgravskrift (T11), avfattad på latin och huggen med relativt små, upphöjda bokstäver. Inom ringen har funnits ett mgr. av egendomlig typ samt ett enkelt bom. (Fig.). Stenen i dåligt skick, ytan avflagrad och söndervittrad; nederdelen, hörn och kanter avstötta. Texterna nästan fullständigt utplånade.

Kalksten (från Bro?). [162] × 104.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 19; Lm 354; Foto ATA o. UUB.

Text I: ✠ GOTKE ✠ LEMAN

Text II: ——— OCTO : MORITVR : BOTVID ————————
SGIBE : PRECOS V ————————
MORTVA : NVC : MDO : FRVITVR : SED : PACE —

Läsningen av detta mycket nötta textfragment osäker. PRECOS V antages av prof. Bergman vara en förkortning för PRÆCONIS VERBI (DIVINI), och NVC MDO=NVNC MVNDO. Sista textraden är hexameter. Bergman föreslår följande tolkning:

——— *okto(ber) dör Botvid* ——— *sgibe, Guds ords predikares (hustru)* ———. *Hon är nu död för världen, men åtnjuter friden.*

288.

Kyrkberget. Rester efter en nu så gott som utplånad majuskelinskrift kring kanterna. Mitt på stenen ett medeltida bom. (Fig.), över vilket några enstaka bokstäver synas — rester efter en förlorad 1600-talstext. Nedom bom. en starkt sliten, dock till största delen läslig 1600-tals gravskrift (T). Ytan mycket nött.

Brokalksten. 190 × 100.

Text: [A](NN)O 1637 ————
—— (M)AR — DØDE E[RL]IG
[O]C VELA(C)T(ET) (MA)ND
(M)ATTHIAS B(R)O(C)H
G(V)D GIFVE HAN(N)[EM]
EN GLÆDELIG OP
STANDELSE

289.

Kyrkberget. Fragment av majuskeltext utefter båda långsidorna. På mittfältet synas några bokstäver — rester efter 1600-talstext samt en bila. Stenen i mycket dåligt skick, bägge kortsidorna fullständigt förstörda, ytan starkt sönderfallen.

Visbykalksten. [225] × 114.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

290.

Kyrkberget; något trapetsoidal sten. Inom en stor ring har förekommit en numera fullkomligt oläslig majuskelinskrift. Över ringen ett namn med årtal (T I): nedom ringen en datering (T II), vartill möjligen hört ett något längre ned förekommande mgr. sammansatt av H, K, S. Stenens yta mycket vittrad och nött.

Visbykalksten. 180 × 82 : 70.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: (R_1) HANS STAAL (R_2) 1646

Text II: (R_1) ANNO 1681 DEN : (R_2) 31 DECEMBER.

291.

S kyrkogården, där stenen nu täcker en grav. Trapetsoidal sten. Ursprungliga texten synes vara bortslipad. Ny text har ej inhuggits; endast tre hantverkareredskap: en bindyxa, en bila och en stor passare (tunnbindareverktyg) äro med fina linjer ingraverade i stenens yta. De bägge yxorna äro vända upp och ned, om man, som vanligt är, anser stenens längre kortsida som överkant. Dessutom förekommer siffran 10 i nedre högra hörnet.

Sandsten. 188 × 90 : 69.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

292.

Kyrkberget. Fragment med till största delen utnött majuskeltext — blott några enstaka bokstäver kunna nu urskiljas på båda långsidorna. På mittfältets överdel spåras även några bokstäver — rester efter en utnött 1600-talsgravskrift. Mitt på stenen ett nästan utplånat bom. och därnedom en till oläslighet nött 1600-talstext.

Kalksten. 115 × 144.

293.

Kyrkberget. Litet fragment av gravsten med majuskelinskrift. Nu blott ett hörn i behåll, på vilket förekommer en tom ring och därintill delar av ett par majuskler.

Visbykalksten. [80 × 40].

294.

Kyrkberget. Fragment av medeltidsgravsten med obetydliga rester efter majuskeltext (TI) utefter stenens kanter. Mittfältet är uppfyllt av en 1600-talsgravskrift (TII), mycket skadad men läslig. Stenen i mycket dåligt skick, en sida och ett hörn helt förstörda; ytan starkt sönderfallen.

Visbykalksten. [140 × 115].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① HIC : IACET ////////// ② ////////// ③ ////////// OBI ////////// ④ ////////// ELIS //////////

Text II: HERVNDER LIGGER BEGRAFN
BO[E]L IACOBSDATTER BARK

OC S IOHAN LAVRITSON BARK
SOM BE[G]GE VD[I] HERREN HEN
SOFNEDE [A]NNO 1660 GVD
VNDE DENN[O]M ——— NGE
GLÆDE VDI HIMMERIGES RI[G]E

295. *Pl. 15.*

Kyrkberget. Fragment utgörande tre brottstycken av en stor gravsten från 1300-talets senare hälft. Av text synes blott en obetydlig rest — upphöjd majuskelskrift — på vänstra långsidan. På mittfältet en väl graverad konturteckning av en man och en kvinna med över bröstet knäppta händer. Mellan figurerna ett stöd för nu förstörda baldakiner. Vid mannens ena sida ett botgörareris och vid den andra en pilgrimsstav.

Brokalksten. [105 × 150.]

Litt. o. avb.: Lm sid. 48 (träsnitt); Foto ATA o. UUB.

296. *Pl. 17.*

Kyrkberget; förr på kyrkogården (PAS). Medeltida plattysk minuskelinskrift (T) kring stenens kanter. Textens början defekt; kortsidornas text mycket nött, långsidornas bättre bevarad. Slutet av texten fördelat på tvenne rader på mittfältets överdel. Upptill på mittfältet rester efter en bortslipad sen 1500-talstext med upphöjda bokstäver. Mitt på stenen stor medeltida skd. på vilken senare inhuggits ett litet bom. (Fig.), omgivet av I, O. På stenens undre del obetydliga rester efter 1600-talsinhuggningar: längst ned till vänster namnet IACOB ——— och därunder 1733. I hörnen evgs., mycket nötta. Övre högra hörnet avslaget efter 1854 (PAS); dessutom är stenen kantstött på flera ställen. Ytan starkt nött och sönderfallen.

Visbykalksten. 195 × 100.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 6; Lm 369; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Na //////////// ② ////// t · xpi : m : ////// : in : dem : v : Ja ③ re : up : de : m ④ idueke : vor : unser : leue : v //////////// h : olef ////////////

PAS: Na der bort xpi Mccccc in dem. v. Iare, up de : midueke vor : unser : leue : vrau ——— hēblfart : starf : h : Olef Vlttat : b. (g) v. e.

Säves tolkning av årtalet som 1505 kan ej godtagas. Tillnamnet troligen felläst.

Lm: L., som ej sett stenen, citerar Säve, men har dock företagit flere ändringar i dennes textläsning, varjämte även epigrafiska felaktigheter förekomma.

NA DER BORT XPI M —— IN DEM V JARE UP DE MIDUEKE VOR UNSER LEUE VRAU —— HEMBLFART STARF HER OLEF —— BIDDET GOT VOR EM.

År 1--5 efter Kristi födelse på onsdagen före vår kära fru (Marias) himmelsfärdsdag dog herr Olof ——. Bedjen Gud för honom!

Årtalet osäkert. Marias himmelsfärd firades den 15 augusti.

297. *Pl. 14.*

Kyrkberget. Förr på kyrkogården N om kyrkan och nära Ö om N stordörren (PAS). Medeltida majuskeltext runt stenens kanter (TI). På mittfältet en stor snett ställd medeltida skd. genom en vinkel uppdelad i tre fält med en cirkel i varje. Ovan skd. en 1600-talstext (TII) och på stenens nedre del en 1600-talsgravskrift (TIII). Tvärs över stenen har på 1700-talet inhuggits ett namn (TIV), där den bortslipade sista raden av TII stått. Mycket stora tomma hörnringar. Alla texter fullt läsbara. Stenen hel och i gott skick, ehuru ytan är något nött.

Visbykalksten. 202 × 118.

Litt. o. avb.: Ekd k 34; Sch VII; PAS 1854 n:r 8; Lm 370; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ĀNO DNI ② MCDIIII DIE SC LUCE O DNA ③ GHISELT ④ BUDIS MŮDDEPĒNIGES OR P //////

Ekd: Båda namnen felaktiga: GHISELEBUDIS MYDEPENĪGES.

Sch: Texten med upplösta förkortningar; förnamnet GHISELTRUDIS; tillnamnet utelämnat.

PAS: S. har förnamnet felaktigt G h i s e l t r u d i s, vilket dock torde vara en antagbar rättelse av ett eventuellt fel av stenhuggaren. Förkortningstecknen uteglömda över M ů d d e p ē n ī g e s.

Lm: L. har ej själv läst texten; citerar endast Säve, vilken text han sålunda använt. Båda namnen därför felaktiga. Alla förkortningstecken uteglömda, även de som äro utsatta av PAS.

ANNO DOMINI MCDIIII DIE SANCTI LUCE OBIIT DOMINA GHISELTBUDIS MVDDEPENNINGES. ORATE PRO (EA).

Herrens år 1404 på sankt Lukas dag dog fru Ghiseltbud (Giseltrud?), *Myddepenninges* (*hustru*). *Bedjen för henne!*
Lukasdagen firades den 18 oktober.

Text II: ANNO 1628
PAA HELLIG 3
KONGGER DAG DØ
DE ERLIG MAND IACOB
BADSTV BORGER I WISBY
OC LIGGER HERVNDER DENE
STEN BEGRAVEN GVD GIVE
HANNEM EN GLEDELIG
[OPSTANDELSE].

Heliga tre konungars dag, »Trettondagen», firas den 6 januari. Sista ordet bortslipat vid inhuggning av TIV.

Text III: HERVNDER · HVILER · ERLIG
OCH · GVDFRYGTIG · QVINDE
KAREN · BADSTVE · SOM
HENSOF · I · HERREN · ANNO
1644 · DEN · 17 · MAII · GVD · VÆRE
HENDIS · SIEL · NAADIG

Text IV: SAMVEL NÅRBY A:o 1737

298. *Pl. 17.*

Kyrkberget. Förr på kyrkogården, tätt intill S kyrkogårdsmuren (PAS). Medeltida minuskelinskrift (TI) runt stenens kanter. På mittfältets överdel en 1600-talsgravskrift (TII). Längst ned skd. (Fig.) med mgr., sammansatt av H, M, T, K och omgivet av bokstäverna H, M, S, K. Evgs. i hörnen. Stenen något avstött i hörn och kanter, ytan vittrad och sönderfallen; medeltidstexten därigenom delvis förstörd.
Visbykalksten. 248 × 143.

Litt. o. avb.: Ekd k 37; PAS 1854 n:r 17; Lm 372; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① Anno : dni . ② millesio : quad//////o xv . feia v ③ ante ſestu ④ ſiōis & iud(e) : obiit ae : kregeſho'

Ekd: Anno dñi milleno quadgento x s feia v ante festū sionis tuni(!) obiit se Kregelcho'.

PAS: S:s läsning tvivelaktig, i synnerhet beträffande namnet.

Lm: Anno · dni · millesio · quadrīgētio · xv · feria · v · ante · festū · sīōis · iude · obiit · ar · kregenscho'

ANNO DOMINI MILLESIMO QUADRINGENTESIMO XV FERIA V ANTE FESTUM SIMONIS ET IUDE OBIIT AE (?) *KREGESHO'*

Herrens år 1415 på torsdagen före Simons och Judas fest dog ———. (Namnet osäkert.)

Simons o. Judas fest firades 28 oktober. Dödsfallet inträffade 24 oktober 1415.

Text II: HER UNDER LIGGER
BEGRAFUEN ERLIG WELACHT
OC FORSTANDIGE MAN HANS
MATTHISEN K(Ø)LLER BORGER OC
INWAANNER HER I STADEN SOM
DØDE ANNO 1668 DEN 27 IANU
ARI GUD GIFUE HANNEM EN GLÆ
DELIG OPSTANDELS[E] PAA DEN
YDERSTE DAG

Tillnamnet osäkert; PAS har KELLER.

299.

Kyrkberget. Fragment med plattysk minuskelinskrift (T) kring kanterna — nu blott läslig på stenens övre kortsida samt delvis efter högra långsidan. På mittfältets övre del rester efter tysk gravskrift med upphöjda bokstäver från 1500-talets slut; därnedom spår av bom. Stenen spräckt i tvenne hälfter; nederdelen helt borta; ytan vittrad och sönderfallen.

Visbykalksten. [205] × 144.

Litt. o. avb.: Lm 376?; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Na . der . bort ② xpi : m . cd . xxx . in . der . (m) ///////////

Lm: Lindströms text 376 kan möjligen vara hämtad från denna sten.

300. *Pl. 22.*

Gotlands fornsal sedan 1908. Låg på 1850-talet på kyrkogården (PAS); restes sedan mot kyrkberget förmodligen då kyrkogården ordnades på 1860-talet. Plattysk minuskeltext (T) runt kanterna; på mittfältet endast en stor, snett ställd medeltidsskd. med bom. (Fig.). Såväl skd. som hörnringarnas evgs. äro vända upp och ned i förhållande till inskriften. Ytan något avflagrad, nedtill starkt nött.

Visbykalksten. 228 × 147 : 142.

Litt. o. avb.: PAS 1853 n:r 31; Lm 378; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Na . der . bort . xpi ② m . cd . xxxviii . up . ſnte . Jurians . ③ auede . ſtarf . vr ④ owue . Herborgh . undes . bidd; got ① vor ſe (De två sista orden stå med liten stil över raden.)

PAS: S. har tillnamnet u n̄ d e s samt uteglömt slutorden v o r s e. Texten i övrigt rätt uppfattad.

Lm: L. har läst tillnamnet m ī d e s samt a ū e d e och s ū t e samt använder små begynnelsebokstäver för Jurians och Herborgh.

NA DER BORT XPI MCDXXXVIII UP S(A)NTE JURIANS AUEDE STARF VROWUE HERBORGH UNDES. BIDDET GOT VOR SE.

Efter Kristi födelse år 1438 på sankt Jörans afton dog fru Herborgh Undes. Bedjen Gud för henne!

S:t Jörans (Georgs) dag firades 23 april. Dödsfallet alltså: 22 april 1438.

301. *Pl. 24.*

Kyrkberget; förr på kyrkogårdens V sida (AGW). Latinsk minuskelinskrift (T) runt stenens kanter. Evgs. inom hörnringar. På mittfältet är en samtida konturteckning graverad, föreställande tre unga flickor i fotsida dräkter och med över bröstet knäppta händer. Under 1600- och 1700-talen hava tillkommit några nu knappast synliga inhuggningar på mittfältet. Upptill, nedom övre kortsidans text årtalet 1640 och därunder I T S H I S. Längst ned med spetsen stödd mot nedre kortsidans textram står en 1600-talsskd. (Fig.) med ett mycket otydligt bom., omgivet av A och O; i högra nedre hörnet står BATEL LARS och omedelbart därunder ONA 1737. (Läs: Batel Larsson Anno 1737.) Genom ytans vittring och avflagring har såväl texten — i synnerhet utefter vänstra långsidan — som bilderna blivit starkt utplånade. Båda övre hörnen avslagna.

Visbykalksten. 225 × 176.

Litt. o. avb.: AGW 774; Ekd k 11; Lm 389; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Anno : dn̄i : M cdlxiiii ② in : die : sc̄i : martini : obierūt : carīa ③ clara : et brigida : quar' ④ aīe //////////// orate : p : eis : Ae.

AGW: Texten stämmer till alla delar med det, som nu kan läsas.

Ekd: E. har blott början av texten.

Lm: Felaktigt obirunt. L. citerar felaktigt »Se», men ej Ekd; uteglömmer de ännu synbara förkortningstecknen över dn̄i och sc̄i, vilket senare skrives scti; felaktigt litet M i årtalet, men stort B i stället för litet i brigida.

ANNO DOMINI MCDLXIIII IN DIE SANCTI MARTINI OBIERUNT CATHARINA, CLARA ET BRIGIDA, QUARUM ANIMÆ —— ORATE PRO EIS. AMEN.

Herrens år 1464 på sankt Martinus dag dogo Katarina, Klara och Brigitta, vilkas själar ———— Bedjen för dem! Amen.

Sankt Martinus dag firades 11 november.

302. *Pl. 25.*

S kyrkogården, dit stenen utflyttades möjligen på 1830-talet i samband med överförandet till den nya begravningsplatsen av en familjegrav, som den förut täckt. Latinsk minuskeltext (T) runt stenens kanter. Evgs. inom hörnringar. Hela ytan, såväl texten som mittfältet, visar tydliga spår efter avhuggning med mejsel. Mittfältet har därvid fullständigt renhuggits, under det att kanttexten ej avhuggits mera, än att den ännu är fullt läsbar. Stenen i övrigt i gott skick.

Kalksten. 178 × 94.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 26; Lm 390; Foto ATA o. UUB.

Text: ① Ano : dn̄i · ② Mcd : lxix : feria : quar͡r : post : do ③ c̄a · letare : ④ obiit · Clawes · bolte : orate · p : eo

PAS: S. har läst qunta i st. för quarta.

Lm: L. som egendomligt nog ej själv läst den lätt tillgängliga stenen, citerar PAS, vars qunta är ändrat till quinta samt tillnamnet bolte till botte. Dateringen är felaktig 12 i stället för 15 mars.

ANNO DOMINI MCDLXIX FERIA QUARTA POST DOMINICAM LETARE OBIIT CLAWES BOLTE. ORATE PRO EO.

Herrens år 1469 på onsdagen efter söndagen Letare dog Clawes Bolte. Bedjen för honom!

Söndagen Letare (Lætare) inföll år 1469 den 12 mars och dödsdagen följaktligen den 15 mars.

303. *Pl. 25.*

Kyrkberget; förr på kyrkogården mitt för V portalen (AGW) och senare tätt intill V kyrkogårdsmuren (PAS). Medeltida latinsk minuskelinskrift — ovanligt stora bokstäver — kring kanterna (TI); på mittfältet sex nyare gravskrifter, fyra med dansk text från 1600-talet (TII—TV) och två med svensk text från 1700-talet (TVI—TVII). Mitt på stenen en skd. (Fig.) med mgr., sammansatt av R, N, S. I hörnen evgs. Stenen var hel ända till 1820-talet (Ekd.), men på 1850-talet var överdelen med därvarande text förlorad (PAS). Ytan avflagrad, alla texter dock läsliga.

Brokalksten? [244] × 156.

Litt. o. avb.: 'AGW 773 b; Ekd k 10; PAS 1854 n:r 20; Lm 392; Foto ATA o. UUB.

Text I: ① //////////// ② 𝔪𝔠𝔡𝔩𝔵𝔵 𝔦𝔦𝔦𝔦 : 𝔦𝔫 : 𝔳𝔦𝔤𝔦𝔩𝔦𝔞 : 𝔪𝔞 ③ 𝔱𝔥𝔢𝔦 : 𝔞𝔭𝔩̄𝔦 : ④ 𝔬𝔟𝔦𝔦𝔱 : 𝔢𝔳𝔢𝔯𝔱 : 𝔍𝔲𝔤𝔥𝔢 : 𝔬̄𝔯 : 𝔭 : //////

AGW : Anno : Dn̄i : M : C : D : LXXIIII : in vigilia : Mathei : apostoli : obiit : Evert : Iughe : ōr : p̄ : eo.

Ekd: Blyertsteckning av hela medeltidstexten. Rätt.

PAS: De bägge första orden samt det sista saknas. I övrigt rätt.

Lm: Egen läsning kompletterad efter AGW, utan att detta meddelats. Ett par epigrafiska felaktigheter samt uteglömda förkortningstecken.

ANNO DOMINI MCDLXXIIII IN VIGILIA MATHEI APOSTOLI OBIIT EVERT JUGHE. ORATE PRO EO.

Herrens år 1474 dagen före aposteln Matteus' (dag) dog Evert Jughe. Bedjen för honom!

Matteusdagen firades den 21 sept. Dödsfallet alltså 20/9 1474.

Text II: ANNO 1640 DEN 17 AVGVSTI
DØDE ERLIG OC GVDFRYGTIGE
QVINDE KIERSTEN HERMANS D
BARNFØD I HOLSTEN SOM VAAR

SKIPER RASMVS HVSTRV OC
DERIS BARN KIERSTEN RASMVS
DATER ER DI BEGI BEGRAFVEN
VNDER DENNE STEN GVD GIF
VE DENEM EN GLEDELIG OP
STANDELSE

Text III: ANNO 1666 DEN 7 AVGVSTI DØDE
DEN S MAND SKIPER RASMVS NIEL
SØN HUIS SIEL GUD HAFUER

Text IV: —— DEN 2 SEPTEMB DØDE
IENS RASMVS
SØN OC LIGER
HER V[NDE]R BEGR

Text V: R · J · K ANNO 1685

Text VI: ANNO 1720 den 17 IVNII
DÖDE NICOLAVS LÖCK

Text VII: ANN 1732 DEN 19 SEPTEMBER
DÖDDE MARIA IOCHIMS DOTER
CRAMERA

304. *Pl. 19.*

Kyrkberget. Medeltidsgravsten med dubbla kantlinjer och hörnringar men utan medeltidstext. På mittfältet en graverad konturteckning av en man och en kvinna, båda med händerna korslagda över bröstet; mellan figurerna en grov stav med stor klotrund knopp. Bilderna ganska väl bibehållna, endast huvudenas detaljer starkt skadade genom nötning. Rätt nedom figurerna ett medeltida bom. (Fig.) och till höger om detta en enkel 1600-talsskd. med så gott som utplånat bom. På stenens överdel en tämligen enkel sen 1500-talsgravskrift (T). Stenen spräckt i tvenne hälfter. Visbykalksten. 190 × 114.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANO 1595 THEN
17 AVGVSTI
DØDE LISABEDT
STEFFENS DATER
HVIS SIEL GVD
HAFVER

Årtalets bägge första siffror inhuggna i stenens överkant.

305.

Pl. 36.

Kyrkberget. Minuskeltextfragment kring kanterna. Endast helt obetydligt av texten i behåll; på övre kortsidan kan läsas x p i och högra långsidans text har börjat M d —; intet av texten på de båda övriga sidorna kan numera läsas. Mitt på mittfältet förekomma vid sidan av varandra tvenne 1600-talsskd. (Fig.) inom nedsänkta cirkelrunda fält. Vänstra sköldens bom. (Fig.) i behåll, den högras förstört. Nedom skd. och förmodligen samhörande med dessa en delvis förstörd tidig 1600-tals gravskrift (T) med upphöjda bokstäver. Över skd. kunna enstaka bokstäver urskiljas av en nu fullständigt förstörd text från 1600-talets mitt — blott ordet MAND kan läsas längst till höger. Stenen i mycket dåligt skick; ytan starkt avflagrad och delvis fullständigt förstörd; nedre vänstra hörnet avslaget.

Visbykalksten. [232] × 146.

Text: AИO · DNI · M ——— (H)VI —
SIG · I · HER(E)И —— D ——
SEVIRIN' · MARGARE(T)A
BOEL KATARINA : OLVF
MARTENSO(N) · H ———
N : B BØRN · (S)VÆ-E ———
EN ——— OPSTADELS[E]

306.

Kyrkberget. Fragment av medeltidsgravsten; blott kantlinjer.

Visbykalksten. 183 × [83 : 130].

307.

Kyrkberget. Text totalt utnött; blott några bokstäver, rester av text från 1500- eller 1600-talet, kunna spåras. I övre högra hörnet står SONDA, samt längre ned på mittfältet 1630.

Visbykalksten. 155 × 107.

308. *Pl. 31.*

Kyrkberget. Fragment utgörande stenens övre del; upptill gravskrift med upphöjda bokstäver från 1500-talets senare hälft avfattad på latin, dels vers, dels prosa (T). Därnedom en liten cirkelformig fördjupning med en 1600-tals bladkrans, inom vars mitt på en upphöjd platta en bokstav E eller L inhuggits. Till vänster om kransen en simpel inhuggning 1 3 K · O · och till höger S — resten förstört. Nedtill i vänstra hörnet början av ett namn G A B R I E L. Av nedre högra hörnet är ett stort stycke bortslaget. Stenens yta ganska starkt vittrad och sönderfallen. 1500-talstexten dock fullt läslig, förutom att sista ordet gått förlorat och eventuella förkortningstecken nu ej kunna urskiljas; ovanliga förkortningar göra texten svårläst.

Visbykalksten. [138] × 89.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO DNI · 1578 :
DEN 26 OCTOB : OBIIT
IOANNES VNICVS PRIS
SVI · D · LAVR ECCLIÆ WALL
FILIVS AD QVE PARETES
SOLVS ERAS FILI NRÆ SPES MAGA
SENECTÆ · IMPIA SED RA
PVIT · QVEM PIA PARCA DE
DIT ❧ FILIVS ❧
INVENI PORTV SPES ET FOR
TVNA VALETE : NIL MIHI
VOBISCV LVDITE NVC ——

ANNO DOMINI 1578 DEN 26 OCTOBER OBIIT JOHANNES UNICUS PARENTIS SUI DOMINI LAURENTII ECCLESIÆ WALL FILIUS.

AD QVEM PARENTES:
SOLUS ERAS, FILI, NOSTRÆ SPES MAGNA SENECTÆ,
IMPIA SED RAPUIT, QVEM PIA PARCA DEDIT.
FILIUS:
INVENI PORTUM. SPES ET FORTUNA, VALETE!
NIL MIHI VOBISCUM, LUDITE NUNC [ALIIS].

Herrens år 1578 den 26 oktober dog Johannes, ende sonen till sin fader, Herr Lauritz i Valls församling.

Till honom (säga) föräldrarna:

O son! Du var allena vår ålderdoms stora hopp, men en hjärtlös (norna) har ryckt bort den, som en god norna givit (oss).

Sonen (svarar föräldrarna):

Jag har uppnått hamnen. Hopp och (jordisk) lycka, farväl! Ingenting har jag (mer) med eder (att göra). Driven nu ert gyckelspel (med andra).

Transskriptionen och översättningen korrigerad av prof. J. Bergman, som även supplerat det felande slutet. Det förefaller, som gravskriftens författare vore samma person, som skrivit den långa latinska gravskriften för stenen nr 106.

Lauritz Jensen var kyrkoherde i Vall redan i början av 1570-talet och dog därstädes 1593 (Lmk sid. 192).

309.

Kyrkberget. Fragment utgörande övre hälften av en sten med gravskrift från 1500-talets slut (TI). Denna text med upphöjda bokstäver på en nedsänkt platta har blivit inhuggen på en förut använd gravsten. Från den tidigare användningen märkes blott en rest av ett bom., som sticker fram under textplattans nederkant. Vidare förekommer inom cirkelrund fördjupning en väl utförd skd. (Fig.) med bom., möjligen hörande till 1500-talstexten. Senare har tillkommit ett namn med dödsår (TII).

Visbykalksten. [138] × 191.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO DNI DEN 3 AVGVSTI DØ
DE JENS NILSENS DAATTER
ANNA GVD FORLENE HINDE EN
GLADELIG OPSTANDELSE
AMEN · 1579

Text II: PETTER RODING ANNO 1719.

310.

Pl. 33.

Kyrkberget. Gravsten med en sen plattysk 1500-talstext (TI) och en 1600-talstext (TII), båda kring kanterna; upphöjda bokstäver. På mittfältets överdel ett namn med årtal (TIII). Därnedom inom cirkelrund fördjupning vacker skd. (Fig.) med bom. (Fig.) samt mitt på stenen en stor snett ställd skd. med en sax och ett stort B. Stenen i jämförelsevis gott skick; vänstra långsidans text dock till stor del utplånad.

Visbykalksten. 192 × 102.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① ANNO DN̄I 1582 ② STARF DE ERSAME · HANS · KRV ③ SE

Text II: ③ 1626 DE 9 DECEMB ④ DØDE ERLIG OC GVDFR —— (Resten bortnött.)

Text III: (R_1) MAGNVS TÖRNE (R_2) Ao 1738.

Anm. Hovslagareåldermannen Magnus Törne född 1705, död 1766. Se även N:r 316.

311.

Kyrkberget. Flera gånger använd trapetsoidal gravsten; äldsta datering från 1500-talets slut. Alla texter starkt nötta, så att blott obetydliga rester återstå. Överst står A D 1 5 9 3, därunder: [A] N N O 1 6 2 0 och i raden därunder resten av ett namn — S E N. Därnedom en skd. (Fig.) med ett litet timglasliknande bom. (Fig. a.). Mitt på stenen står namnet [P] Å V E L N Å R B Y och därnedom årtalet A° 1 7 3 7; längre ned ett enkelt bom. (Fig. b.) samt nederst rester efter en utplånad text — R I S B A — och årtalet 1 6 4 0.

Visbykalksten. 175 × 80 : 60.

312.

Kyrkberget. Medeltidsgravsten med dubbla kantlinjer och hörnringar. Tvenne bom. (Fig.) på mittfältet synas vara huggna på 1400-talet. På stenens överdel enkel sen 1500-talstext (T). Mitt på stenen ett gravnummer: N:o 604 och därunder namnet M B R U N. Längst ned en enkel skd.

Visbykalksten. 198 × 100.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANO 1594
THEN (4) IVII
DØDE : ÆRLIG MA[N]D
ADAM DIRICHSØN
HVIS SIEL GVD HAFVER

Månaden för dödsfallet sannolikt juli, ehuru L är uteglömt.

313. *Pl. 36.*

Kyrkberget. Fragment utgörande överdelen av en stor sten. Plattysk 1500-talstext (T) med vackra, välhuggna minuskler; texten dock genom ytans vittring till största delen oläslig. På stenens mitt har sedan huggits en fördjupad textplatta, på vilken numera blott ett namn finnes kvar — resten har gått förlorat vid stenens stympning; namnet, L A R S K E L L-S T R Ö M, med stora, välformade bokstäver av 1700-talstyp.

Visbykalksten [78] × 124.

Text: Anno : Domini : M : D :
———————— x : Jüny :
———————— ſame : frowe
————————————

314.

Kyrkberget. Stor gravsten från början av 1600-talet; dubbla kantlinjer och evgs. i hög relief inom hörnringar. Mellan kantlinjerna obetydliga spår efter fullständigt utnött text. På mittfältets övre del rester efter flerradig, utplånad 1600-talstext, samt därnedom en gravskrift (T) från 1700-talets slut. Stenens yta mycket nött.

Sandsten (?). 199 × 123.

Text: HÄRVNDER HVILAR SADELMAKA
REN ME[S]TR [IO]HA[N] MICH[AEL] GERLE
SOM DÖÖDE ———————— 31 OC
TOBER ANNO 1781

Anm. Sadelmakaren J. M. GERLE dog 26/10 1781 och begrovs 31/10 1781. Gerle var född i Hamburg och inflyttade därifrån till Visby omkring 1740.

315.

Kyrkberget. Fragment av trapetsoidal sten. Text fullständigt utplånad; mitt på stenen rester efter medeltida (?) bom.

Visbykalksten. [173] × 112 : [75].

316.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten med tysk 1600-talsgravskrift (TI) upptill samt därnedom ett namn med årtal (TII). Mitt på stenen medeltida bom. (Fig. a.); nedtill skd. (Fig.) med bom. (Fig. b.) omgivet av I, H, H och nedom skd. årtalet 1602. Nära stenens överkant är gravnumret (?) 115 inhugget med stora, dåliga siffror. Ett stycke av stenens nederdel borta.

Rödgrå visbykalksten. [148] × 87 : [67].

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: DIESE STEHN ZUHÖRICH
IOHAN HØYER VNDE SEINE
ERBEN

Denna sten tillhör Johan Höyer och hans arvingar.

Anm. Handlanden JOHAN HÖYER, född 1625 och död 1693.

Text II: (R_1) MAGNVS TÖRNE (R_2) A⁰ 1738.

Anm. Samma namn och årtal förekomma även på n:r 310. Hovslagareåldermannen MAGNUS TÖRNE, född 1705 och död 1766.

317.

Kyrkberget. Tre 1600-talsgravskrifter på mittfältet — de båda översta (TI o. TII) mycket förstörda, den yngsta (TIII) bättre bibehållen. Över text III tvenne bom.; det ena omgivet av I, H hör möjligen till TIII. Stenens yta i hög grad sönderfallen, i synnerhet upptill.

Ljust grågul kalksten. 160 × 87.

Text I: (R_1) [16]02 —— (R_2) —— [D]ØDE (R_3) —— 03.

Text II: (R_1) I · I·B (R_2) —— DØDE (R_3) MAREN OC (K)A(R)EN (R_4) EVERT DØTRE

Text III: ANO 1638 DEN 6 NO
VEMB DØDE ANNE
IOHAN HOLST[E]S
OC LEGER HER
BEGRAVEN

318.

Kyrkberget. Gravsten med medeltida kantlinjer och hörnringar. Överst på mittfältet gravskrift från början av 1600-talet (TI), därnedom tvenne namn med årtal samt en ovanligt stor tidig 1600-talsskd. (Fig.) med bom. samt därnedom B, W, P och under initialerna 1640. Längst ned ett mgr. av H(?) och V. Stenens yta nött och gropig.

Visbykalksten. 180 × 95.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ANNO 1618 DEN
28 FEBRVÂRI DØDE
ERLIG PIGE DORRTE
HANSDATTER OC LIGER
HERVNDER BEGRAFFEN GVD
GEFE HINDE (EN) ROLIG
[OPSTANDELSE] AMEN

Text II: (R_1) IFVER IØRGENSEN (R_2) 1721

Text III: TOMAS HÖGSTEN ANO 1725

Anm. Skomakaremästaren TOMAS HÖGSTEN, född 1670 och död $^6/_{10}$ 1725.

319.

Kyrkberget. Stor gravsten med tvenne danska och en tysk text från 1600-talet. Hörnringar och dubbla kantlinjer, mellan dessa en gravskrift (TII]. Hela mittfältet uppfyllt av inhuggningar. Överst en delvis utplånad lång text (TI). Därnedom ett gravnummer, varpå följer en till oläslighet utnött text, blott enstaka bokstäver i behåll. Under denna ett stort, enkelt kors. Rätt över korsets nedre del med stora bokstäver namnet P E T R V S. Därnedom följer en skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet

av N, E, S samt årtalet 1663. Tätt under skd. ett namn (TIII) samt längst ned på mittfältet en starkt utplånad skd. (Fig.) med rester av bom. Stenens hela yta mycket sliten.

Visbykalksten (Hejdebytyp). 250 × 145.

Text I: ANNO 1608 ——— TO(RS)DAG
NAT HENSOFWDE I HEREN
[ER]LIG OC GVDFR(YCTIG] QVIN[DE]
MAGDALENA ——— SKABOS
OC LIGGER HER BEGR — MED 3
AF HINDIS BØRN GVD GIVE D[EM]
EN GLEDELIG OPSTANDELSE
PAA DOMMEDAG.

N:o 515

Text II: ① ANNO 1618 DE — 10 OCTO[B]ER HENSOF ② I HEREN ——— GVDFRYCTIG MAND IENS SKABO FORDOM BOR ③ GER OC RADMAND I WISB[Y] [OC LIGGER] ④ VNDER DENE STEN BEGRAFVEN GVD GIFVE HANOM EN GLEDELIG OPSTANDELSE

Text III: (R_1) NIELS IHRE UNT SEIN (R_2) ERBE·

Anm. Denne NIELS IHRE är förmodligen icke identisk med rådmannen Nils Ihre (n:r 30).

320.

Kyrkberget. På stenens övre del en starkt nött tidig 1600-talsgravskrift (T). Nedom texten en skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna I, G, B. Stenens yta mycket avflagrad och sönderfallen.

Visbykalksten 160 × 90.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO 1619 DEN 7 IANV ——
——— RES —— EE ——— [G]OT
DEN HERREN [EN]TSL[AP]EN
GOT GEVE [H]ENE EN FRØG —
——— OPESTANDELS[E] ———
[Y]DERSTE DAGE[N] A[M]EN

321.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten med tysk 1600-talsgravskrift (T) på mittfältets nedre del. På stenens övre del ett äldre bom. (Fig.); längst ned spår efter bom. inom 1600-talsskd. Stenen i dåligt skick, ytan delvis helt bortfallen.

Visbykalksten. 183 × 111 : 78.

Text: ANNO 1625 DEN
25 DECEMBER
IST DER EERSAM̃E MAN
———————————
——— VNDE LIGHT HIR
BEGRA[BE]N DER SELE
GOT GNEDISCH SI

År 1625 den 25 december dog den aktningsvärde mannen ——— och ligger begraven här. Gud vare själen nådig!

322.

Kyrkberget. Stor sten med gravskrifter från 1600- och 1700-talen. Överst en lång rimmad text (TI) från 1600-talets förra hälft; nederst några namn med årtal (TII o. TIII) från 1700-talet. Nedom första texten och delvis skjutande under densamma en stor, snett ställd enkel skd. samt nedanför denna rester av stort bom. Dessa båda inhuggningar tyda på, att stenen troligen använts under medeltiden. Inom den stora skd. har under 1600-talet tillkommit en liten skd. (Fig.) med bokstäverna C, D. Stenen i jämförelsevis gott skick, ehuru ytan på sina ställen är något gropig.

Brokalksten. 277 × 195.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: HER HVILER VNDER DENNE STEN
SALIG LAVRIS BARKIS BEEN
SOM DØDE Ao 1628 DET A͡AR
DEN 9 IANVARY LAGDIS PA͡A BA͡AR
VDI HANS ALDERS A͡AR OTTE OCH TIFVE
M͡ED IEHAN͡NE IACOBS D AFLIT HER I LIFVE
FIRE DEILIGE BØRN OC SMAA
TO DRENGE OC TO PIGER OC SAA

WI SKILDIS FRA HVERANDRE HER SØRGELIG
DOG VILLE WI IGEN FINDIS GLADELIG
I HIMERIGE HOES GVDS BØRN ALLESAMEN
HVO HER OMKRING GAAR SIGE DERTIL AMEN

Text II: CHRISTIAN SCHOUG. ANNO
BOTLA SCHOUG 1724

Text III: 17 OLOF CALANDER 64

Anm. Skepparen Olof Calander dog $^{13}/_{6}$ 1751 vid 54 $^{1}/_{2}$ års ålder.

323.

Kyrkberget. Förr på kyrkogården »under köpmanskorets fönster vid bruddörren» (PAS). Fragment; övre hälften av en stor sten med plattysk gravskrift (T) från 1600-talet. Nedom texten äldre, starkt slitet bom. (Fig.). Det, som återstår av stenen, är i gott skick.

Visbykalksten. [128] × 170.

Litt. o. avb.: PAS 1854 n:r 11; Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO 1630 DEN 16 IVLY STARF DE ERBARE
MAN KAPTEIN HANS FLEMING MIT SINER
FRVWEN ANNE IVRGEN FAGERS DOCHTER
BEIDE IN SCHOTLANT GEBOREN DER SELEN
GOT GNEDIG SI

År 1630 den 16 juli dog den hedervärde mannen kapten Hans Fleming och hans hustru Anna Jörgen Fagers dotter, båda födda i Skottland. Gud vare (deras) själar nådig!

Anm. H. Fleming är möjligen identisk med en från Holland inflyttad fästningsbyggare Hans Fleming.

324.

Kyrkberget. Sten med gravskrifter från 1600- och 1700-talen. Överst 1600-tals dansk text utan årtal (T I). Längst ned tysk 1600-talstext (T II). På mitten ett namn (T III). Längst ned till höger ett snett och illa hugget namn NILS. Nedtill på mitten ett stort S hugget över ett bom. Mitt på stenen stort timglasliknande bom. — troligen äldre än texterna.

Brokalksten. 196 × 174.

Text I: I·H·S
HER LIGGER BEGRAVEN ERLIG OC
GVDFR(U)GTIGE QVINDE MARGRETE
RASMVSD(AT)TER S MICHELS HAM—ERS
OC 2 AF DERES BØRN VEL —— AF(N) — R
N(E)O ———— ET ————
E(REF)VLD OPSTANDELSE PAA DEN — STA
[DAG]EN —— STEN ————

Text II: ANNO 1630 DEN 28 AVGVSTI IST [IV]RGEN
SWERTE(F)EGER SELIG IN GODT DEN H(E)
REN ENTSLAFEN DER SELEN GODT
GNEDIG SI

År 1630 den 28 augusti har Jörgen Swertefeger (svärdfejare) saligen avsomnat i Herren Gud. Gud vare själen nådig!

Text III: MESTER MORITS STENGARD

Anm. Nedom namnet och möjligen dithörande en sax samt årtalet 1733.

325.

Kyrkberget. Fragment; överdelen av gravsten med dansk 1600-talstext (T). Texten nött, ytan starkt avflagrad.
Visbykalksten. [105] × 95.
Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: ANNO 16(3)7 DEND 15 MARTII DØDE
LAVRIDTZ SIFREDSEN OC
LIGER HERVNDER BEGRAFVEN
GVD GIFVE HANNEM EN
GLÆDELIG OPSTANDELSE
PAA DOMMEDAG

Anm. Årtalet ej säkert, kan möjligen vara 1657.

326.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten med tvenne danska 1600-talstexter; överst en från århundradets förra hälft (T1), nederst en från dess senare

hälft (TII). Nedom översta texten och tydligen hörande till denna en skd. (Fig.) med bom. (Fig.) samt en sax, omgiven av E, W. Mitt på stenen närmast under skölden en senare inhuggning (TIII). Stenen i dåligt skick; övre vänstra hörnet skadat, ytan vittrad och gropig. Texterna dåligt huggna. Gravnumret 81 vid stenens nederkant.

Visbykalksten. 182 × 124 : 97.

Text I: ANO 1638 D 8 MAY DØDE S ÆVERT
WESTFAAL HER BEGRAFVEN GVD
GIFVE HANNEM EN GLEDELIG
OPSTANDELSE

Text II: ANNO 1675 DEN 17 APRIL DØDE
ERBORNE OC DYGDESAM HVSTRU
S KAREN EVERT WESTFALS
HVIS LEGEM HER VNDER
HUILER GVD GIFVE HENDE
EN GLÆDELIG
OPSTANDELSE

Text III: E : M : A° 1 7 4 1

327.

Kyrkberget. Fragment med obetydliga inhuggningar från 1600- och 1700-talen (T). Längst ned ett bom. (Fig.) samt gravnumret 61. Dessutom spår efter äldre bom. samt linjer längs högra kanten. Stenens överdel borta; ytan starkt nött.

Visbykalksten. [100 × 80 : 87].

Texter: (R_1) ANO DNI 1763 (R_2) H. O. S. (R_3) 1640 (R_4) MS ANNO 1686 (R_5) DEN 26 DECEMBER

328.

Kyrkberget. Obetydligt fragment med dåligt huggen 1600-talstext (T), samt rest efter äldre bom.

Brokalksten. [107 × 102].

Text: 1640 DEN 30 AVGVSTI DÖDE
ANDERS ANDERSON

329.

Kyrkberget. Fragment utgörande överdelen av en sten med gravskrift från mitten av 1600-talet (T), samt därnedom årtalet 1716 tillhörande en förlorad text.

Visbykalksten. [86] × 139.

Text: MKS
1640
MARTINUS GLYCHFELT
GEBOREN VON KOLBERG

330.

Kyrkberget. Tvenne starkt nötta plattyska 1600-talstexter (TI o. TII). Mellan dessa ett namn med årtal från mitten av 1700-talet (TIII). På stenen förekomma en utnött 1600-talssköld, tvenne äldre bom. (Fig.) samt en medeltida inhuggning, bila och sula till snabelsko. Ytan vittrad.

Visbykalksten. 175 × 90.

Text I: 1641
HS IØRGEN
IVRGENSEN IN HERRE[N]
HENSHLAPEN

Text II: ——————
DER SELE GOT
[GNE]DICH SI A[MEN]

Text III: CHRISTIAN MÖLLER
A° 1745.

Anm. CH. MÖLLER var sjökapten.

331.

Kyrkberget. På stenens övre del inom enkel inramning tvenne gravskrifter (TI o. TII) från 1600-talets mitt. Därnedom stor ringformig fördjupning, säkert uppkommen vid bortslipandet av äldre text eller dekoration (jfr n:r 350). Inom ringen kunna spåras rester efter senare inhuggen text,

varav nu blott namnet I O N A S M är läsligt. Längst ned inom cirkelrund fördjupning tidig 1600-talsskd. (Fig.) med spår av bom.

Visbykalksten. 220 × 126.

Text I: 1640 DEN 27 OCTOBER
HENSOF I HERREN —— TR(A)TE
SOFREN W[IEL]ADTS(ENS) HVIS
SIEL GVD HAFV[ER]

Text II: A° 1650 DEN 26 —— [HE]NSOFD[E]
CHRO S SOFREN WIELATZEN

332.

Kyrkberget. Tvenne gravskrifter på mittfältet, överst plattysk från 1600-talets mitt (TI) och omedelbart därnedom svensk 1700-tals gravskrift (TII). Dubbla kantlinjer; evgs. inom nedsänkta hörncirklar, barockstil, hög relief. Nedtill på mittfältet skd. (Fig.) med utnött bom. Över skd. dödskalle vilande på korslagda benknotor; på sidan om skallen två små vingar och på hjässan timglas. Hela dekorationen jämte skd. i upphöjd relief inom oval nedsänkning har säkert tillhört en bortslipad text från omkring år 1600. Ytan starkt vittrad, varigenom den nedre grunt huggna texten delvis utplånats.

Visbykalksten. 195 × 100.

Text I: HIR VNDER
LIGT BEGRAVEN S
CHATARINA SCHMITER
LÖW S MELCHER BRO
DERS NAGELATENE
WEDWE GESTORWEN
ANNO 1646 DEN 11
FEBRVARY

Härunder ligger begraven Katarina Schmiterlöw, salig Melker Broders efterlämnade änka. Död år 1646 11 februari.

Text II: ANNO 1704 DEN ——
MARTS DÖDE ————
IÖRGEN SCHM[IT]ERLÖW

333.

Kyrkberget. På stenens överdel tvenne namn med årtal (T), 1600-talets mitt och slut. Därnedom bom. samt ett gravnummer: 577. Mitt på stenen stort medeltida bom.

Visbykalksten. 215 × 128.

Text: IØRGEN IØRGENSØN GRASTEN
ANO 1648
A 1686
OLLVF GRASTEN

334.

Pl. 41.

Kyrkberget. Gravskrift från mitten av 1600-talet. Stenen rikt dekorerad i barockstil; på mittfältets överdel stor relief föreställande uppståndelsen, nedtill en dekoration av dödskalle, benknotor, hacka, spade, timglas m. m., ordnat kring ett klot med mgr. av H, B och därnedom några mindre bokstäver A, D, D. Inom fördjupade hörnringar evgs. i hög relief. Den skulpturala utsmyckningen på stenen företer så stora likheter med den, som förekommer på n:r 116, att starka skäl föreligga för ett antagande, att samme mästare huggit båda stenarna. Han har troligen även utfört bildhuggerierna på n:r 336. Samtliga dessa stenar äro från 1650-talet. Mellan kantlinjer en psalm(?) (TI), plattyskt språk. Lång gravskrift på mittfältets nedre del (TII). Stenen i jämförelsevis gott skick, ytan dock delvis skadad genom avflagring. I högra hörnet gravnummer: 21.

Visbykalksten. 255 × 143.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ① MEMENTO MORI ② THO GODT·HEB ICK MEIN HERT GERICT·HE IS MEIN TROST VND THOFORSICHT·IM ③ LEVEND VND IM STERVE[ND] MEIN·DEN ④ HEMMEL ICK BEGHER ALEIN·DE WELT IS BØSE FVL ARGER LIST·STA DV MI BI HER IESV CHRIST.

Tänk på döden!
På Gud har jag inriktat mitt hjärta.
Han är min tröst och tillförsikt
Både i mitt liv och i min död.
Jag längtar efter himlen blott,
Världen är ond och full av arga list.
Stå du mig bi, Herre Jesus Krist!

Text II: ANNO 1656 DEN 15 MARTII DØDE ER
LIG OC VELACT MAND S HANS BERENDT
SØN BORGER OC HANDELSMAND VDI WISBY
OC HVILER VNDER DENNE STEEN MED SIN
KIERE HVSTRV ERLIG DYDIG OC GVDFRYCTIG
QVINDE S KAREN HANSDAATTER SOM DØDE
ANNO 1653 DEN 17 APRILIS · HER HOES
HVILER OCKSAA DEN S QVINDIS FØRSTE HVS
BONDE · S · DAVIDT RIPPER GVLDSMED SOM
DØDE ANNO · 1619 · GVD FORLÆNE DENNEM
SAMPTLIG EN GLÆDELIG OPSTANDELSE
PAA DEN YDERSTE DAG

335.

Kyrkberget. Något trapetsoidal sten med gravskrift från mitten av 1600-talet (T) jämte snickareemblem: passare, tumstock och vinkel. Dessutom ett par svaga inhuggningar: överst A N N O 1 6 6 0 samt nederst initialerna D · O · R över årtalet 1 6 9 1. Stenens yta avflagrad.

Brokalksten. 190 × 75 : 83.

Text: ANNO 1652 HENSOFVEDE S
PER IACOBSEN MET 4 SINE
BØREN GVD GIFVE DEM EN
GLEDELIG VPSTANDELSE

336. *Pl. 42.*

Kyrkberget. Stenen rikt dekorerad i barockstil; tvenne gravskrifter från mitten av 1600-talet. På mittfältets övre del en relief med den korsfäste Kristus, omgiven av tvenne knäböjande personer, en man till vänster och en kvinna till höger. Vid korsets fot dödskalle, benknotor, spade och hacka. På stenens nederdel inom rektangulär ram tvenne sovande keruber på var sida om en stor skd. (Fig.), vars ursprungliga bom. eller mgr. fått lämna rum för en 1700-tals inhuggning (TIII). På mittfältet tvenne gravskrifter vid sidan av varandra (TI o. TII); upphöjda bokstäver. Den vänstra texten starkt nött och till stor del oläslig, den högra bättre bevarad. Stenen i ganska dåligt skick; ett stort stycke av övre vänstra hörnet borta, dessutom

åtskilliga smärre skador. Skulpturerna sannolikt utförda av samme mästare, som huggit n:r 334 och möjligen n:r 10. Keruben nedtill i vänstra hörnet är i varje detalj en trogen kopia av keruben nedtill på n:r 10.

Visbykalksten. 233 × 128.

Text I:

ANNO 1630 DEN 7 NO
VEMBER DØDE ÆRBAARNE
OCH FOR[NEME] MAND
HERR ——— S —— RAAD
——— [GEB]AAREN HER I
WISB[Y] [OC HVI]LER HERV[N]
[DE]R [GVD] WERE HANS SIEL
NA[ADIG] ————
————————
————————
————————
————————
————————

Text II:

ANNO 1656 DEN 19
IV[NII] DØDE ÆRLIG
DYDIG OC GVD
FR[YC]TIG QVINDE
KAREN KORTES OC
HVILER HENDIS
LIG VNDER DENNE
STEN GVD G[I]FVE
HINDE EN GLÆ[D]ELIG
OPSTANDELSE OC
OS [AL]LE SAMMEN
VI YNSKE DET AF
HIERT[ET] AMMEN

Text III: SSS : H
ANNA, H
1714

Nedtill, till höger ett gravnummer: N:r 22.

337.

Kyrkberget. Fragment; nederdelen av en sten med gravskrift från 1600-talets mitt; senare använd vid slutet av 1600-talet samt mitten av 1700-talet. Längst upp vid brottkanten årtalet 1763, som stått nedtill på en nu förstörd, fördjupad platta. Därunder skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna O, E, S hörande till den därnedom inhuggna texten (T). Längre ned har funnits en nu utnött text — blott A 1 6 8 3 läsligt, vid nederkanten gravnumret: N:o 88.

Visbykalksten. [142] × 125.

Text: DENNE STEN HAFVER OLVF ESKILDSON
KLENSMED BEKOSTED OCH HVILER HER
VNDER ANNE IØRGENSDATTER
ANNO 1658.

338.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten, avslagen nedtill, med fragment av 1600-talstext (T). Därnedom tvenne 1600-tals skd. över varandra; den övre (Fig.) med en triangel som bom., omgiven av O, B, B, den nedre (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av B, H, M. Nedom skd. ABMS och därunder 1661.

Visbykalksten. 172 × [97] : 86.

Text: —— (R_1) BAGERS HVST —— (R_2) BEGRAVEN

339. *Pl. 43.*

Kyrkberget. Riklig barockornamentik över stenens hela yta; alla detaljer överensstämma i huvudsak med dem, som förekomma på stenarna n:r 183 och 340. Övre plattan, vars bibeltexter (TI) liksom på n:r 183 äro hämtade ur Esaias 26: 19 och Johannes Uppenb. 2: 10, är här mera nött och texten delvis utplånad; nedre plattans gravskrift (TII) fullt läslig. Bom. (Fig.) omgivet av B, S inom skd. (Fig.). Ytan avflagrad och på sina ställen utefter stenens kanter sönderfallen. Stenen i övrigt hel och jämförelsevis väl bibehållen.

Hoburgskalksten. 208 × 128.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: (R_1) WACHET —— (R_2) VNTER —— (R_3) SEY —— (R_4) ICH DIR DIE KRONE —— (R_5) GEBEN

Text II: ANNO 1667 DEN 24 DECEMBER IS IN
GOT (DEM)HERREN ENTSLAFEN DER
EHRBAHR VND FVRИE[H]MER MAN BERENT SCHL[O]W
BORGER KAVF VND HANDELSMANN ALL HIR
IN WISBY VND LIGT HIR VNDER BEGRA
❧ BEN DIE SEELE GOTT GNEDICH SEY ❧

År 1667 den 24 december har den hederlige och förnäme mannen Berent Schlow borgare, köpman och handlande här i Visby, avsomnat i Herren Gud och ligger härunder begraven. Gud vare själen nådig!

340.

Kyrkberget. Fragment med rik barockornamentik över stenens hela yta i full överensstämmelse med n:r 183, beträffande den nu kvarvarande

nedre delen av stenen. Övre textplattan förlorad; nedre plattans gravskrift (T) läslig, förutom att årtalets båda sista siffror utplånats. Nedtill skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av T, S. Ytan avflagrad och sönderfallen särskilt utefter högra sidan; ungefär övre tredjedelen av stenen borta — den kvarvarande delen spräckt.

Hoburgskalksten. [160] × 125.

Text: ANNO 16 - - DEN 15 SEPTEMBR
IS IN GOT DEM HERREN ENTSLAFEN DER EHR
BAHR VND FVRNEHMER MAN THOMES SCHLOW
BORGER R[AAD] VND HANDELSMANN ALL HIR
IN WISBY VND [LI]GT HIR VNDER BEGR[A]
BEN. DIE SEELE GOTT GNEDICH SEY

År 16- - den 15 september har den hederlige och förnäme mannen Thomes Schlow, borgare, rådman och handlande här i Visby, avsomnat i Herren Gud och ligger härunder begraven. Gud vare själen nådig!

341.

Kyrkberget. Fragment av trapetsoidal gravsten, slagen i tvenne hälfter. Överst på det bredare stycket ett mgr. av N, I, B och därunder A N N O 1 6 8 2. Längre ned (R_1) A O 1 7 1 0 (R_2) N$^{\underline{o}}$ 8 5 (R_3) A M G. Nederst ett stort, enkelt kors — rest av medeltida (?) bom.

Visbykalksten. 123 × 95 : 83.

342.

Kyrkberget. Obetydlig gravsten med avfasade kanter. Ingen inskrift. Upptill M W M; osäkert om det verkligen är bokstäver eller blott linjer — särskilt staplarna i de bägge M divergera starkt nedåt. Nedtill A N N O 1 6 8 8 och därunder B I G samt vid stenens högra kant årtalet 1711. Längst ned spår av otydligt bom.

Visbykalksten. 160 × 80.

343.

Kyrkberget. Fragment; omkring övre hälften av gravstenen i behåll. Upptill ett bom. (Fig.), omgivet av bokstäverna AP, D samt siffrorna 7, 9.

Därnedom en kort gravskrift (T) från början av 1700-talet. Nedom denna ett äldre bom. och årtalet 168—.

Visbykalksten. [84] × 89.

Text: ANNO 1723 DEN 17
DECEMBER AFSOMNAT
I HERANOM S CLAS STERN
BERG.

Anm. Clas Sternberg var bryggare och perukmakare i Visby; änkan dog 17/12 1736.

344.

Kyrkberget. Sten med tre 1600-talsgravskrifter. Överst en från slutet av 1600-talet (T III); därnedom rester efter en borthuggen äldre text, som tydligen fått lämna rum för T III; längre ned tvenne plattyska gravskrifter från 1630-talet (T I o. T II). Stenen snett avslagen nedtill.

Visbykalksten. [108] × 107.

Litt. AGW II s. 1253.

Text I: ANNO 1630 DEN 31 IVLIVS IS DER
ERBAHR MEISTER IOCHIM MASSEKO
BARBIRER VAN FLENSBORCH IN
GOT DEM HERREN SELICH ENT
SLAPEN VNDE LIGT HIR VNDER
BEGRAVEN DER SELEN GOT
GNEDICH SI AMEN.

År 1630 den 31 juli har den hedervärde mäster Jochim Masseko, barberare från Flensburg, saligen avsomnat i Herren Gud och ligger härunder begraven. Gud vare själen nådig! Amen.

Text II: ANNO 1632 AM 30 AVGVSTI
STARF ANNA S MEISTER
IOCHIMS DER SELE GODT GN͡E
DICH SI

År 1632 den 30 augusti dog Anna, salig mäster Jochims (hustru). Gud vare själen nådig!

Text III: SALIGE BENGT LARSON
FERGARE DÖDE A : 1698

Anm. Mäster Bengt Larson dog $^{17}/_{12}$ 1698, enligt dödboken.

345.

Kyrkberget. På stenen förekommer blott ett namn med årtal (T) nära överkanten samt på mitten ett bom. (Fig.) Ytan något avflagrad, ett hörn avstött.

Visbykalksten. 168 × 94.

Litt. o. avb.: Ekd k 12; Kl; Foto ATA o. UUB.

Text: (R_1) THOMAS HANSSON (R_2) LYNING 1698.

Anm. Skomakaren mäster Thomas Lyning dog 8 juni 1698 enligt dödboken.

346.

Kyrkberget. Defekt gravsten med tvenne starkt nötta 1600-talstexter (TI o. TII). Därjämte två skd. (Fig.) med nötta bom., båda omgivna av D, S, samt dessutom ett äldre stort bom. Stenens överdel borta.

Brokalksten(?). [182] × 147.

Text I: ANO — 5 — DE —VSTI
DØDE ERLIG ———— EF
WENHAFEN OC LIGGER HER
BEGRAVEN GVD VERE [S]ELEN
NADIG AMEN

Text II: ANNO — 6 —— DE ——— VSTI
————————————

347.

Kyrkberget. Dansk 1600-talstext (T) och dithörande skd. (Fig.) med mgr. av I, S; dessa initialer även på sidorna om skd. På stenens nedre del stort medeltida bom. (Fig.). Ytan starkt nött.

Visbykalksten. 175 × 106.

Text: ANO 16 — IN DEN —— AG(!)
VSTI · ER · I · HEREN HE[N]
SO(F)VET ERLIG OC VE
L[A]CTET [MAND] IENS SI
MENSN(!) OC LEGER H
ERVNDER BEGRAVE
N GVD HANS S[I]EL BE
VARER

348.

Kyrkberget. Litet fragment med rester av 1600-talstext (T) och därnedanför skd. (Fig.) med bom. (Fig.).

Visbykalksten. [103 × 55.]

Text: (R_1) [A]NNO 16 —— (R_2) AVGVSTI D—— (R_3) NIELS ENRE — (R_4) PTEMBER DÖD —— (R_5) NIELSDATTER —— (R_6) DIERRIS SEL ——

349.

Kyrkberget. Fragment utgörande blott en liten del av gravstenen med en obetydlig rest av texten i behåll (T).

Rödgrå visbykalksten. [75 × 56.]

Text: (R_1) HER VNDER —— (R_2) WELACHT —— (R_3) VANDR —— ARI —— (R_4) I WI —— DØD —— (R_5) 25 —— ANS —— (R_6) —— HANNE —— (R_7) — NE — SE — IA

350.

Kyrkberget. Fragment av 1600-tals gravsten, utgörande mellersta delen av en stor välhuggen sten. I en övre inramning har förmodligen förekommit en vers eller ett bibelspråk; nu återstår blott sista raden: HVEM DETTE LES SIGE [D]ERT[IL] AMEN AMEN. Av en gravtext, som börjat på mittfältets övre del, finnes nu blott årtalet och ett förnamn kvar: ANNO 1670 —— GABRIEL —— samt därunder några enstaka bokstäver. På mittfältet stor, nu mycket skadad bladkrans omslutande en sköldlik

dekoration, i vars mitt kunna spåras rester av bom. Nedom kransen spår av förlorad text.

Dekorationen på mitten är av samma typ som på n:r 200. Inramningen överensstämmer med den på n:r 331. Sannolikt ha dessa liksom flere andra av kyrkans gravstenar från denna tid, t. ex. 58 o. 93, utgått från samme mästares verkstad.

Visbykalksten. [150 × 135.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

351.

Kyrkberget. Fragment med 1600-tals(?) tysk gravskrift (TI) samt en möjligen dithörande skd. (Fig.) med bom., omgivet av M, B, D. Fördelat på sidorna om skölden årtalet 1755. Mellan gravskriften och skölden senare inhugget ett gravnummer och därnedom ett namn (TII). Stenen i dåligt skick; överdelen och vänstra sidan borta, ytan starkt nött.

Visbykalksten. [142 × 95.]

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text I: ——— DEN 26 OCTOBR : IS
——— (M)E SKIPPER (M)ARCVS (BI)DEFE
——— ND SELIG IN GOT DE(M) HERREN
[ENTSLAFE]N VND LIEGET HIERVND[E]R
[BE](G)RABEN DER SELE GOT
GENEDIG SE[I]

År —— den 26 oktober har ——— skepparen Marcus (Bidefe) ——— saligen avsomnat i Herren Gud och ligger härunder begraven. Gud vare själen nådig!

Text II: (R_1) N:o 296 (R_2) NILS LINDBOM

Anm. Skomakareåldermannen NILS LINDBOM dog $^{15}/_{3}$ 1780, 61 år gammal. Hustrun Catharina Oxe dog $^{18}/_{1}$ 1786.

352.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten med plattysk 1600-talsgravskrift (TI), samt skd. (Fig.) med mgr. av T, K, samt däröver R, T. Stenen nött, ytan gropig genom avflagring, text delvis utnött.

Röd kalksten. 182 × 105 : 80.

Text: [A]NNO 16—7 DEN 31 MARTZI IST
SELICH CLAAS TVNDER SCHIPPER
[E]N[TSCHL]APEN [VND LIGT] HIR VNTER
BEGRAVEN G[O]T GEVE H[ANNEM]
EINE FROLICHE AVFERSTEHVNG

År 16—7 den 31 mars har salige Claas Tunder, skeppare, avsomnat och ligger härunder begraven. Gud give honom en glädjefull uppståndelse!

353.

Kyrkberget. Ringa spår av en så gott som fullständigt utplånad 1600-talstext (T). Längst ned ett enkelt bomärke.

Kalksten. 201 × 84.

Text: (R_1) O. S. N.

Förutom denna första textrad återstå nu längre ned rester efter textens bägge sista rader (R) EN [GL]Æ[DELI]GE (R) [OPS]TANDEL[S]E

354.

Kyrkberget. Gravsten med en stor dubbelring; mellan ringarna kunna möjligen spåras rester efter text. Inom cirkeln har funnits triangelformigt bom. och över ringen ytterligare ett bom. — båda så gott som utplånade. Stenens yta mycket avflagrad och gropig.

Visbykalksten. 186 × 105.

355.

Kyrkberget. Blott spår av text; endast ordet ANNO kan läsas. Stenen mycket vittrad, ytan skadad genom att stora partier fallit bort.

Visbykalksten. 160 × 85.

356.

Kyrkberget. Fragment. Överst ett bom. (Fig.), inom vilket bokstäverna B, M, N förekomma samt därnedom M, B, D. Längre ned texten: HINRICH DETTEN : ZUGEHÖRICH, och under denna ett litet nästan utplånat bom. Samma namn även på stenen 88.

Rödgrå visbykalksten. [110 × 94.]

357.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten, vars hela yta är avflagrad utom på en mindre del, varest endast ett C kan spåras.

Visbykalksten. 134 × 80 : 70.

358.

Kyrkberget. Trapetsoidal sten. Blott en enkel skd. (Fig.), inom vilken förekommer en sax och däröver ett bom. (Fig.). Dessa inhuggningar möjligen från medeltiden.

Visbykalksten. 175 × 82 : 75.

359.

Kyrkberget. Fragment. Endast skd. (Fig.) med bom. (Fig.) och initialerna P, L. Stenens yta delvis sönderfallen.

Brokalksten. [107] × 94.

360.

Kyrkberget. Fragment av trapetsoidal gravsten med ett obetydligt mgr. av M M.

Visbykalksten. [98 × 79] : 71.

361.

Kyrkberget. Litet fragment; endast bom. (Fig.)

Brokalksten. [70 × 60.]

362.

Kyrkberget. Fragment utgörande knappt nedre hälften av stenen. Mgr. av I, S inom skd. (Fig.). Spår av utplånad text.

Hejdebykalksten. 103 × [90].

363.

Litet fragment, förvarat i domkyrkan. Funnet inmurat i en vägg i sakristian år 1928, då dörröppning för arkivet upptogs. Fragmentet utgör övre högra hörnet av en gravsten med rester efter 1600-talstext (T).

Kalksten. 55 × 30 : 35.

Avb.: Foto ATA o. UUB.

Text: (R_1) —— EN 14 (R_2) —— ERLIG (R_3) —— GE PIGE (R_4) — GVD GIF (R_5) —— VDFRYC (R_6) —— OPSTAN ——

364.

Kyrkberget. Fragment med 1700-talsgravskrift (T). Däröver äldre bom. (Fig.), omgivet av I, R. Nedom texten X-liknande bom. Stenen avslagen kring alla kanter; texten härigenom något defekt på högra sidan.

Röd ölandskalksten. [100 × 80.]

Text: DETTA GRAFSTÄLLE
HÖR MESTER IÖRAN M[ÅR]
TENSON TILL OCH HÄR[UN]
DE LIGGER BEGRAFW[EN]
HUSTRU MARIA
MÅNSON DÖDDE
ANNO 1704.

Anm. Tenngjutaren Jöran Mårtensson dog $^8/_{11}$ 1717, hustrun Maria Månsson dog $^{10}/_3$ 1704.

365.

Kyrkberget. Trapetsoidal gravsten med tvenne namn (T I o. T II) på stenens övre del, inhuggna på 1700-talet. Nedom namnet ett stort äldre bom. (Fig.). Stenen spräckt i två delar.

Röd ölandskalksten. 185 × 92 : 80.

Text I: (R_1) CHRISTIAN CHRISTIAN (R_2) SON SCHMIDT ANNO (R_3) 1711.

Text II: (R_1) N:o 509 (R_2) PETTER ROMIN

Anm. Christian Schmidt var handlande. Året 1711 avser svärmoderns dödsår. Hon var gift med Nils Henriksson. Namnet Petter Romin förekommer även på en annan sten, n:r 263.

366.

Kyrkberget. Fragment med rest av 1700-talstext; nu kan blott urskiljas: ANNO 1721 HOS. Stenen mycket skadad, avslagen både upptill och nedtill, ytan förstörd.

Visbykalksten. [90 × 87.]

367.

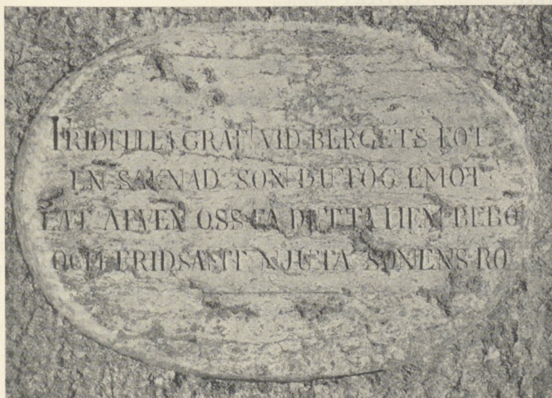
Kyrkberget. 1700-talstext (T) på stenens övre hälft. Mitt på stenens nedre hälft en skd. (Fig.) med bom. (Fig.), omgivet av K, G upptill och A, D, I nedtill. Till vänster om skd. står ORDT och därunder GIBRIELS; till höger om skd. NE · KOR och därunder G · B · E · S. Dessa inhuggningar på sidorna om skd. mycket nötta och läsningen osäker.

Visbykalksten. 200 × 117.

Text: CHRISTUS ÄR MIT [LIF O]CH
DØDEN ÄR MIN WINNING
HANS LINDEN 1742

Uti berghällen SO om kyrkan lät lektor J. G. Klingwall inhugga nedanstående gravskrift över en i späd ålder år 1820 avliden son.

Text: FRIDFULLA GRAF! VID BERGETS FOT
EN SAKNAD SON DU TOG EMOT
LÅT ÄFVEN OSS FÅ DETTA HEM BEBO
OCH FRIDSAMT NJUTA SONENS RO

B i s ä t t n i n g s g r a v e n på södra kyrkogården uppfördes troligen kort efter det kyrkogården hösten 1830 togs i bruk. Som material för gravbyggnaden synes man så gott som uteslutande hava använt kasserade gravstenar, och med största sannolikhet kan man antaga, att dessa stenar hämtades från domkyrkan, där en omläggning av hela kyrkogolvet pågick sommaren 1831. Med denna stentransport fick också följa den stora gravhällen, som då låg utanför domkyrkans sydportal och enligt traditionen legat över den massgrav, i vilken de vid »stora skeppsbrottet» år 1566 i havet utanför Visby omkomna jordades. Denna sten, som aldrig haft inskrift, är lagd som takhäll över bisättningsgraven. Stenens mått: 379 × 292.

Här nedan anföras under n:r 368—373 de med inhuggningar försedda gravstensfragment, som anträffats i bisättningsgravens väggar och trappnedgång.

368.

Bisättningsgravens trappnedgång, N sidan. Fragment med majuskelinskrift utefter en sida.

Kalksten. Största längd 75, största bredd 44.

Text: ////////// IN.HILI //////////

369.

Bisättningsgravens trappnedgång, N sidan. Fragment av 1600-talsgravsten. Endast skd. med bom.

Kalksten. Största längd 130, största bredd 105.

370.

Bisättningsgravens trappnedgång, S sidan. Fragment med ringformig majuskeltext, en del av texten döljes av trappsteg. Inom ringen stort bom. Under ringen årtalet 1630 och därnedom ett litet bom.

Kalksten. Största längd 104, största bredd 97.

Text: ////// (D)NI : M : CCC : L : Ø : KRISTIN(A) //////////

[ANNO] DOMINI MCCCL OBIIT KRISTINA ———

Herrens år 1350 dog Kristina ———

371.

Bisättningsgravens trappnedgång, S sidan. Fragment med ringformig majuskelinskrift, blott ett obetydligt textfragemnt (T I), samt rester av 1600-talstext (T II) på flere rader. Spår av bom.
Kalksten. Största längd 82, största bredd 55.

Text I: ////////// CVIII //////////

Text II: (R_1) NIS IN(D) — (R_2) — OMINE — (R_3) — DI — (R_4) — DEE — (R_5) — IE — (R_6) — OE —

372.

Bisättningsgraven. På ett stenstycke, som utgör dörrens överliggare, några bokstäver och siffror (T) (rest av årtal) samt spår av bom.
Kalksten. [188 × 40.]

Text: (R_1) — 02 (R_2) ——— RSEN

373.

Bisättningsgravens S långsida — utåt synas rester av 1600-talstext (T) på flere rader.
Kalksten. Största längd 151, största bredd 43.

Text: (R_1) —— O DEN 9 — (R_2) – DE DEN —— (R_3) – GE MAR —(R_4) — EL(S) EN — (R_5) — VNDER — (R_6) — GRAVE — (R_7) — GODT G —

FÖRLORADE GRAVSTENAR ENDAST KÄNDA ENLIGT LITTERATURUPPGIFTER.

Av gravskrifter från nu försvunna stenar, som en gång legat i domkyrkan eller på dess kyrkogård, äro 41 stycken bekanta genom uppteckningar av äldre forskare. De flesta äro hämtade från Spegels Rudera Gothlandica och Acta Gothlandensia Walliniana, några få från Ekdahls, P. A. Säves och Lindströms arbeten.

Dessa texter kunna naturligtvis ej tillmätas samma värde som sådana, vilka ännu kunna avläsas direkt från stenen, emedan man enligt erfarenhet måste räkna med felläsning i stor utsträckning. Då man alltså ej säkert känner den text, som verkligen stått på stenen, är såväl textkritik som översättning utelämnad här.

En ungefärlig ordning av texterna i tidsföljd har iakttagits, i den mån så kunnat ske.

374.

Ett plintformigt stenfragment, känt endast enligt teckning av Abg (Fig. sid. 11). På mittfältet förekommer nedtill ett lamm, som med ena foten lyfter upp en stång, på vars överdel en rest efter ett kors synes. På var sida om stången en barnfigur. Långsidorna prydda med ornament. Text saknas. 1200-talet.

375.

Fragment utgörande nederdelen av en avslagen gravsten, känt endast enligt teckning av Abg (Fig. sid. 11). Ingen text, blott en snett ställd skd. genom en vinkel uppdelad i tre fält; i vart och ett av dessa en fågelvinge. Denna dekoration är i full överensstämmelse med den, som förekommer nedtill på n:r 216. Omkring år 1300.

376.

Text endast känd enligt AGW, som meddelar: »är en avslagen sten. Har legat vid södra kyrkodörren något till vänster.»

Text (AGW 883): ✠ Anno dn̄i MCCCVII ⁝ se — cno : a — — — — die pentecostes ob — — — — — rtus (d)e (K)amen cui — — — — cat ī pace ⁝ amē.

Lm 281: L. har anfört texten enligt AGW, men vidtagit några smärre ändringar. Att CAT ändrats till CET är möjligen tryckfel, då det tydligen gäller en rest av ordet REQVIESCAT. Förkortningstecknen äro uteglömda.

Anm. Kamen troligen Cammin i Pommern.

377.

Text endast känd enligt Lm, som anför, att texten förekommit på ett »fragment ur den vägg, som nedbröts vid reparationen 1891». Synes ej hava blivit tillvarataget.

Text (Lm 283): ANNO : DNI : M : CCC : X///// SICIGLA ///// AM//////

Ordet SICIGLA bör förmodligen vara SIT I GLA.

378.

Förr på kyrkogården utanför S portalen (AGW). Text känd enligt AGW och Ekd.

Litt.: AGW 884; Ekd k 16; (Lm 284).

Text: (AGW) ✠ Anno · dn̄i · M · c°cc · XII · in · die · sancte · Trinitatis · obiit · hinricus · pistor · cuius · anima · requiescat · in · pace. Amen.

Båda textläsningarna (AGW o. Ekd) visa full överensstämmelse, förutom att A n n o D n̄ i saknas hos Ekd och det i AGW:s text upplösta a n i m a är på sedvanligt sätt avkortat hos Ekd, vilket troligen är i överensstämmelse med stenens text.

Lm: L., som i kapellet funnit en sten med snarlik text (n:r 233), synes hava sammanblandat denna text med AGW 884 — Ekd:s avskrift har L. förbisett. Texten Lm 284 är alltså en blandning av dessa tvenne texter. Slutet v i v e t i n g l o r i a från stenen i kapellet, är av L. överflyttat till Lm. 284 i stället för det både hos AGW och Ekd förekommande r e q u i e s c a t i n p a c e. Stenen 378 har L. säkert ej sett.

379.

Text endast känd enligt AGW, som även meddelar, att stenen låg »närmare intill Bruddörren» — förmodligen ute på kyrkogården.

Text (AGW 894): ✠ Anno · dñi . M · CCC · XII · in · octava · sac ——— ——— ee · obiit · everhardus · colmesten · cuius · aīa · vivat · in · gl'a.

Lm 285: L. har upptagit AGW:s text, men ändrat tillnamnet till VOLMESTEN och utan anledning slutet till: IN : XO : A samt uteglömt de i AGW riktigt utsatta förkortningstecknen över DN̄I och AĪA jämte punkterna över siffrorna i årtalet.

380.

Text känd enligt AGW och Lm. Stenen låg förr (AGW) på kyrkogården utanför N porten. Den måste hava funnits i behåll ännu på 1890-talet, eftersom Lindström angiver, att han läst en stor del av texten; stenens nederdel torde dock hava varit förstörd då, eftersom Lm supplerat den del av texten han ej kunnat läsa med AGW:s text.

Text (AGW 771 B): Anno : Dñi : M : CCC : XIIII : in : vigilia : xaltatōs' : sancte : crucis : Ø̄ : Arnoldus : Stolte : cuius : aīa : in domino : am̄ : ✠

Lm 287: ANNO : DN̄I : M : CCC : XIIII : IN : VIG[ILIA : EXALTŌS : SANCTE : CRUCIS : Ø : ARNOLDU]S : STOLTE : VIVAT : I : XPO : AMEN

Beträffande avvikelsen i slutet av texten, måste väl L:s avslutning få anses vara den riktiga, då han direkt framhåller felläsning på detta ställe i AGW, vars c u i u s a ī a i n d o m i n o förefaller osannolikt.

381.

Pl. 54.

Förr på kyrkogårdens S sida; stor gravsten med majuskeltext (TI). Enligt PAS:s fig. var (1854) ett stort stycke av högra övre hörnet skilt från stenen och den med upphöjda majuskler huggna texten på flera ställen utplånad. På mittfältet en 1600-tals (TII) och en 1700-tals (TIII) text; över den senare en hästsko och därbredvid ett enkelt bomärke — dessa senare inhuggningar blott kända enligt Säves fig.

Mått beräknat enligt PAS:s uppgift: 270 × 178.

Litt. o. avb.: AGW 895; Ekd k 21; Sch V; PAS 1854 n:r 10; Lm 290.

Text I: AGW : Anno : dni : M : CCC : XLVIII : feria : — c — a : xx — na : ante : festū : bartholomei : Ø : voman — d —— osēbrughe : or p eo.

AGW:s xx — na missuppfattning av proxima. voman felläst, möjligen: Volmar.

PAS (enl. fig.): ① [AN]NO : [DNI] : M : CCC : X ② VIII : FERIA : [PR]OX[I]MA : ANTE : F ③ ESTV : BARTHOLOMEI ④ Ø : VOLMAR : D[E] : OSEBRUGHE : OR' : P EO

Lm: Lindström, som kompletterat egen(?) läsning med äldre uppteckningar, utan att anmärka detta, har även förbisett att citera AGW.

Årtalet, som stått i ett starkt nött hörn är osäkert och återgives olika: 1313, 1318, 1348 o. 1393.

Anm. Osenbrughe, Osnabrück i Hannover.

Text II: MÄSTER MICAEL HENFF
THES · K · HUSTRU ANN CHATRI
NA HENFF 1741

Text III: A^{o} CHRISTI 1686 D 3 MARTII
DÖDE SAL LARS GIEDDA
GUD FÖRLENA HONOM EN
GLÄDELIG UPSTÅNDELSE

Text III upp- och nedvänd i förhållande till T II.

382.

Under n:r 294 upptager Lm ett årtal: ANO : D : M : CCC : XXIX — som förekommit »på ett fragment», och som auktor angives »Se». Förmodligen beror detta på en felskrivning, då Säve nästan aldrig tog befattning med så obetydliga textrester. Fragmentet hör förmodligen till de många gravstensstycken, som framkommo vid kyrkoreparationen 1891—92 och sedan åter försvunno.

383.

Gravsten med tvenne medeltidstexter kända enligt Spegel, som meddelar, att stenen legat i koret intill den plats, där n:r 35 nu ligger. Egendomligt nog anför Lm blott den ena av texterna (Lm 292) och förser den endast med sitt eget signum, ehuru den är upptagen både av Spegel och i AGW. Texterna i AGW är dock ej direkt upptecknade, utan avskrivna efter Spegel. Det är mycket tvivelaktigt, om L. sett stenen, som nu ej

återfunnits, och vars texter ej anförts av andra forskare, sedan de spegelska uppteckningarna gjordes på 1600-talet. Såsom oförklarad står anledningen till den av L. företagna ändringen av årtalet 1331 till 1321. Sex andra smärre avvikelser från den spegelska texten förekomma visserligen i Lm:s text, men ändringar av detta slag finnas ju i så gott som alla Lm:s texter.

Text I (SpW s. 242): Hic reqviescit Dominus Arnoldus de Grute, qvi objt A:o D:ni 1331 in festo omnium Sanctorum, cuius anima sit in pace.

AGW 909—910. Textavskrift efter Spegel.

Lm 392: Se ovan.

Text II: (SpW s. 242): A:o D:ni 1471 in feria Secunda proxima post Reminiscere objt Dominus Olavus Johannis Cannonicus cuius anima reqviescat in pace.

AGW 910. Textavskrift efter Spegel.
Lm: Denna text anföres ej av L.

384.

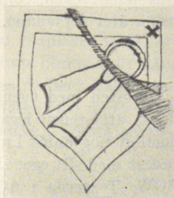
Textfragment endast känt enligt AGW, som uppgiver, att stenen låg på kyrkogården.

Text (AGW 771 1/2 n:r 4) : Anno : Dñi : MCCC : XLI:

Lm 297: L. anför samma text, men utan angivande av auktor.

385.

Fragment på kyrkogården endast känt enligt AGW. Texten har stått kring en sköld, inom vilken en ullsax är avbildad.

Text (AGW 887): ✠ An — ccc : L : Ø : iohes : zost : ør : p : eo:

Avb.: AGW ibid. (Vidstående Fig.).

Lm 306: L. anför felaktigt »Se» som auktor i stället för AGW.

Zost, troligen staden Soest i Westfalen.

386.

Text endast känd enligt Lm, som meddelar: »Ett fragment, som 1891 kom fram vid golvets omläggning.»

Text (Lm 308): M : CCC : LI //////////

387.

Textfragment endast känt enligt AGW, som meddelar, att stenen låg på kyrkogården V om kyrkan.

Text (AGW 772b) : Añ : Dni : M̊ . cc̊c : L : IX : sequenti : die : Lucie : = = = = = = = = requiescat : ī : pace.

Lm: L. har ej medtagit denna text.

388.

Textfragment endast känt enligt Lm. L. lämnar ingen upplysning om stenens plats; möjligen anträffades den vid golvomläggningen 1891—92 och blev ej tillvaratagen.

Text (Lm 315): ///// O : DNI : M : CCC : LXV : IN : D ////////// NA ////////// DEC ////////// RA //////////

389.

Gravsten sedd i koret av Ekdahl, vars läsning på ett par ställen är mycket tvivelaktig. Även Lindström synes hava läst en liten del av den redan på E:s tid defekta texten.

Text (Ekd. b. sid. 73 n:r 6) ANO DNI MCCCLXVII DIE ANTE ROGEVID OBIIT DNS NICOLAVS VON DA —— HEM ORATE PRO EO.

»Rogevid» är säkert felläsning. »Von da» anser L. böra ersättas med quondam.

Lm 316: L. har blott läst ////// O : DNI : M : CCC : LXV : IN : DI ////////// DNS : NICOLAVS : //////////

L. har årtalet 1365 i stället för E:s 1367, men har därefter ett IN, som av E. möjligen fellästs som VII. L:s läsning förefaller mera sannolik.

390.

Gravsten, låg enligt AGW ituslagen på kyrkogården utanför brudporten. Texten även känd enligt Ekd.

Text (AGW 888): ✠ Año : dñi : M : CCC : LX : VIII : die : corporis : xpi : o : nicholaus : sutor : requescat : in : pace.

Ekd k 31: Texten överensstämmer med AGW:s, förutom att E. har årtalet 1363.

Lm 317: Text enligt AGW. L. citerar även Ekd.

391.

Text endast känd enligt Ekd.

Text (Ekd k 38): ANO : DNI : M : CCC : LXX ////////// OBIIT : MARGARETA : UXOR : NICOLAI : ORATE : PRO : EA

Lm 319: Lindström anför Ekd:s text, men utelämnar det tecken E. satt efter årtalet för att markera, att där förekommit en närmare tidsbestämning. Dessutom andra avvikelser.

392.

Gravsten fordom på kyrkogården. Texten återgives i AGW och av Ekd.

Text (AGW 933): ✠ Año · dñi · M · CCC · LXX · in · sabbato · po ——— s ——— i · obiit · Vn OWINUS · V — nhccrch · cuius · anima · requiescat · in · pace · amen

Lm 320: L., som under detta n:r blott citerar AGW, visar en text, som företer smärre felaktigheter.

Text (Ekd k 26): Año : dñi : MCCC : LX : in sabato(!) ——— i obiit : Dns Winus Vendeck : cui' : Anima : requiescat in : P : Amen.

Oaktat några mindre väsentliga avvikelser och ett utlämnat X i årtalet visar E:s textläsning så stora likheter med AGW 933, att goda skäl finnas för antagandet, att samma gravskrift legat till grund för bägge uppteckningarna.

Lm 312: L., som synbarligen ej bemärkt den slående likheten mellan de bägge läsningarna, citerar under detta n:r Ekdahls textläsning, men före-

tager som vanligt, utan att anmärka förhållandet, en del ändringar; bland annat ändras personnamnet till VINIS; dessutom är slutet helt uteglömt.

393.

Låg förr enligt AGW på kyrkogården, spräckt i tvenne hälfter »utanföre nordre dörren». Text blott känd enligt AGW.

Text (AGW 771 1/4): Anno : Dñi : MCCC : LXXVIII : id : IIX : Feb ===== neltus : Consul : = = = requiescat : in : pace.

Ordet NELTVS kan vara slutet av ett personnamn.

Lm 328: L:s text, som är tagen efter AGW:s, visar ett antal smärre avvikelser från denna.

394.

Gravsten, som enligt AGW låg: »norder om kyrkan utanför nordre kyrkodörren.» Av texten har då blott kunnat läsas:

Text (AGW 771): ST : Martini :

Lm 337: AGW:s text, men utan skäl med majuskler.

395.

Text endast känd enligt AGW. Troligen en ringformig minuskeltext.

Text (AGW 897): hic jacet eva de homborg ✠

Lm 343: AGW:s text återgiven utan skäl med majuskler och dubbelpunkter mellan orden.

Anm. Staden Homburg i Hessen-Nassau.

396.

Gravsten med ringformig text; endast känd enligt en enkel blyertsteckning av Ekdahl.

Text (Ekd k 18): Se Fig. sid. 254.

Lm 346: HIC : IACET : IN : XPO : VXOR : JOHANNA : IEN

L. anmärker: »Såsom vanligt med allt hvad Ekdahl upptecknat otillförlitligt.» L. har emellertid själv företagit medvetna ändringar av den text han citerar, utan att anmärka förhållandet. L:s ändringar förefalla dock att vara berättigade här.

397.

Text endast känd enligt AGW, som därjämte om gravstenen meddelar följande: »Mitt för Norre Chors dörren en gammal sten. På den ena sidan helt utnött och på den andra sidan kan med möda läsas följande.» (Se nedan.) »I det ena hörnet synes någon uthuggning till en adelig sköld, samt at et Fruentimber warit uthuggit mitt på sielva stenen uti sida eller fotlånga kläder.» Enligt denna beskrivning av inhuggningarna på mittfältet måste dessa ägt stor likhet med dem, som förekomma på stenen n:r 216 i kapellets golv. Men då numera ej ett spår av text där kan skönjas utefter kanterna, kan identitet ej fastställas. På Abilgaards teckning av denna sten förekommer ej heller någon text. Emellertid synes vänstra kanten på stenen n:r 216 vara något avhuggen, ty mittfältets figurer sitta nu något åt vänster; en text, som förefunnits utefter denna kant, kan sålunda ha gått förlorad. Se Pl. 16.

Text (AGW 954): Uxor : Dñi : and = = = e : = vi : de · Rode : = = = ed = = = dei = = = = = =

Lm 347: L. har företagit ändringar mot AGW:s text, som han citerar.

398. *Pl. 55.*

Fragment av en gravsten med både en yttre majuskel- och en inre minuskeltext; fanns enligt Säve på 1850-talet som trappsteg i ett hus vid Norra Kyrkogatan. Ej sedd efter husets ombyggnad.

Text I (PAS 1854 n:r 22 b): ////////// [N]ATALE ✠ DOMINI ✠ OBIIT ✠ //////////

Avb.: PAS l. c.

Lm 352: Samma text som Säve, men dubbelpunkter i stället för kors mellan orden.

Text II (PAS 1854 n:r 22 b): ////////////// e : marcus . daghe . starf : her ////////////

Avb.: PAS l. c. Blott övre hälften av bokstäverna synlig.

Lm 397: Samma text som Säve, men L. har tillagt ett stort M, vilket dock är tvivelaktigt, då det på S:s fig. snarare ser ut som en hörnrosett. L. har blott satt sitt eget signum efter de bägge texterna och uteglömt att citera Säve; han har ej heller anmärkt, att bägge texterna förekomma på samma sten.

399.

Fragment av en gravsten, som av Lindström 1891 observerades »liggande på stranden jemte andra grafstensfragment norr om kruttornet, dit de lagts såsom strandskoning. Redan år 1892 hade den jemte andra stenar försvunnit». Sannolikt hänför L. fragmentet till Mariakyrkan, emedan vid denna tid stenavfall från den då pågående kyrkoreparationen avstjälptes på stranden. L. fann både stilen och stenens sockelliknande form egendomliga.

Text (Lm 277): //////////// CIT ∘ HIC ////// LVBECTUS ∘ REQ //////

400.

Fragment endast känt enligt Lm och förmodligen anträffat vid golvomläggningen 1891—92.

Text (Lm 335): ANO : DOMINI : MCCC ////// DNS /////////

401.

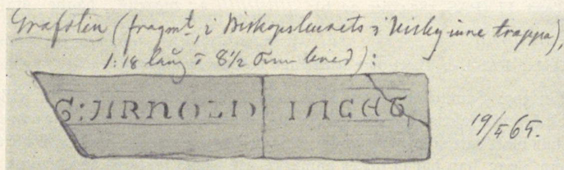
Textfragment endast känt enligt Lm; stenen förmodligen anträffad vid kyrkoreparationen 1891—92.

Text (Lm 359): //////////// HENRICUS JOHANNIS WU//////

402.

Fragment med majuskeltext anträffad av P. A. Säve i biskopshusets trappa, nu ej återfunnet. Möjligen en av de vid kyrkoreparationen 1831—32

utrangerade gravstenarna. Texten känd enligt en av Säve utförd blyertsteckning, förvarad i UUB (Fig.).

Text (enl. PAS:s fig.): //////Ⴚ : ARNOLD IACET //////

Lm 360: ////////////Ⴚ ⁝ ARNOLD ⁝ VIGET ////////////

Lindström, som blott citerar Se, har missuppfattat dennes text.

403.

Text endast känd enligt AGW, som anför, att stenen låg framför S kyrkoporten samt att texten förekommit i en krets.

Text (AGW 880): ✠ hic : requescit : Petrus : de : Gremoīa

Lm 367: Förutom ett par smärre avvikelser från originaltexten har L. ändrat ortnamnets G till T och anser TREMONIA böra fattas som n. v. Dortmund. Då T och G visa stor likhet, kan en felläsning från stenen hava skett, och L:s rättelse och tolkning vara antagbar.

404.

Ett obetydligt fragment med tvenne krönta kvinnohuvuden och en liten textrest vid ena sidan; endast känt enligt en avbildning av Abilgaard från år 1753 (Fig. sid. 11).

Text (enl. Abg:s fig.): //////////// IS : QVAR ////////////

Lm (368): Citerar texten efter Abg.

405.

Text från en gravsten, som förr legat mitt för kordörren; endast känd enligt Spegel och AGW:s avskrift därav.

Text (Sp W s. 241): A:o Dni 1420 festo S. Jacobi objt Dominus Albertus Tate, Canonicus Templi et Ecclesiæ Curatus, cuius anima requiescat in pace. Amen.

AGW 908: Avskrift efter Spegel.

Lm 374: Den med minuskelstil tryckta text, som L. anför enligt Spegel, företer vissa avvikelser från S:s text, varjämte slutorden fattas:

Anno : dni : mcdxx : festo : sci : iacobi : obit : dns : Albertus : Tate : canonicus : templi : et : eccle : curatus : cuius : aia.

406. *Pl. 55.*

Trapetsoidal gravsten med minuskeltext utefter kanterna. Låg förr utmed kyrkans V mur just i gången över kyrkogården, där den legat sedan 1832. Enligt en avbildning av Säve var den hel, ehuru starkt nött, på 1850-talet. På mittfältet hava förekommit tvenne äldre bom. samt ett mgr. Sedan kyrkogården ordnades på 1860-talet, har stenen ej återfunnits.

Text: (PAS 1854 n:r 7): ① Na der bort ② xpi : Mcd : in : deme : xlm : iare : op : de : auede : ③ aller ////// — ④ ////////// biddet : got : vor : em

Efter aller har förmodligen stått seelen Tag eller heiligen Tag.

Lm 382: L. återgiver texten enligt Säve, men har gjort några smärre felaktigheter.

407.

Text endast känd enligt AGW, som meddelar, att stenen låg »mitt i gången» och att stilen var upphöjd samt att i vart hörn förekommit en »ros».

Text (AGW 865): anno : dn̄i : m : cd : lv : feria : vi : ante : festum : sancti : Sigfridi : ——— acons' : obiit : iacob' ———.

Lm 384: L. citerar AGW, och anför texten med minuskelskrift.

408.

Textfragment enligt Lindström »på en stympad sten vid stranden». Anledningen till att L. hänfört detta fragment till Mariakyrkan är säkert densamma, som omnämnes vid n:r 399.

Text (Lm 398): ////////// gerla[ch] //////////

409. *Pl. 55.*

Text endast känd enligt Ekd och PAS. E. har läst den på en »sten i löjtnant Christiernins hus»; S. såg den på ett »trappsteg i ett hus vid Södra Kyrkogatan». Enligt S:s teckning utgör fragmentet nederdelen av en stor sten med evangelistsymboler inom hörnringar.

Text (Ekd k 2): Johāes ⁝ dage ⁝ starf ⁝ v //////////

PAS (1854 n:r 21): ////////// leg : s — ③ — s : vigē : hebaes : dage : ④ starf : vr //////////

Avb.: PAS l. c.

Lm 400: L., som själv ej sett stenen anför S:s text, men med helgonnamnet rättat till Johāes. Ekd citeras ej.

410.

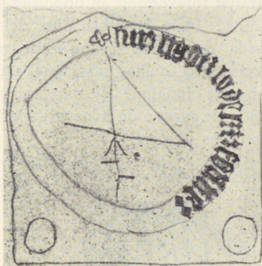
Text känd endast enligt AGW och Ekd. Enligt AGW förekom den på »en sten af hwilken öfversta delen är borta, mitt på stenen en cirkel med (text) uti. Mitt i cirkeln bomärke». Båda angiva stenen vara funnen på N sidan av kyrkogården.

Text (AGW 771 1/2): Hic iacet iudette Fokke.

(Ekd k 7): E. har en enkel blyertsteckning av stenen. E:s text visar avvikelser från AGW:s läsning, vilka dock kunna bero på felläsning:

❧ hir : liget ⁝ iwdei — : fokke :

Ehuru stora avvikelser förekomma mellan AGW:s och Ekd:s läsningar, torde dock samma gravsten avses i bägge fallen. Man må märka, att de i båda handskrifterna förekommande bomärkena äro identiska.

Lm: L., som ej observerat Ekd:s fig. (se ovan), har återgivit texten enligt AGW, men utan anledning med majuskelstil.

411.

Ringformig, plattysk minuskeltext endast känd enligt en blyertsteckning av Ekdahl (se nedan). Bokstäverna delvis otydliga; läsningen mycket osäker. Inom ringen en kort stav med kulor i ändarna och ring på mitten.

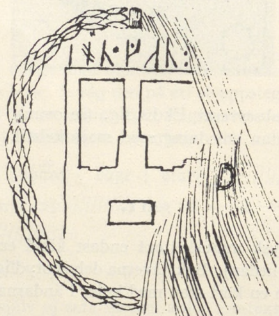

Text (Ekd k 36): hic . (liget) enewa —— . dat . em . gneduh . sv

412.

Gravstensfragment endast känt enligt en enkel teckning i AGW (Fig.), som visar, att på mittfältet förekommit en upplinjering omgiven av en stor lagerkrans i 1600-tals stil. Inom kransens övre del märkas några runor ᛁ ǂ ᚽ · ᚠ ᛆ ᚽ : Huruvida dessa äro kvarstående rester efter en äldre inskrift eller senare tillkomna, vilket nog synes mera troligt, kan nu ej avgöras. Någon annan text omnämnes ej; däremot meddelas, att evangelistsymboler förekommo i de tvenne då kvarvarande hörnen. Ett bomärke har även funnits på stenens överdel.

Avb.: AGW 891 (Fig.). Se nedan.

413.

Liten gravsten. Endast känd enligt en teckning av Abilgaard. (Se pl. sid. 11.) Tysk gravskrift från 1500-talet kring stenens kanter och på mittfältets överdel. Nederdelen av mittfältet utfylles av en vapensköld med trenne toppmössor.

Text: 1568 · DEM · 8 · DECEMBRI · S̅T̅ · ELISEBET · HANS · PIPERS · · DOCTER · DER GOT · GNEDIG · SII

Avb.: Abg (Fig.).

414.

Gravsten endast känd enligt AGW: »En hel gammal sten bredwid den förra (n. v. n:r 43), hwars gamla styl kring kanterna så utnött är, at man ej något ther af läsa kan. Uti nyare tiderna är på den samma följande huggit»:

Text (AGW 965 n:r 2): Anno 1659 den 23 Marti ist in got den heren selig entschlafen der erbar unt wolgeagte Hindrich Reink burger unt kangiser i Wisby.

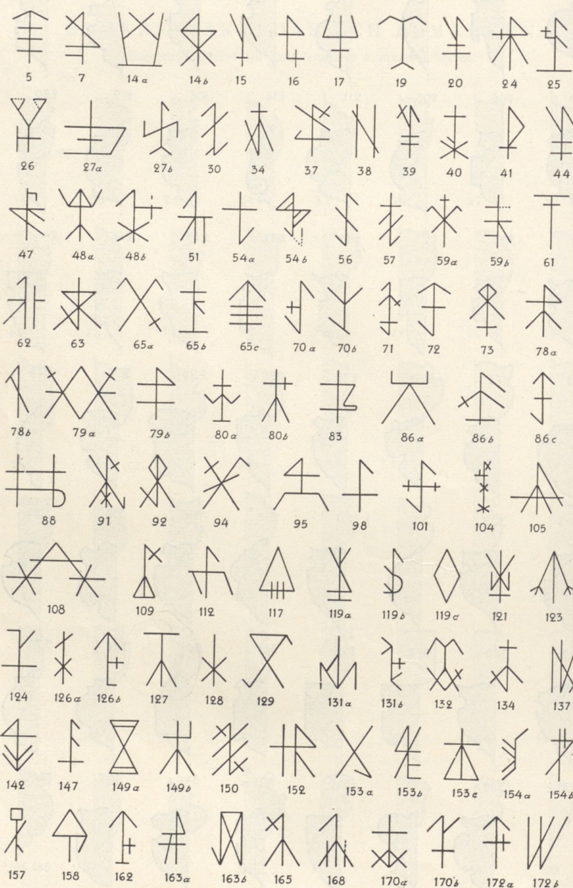
Anm. Släktnamnet möjligen felstavat; namnen Reinick och Reinicke ha förekommit i Visby.

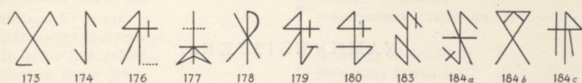
BOMÄRKESSKÖLDAR OCH BOMÄRKEN.

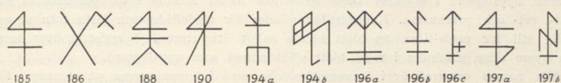
Siffrorna hänvisa till gravstenarnas nummer i texten.

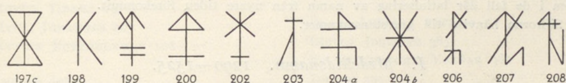

204
206
208
211
214
218
219
220
221
226
227
228
229
235
236
244
263
275
279
280a
280b
298
301
303
305
309
310
311
312
316
318
319a
319b
320
322
326
331
332
336
337
338a
338b
339
340
346a
346b
347
348
351
352
358
359
362
367

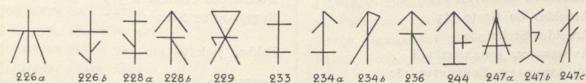

5 7 14a 14b 15 16 17 19 20 24 25
26 27a 27b 30 34 37 38 39 40 41 44
47 48a 48b 51 54a 54b 56 57 59a 59b 61
62 63 65a 65b 65c 70a 70b 71 72 73 78a
78b 79a 79b 80a 80b 83 86a 86b 86c
88 91 92 94 95 98 101 104 105
108 109 112 117 119a 119b 119c 121 123
124 126a 126b 127 128 129 131a 131b 132 134 137
142 147 149a 149b 150 152 153a 153b 153c 154a 154b
157 158 162 163a 163b 165 168 170a 170b 172a 172b

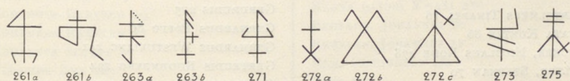

173 174 176 177 178 179 180 183 184a 184b 184c

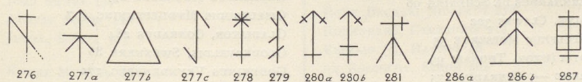

185 186 188 190 194a 194b 196a 196b 196c 197a 197b

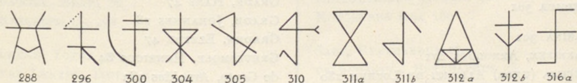

197c 198 199 200 202 203 204a 204b 206 207 208

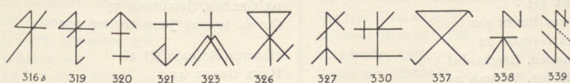

210 212a 212b 213 214 215 218 219a 219b 224.

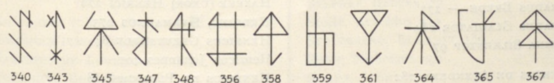

226a 226b 228a 228b 229 233 234a 234b 236 244 247a 247b 247c

261a 261b 263a 263b 271 272a 272b 272c 273 275

276 277a 277b 277c 278 279 280a 280b 281 286a 286b 287

288 296 300 304 305 310 311a 311b 312a 312b 316a

316b 319 320 321 323 326 327 330 337 338 339

340 343 345 347 348 356 358 359 361 364 365 367

NAMNREGISTER.

Som uppslagsord i registret över medeltida namn anföras såväl personnamn som släkt-, ort- och yrkesnamn. Kapitälstil användes för medeltidsnamn lästa från stenen, vanlig stil för medeltidsnamn blott kända enligt litteraturen. I registret över namn från nyare tiden användes i regel blott släktnamnet som uppslagsord.

Alla namns ortografi är i överensstämmelse med inhuggningarna på stenarna, förutom i de fall där latinisering av namn från nyare tiden förekommit.

Siffrorna hänvisa till gravstensnummer.

I. Medeltidsnamn. 1290—1525.

II. Nyare tidens namn. 1525—1827.

Rättelser och tillägg.

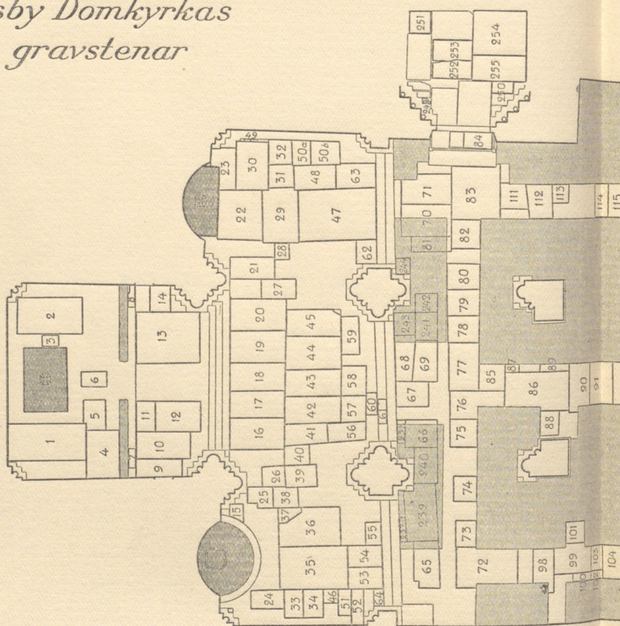
Sid. 4 sista raden, läs: (sid. 262—265).
» 43 rad 9 nedifr. står HERTZ, läs: HERTZ[EN].
» 45 rad 3 nedifr. står DEN, läs: DEND.
» 51 rad 5 o. 8 nedifr. står Matei, läs: Mattei.
» 55 rad 9 o. 11 uppifr. Pfesto torde enligt prof. J. Bergman böra läsas profesto, då översättningen blir: dagen före den helige Augustini fest.
» 56 rad 8 uppifr. står eskulapistaven, läs: eskulapiistaven.
» 61 rad 18 nedifr. står *moderskap*, läs *barnsbörd*.
» 65 rad 13 nedifr. står *därvid*, läs: *hade då* (= *dessförinnan*). Enl. prof. J. Bergman.
» 65 rad 14 nedifr. står *hade här varit ledare*, läs: *var här högste ledare*.
» 70 rad 16 nedifr. står Mcdxxxiii, läs: Mcdxxxviii.
» 71 rad 8 uppifr. står ETAM, läs: ETIAM.
» 80 rad 12 nedifr. Plescow är ett ortsnamn, som möjligen övergått till personnamn.
» 90 rad 7 nedifr. står MCCC, läs: MCCCC.
» 93 rad 10 nedifr. står REQVISECAT, läs: REQVIESCAT.
» 97 rad 4 uppifr. står *Getrudsdagen*, läs: *Gertrudsdagen*.
» 108 rad 5 uppifr. står långshusportalen, läs: långhusportalen.
» 123 rad 2 nedifr. står mclxxv, läs: mcdlxxv.
» 165 rad 15 nedifr. står *Herren*, läs: *Gud*.
» 189 rad 11 nedifr. står HFVER, läs: H[A]FVER.
» 190 rad 5 uppifr. Namnet osäkert, möjligen FEDEROW.
» 268 rad 22 nedifr. läs: Broleger, Jens 101.

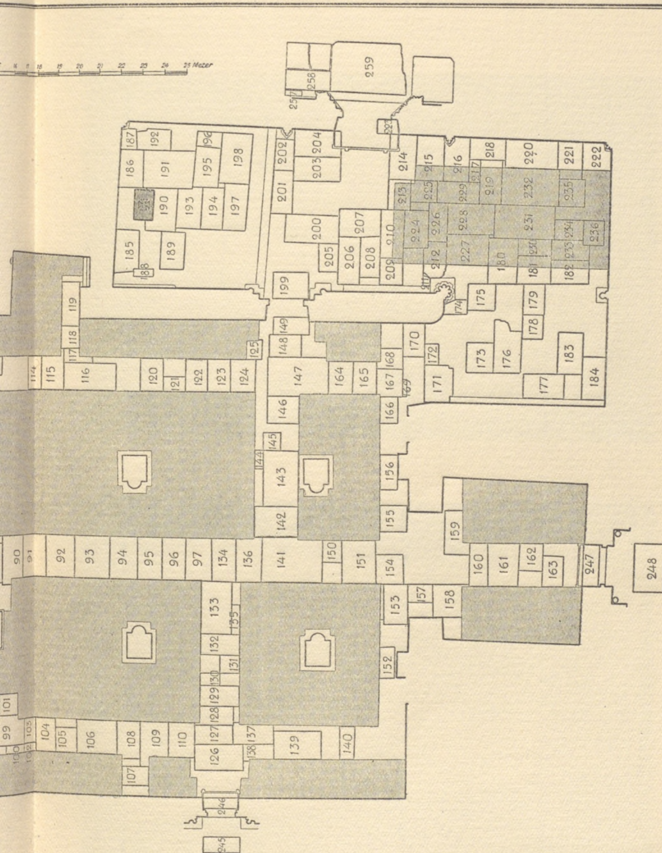
VISBY DOMKYRKAS GRAVSTENAR

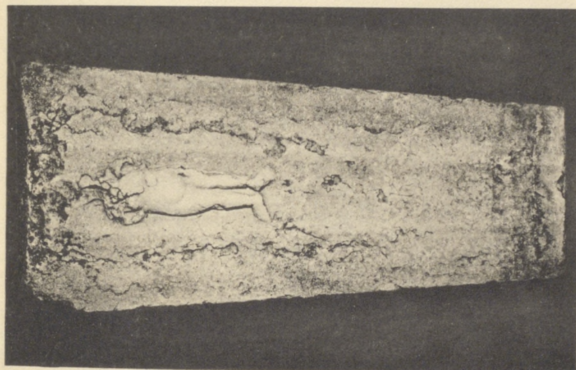
Skala 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

J. W. Hamner

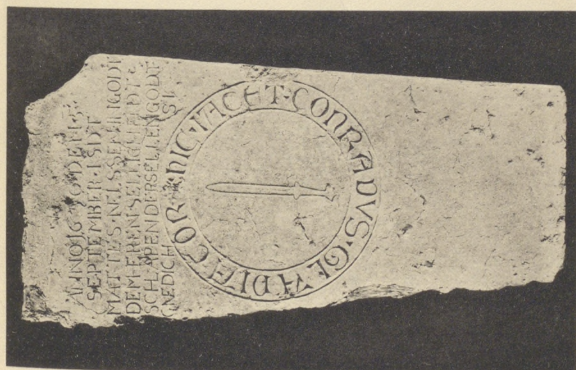
Visby Domkyrkas gravstenar

25 Meter
Uppmätt 1925 av A. Edle

270

284

Pl. 2

285

68

261

262

Pl. 4

215

228

224

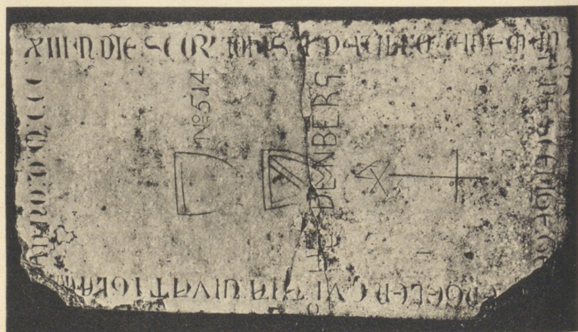

272

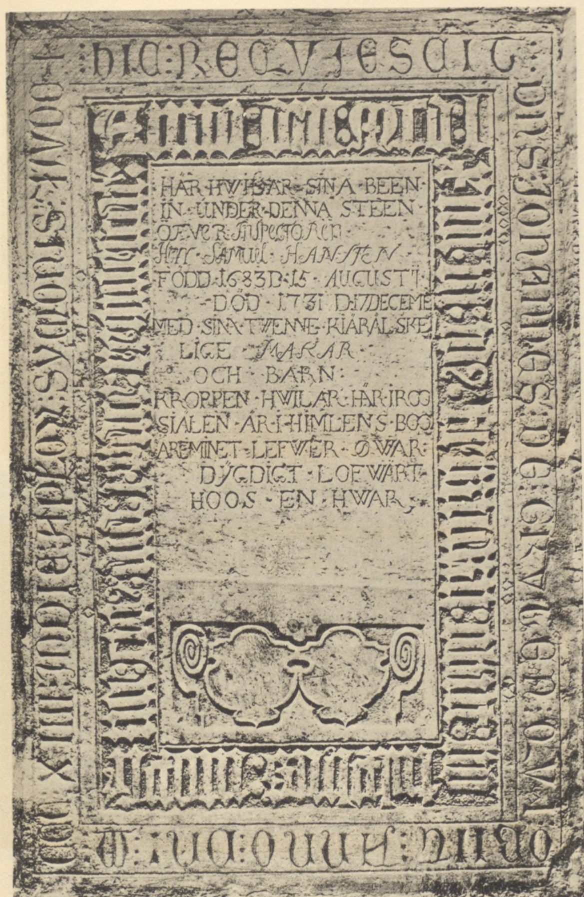
Pl. 6

273

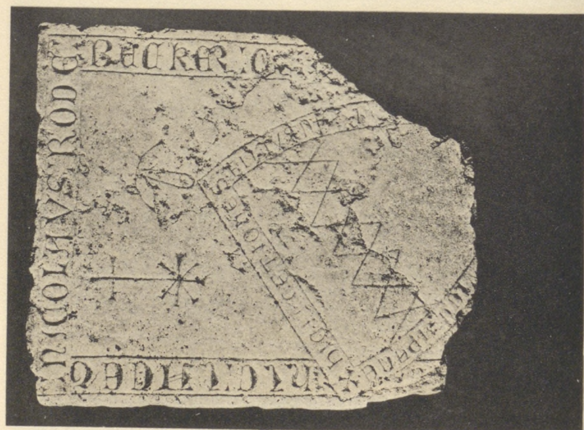
274

HIC:REQVIESCIT
HÄR HWILAR SINA BEEN
IN UNDER DENNA STEEN
ÖFVER INSPECTOREN
Herr SAMUEL HANSTEN
FÖDD 1683 D 15 AUGUSTI
DÖD 1731 D 17 DECEMB
MED SINA TWENNE KIÄRÄLSKELIGE MAKAR
OCH BARN
KROPPEN HWILAR HÄR I RO
SIÄLEN ÄR I HIMLENS BO
AREMINET LEFWER Ø WAR
DŸGDIGT LOFWÄRT
HOOS EN HWAR

Pl. 8

275

278

86

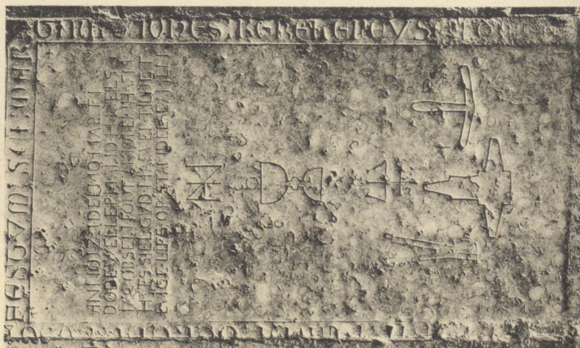

233

Pl. 10

19

17

ANNO 1601 DEN 1 AVGVSTI
DØDE DEN ERLIGE QVIN
SISELE BENDTSDOSTER
OC LIGER HER BEGRAVEN
MED HINNIS SON GVD
VERE DEM NADIG AMEN
OLVF KANNEGVTER

158

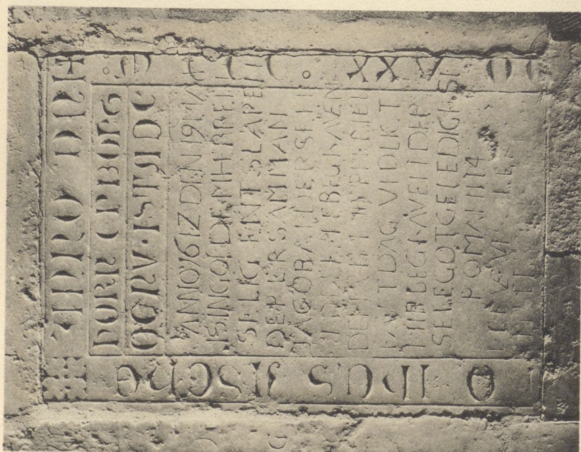

70

Pl. 12

109

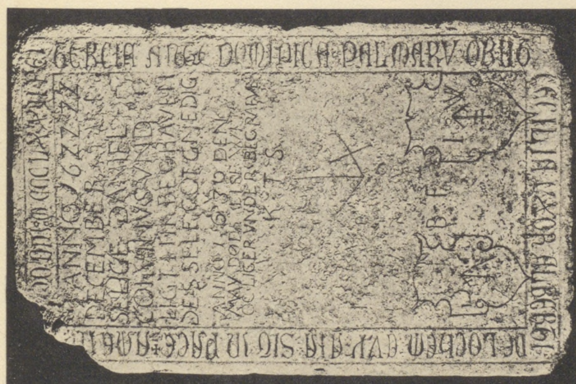

148

Pl. 13

281

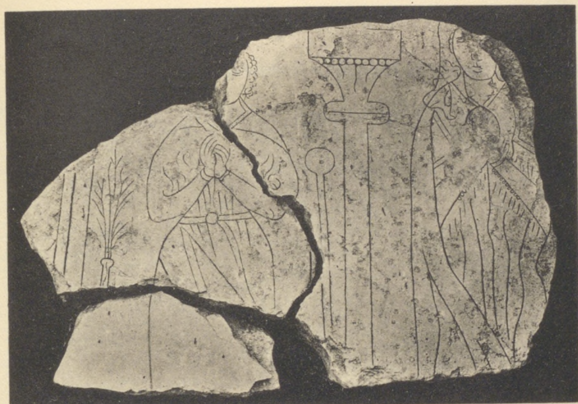

280

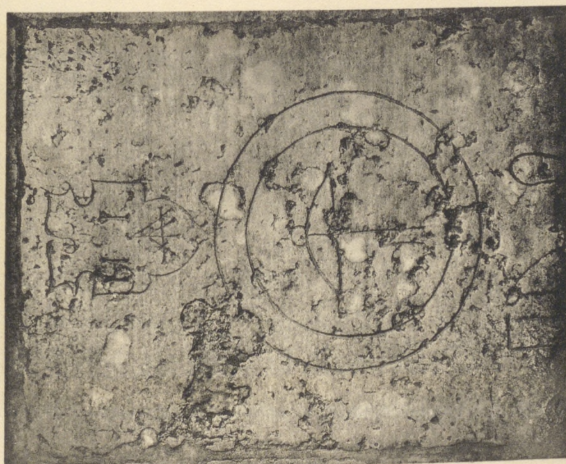
Pl. 14

197

297

295

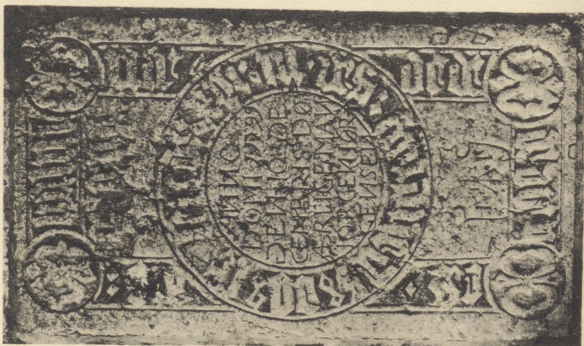

105

Pl. 16

216

24

Pl. 17

296

298

Pl. 18

72

107

Pl. 19

20

304

MICHAEL IONSSON
ET
MARGARETA SCHLAU
CUM HAEREDIBUS SUIS
BEATI MORTUI QUI IN DOMINO MO
A MODO ETIAM DICIT
UT REQUIESCANT A LA
BORIBUS SUIS OPERA ENIM EORUM
SEQUUNTUR ILLOS APOC 14 V: 13

28·67

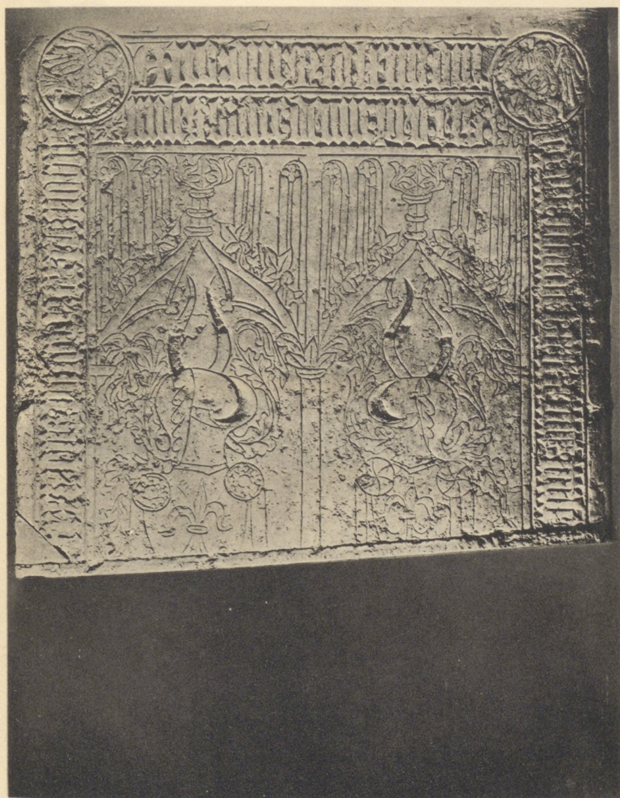
Pl. 22

300

232

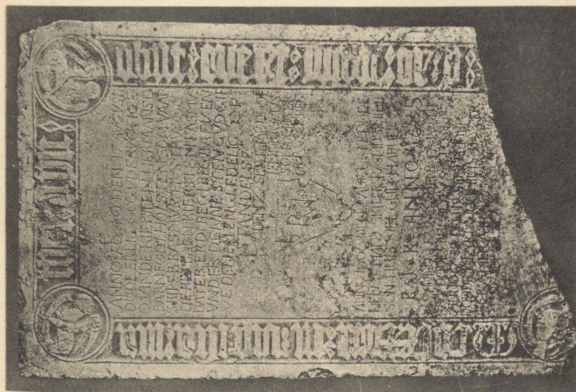
22

Pl. 24

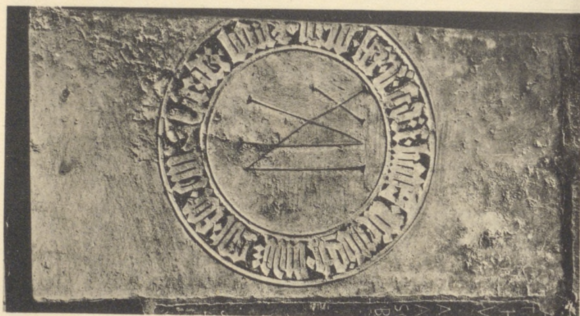

302

303

Pl. 26

137

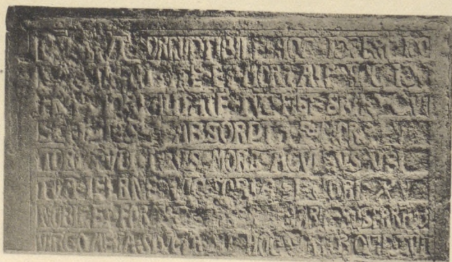
43

1

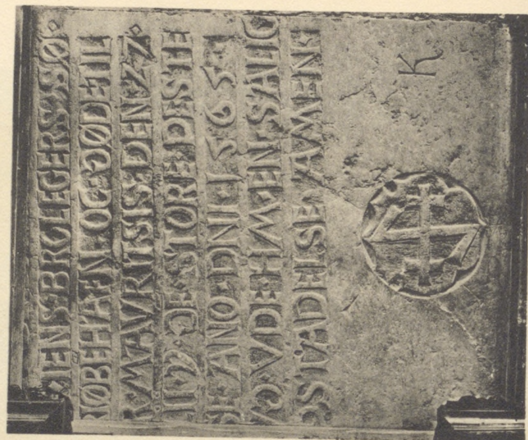
4

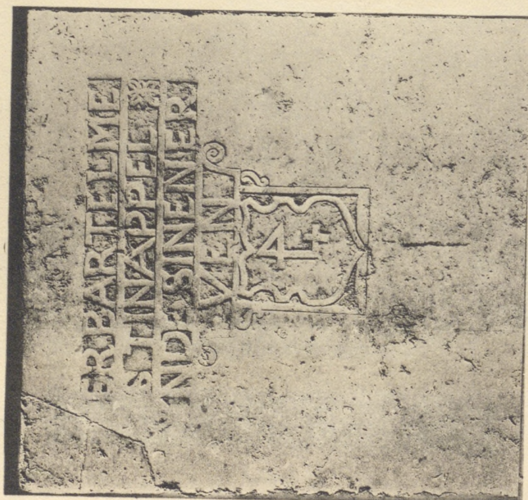
11

DEO·OPT·MAX·SERVATORI
QVOD TERRA TERRA DEVS DEVS DEDIT ABS
TVLIT SEDREQVIESCO IN SPEM RESVRRECTI
ONIS ET VITAM VENTVRI SECVLI
15
59
CHRISTOFORVS HVITFELD DE BERITZ GARD
QVONDAM REGIVS CONSILIARIVS PRESES ET
CAPITANEVS TERRAE GOTLANDIAE NVNC
PVLVIS ET VMBRA
OBIIT ANNO MDLIX INTER NOCTEM
MARTIS ET MARCVRII QVAE PRAECESSIT
MARTINI FAESTVM

Pl. 30

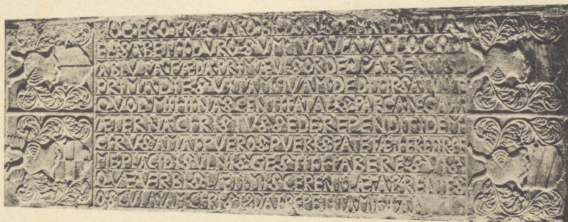

101

16

Pl. 31

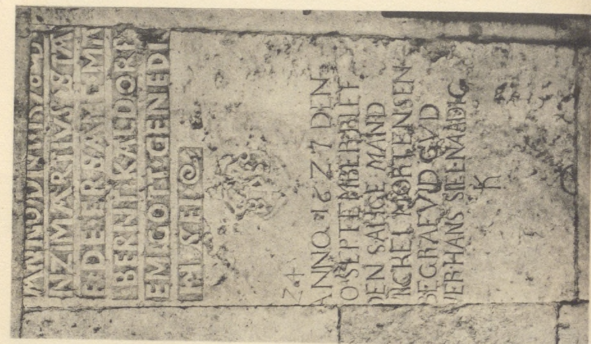

9

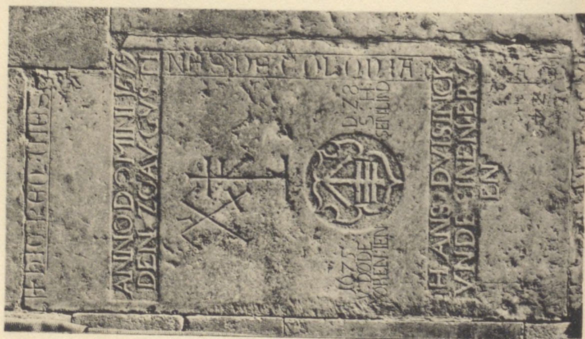

308

Pl. 32

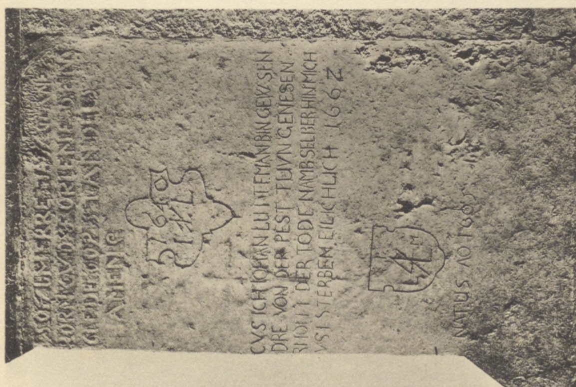
41

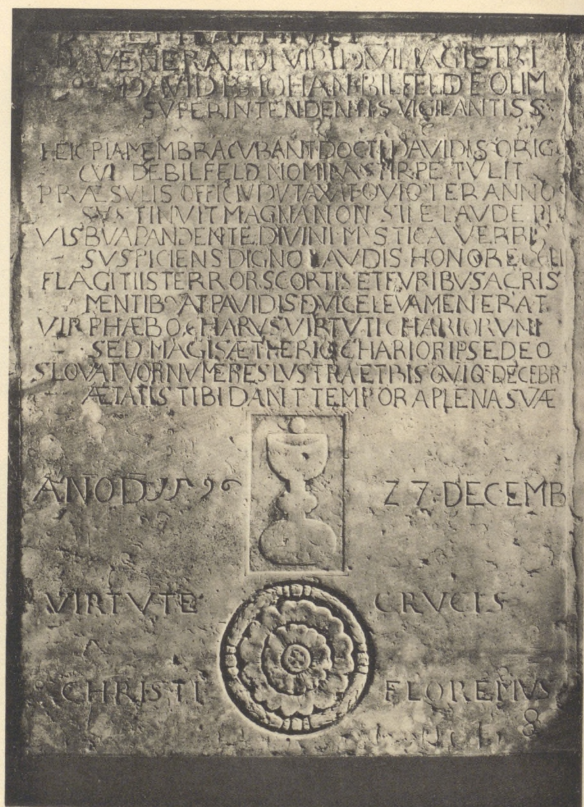
65

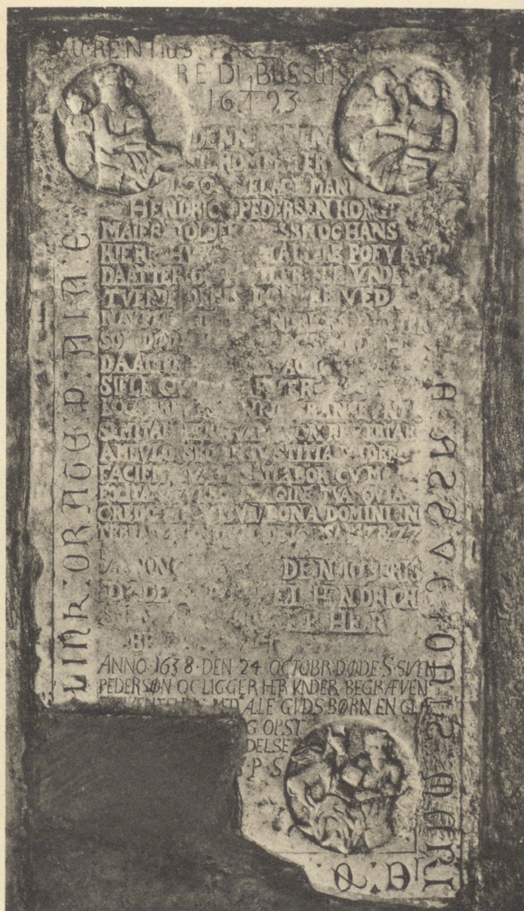

310

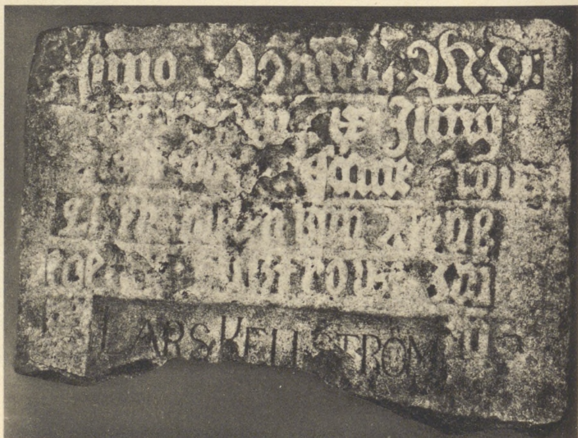

190

VENERABILIS VIRI DOMINI MAGISTRI
DAVIDIS IOHAN BILFELDE OLIM
SUPERINTENDENTIS VIGILANTISS
HEIC PIA MEMBRA CUBANT DOCTI DAVIDIS ORIG
CUI DE BILFELD NOMINA STIRPE TULIT
PRÆSULIS OFFICIUM DUTAXAT QUIQUE TER ANNOS
SUSTINUIT MAGNA NON SINE LAUDE PI
VIS BUA PANDENTE DIVINI MYSTICA VERBI
SUSPICIENS DIGNO LAUDIS HONORE
FLAGITIIS TERROR SCORTIS ET FURIBUS ACRIS
MENTIBUS AT PAVIDIS DULCE LEVAMEN ERAT
VIR PHÆBO CHARUS VIRTUTI CHARIOR UNI
SED MAGIS ÆTHERIO CHARIOR IPSE DEO
SLOVAT VOR NUMERES LUSTRA ET BIS QUIQ DECEBR
ÆTATIS TIBI DANT TEMPORA PLENA SUÆ
Z 7 DECEMB
VIRTUTE CRUCIS
CHRISTI FLOREMUS

ANNO 1638 DEN 24 OCTOBR DØDE S SVEN
PEDERSØN OC LIGGER HER VNDER BEGRÆVEN

LARS KELLSTRÖM

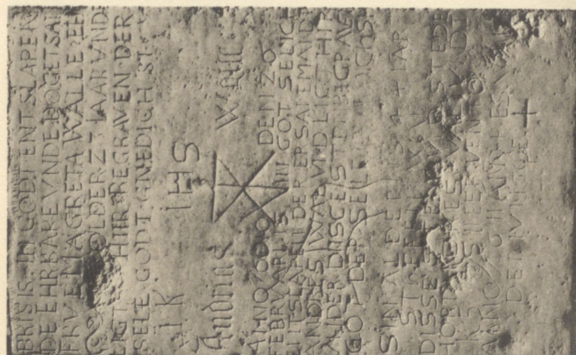

DEN 30 OCTOB GVD GIFVE HANNOM EN
EREFVLD OC GLEDELIG OPSTANDELSE

2

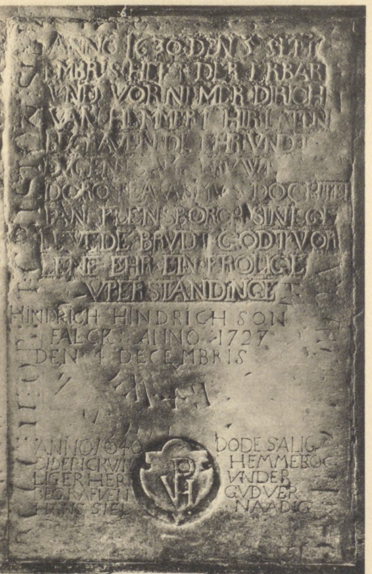
Pl. 38

PSALM·LXXIII·O HERRE
WEN ICH·DICH NUR HABE
SO FRAGE ICH·NICHTS
NACH·HIMEL VNDT·ERDEN
WEN GLEICH·MEIN LEIB
UNDT·SELE·VERSMACHTE
SO BIST DU GODT DOCH
ALLETZEIT MEINES HERTZES
TROST UNDE MEINEN DEIL
ANNO 1667

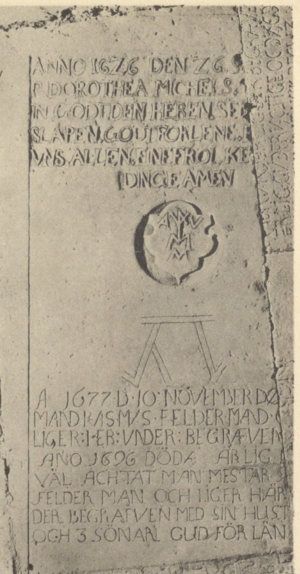
141

DE EHRBARE VNDE DOGETSA
FRVE MAGRETA WALLE
HIIR BEGRAVEN DER
SELE GODT GNEDICH
IHS

63

UND VORNIMER DIRICH
VPERSTANDINGE
HINDRICH HINDRICH SON
FALCK ANNO 1727
DEN 1 DECEMBRIS
ANNO 1640
DODE SALIG
HEMMER OG
UNDER
GUD VER
NAADIG

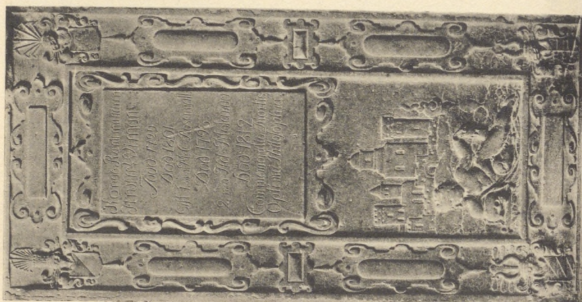
97

ANNO 1626 DEN 26 S
DOROTHEA MICHELS
IN GODT DEN HEREN SE
SLAPEN GOTT FORLENE
UNS ALLEN EINE FROLKE
DINGE AMEN
A 1677 D 10 NOVEMBER DØ
MAND RASMUS FELDER MAND
LIGER I ER UNDER BEGRÆVEN
ANO 1696 DÖDA ÄRLIG
VÄL ACHTAT MAN MESTAR
FELDER MAN OCH LIGER HÄR
DER BEGRAFVEN MED SIN HUST
OCH 3 SÖNAR GUD FÖR LÄN

219

Pl. 39

Pl. 40

10

200

116

334

Pl. 42

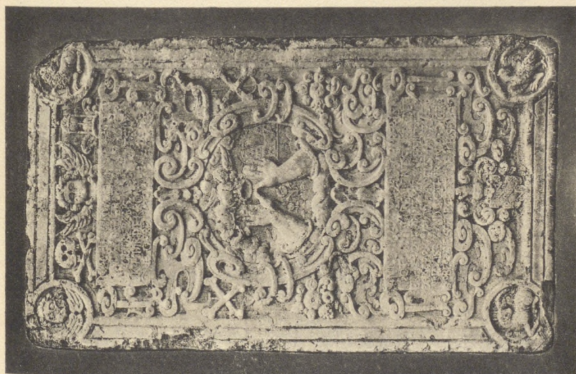
42

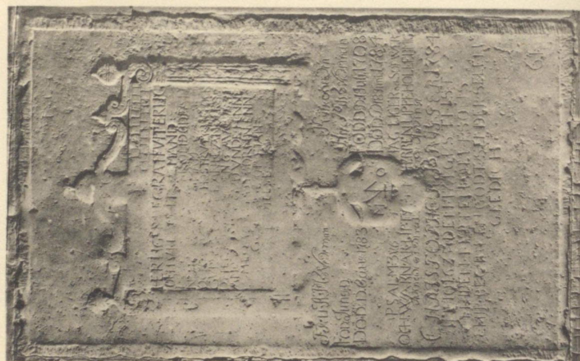
336

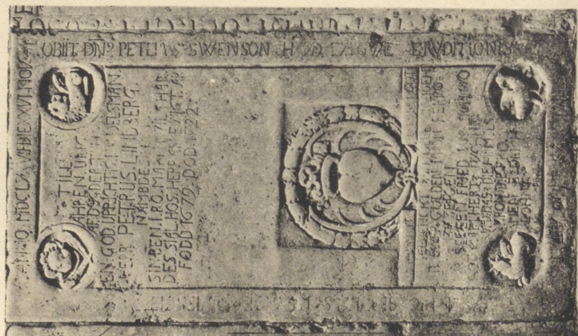
183

339

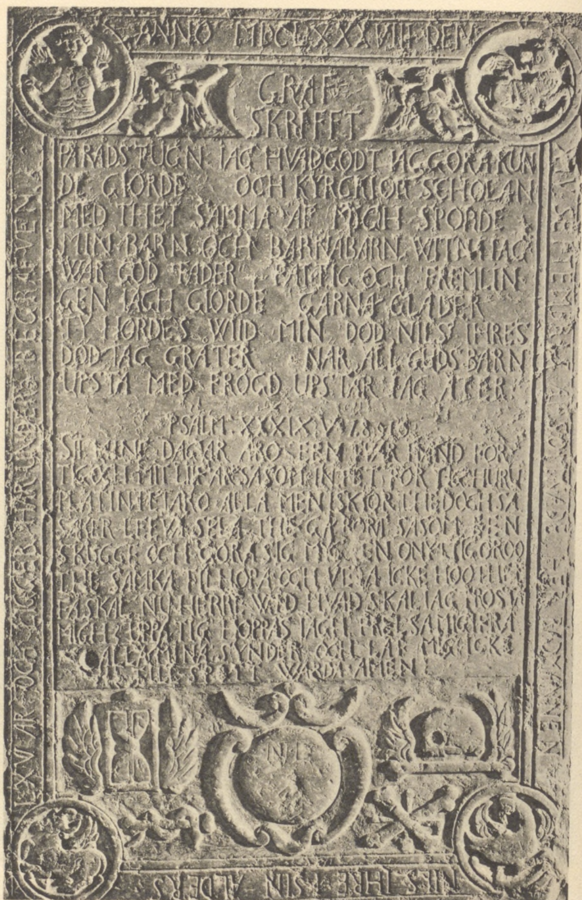

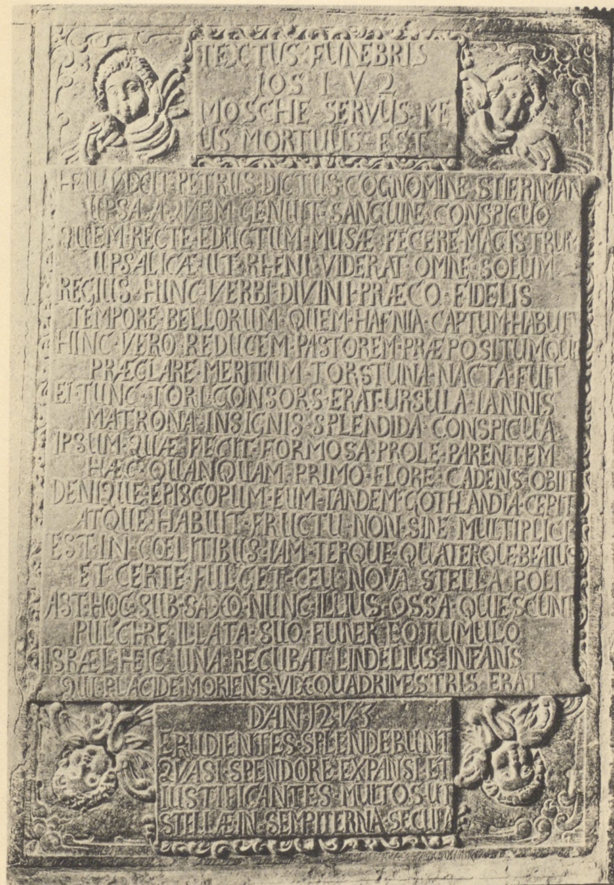
44

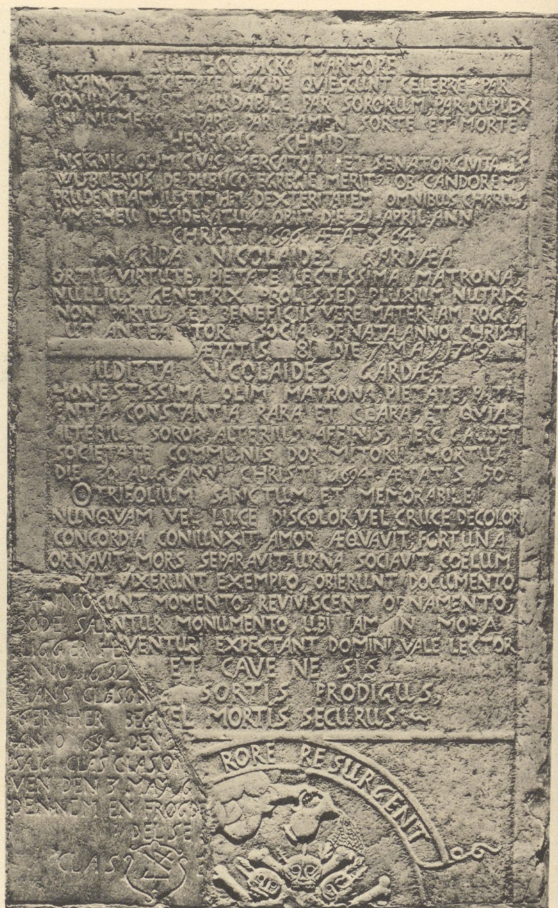

18

1667
ENTSCHLAFEN
ROSS EHR UND
TUGENDREICH
ELSEBE
NELSONS
BEGRAB
DER SEELEN
NEDIG SEI
XLVI.4
TRAGEN
KOMMEN

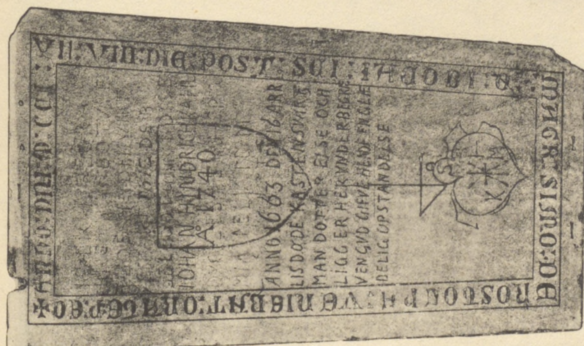

ANNO MDCLXXXVIII DEN
GRAF SKRIFFT
DE GIORDE OCH KYRGHIOR SCHOLAN
MED THET SAMMA AF MIGH SPORDE
WAR GOD FADER
TY HORDES WID MIN DOD NILS IHRES
DOD IAG GRATER NAR ALL GUDS BARN
UPSTA MED FROGD UPSTAR IAG ATER
PSALM. XXXIX
NILS IHRE SIN ALDERS

TECTUS FUNEBRIS
IOS I V 2
MOSCHE SERVUS ME
US MORTUUS EST
PETRUS·DICTUS·COGNOMINE·STIERNMAN
GENUIT·SANGUINE·CONSPICUO
QUEM·RECTE·EDUCTUM·MUSÆ·FECERE·MAGISTRUM
UPSALICÆ·UT·RHENI·VIDERAT·OMNE·SOLUM
REGIUS·HINC·VERBI·DIVINI·PRÆCO·FIDELIS
TEMPORE·BELLORUM·QUEM·HAFNIA·CAPTUM·HABUIT
HINC·VERO·REDUCEM·PASTOREM·PRÆPOSITUMQUE
PRÆCLARE·MERITUM·TORSTUNA·NACTA·FUIT
ET·TUNC·TORI·CONSORS·ERAT·URSULA·IANNIS
MATRONA·INSIGNIS·SPLENDIDA·CONSPICUA
IPSUM·QUÆ·FECIT·FORMOSA·PROLE·PARENTEM
HÆC·QUANQUAM·PRIMO·FLORE·CADENS·OBIIT
DENIQUE·EPISCOPUM·EUM·TANDEM·GOTHLANDIA·CEPIT
ATQUE·HABUIT·FRUCTU·NON·SINE·MULTIPLICI
EST·IN·COELITIBUS·IAM·TERQUE·QUATERQUE·BEATUS
ET·CERTE·FULGET·CEU·NOVA·STELLA·POLI
AST·HOC·SUB·SAXO·NUNC·ILLIUS·OSSA·QUIESCUNT
PULCHRE·ILLATA·SUO·FUNERE·O·TUMULO
ISRÆL·HEIC·UNA·RECUBAT·LINDELIUS·INFANS
QUI·PLACIDE·MORIENS·VIX·QUADRIMESTRIS·ERAT
DAN·12·V3
ERUDIENTES·SPLENDEBUNT
QVASI·SPENDORE·EXPANSI·ET
IUSTIFICANTES·MULTOS·UT
STELLÆ·IN·SEMPITERNA·SECULA

SUB HOC SACRO MARMORE
HENRICUS SCHMIDT
CHRISTI 1696 ÆTATIS 64
NULLIUS GENETRIX PROLIS SED PLURIUM NUTRIX
HONESTISSIMA OLIM MATRONA PIETATE
O TRIFOLIUM SANCTUM ET MEMORABILE
NUNQUAM VEL LUCE DISCOLOR VEL CRUCE DECOLOR
CONCORDIA CONIUNXIT AMOR ÆQUAVIT FORTUNA
ORNAVIT MORS SEPARAVIT URNA SOCIAVIT COELUM
UT VIXERUNT EXEMPLO OBIERUNT DOCUMENTO
REVIVISCENT ORNAMENTO
EXPECTANT DOMINI VALE LECTOR
ET CAVE NE SIS
SORTIS PRODIGUS
MORTIS SECURUS
RORE RESURGENT

180

204

P. A. S.

Pl. 50

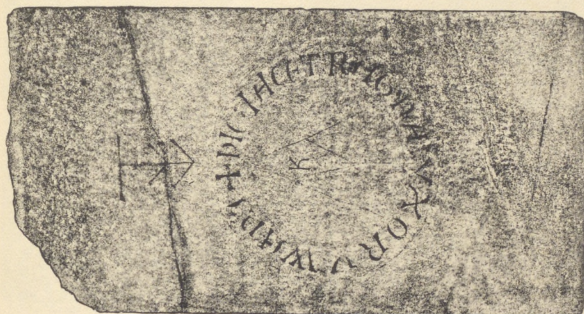

171

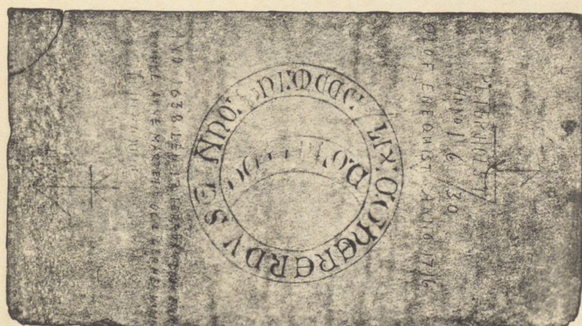

177

P. A. S.

286

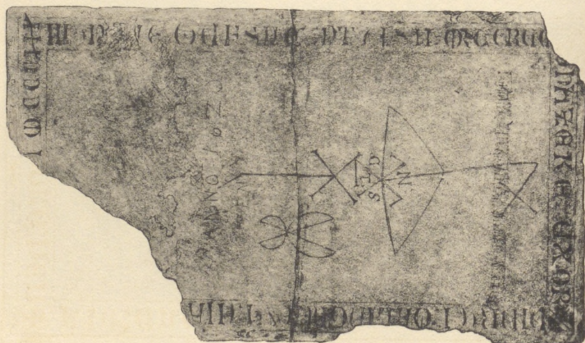

277

Pl. 52

86

272

P. A. S.

Pl. 53

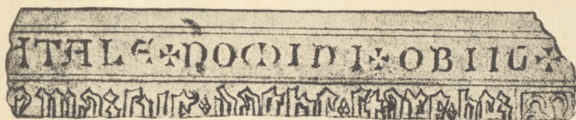
126

84·162

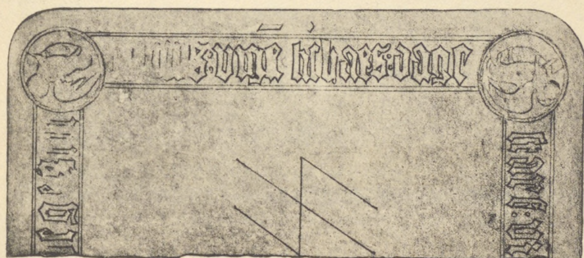
P. A. S.

Pl. 54

P. A. S.

398

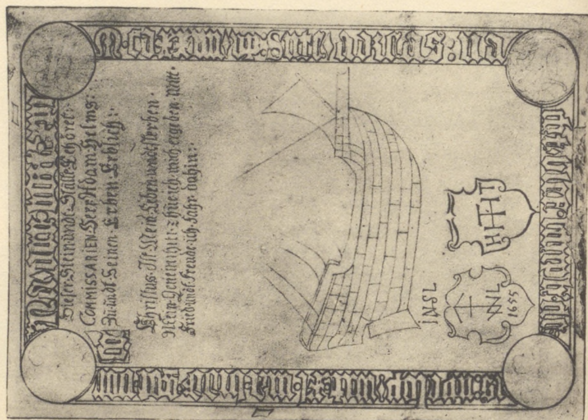

409

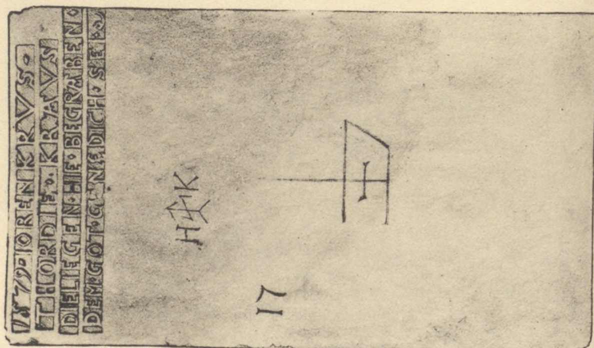

406

Pl. 56

72

27

P. A. S.

J. W. Hamner. Gotlands gravstenar.

Rättelser och tillägg.

Sid. 39 rad 1 nedifr. tilläges: Abg. fig.
Sid. 82 rad 4 nedifr. står WISBY IT, läs: WISBVY.
Sid. 93 rad 6 uppifr. står: REQVIESCAT, läs REQVIESCIT.
Sid. 117 rad 4 och följ. uppifr. ändras: Det ofullständiga — ICENSI torde vara CICENSI, en latiniserad adjektivform av Zeitz, stad i provinsen Sachsen, och Elas Herlicius' födelseort.

Luckan i översättningen bör fyllas sålunda: fadern Elias Herlicius, bördig från Zeitz, organist i Stralsund o. s. v.

Enligt meddelande av professor Nils Herlitz, var släktnamnet redan från början Herlitz och namnformen Herlicius är blott en för 1600-talet karaktäristisk latinisering. Prof. H. meddelar även, att dödsåret för David Herlicius lär vara 1638.

Meddelandet: Foto ATA o. LUB är uteglömt vid n:r 270, 313, 332 o. 336.

STOCKHOLM

Kungl. Boktryckeriet
P. A. Norstedt & Söner
1933

Pris 15 kr.

